

Att sambo och gifta sig

fakta och föreställningar

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

Rapport utgiven av
familjelagssakkunniga

SOU 1978:55

Att sambo och gifta sig

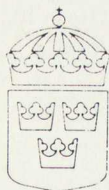
fakta och föreställningar

Rapport utgiven av
familjelagssakkunniga

SOU 1978:55

2533
546

Statens offentliga utredningar
1978:55
Justitiedepartementet

Att sambo och gifta sig

Fakta och föreställningar

Jan Trost · Bo Lewin

Rapport utgiven av familjelagssakkunniga
Stockholm 1978

Omslag Vidar Forsberg
Jernström Offsettryck AB

ISBN 91-38-04269-X

ISSB 0375-250X

Gotab, Kungälv 1978

Att sambo och gifta sig

Fakta och föreställningar

Jan Fjort, Bo Lewné

Rapport utgiven av Familjelagskommittén
Stockholm 1978

Till Statsrådet och chefen för
justitiedepartementet

Genom beslut den 27 mars 1974 har familjelagssakkunniga fått medgivande att företa dels en intervjuundersökning för att undersöka orsakerna till den sjunkande giftermålsfrekvensen och ökningen av antalet sammanboende ogifta par och dels sammanställa och bearbeta den officiella statistiken samt uppgifter från intervjuundersökningen.

Undersökningarna har utförts såsom forskningsuppdrag under ledning av de sakkunnigas expert docenten Jan Trost, Uppsala. Genom att medel erhållits även från annat håll har arbetet kunnat göras mer omfattande än vad som förutsattes när anslaget beviljades.

För rapporten svarar Trost tillsammans med fil.kand. Bo Lewin.

Familjelagssakkunniga får härmed överlämna rapporten (SOU 1978:55) Att sambo och gifta sig; Fakta och föreställningar. De sakkunnigas utredningsarbete, för vilket rapporten torde få stor betydelse, fortsätter.

Stockholm i maj 1978

För familjelagssakkunniga

Björn Kjellin

*Lars Tottie
Lena Ekman*

Till statsrådet och statskonferensen
för budgetåret 1975

Om det beaktas att i samband med den senaste utvärderingen av den offentliga förvaltningens verksamhet i den offentliga förvaltningen det framkommit att det finns en stor del av den offentliga förvaltningens verksamhet som inte är avsedd att utföras av den offentliga förvaltningen, utan som bör utföras av andra myndigheter eller av näringslivet, är det naturligt att överväga om det är möjligt att överföra denna verksamhet till andra myndigheter eller till näringslivet. Detta skulle kunna innebära en betydande besparing för staten och samtidigt skulle verksamheten kunna utföras mer effektivt och billigare.

Stockholm i maj 1975

Per Lindberg, statsråd

Åke Larsson

Innehåll

<i>Författarförord</i>	7
1 <i>Inledning</i>	9
Bakgrund	9
Material	10
2 <i>Om definition av samboende</i>	23
Definitioner utomlands	24
Nordiska definitioner av samboende	26
Kriterier	26
Svenska data	28
Slutsatser	30
3 <i>Äktenskaps- och samboendefrekvens – här och där, förr och nu</i>	33
Sverige i äldre tider	33
Situationen i andra länder	34
Svenska förhållanden	43
4 <i>Sammanflyttningen</i>	55
Det "traditionella" systemet	55
Det nuvarande systemet	57
5 <i>Varför gifta sig? – Varför inte?</i>	69
Varför?	69
Påtryckning/påverkan	72
Kommer de samboende att gifta sig?	78
Några fall	81
6 <i>När och hur gifter man sig?</i>	87
När?	88
Hur?	91
7 <i>Sambo eller gift – likheter och skillnader</i>	101
Tidigare forskning	101
För- och nackdelar	104
Juridiska kunskaper	110
Samboende som senare separerat eller gift sig	120
Normer	121
Preliminär slutsats	125

8 Separation	127
9 Slutsatser och tolkningar	133
Avvikande beteende eller social institution?	138
Det nuvarande systemet	141
10 En hypotetisk syndyasmohistoria	147
Referenslista	153
Bilaga 1 Kod och frekvenser – samboendematerialet	157
Bilaga 2 Kod och frekvenser – nygiftamaterialet	171

Författarförord

Vi presenterar här resultatet av ett antal studier som utförts såväl i Sverige som i andra delar av världen. Vi har sökt presentera och analysera detta material så att vissa slutsatser skall kunna dras om de förändringar som skett beträffande samboende och giftermål under senare tid. Vi har arbetat med detta projekt under ett antal år och tycker fortfarande att projektet är lika intressant och spännande som vi tyckte då vi började med arbetet.

Självfallet står vi som ansvariga för vad som här sägs men samtidigt vill vi understryka att vi inte skulle ha kunnat presentera detta material och dessa analyser utan hjälp av många andra. Vi vill därför rikta tack till i första hand alla enskilda som varit vänliga nog att ställa upp för intervju. Vissa av dem har vi besvärat inte bara vid ett tillfälle utan vid flera tillfällen. En mängd kolleger och även andra i vår omgivning, såväl i Sverige som utomlands, är vi också skyldiga tack för olika slag av bistånd och hjälp.

Uppsala i maj 1978

1 Inledning

Bakgrund

Under i synnerhet 1960-talet diskuterades på olika sätt kärnfamiljens vara eller icke vara. Likaså diskuterades frågan om äktenskapets vara eller icke vara. Vissa debattörer ifrågasatte äktenskapet som religiös institution och andra ifrågasatte det som legal institution. Termer som "tvåsamhet", avsedda att ha en negativ klang, präglades. Många av oss kunde under i synnerhet senare hälften av 1960-talet iaktta att allt fler sambodde alltmer öppet under äktenskapsliknande former utan att vara gifta. De flesta av dem syntes till en början vara sådana par som ville demonstrera mot gängse synsätt.

I slutet av 1960-talet släpade fortfarande rapporteringen av officiell statistik efter i förhållandevis stor utsträckning. Vi hade då inte alls den snabba rapportering som nu finns. Det gjorde att vi inte förrän 1969/70 började få klart för oss att något hade hänt med giftermålsfrekvensen.

Inom Familjeforskningsgruppen vid Uppsala Universitet startade redan 1970 vissa diskussioner kring samboende ogifta och vi sökte komma underfund med vad som då hände beträffande giftermålsfrekvensen och förekomsten av samboende ogifta. Alnebrings (1973) redovisade arbete var det första som tog mera konkret form. I anslutning till den studien gjordes de två av Näsholm (1972 a, 1972 b) redovisade studierna som var bearbetningar av material insamlade för andra ändamål. Holmbeck (1974) gjorde en analys av den demografiska utvecklingen beträffande äktenskaps ingående i Sverige. På familjelagssakkunnigas initiativ beslöt justitiedepartementet anslå vissa medel till en studie av äktenskapsfrekvensen och samboende mellan ogifta. Riksbankens Jubileumsfond har ekonomiskt stött projektet. Samtidigt har Uppsala Universitet såväl ekonomiskt som på andra sätt stött detta projekt, som tog namnet samboendeprojektet. Ansvarig och ledare för projektet har varit Jan Trost. I övrigt har på projektet arbetat Lena Eke-roth, Ulla Jergeby, Birgit Knutsson, Kerstin Landfeldt, Bo Lewin, Agnethe Nordlund, Marie-Louise Sylvan, Ulla Westlund och Margareta Östlund. Vårt arbete ges här en större och samlad redovisning. Tidigare har ett antal delrapporter, så kallade "avtappningar" gjorts. Bland dem kan nämnas Trost (1975 a), Jergeby, Trost och Westlund (1975), Jergeby, Nordlund, Trost (1975), Trost (1977), Lewin och Trost (1977), Lewin (1978), Trost (1978 a, 1978 b).

Preliminära rapporter från samboendeprojektet har diskuterats med kolleger vid ett antal internationella vetenskapliga konferenser t. ex. i Stock-

holm, Moskva, Portland (Oregon) och Minneapolis (Minnesota), 1972, Bordeaux, Paris och Oslo, 1973, Toronto, Montreal och Leuven, 1974, Genève och New York, 1975, Torun (Polen) och Opatija (Jugoslavien), 1976, Bloomington (Indiana), Swansea, Bielefeld, San Diego (Californien), Tempe (Arizona), Minneapolis (Minnesota), Bethesda (Maryland), 1977 Siegen, Warnemünde, Helsingfors och Uppsala, 1978, samt med gästande forskare och gästforskare.

Preliminära uppgifter ur materialet, vilka lämnats till familjelagssakkunniga, har även utnyttjats vid det nordiska juristmötet i Reykjavik 1975, vid Europarådets familjerättskonferens i Wien 1977 och för ett seminarium vid Notre Dame University, (Indiana) 1978.

Material

För den studie som här presenteras har material av olika slag insamlats och bearbetats. Vi har insamlat studier som utförts i andra delar av världen. Dessa studier har varit väsentliga delmaterial som underlag för våra analyser och slutsatser. Kännedom om skeenden i andra kulturer eller vid andra tidpunkter är av stor betydelse för förståelsen av vad som hänt och händer här. Perspektivet breddas till förmån för en fylligare och mera korrekt analys och tolkning.

Såväl svensk som annan officiell och i övrigt tillgänglig statistik har bearbetats och analyserats. Svenska undersökningar och studier med annat syfte har på olika sätt bearbetats och data har plockats fram ur dem för att ytterligare belysa samboendets förekomst och natur.

En icke föraktlig bas för vårt arbete med detta projekt har varit de empiriska material som vi själva samlat in. De ovan nämnda materialen redovisas i samband med att data från dem används. Det material som vi själva samlat in för detta projekt skall vi dock här något närmare beskriva.

Under år 1974 utfördes intervjuer med vardera maken separat i 101 nygifta par samt med vardera partnern i 111 samboende ogifta par. Dessa par har sedan följts via pastorsämbetena så att vi har kännedom om hur många av de 1974 nygifta som tagit ut äktenskapsskillnad och hur många och vilka av de 1974 samboende ogifta som sedermera gift sig respektive separerat.

Återintervjuer har gjorts med dels sådana som separerat, dels sådana som gift sig, dels sådana som vi av en eller annan anledning bedömde som särskilt intressanta.

Intervjun vid första tillfället för både de nygifta och de samboende ogifta var standardiserad och strukturerad. Det framgår av bilagorna 1 och 2, som samtidigt utgör kodnycklar och anger frekvensfördelningar på de frågor vi haft. Återintervjuerna har varit avsevärt mindre hårt strukturerade och standardiserade.

Vi har i återintervjuerna sökt ytterligare penetrera såväl den tillfrågades som parets bakgrund i olika avseenden, relationen till föräldrar och relationen till andra människor i den närmaste omgivningen, parförhållandets förändringar och vad som hänt i samband med giftermål, separation eller i övrigt. Vi har tagit upp frågor om det sexuella samlivet, frågor om syn på dominans i parförhållandet, syn på att vara gift eller inte etc.

Val av ort

Våra intervjuer är alla utförda i Gävle under tiden september-oktober 1974. Från vissa synpunkter sett hade det mest önskvärda varit att välja intervjupersoner från hela landet men det skulle av praktiska och ekonomiska skäl ha ställt sig omöjligt, varför vi valde att göra en s. k. punktundersökning. Valet av Gävle är betingat av praktiska orsaker. Eftersom undersökningsledningen finns i Uppsala borde orten för punktundersökningen vara inom relativt kort avstånd. Uppsala ansåg vi på ett tidigt stadium vara uteslutet av flera anledningar. Uppsala är "ut-intervjuat" dels beroende på att Sociologiska Institutionen har många undersökningar på gång bl. a. i samband med undervisningen, där uppsalaborna intervjuas, dels finns andra institutioner, t. ex. Pedagogiska och Psykologiska Institutionerna som för undervisnings- och forskningsändamål använder sig av befolkningen. Erfarenheten visar att många människor i Uppsala-området vägrar att ställa sig till förfogande för intervju beroende på att de blivit intervjuade så många gånger tidigare.

En annan nackdel med Uppsala är dess befolknings- och näringsgrensstruktur. I befolkningen finns många studerande av olika slag; i Uppsala finns universitet och högskolor, det finns sjuksköterskeskola, militära skolor av olika slag etc. Industrikvoten i Uppsala är mycket låg och Uppsala kan karaktäriseras som en utbildnings- och administrationsort och är på så sätt synnerligen atypisk för Sverige.

Bland de närliggande orterna valde vi Gävle därför att Gävle ligger ganska nära Uppsala (110 km), Gävle är en medelstor ort och vi räknade med att kunna finna tillräckligt många såväl nygifta som samboende ogifta för att genomföra undersökningen. Gävle har vidare ett differentierat näringsliv med administration (länsstyrelse m. m.), skolor av olika slag, hamn och är alltså en utvecklad handelsort samt har en hel del industrier, såväl mindre sådana som ganska stora. Det vore helt fel att kalla någon ort i Sverige för typisk för Sverige eller genomsnittlig för svenska förhållanden men om man skall närma sig något i den riktningen kan man säga att Gävle är åtminstone icke atypisk.

När vi här talar om Gävle avser vi hela tiden vad som i gammal tid utgjorde Gävle stad, dvs. Helga Trefaldighets och Staffans församlingar. De omfattar tätbebyggelsen i Gävle inkluderande Bomhusområdet, som numera intimt hänger samman med själva den övriga stadskärnan. Till nackdelarna med valet av Gävle hör att vi på så sätt har uteslutit all befolkning som icke är tätortsbefolkning. Andelen personer i glesbygden är dock mycket liten vilket utgör en felkälla som bör noteras och som man bör ta hänsyn till vid tolkning av data.

Som framgår av tabell 1:1 är fördelningen av hushållsstorlek ungefär densamma för Helga Trefaldighets och Staffans församlingar sammantagna som för riket i sin helhet. Boendetätheten skiljer sig inte mycket mellan dessa två församlingar och riket i sin helhet som framgår av tabell 1:2. Antal barn i hushållen skiljer sig inte heller i någon nämnvärd utsträckning (tabell 1:3). På några punkter finns dock skillnader: i Sverige som helhet bor ungefär 55 procent i flerfamiljshus medan i Gävle ungefär 75 procent av hushållen bor i flerfamiljshus. Som framgår av tabell 1.4 är fördelningen av folk-

mängden på ålder mycket lik den i landet som helhet. Tabell 1.5 visar fördelningen på den förvärvsarbetande dagbefolkningen efter näringsgren och vi kan där se att de två församlingarna i centrala Gävle kommun i stora drag påminner om fördelningen i landet i sin helhet; den största skillnaden ligger däri att jord- och skogsbruk upptar i hela landet åtta procent av den förvärvsarbetande dagbefolkningen, medan i Gävle det endast är fråga om en procent. I övrigt är skillnaderna ganska små.

Tabell 1.1 Bostadshushåll efter antal boende

	Antal boende					Summa	Bastal
	1	2	3	4	5+		
Hela landet	25	30	19	16	10	100	3050354
Helga Tref. och Staffans församlingar	27	31	20	16	7	101	24452

Tabell 1.2 Boendetäthet

	Antal boende per		
	Bostads-hushåll	Lägenhet	Rumsenhet
Hela landet	2,59	2,54	0,68
Helga Tref. och Staffans församlingar	2,49	2,38	0,70

Tabell 1.3 Bostadshushåll efter antal barn 0-17 år

	0	1	2	3+	Summa	Bastal
	Hela landet	63	17	14		
Helga Tref. och Staffans församlingar	65	17	13	5	100	24452

Tabell 1.4 Folkmängd efter ålder

	0-6	7-15	16-19	20-24	25-44	45-66	67-	Summa
Hela landet	10	12	6	8	25	27	11	99
Helga Tref. och Staffans församlingar	9	12	5	9	26	28	11	100

Tabell 1.5 Förvärvsarbetande dagbefolkning (minst 20 timmar) efter näringsgren

	Jord-Skog	Tillv. ind.	El-Vatten	Byggn. verks.	Parti-handel	Detalj-handel	Sam-färdse	Bank-Försäk.	Off. Tjänst	Summa
Hela landet	8	31	2	10	5	8	7	5	25	101
Helga Tref. och Staffans församlingar	1	26	(0,5)	11	6	12	11	6	27	100

Av tabell 1:6 kan vi se hur stor andel de ensamstående kvinnorna med barn utgör av alla ensamstående kvinnor i olika åldersklasser för dels hela riket, dels hela Gävle kommun, dels ock de två centralförsamlingarna. Vi finner där att i de låga åldrarna, alltså under 18 år, har tio procent av alla ensamstående kvinnor barn medan i Gävle kommun är det 16 procent och i Helga Trefaldighets församling som riksgenomsnittet medan däremot Staffans församling har en mycket hög andel ensamstående kvinnor med barn. I åldrar under 45 år har Gävle kommun en överrepresentation av kvinnor med barn beräknat på alla ensamstående kvinnor i åldersklasserna i fråga, medan det bör noteras att Helga Trefaldighets församling mera liknar riksgenomsnittet än vad Staffans församling gör. Det visar sig också på den nedersta raden i tabellen, där vi har bortsett från åldersklasserna, att av alla ensamstående kvinnor i landet har 15 procent barn under 18 år, medan i Gävle kommun 19 procent har barn och det kan noteras att Helga Trefaldighets och Staffans församling är 17 respektive 22 procent kvinnor med barn av de ensamstående kvinnorna. Det bör också noteras att bland de här formellt kallade "ensamstående" är en del samboende.

Som framgår av tabell 1.7 föreligger dock inga större skillnader i fråga om åldersfördelningen bland de ensamstående kvinnorna med barn om man jämför hela landet med Gävle kommun eller om man jämför hela landet med Helga Trefaldighets respektive Staffans församling.

Tabell 1.6 Andel ensamstående^a kvinnor med barn^b av alla ensamstående kvinnor

Ålder	I hela landet 1972-12-31 enl. Statistiska Meddelanden Be 1973:7, tab. 9		Gävle kommun registreringsvecka 03 år 1973 enligt tabeller sammansatta av Gävle kommun					
			Hela kommunen		Helga Tref. för- församling		Staffans församling	
	%	Bastal	%	Bastal	%	Bastal	%	Bastal
-17	10	7 198	16	70	11	28	29	21
18-24	16	316 218	23	3 437	18	1 688	28	1 035
25-34	42	168 191	49	1 955	46	1 111	53	544
35-44	48	84 446	50	947	47	474	54	327
45-66	29	309 061	9	3 351	9	1 716	10	1 024
67-	0	372 980	0	3 883	0	1 988	0	937
Summa	15	1 258 994	19	13 643	17	7 005	22	3 888

^a Med ensamstående avses person över 18 år som är ogift, änka/änkling, fränskild eller gift ej samboende.

^b Med barn avses här hemmavarande barn under 18 år; de barnlösa kan således ha barn (hemmavarande eller ej) äldre än 18 år.

Tabell 1.7 Ensamstående^a kvinnor med barn^b i olika åldersklasser

Ålder	I hela landet 1972-12-31 enl. Statistiska Meddelanden Be 1973:7, tab. 9		Gävle kommun registreringsvecka 03 år 1973 enligt tabeller sammansatta av Gävle kommun					
			Hela kommunen		Helga Tref. församl.		Staffans församling	
	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal
-17	1	1 591	0	11	0	3	1	6
18-24	27	50 808	31	802	26	304	33	287
25-34	37	69 959	38	964	43	506	33	291
35-44	21	40 441	19	477	19	222	20	178
45-66	14	27 268	12	310	12	147	12	106
67-	0	348	0	1	0	0	0	1
Summa	100	190 415	100	2 565	100	1 182	99	869

^a Med ensamstående avses person över 18 år som är ogift, änka/änkling, fränskild eller gift ej samboende.

^b Med barn avses här hemmavarande barn under 18 år; de barnlösa kan således ha barn (hemmavarande eller ej) äldre än 18 år.

Tabell 1.8 visar den relativa fördelningen av barn i olika åldersklasser efter om de är barn till gifta samboende, om de är barn till ensamstående män eller till ensamstående kvinnor. Vi kan av denna tabell konstatera att 81 procent av alla barn i Gävle kommun är barn till gifta samboende medan en procent är barn till ensamstående män och 18 procent till ensamstående kvinnor. Staffans församling skiljer sig här något från Gävle kommun i stort på så sätt att något fler av barnen är barn till ensamstående kvinnor. Detta gäller uppenbarligen i alla de fyra åldersklasserna som här finns angivna, medan däremot Helga Trefaldighets församling i stor utsträckning uppvisar samma fördelning som kommunen i stort. För var och en som känner till Gävle och dess struktur i någon utsträckning kommer detta icke som någon nyhet. Det är känt sedan gammalt att i många avseenden föreligger klara genomsnittliga skillnader mellan Helga Trefaldighets och Staffans församlingar: genomsnittinkomsten är avsevärt lägre i Staffans församling än i Helga Trefaldighets församling, andelen socialvårdsbehövande är högre i Staffans församling, trångboddheten är högre i Staffans församling, graden av omodern bebyggelse är större i Staffans församling etc. (Vi skall här inte tynga framställningen med uppgifter av detta slag men den som är intresserad kan mycket lätt få statistiska data från Gävle kommuns utredningsavdelning.)

Materialet av nygifta

Med hjälp av pastorsämbetena i de två församlingarna fick vi uppgift om alla par som i respektive församling gift sig sedan 1 januari 1974. Eftersom vi avsåg att intervjua ungefär 100 par startade vi med ett urval bakifrån i tidsordningen, vilket innebär att vi plockade ut ett antal par som gift sig under sommaren och våren 1974. Som framgår av tabell 1.9 var vårt bruttourval 150 par. Av dessa har 23 flyttat från Gävle, varför kvarstår

Tabell 1.8 Barn^a till gifta samboende och ensamstående^b med barnen fördelade efter ålder i procent, registreringsvecka 03 år 1973 enligt tabeller sammanställda av Gävle kommun

	Barn till gifta samboende Antal barn efter ålder			Ensamstående män Antal barn efter ålder			Ensamstående kvinnor Antal barn efter ålder								
	-3	4-6	7-15	16-17	Summa	-3	4-6	7-15	16-17	Summa					
Hela Gävle kommun	71	80	85	84	81	0	1	2	3	1	29	19	14	14	18
Helga Tref. församling	73	79	83	83	80	0	1	2	3	1	27	20	15	14	18
Staffans församling	66	77	80	80	77	0	1	1	2	1	34	23	18	17	22

^a Med barn avses här hemmavarande barn under 18 år; de barnlösa kan således ha barn (hemmavarande eller ej) äldre än 18 år.

^b Med ensamstående avses person över 18 som är ogift, änka/änkling, fränskild eller gift ej samboende.

127 par. Av dessa har 29 män och 27 kvinnor vägrat att låta sig intervjuas, vilket innebär att vi har ett bortfall på 56 personer och vårt nettourval är således 98 män och 100 kvinnor. Detta innebär att vårt bruttobortfall belöper sig på 34 procent. Om man däremot beräknar ett nettobortfall, där vi således bortdefinierar dem som flyttat från Gävle blir procenttalet 22. Detta kan också formuleras så att vi har lyckats intervjua 78 procent av dem vi sökt intervjua (eller om man vill använda bruttourvalsprincipen så har vi lyckats intervjua 66 procent av vårt grundurval).

Tabell 1.9 Urval av nygifta

	Män	Kvinnor	Summa
Bruttourval	150	150	300
Flyttat	23	23	46
Summa	127	127	254
Vägrare	29	27	56
Nettourval	98	100	198

Bruttobortfall (102/300) = 34 procent.

Nettobortfall = vägrare (56/254) = 22 procent.

Vi kan således konstatera att vi har, oavsett om man räknar med brutto- eller nettobortfall, ett bortfall som är större än vad som varit önskvärt. Dessutom bör man i samband med generaliseringar från detta material komma ihåg att det förutom den geografiska begränsningen också har en årstidsmässig begränsning i det att vi har med par som gift sig under våren och sommaren 1974 och icke under höst- och vinterperiod; det kan mycket väl tänkas att par som gifter sig vid andra tidpunkter skiljer sig från dem vi har intervjuat.

Dessa begränsningar, som vi ovan redogjort för, bör dock sättas i samband med det syfte vi har med undersökningen. Avsikten är inte att ange parametervärden i detalj utan snarare att vi skall få en uppfattning om vad som håller på att hända, dessutom med syftet att försöka förutsäga vad slags parbildnings- och giftermålsstruktur vi kommer att få den närmaste tiden. Antalet par där åtminstone den ena intervjuats är 101 och vi har således 97 par där båda makarna intervjuats, ett par där endast mannen intervjuats och tre par där endast kvinnan intervjuats.

Materialet av samboende ogifta

De samboende ogifta finns ej förtecknade i några register annat än i undantagsfall. Det är därför omöjligt att få fram ett urval som är representativt i någon egentlig mening. Inte ens de register som kan tänkas finnas, där samboende ogifta finns registrerade täcker den kategori de avses täcka. Som exempel kan vi nämna taxeringslängderna över samtaxerade, där idén är den att de personer som sammanbor under äktenskapsliknandeförhållanden *och* har eller har haft barn tillsammans eller har varit gifta med varandra, skall finnas förtecknade om de dessutom har in-

komster. Uppgifterna bygger ju på de deklarationsskyldigas egna uppgifter, varför en del personer som bor ihop och har barn kan tänkas underlåta att sätta det kryss på deklarationsblanketten som leder till att de registreras som samtaxerade.

Vi har arbetat efter tre vägar för att få tag på ett material av samboende ogifta. En metod som ibland används i Sverige och relativt ofta används utomlands är att man annonserar i dagspress eller liknande efter par som är villiga att ställa upp för intervju. Vi har helt avfärdat den tanken, eftersom vi på den metoden dels sannolikt skulle få ett fåtal svar till hög kostnad, dels skulle vi riskera att en sådan annons kunde vålla missförstånd om utredningens syfte och uppläggning – undersökningen skulle kunna komma att ställas i en mindre angenäm dager och kanske jämföras med annonsering för poseringsateljéer m. m.

Vi valde de metoder som redovisas nedan.

- a. Via befolkningsregistret drogs ett systematiskt slumpmässigt urval omfattande ca 900 icke gifta kvinnor (ogifta, änkor och frånskilda) i ålder 18 till 75 år. Till dessa sändes ett brev med en svarstalong där vi bad den som fick brevet att i den mån hon var samboende ogift och var villig att ställa upp för intervju meddela oss detta. Vi hade från början självfallet ingen aning om huruvida denna metod skulle ge oss några svar alls eller om den skulle ge många. Vi försökte formulera brevet så att det inte skulle verka stötande på någon och testade formuleringarna på ett antal arbetskamrater. Trots detta reagerade en handfull kvinnor med telefon och brevkontakter klart negativt. De flesta av dessa var nyblivna änkor och vi hade förbisett att befolkningsregistret uppdateras med korta mellanrum, varför vi inte räknade med att helt nyblivna änkor skulle komma med i detta förstastegsurval.

Vi fick svar från 18 kvinnor och intervju genomfördes med dessa 18 kvinnor och deras 18 samboende partner.

- b. Samtliga enligt 1974 års taxering (slutjustering i augusti 1974) samtaxerade som icke är gifta med varandra togs ut med hjälp av dataenheten vid länsstyrelsen i Gävle. Vi fick information om inte bara namn och adress på personerna utan också civilstånd, ålder genom folkbokföringsnumret samt taxerad inkomst. Ett slumpmässigt urval av dessa personer skulle ha givit praktiskt taget inga äldre personer, inte heller några med rätt hög inkomst och praktiskt taget ingen som tidigare varit gift. Inte heller skulle vi ha fått något fall med relativt stor ålderskillnad mellan makarna. Vi har därför använt den teknik som utarbetats av Trost (1973). Denna teknik är konstruerad för fallstudieundersökningar, eftersom man i sådana normalt önskar ett heterogent urval inom gränserna för den population man åsyftar – man är ju inte intresserad av att få många fall som är lika varandra utan man önskar variation. I enlighet med denna teknik konstruerades tabell 1.10 för urval av samtaxerade och första hand gjordes urval så att var och en av de 54 cellerna skulle komma att innehålla åtminstone ett fall. Detta mål gick självfallet inte att uppnå utan i nästa steg plockade vi in flera fall i några av cellerna och har genom detta

Tabell 1.10 Urval av samtaxerade

Inkomst	-25 000																							
Ålder den äldste	-30			30-50			50-			-30														
Ålders- skillnad Män=>8 år Kä=>3 år	L	Mä	Kä	L	Mä	Kä	L	Mä	Kä	L	Mä	Kä												
Civilstånd O= og båda Tom = en eller båda F. el Ä.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Antalet fall i första urvalet	2	-	-	-	1	1	4	6	1	1	-	2	-	1	1	1	-	-	4	3	2	-	2	1
Intervjuade personer	4				2	2	3		2	4		2		2				6	4	3		2	2	
Vägrare						2						2						2		1		2		
Gifta					2	2	4											2						
Flyttat eller separerat									2															
Brev utgått, kontakt ej skapats							2	2							2									

kommit att underrepresentera den typ av fall som är vanligt förekommande och överrepresentera den typ av fall som är sparsamt förekommande. Som framgår av tabell 1.10 har vi som urvalsvariabler använt inkomst i en tre-stegsgradering, vi har använt åldern på den äldste av de två som tredelad variabel. Vi har också använt åldersskillnaden, tredelad sådan att de kan vara av samma ålder eller mannen kan vara äldre, (om mannen är mer än åtta år äldre kallar vi honom äldre) eller kvinnan är äldre (om kvinnan är mer än tre år äldre än mannen har vi kallat henne för äldre). Den fjärde variabeln vi har använt oss av är civilstånd, där vi har sammanfört till en kategori alla tidigare gifta dvs. frånskilda och änkor/änklingar och till en kategori således fört de fall där den ena eller båda varit tidigare gift. På detta sätt kom vårt bruttourval, som framgår av tabell 1.10 och 1.11 att bestå av 77 män och 77 kvinnor eller 77 par, sammanlagt 154 individer. Av dessa hade 14 par hunnit gifta sig och ett par hade hunnit separera samt fyra par hade flyttat från dessa församlingar, de senare kunde av kostnadsskäl ej intervjuas. Kvar står således 58 par. Av dessa 58 har nio par ej kunnat återfinnas. Sålunda återstår 49 par, som kontaktades. Antalet vägrare i denna del av studien är mycket stort och 20 av de 49 männen och 16 av de 49 kvinnorna har vägrat, vilket innebär att vi slutligen intervjuat 29 samtaxerade män och 33 samtaxerade kvinnor. Detta innebär i sin tur att antalet samtaxerade par i materialet är 33 och uppgift saknas således från fyra män men samtliga kvinnor i dessa 33 par är intervjuade.

25 000-60 000						60 000																									
30-50			50-			-30			30-50			50-																			
L	Mä	Kä	L	Mä	Kä	L	Mä	Kä	L	Mä	Kä	L	Mä	Kä																	
O	O	O	O	O	O	O	O	O	O	O	O	O	O	O																	
25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	77	
2	3	4	3	3	4	1	2	1	2	-	1	5	-	-	-	1	-	3	2	1	1	-	1	1	1	-	1	1	-	154	
4	3	2	2	3	4	2	2	4	2	2	2	4	2	4	2	2	4	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	62	
		2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	4	2	4	2	2	4	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	56
												4	2	4	2	2	4	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	26
												4	2	4	2	2	4	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	12
		2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	18

c. Vår tredje utvalsmetod var att som sista fråga i såväl intervjun med samboende ogifta som med de nygifta ställa en fråga om den intervjuade kände någon samboende gift som den intervjuade trodde skulle vilja ställa upp på en intervju. Var tredje intervjuad angav något namn på sådan. Genom denna "snöbollsmetod" kontaktade vi och fick intervju med 60 par. I samtliga fall ställde kvinnorna upp för intervju medan tre av männen vägrade att låta sig intervjuas.

Som framgår av tabell 1.12 består vårt samboende ogifta-material således av 18 par som vi fått tag på genom enkätmetoden, 33 par som utvalts samtaxerade och 60 par via "snöbollsmetoden".

Tabell 1.11 Urval av samtaxerade

	Män	Kvinnor	Summa
Bruttourval	77	77	154
Gifta	14	14	28
Summa	63	63	126
Separerat	1	1	2
Summa	62	62	124
Avflyttade	4	4	8
Summa	58	58	116
Sökta men ej återfunna	9	9	18
Summa	49	49	98
Vägrare	20	16	36
Intervjuade	29	33	62

Tabell 1.12 Sammanställning över nettourvalet av samboende ogifta

	Par	Män	Kvinnor
Enkät	18	18	18
Samtaxerade	33	29	33
Snöboll	60	57	60
Summa	111	104	111

Det bör här noteras att det är svårt att uttala sig om detta materials grad av statistisk representativitet. Det är också av relativt litet intresse hur pass representativt i statistisk mening detta material är eftersom det dels är avsett att vara första steget i en longitudinell studie och vi där är intresserade mest av förändringarna, dels i stor utsträckning är avsett att användas för fallstudieanalys. En hel del hårddatabearbetning är dock rimliga att utföra, eftersom vi bör kunna räkna med att även ett icke-representativt urval kan uppvisa tendenser som kan ge oss många ledtrådar av olika slag. Om vi däremot vore intresserade av att uppskatta parametervärden i populationen vore situationen helt annorlunda. Självfallet hade vi även med angivna syften helst sett att urvalet varit statistiskt representativt.

En kommentar är på sin plats beträffande det stora antalet vägrare bland de samtaxerade. Som framgår vid studium av tabell 1.10 finns en viss övervikt för vägrare bland äldre personer. Vi kan konstatera att fem av de nio paren där den äldste är över 50 år är vägrare, att ungefär hälften av fallen i 30-50 årsåldern är vägrare, medan endast mycket få fall av vägrare förekommer i åldrar under 30 år. Denna tendens i andelen vägrare kan vara signifikativ på så sätt att den stämmer väl överens med förändringen i hur vanligt det är att vara samboende ogift och hur accepterat det är i samhället. Äldre personer, som sambor ogifta, kan förmodas i mindre utsträckning vilja erkänna det öppet och är kanske därför mindre benägna att ställa upp för intervju, medan däremot personer under 30 år vanligtvis inte finner det egendomligt att man bor ihop utan att vara gift och inte kan finna några som helst tecken till social sanktion i det sammanhanget.

Motivation

För att våra tilltänkta intervjupersoner skulle vara förberedda på att vi ville ställa frågor till dem vidtog vi vissa åtgärder. Dels skickade vi till var och en ett introduktionsbrev några dagar före avsedd intervju. Dels ock hade de två lokaltidningarna, Gefle Dagblad och Arbetarbladet, var sin artikel om undersökningen baserad på material de fått av oss. Då fältarbetet pågått ungefär en månad sände lokalradion (Gävle-Dala kvarten) en morgon och en kväll ett samtal med projektledaren.

Som redovisats ovan har vi lyckats motivera 78 procent av de nygifta att ställa upp för intervju (och således misslyckats med 22 procent) samt misslyckats med mer än var tredje av de samtaxerade – beträffande de två andra delmaterialen av sammanboende ogifta kan vi endast notera att det ej rimligen går att tala om bortfall beroende på urvalsmetodens speciella karaktär. Våra intervjuare var försedda med bandspelare för att efter intervjun lätt kunna tala in kommentarer och kompletterande upplysningar. Intervjuarna var instruerade att efter varje intervju via bandspelare eller på annat sätt notera något om hur intervjun lyckats. Dessa noteringar visar att i nästan samtliga fall där vi fått en intervju till stånd har den intervjuade förefallit vara eller bli positivt inställd till såväl intervjun som till undersökningen. Intervjuarnas kommentarer tyder också på att kvinnorna i genomsnitt är mera positiva och villigare att svara än vad männen är. Flera bortfall bland männen tyder på samma fenomen och stämmer bra med de traditionella könsrollsmönstren.

Vi har haft sju intervjuare engagerade i intervjuerna och fyra av dem har gjort praktiskt taget alla intervjuer – tre har således utfört endast ett litet antal. Samtliga intervjuare har genomgått intervjuarkurs i samband med studier för två betyg (40 poäng) i sociologi vid Uppsala Universitet och har dessutom fått speciella instruktioner för detta undersökningstillfälle.

Vi söker i följande avsnitt redogöra för resultaten av dessa olika slag av studier. I det avslutande avsnittet "Slutsatser och tolkningar" söker vi ge en samlad bild över vad som har hänt och hur situationen ser ut i dag. Vi försöker också förutsäga vad som kommer att ske den närmaste tiden.

2 Om definition av samboende

För en svensk ter det sig ibland något onödigt att definiera vad som avses med samboende ogift; i vardagsspråket har termen redan en allmän betydelse. Det är däremot även för oss här i Sverige betydelsefullt i vissa sammanhang. Som framgår av andra kapitel kan det ibland vara svårt att avgöra när två personer är samboende under äktenskapsliknande förhållanden och när de inte är det. Den ena kan definiera det på ett sätt och den andra i paret på ett annat sätt och vi som är utanförstående praktiker, forskare etc. kan definiera på våra sätt. Det visar sig t. ex. inte sällan i samband med juridiska komplikationer, vid t. ex. upplösning genom dödsfall eller separation av samboendeförhållanden, att det är mycket svårt att klargöra vad som har varit ett samboende och vad som inte har varit det. Som ett exempel på vilka problem avgränsningen kan utgöra kan här nämnas den diskussion som förekommer i en proposition till riksdagen (1973:32), där frågan behandlas om utvidgning av lagstiftning om makars gemensamma bostad vid upplösning av äktenskap till att också omfatta upplösning av samboende. Där sägs:

”Man kan knappast i lagtext närmare precisera, var gränsen går mellan tillfälligare förbindelser och mera stadigvarande, äktenskapsliknande förhållanden. Lagtexten måste bli ganska allmänt hållen. Detta skapar stora svårigheter för de tillämpande myndigheterna. Dessa skulle ofta bli tvungna att närmare undersöka parternas personliga förhållanden, något som i görligaste mån bör undvikas. En viss precisering skulle visserligen kunna uppnås genom en föreskrift att samlevnaden skall ha bestått under viss minsta tid för att lagen skall få åberopas.”

Det påpekas vidare i propositionen att det är svårt att bestämma hur lång denna tid skall vara och att orimliga resultat lätt kan uppstå i enskilda fall. Det är svårt för de tillämpande myndigheterna att avgöra vid vilken tidpunkt den äktenskapsliknande samlevnaden egentligen började.

I t. ex. betänkandet av bosättningslåneutredningen ”Bättre bosättning för flera” (SOU 1975:5) diskuteras också dessa frågor och man säger där att det behövs vissa preciseringar om man skall ge bostadslån till ”man och kvinna som stadigvarande sammanbor under äktenskapsliknande förhållanden”. Preciseringar krävs för att göra det möjligt att bedöma om samboende av det slag som man tänker sig verkligen föreligger, dvs. ett samboende. I betänkandet avvisas det skatterättsliga begreppet eftersom även samboende som väntar barn självklart skall vara berättigade att få bosättningslån (SOU 1975:5 sid. 45).

Den skatterättsliga definitionen av samboende jämställt med att vara gift är att vara eller ha varit gifta med varandra eller att ha eller att ha haft barn tillsammans. Denna typ av definition används dessutom i många sammanhang i sociallagstiftningen. Den skatterättsliga jämställdheten mellan ogift och gift samboende tillkom för att förhindra att gifta par skulle skilja sig och därigenom undgå skatt trots att de sambodde. Bosättningsläneutredningen (SOU 1975:5) säger å ena sidan att den finner det angeläget att sådana som själva förklarar sig vara stadigvarande samboende under äktenskapsliknande förhållanden eller förklarar att de ämnar sambo stadigvarande med varandra bör kunna få tillgång till bostadslån. Där görs dock reservationen "när det finns skäl härför" och utredningen säger att praktiska kriterier måste användas för att kunna avgöra om samboende i avsedd mening föreligger. Sådana kriterier bör enligt utredningen "vara gemensamt tecknat bostadskontrakt eller, när kontraktet tecknats enbart av den ena parten, att båda kontrahenterna varit kyrkobokförda på samma adress i minst sex månader." (SOU 1975:5 sid. 46).

Definitioner utomlands

Vid de studier av samboende ogifta som gjorts i andra delar av världen har många olika slag av definitioner använts. Här skall nämnas några exempel på sådana. De Laet (1975) definierar t. ex. termen "cohabitation", vilket är den vanligaste termen för samboende ogifta på engelska, som två personer av motsatt kön som lever tillsammans ogifta. Hon påpekar själv att denna definition är vag och mycket vid i sin omfattning men nöjer sig ändå med den därför att hon anser den vara användbar.

En helt annan och mera preciserad definition har Macklin (1972), som säger att hon definierar "cohabitation" som då man delar sovrum under åtminstone fyra nätter per vecka under åtminstone tre på varandra följande månader med någon av motsatt kön. En definition liknande Macklins är den som Lewis et al (1975) använder sig av då de definierar ett ogift samboende par som "two people of the opposite sex who live together in a common residence for five days and nights out of a week". Denna definition är såvitt vi förstår inspirerad av den som Storm (1973) har använt sig av när hon definierat "cohabitation" som "two people of the opposite sex who live together in a common residence for at least 75 per cent of the time (about five days and nights out of a week)". Såväl Macklin (1972) som Storm (1973) och Lewis et al (1975) har idéer om att man skall bo samman ett visst antal dagar och nätter (eller åtminstone nätter) per vecka under en längre tid.

Denna idé till definition av samboende utan äktenskap bygger sannolikt på den kulturella bakgrunden. Samtliga de som definierat samboende utan äktenskap ovan har huvudsakligen sett på samboendet som ett fenomen som förekommer bland ungdomar i college-miljö i USA. Vid många colleges, såväl fristående som knutna till universitet, är en stor del av de studerande bosatta inom college-området, vid "campus", under veckorna och reser hem till sitt föräldrahem över veckosluten. På så sätt kan de sägas vara samboende 4-5 nätter och dagar per vecka och naturligen fara hem till sitt föräldrahem,

för de återstående av veckans dagar och nätter. Såvitt vi förstår innebär det att man i definitionen av samboende på detta sätt klart tar med sådana som är mera att jämföra med stadigt sällskap ("going steady") än med egentligt äktenskap. Det hindrar dock inte att även sådana fall av samboende som i stort sett i alla avseenden liknar äktenskap också är medtagna under definitionen och den är således synnerligen vid.

Harmata (1976) diskuterar de definitioner som olika domstolar i USA har använt sig av för att bedöma om samboende förelegat eller inte – bedömningen behövs för att avgöra om ett "common-law" äktenskap förelegat eller ej. ("Common-law"-äktenskap har aldrig accepterats i Sverige men många av staterna i USA accepterar fortfarande denna företeelse. Bakgrunden till "common-law"-äktenskap är att människor som bodde i glesbygd skulle kunna få leva tillsammans såsom gifta och med de rättsverkningar det innebar även om någon vigselförrättare icke fanns tillgänglig. Sådan glesbygd torde knappast finnas i dagens läge med de kommunikationsmedel som står till buds). Harmata konstaterar att tidsaspekten synes vara väsentlig men inte entydig. Ibland räcker det med ett "one night stand" (som innebär att den ena stannar över natt en gång hos den andra och att de två haft samlag med varandra), ibland krävs mycket långvariga förhållanden. Inte sällan saknas specificeringar av tidsutdräkten. Hon påpekar också att det inte finns några klara och entydiga system som domstolarna använder sig av för att fånga in olika grader av förhållanden: paret kan ha levt tillsammans som bror och syster. Det kanske varit ett tillfälligt eller ett stadigvarande förhållande. Det kan ha varit klart äktenskapsliknande eller det kan t. o. m. ha varit ett uppenbart och medvetet försöksäktenskap eller avsiktligt ett permanent alternativ till äktenskap.

Dessa huvudsakligen amerikanska definitioner skall ses mot bakgrunden av att, till skillnad från här i Sverige, samboendet mycket ofta ses som något smått syndfullt och kanske t. o. m. spännande. Det innebär således att de samboende utan äktenskap klart och tydligt ses som ett avvikande beteende, dvs. ett från det normenliga och från det vanliga eller gängse beteendet avvikande. Dessutom kan man notera en klar inriktning mot de sexuella aspekterna av att leva samman med eller utan äktenskap. Detta framkommer också tydligt i en rapport av Montgomery (1975), där han säger att för att två människor skall kunna sammanbo helt och fullt utan att vara gifta måste de definiera icke äktenskapliga sexuella beteenden som tillåtna beteenden och de måste då enligt Montgomery mena att samlag inte endast skall vara förbehållet gifta par. Han tar alltså upp tankegångar om att sexualitet endast är för par som är gifta med varandra – en föreställning som i dagens Sverige och även tidigare är hart när helt främmande.

En annan typ av definition som i mycket liknar den först här nämnda, nämligen den som anknyter till det äktenskapslika är den som tas upp av Löcsei (1970). Han har präglat termen syndyasmos, som är "legalized and not legalized varieties of a *lasting* living community between men and women". Det är uppenbart av vad Löcsei säger att han avser *par* och inte större grupper och som framgår av definitionen jämställer således Löcsei det lagliga äktenskapet med vad vi i vardagstal kallar för samboende utan äktenskap. Tanken bakom Löcseis resonemang är att det för samhället, egentligen inte finns någon anledning att differentiera mellan dessa former

annat än i rent praktiska sammanhang. För många av oss är dock de praktiska detaljerna av stor betydelse och fortfarande förefaller det rimligt anta att olika termer kommer att användas. Dessutom är Löcseis term sådan att den knappast kommer att kunna slå igenom annat än möjligen i fackspråk. Hans definition av det ena slaget av syndyasmos, dvs. det som utgörs av samboende ogifta, är i sin innebörd dock mycket likartad många andra av definitionerna av samboende ogifta.

Nordiska definitioner av samboende

En definition som ofta används i Sverige förutom den ovan nämnda skatterättsliga, där man förutsätter ett tidigare äktenskap eller att parterna har eller har haft barn tillsammans, är den som t. ex. Näsholm (1972a sid. 37 f) och Alnebring (1973, sid. 11) har använt sig av. De definierar samboende ogifta som "två vuxna personer av olika kön, som lever under äktenskapsliknande former i gemensamt hushåll och utan att officiellt ha bekräftat sitt förhållande genom vigsel". Denna definition är också mycket likartad den som Danmarks Statistik har använt i sina undersökningar av förekomsten av samboende ogifta, där man säger att "Ved papirløst samliv forstås det forhold, at personer af forskelligt køn etablerer sig under forhold, som normalt er forbundet med ægteskab, uden at det foreligger en vielsesattest." (Statistiske Efterretninger 1977). En väsentlig detalj i denna danska definition är dock att man anknyter till något som är "normalt". Därigenom antyder man att äktenskap är något normalt eller att det finns vissa kriterier för vad som normalt eller vanligtvis utgör ett äktenskap.

Andersen (1976) för en diskussion om definition av samboende och inkluderar sin diskussion med att sett från sociologisk synvinkel kan det inte vara något tvivel om vad som menas med begreppet samboende eller den term han använder: "papirløse ægteskaber". Betydelsen är enligt honom densamma som äktenskap.

Vi har i definitionerna kommit över på en typ av definition som ibland kallas för fenomenologisk. Termen fenomenologisk är något besvärlig, eftersom den kan ha något olika innebörd och vi skall därför söka precisera vad vi menar. Price (1965) klargör tydligt vad som i vissa samhällen kan avses med att vara samboende ogift. Han säger t. ex. att Inka-indianerna har en mycket enkel definition, nämligen "just as if they were married in fact". Detta är ett sätt att skjuta över definitionen av vad som är samboende ogift till människorna själva. Man kan finna samma typ av resonemang hos Montgomery (1973), när han säger att samboende "exists when two cross-sex individuals live together in what is essentially a full-time way and they define themselves as a couple".

Kriterier

Det förefaller vara uppenbart att vi alla vet vad som menas med att sambo under äktenskapsliknande förhållanden. Så snart vi däremot skall söka precisera vad som menas med äktenskapsliknande förhållanden blir det besvärligare. Den sannolikt vettigaste vägen att gå om man skall och vill

precisera vad som menas med äktenskapsliknande förhållanden är att räkna upp ett antal karakteristika eller indicier på vad som brukar ingå i företeelsen äktenskapsliknande förhållanden. För att ett konkret fall skall karakteriseras som liknande ett äktenskap behöver naturligtvis inte samtliga kriterier eller indicier vara uppfyllda men många av dem bör vara det. Även att ställa upp en sådan lista är svårt eftersom familjebildningarna, som kanske många gånger ser homogena ut utifrån, ändå är mycket heterogena. Vi skall här ta upp några av de kriterier som är rimliga att tänka på.

Ett kriterium som mycket ofta används är den sexuella gemenskapen. Som visats ovan ingår idéer om sexualitet i vissa av definitionerna på samboende ogift eller dess engelska terminologiska motsvarighet "cohabitation" eller "consensual union". Ingen torde ifrågasätta att sexuellt samliv hör till det äktenskapliga livet. Samtidigt vet vi alla att sexuellt samliv mycket väl kan förekomma utan att man är gift och dessutom finns många äktenskap där sexuellt samliv inte förekommer. Trots dessa reservationer torde ändå detta kriterium vara ett rimligt sådant.

Ett annat kriterium är att dela hushåll eller bostad. Med det torde normalt menas att man äter, dricker, lever tillsammans, tittar på TV tillsammans etc, dvs. att man bor och lever tillsammans. Detta kriterium i sin tur kan delas upp i en mängd underkriterier, vilket vi inte skall göra här. Vissa av dessa underkriterier är för många människor uppenbart knutna till äktenskapligt samliv medan för andra det inte alls hör hemma där. I stort sett torde nog de flesta av oss mena att samlivet i hushållet är något som hör till det äktenskapsliknande livet.

Ett annat inte oväsentligt kriterium som ofta nämns är det ekonomiska. Ibland förutsätts att gemensam ekonomi skall råda men samtidigt vet vi att vår formella lagstiftning i Sverige inte förutsätter gemensam ekonomi under äktenskapets gång. I viss mån kan nog vardagstermen gemensam ekonomi gälla även för de svenska förhållandena sedda från rent laglig synpunkt.

Eftersom var och en enligt lagen är skyldig att bidra på sitt sätt och efter sin förmåga till hushållet blir det ju ett sätt att ha gemensam ekonomi då man har ett ekonomiskt samarbete. För de flesta torde en gemensam ekonomi eller ekonomiskt samarbete vara mer eller mindre självklart när man talar om äktenskapsliknande situationer, således ett klart rimligt kriterium eller indicium.

I propositionen till riksdagen (1973:32 sid. 168) går föredragande statsrådet in på dessa frågor i anslutning till ändringar i giftermålslagstiftningen. Där sägs: "Om den ena parten är anställd hos den andra – kvinnan är exempelvis hushållerska hos mannen – eller hyr rum i den andras lägenhet, kan samlevnad under äktenskapsliknande förhållanden inte anses föreligga." Det sägs också att vad som från början varit ett anställnings- eller hyresförhållande kan småningom gå över i samlevnad under äktenskapsliknande former. Vi skall inte fortsätta uppräknningen av vilka typer av kriterier eller indicier man kan tänka sig utan låta dessa här nämnda stå som exempel. De tre här uppräknade kriterierna kan jämföras med Murdock's (1949) kriterier för kärnfamilj. Han anger sexualiteten som ett och ekonomi som ett annat. Murdock's ekonomikriterium inrymmer vad vi här behandlat som att dela hushåll och att ha ekonomiskt samarbete. Murdock har ytterligare

två kriterier, som dock har med barnfamiljen att göra och ej endast med äktenskapet. Dessa två är uppfostran/utbildning (socialisation) och barnalstring (reproduktion). I kapitel 10 återkommer vi till detta problem.

Svenska data

I vår intervjuundersökning med de 101 nygifta paren ställde vi en fråga som berör innebörden av termen "samboende ogift" och således också blir en indirekt definition av termen (kolumn 235 i bilaga 1). Ungefär 90 procent av såväl männen som kvinnorna gav svar som klart antyder att de ser en nära nog identitet mellan att vara gift och att vara samboende ogift. Som framgår av tabell 2.1 fick vi svar av typen "som att vara gift", "indirekt gift", "som gift - långvarigt". Svaret "prov", "proväktenskap" eller liknande avgavs av några få av dem vi intervjuat och det är sannolikt att också de menat att det är som ett äktenskap men skillnaden ligger i att man inte riktigt har bestämt sig ännu.

I vår undersökning där vi intervjuade 111 samboende par ställde vi flera frågor som kan belysa frågan om hur samboende definieras eller kan definieras. En av frågorna (kolumn 220 i bilaga 2) var densamma som den nyss nämnda som ställdes till de nygifta och vi fick ungefär samma svarsfördelning, nämligen sådan att ungefär 90 procent gav något av de tre typerna av svar som vi har klassificerat såsom identitet med äktenskap eller som ungefärligen likartat (tabell 2.1). Av svaren på denna fråga ställd till de samboende och till de nygifta skulle man kunna dra slutsatsen att mycket hög grad av samstämmighet föreligger i synen på vad företeelsen samboende ogift är.

Tabell 2.1 "Vad menar du med samboende ogift?"
Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Som att vara gift	45	31	39	38
Indirekt gift	32	40	34	41
Ungefär gift	10	12	11	8
Prov	4	1	0	0
Övrigt	8	11	12	7
Vet ej	1	5	6	6
Bastal	98	100	104	110

Tabell 2.2 "Hur omnämner du din samboende inför andra människor?"

Procent

	Samboende	
	Män	Kvinnor
Fru/Man	16	13
Fästmö/Fästman	42	34
Tjej/Kille	20	28
Flickvän/Pojkvän, namnet	11	14
Samboende	8	3
Kvinna/Karl	1	6
Vet ej	2	2
Bastal	104	111

Tabell 2.3 "Vem betalar möbler och husgeråd?"

Procent

	Samboende	
	Män	Kvinnor
Den svarande	19	15
Samboenden	11	18
Båda	59	53
Varierar	11	14
Bastal	101	106

Låt oss se på några andra av de frågor som ställdes till de samboende ogifta och som har viss anknytning till terminologi och definition av samboende ogift. En fråga som ställdes löd: "Hur omnämner du din samboende inför andra människor?" (kolumn 136 i bilaga 1). Endast ganska få angav termer såsom "fru/man" medan däremot 35-40 procent använde termer som "fästmö/fästman" som i sin tur antyder en identitet med förlovnings-situationen och inte med äktenskapet (jfr. tabell 2.2). De övriga termer som användes "tjej/kille" resp. "flickvän/pojkvän" resp. namnet visar liksom termen "samboende" eller "kvinna/karl" snarast en förvirring inför själva termerna. Ogift samboende har nu funnits i Sverige ganska länge men fortfarande har vi ingen accepterad term, varken legalt eller socialt, som täcker begreppet tillfredsställande och entydigt. Vi har inte heller några termer som är helt accepterade och genomgående används inom relationerna eller i hänvisning inför andra till den man sambor med. Enligt vår tolkning tyder svaren på denna fråga snarare på en förvirrad terminologi i samhället än på att samboende definieras som något annat än äktenskap.

Vi har också ställt ett antal frågor till samboende ogifta om några av de beteenden man kan förvänta vara vanliga eller naturliga i äktenskapliga sammanhang. En av dem är frågan: "Följer din samboende med när du hälsar på dina föräldrar?" (kolumn 138 i bilaga 1). På den frågan svarar alla utom någon enstaka obetingat "Ja". En annan fråga är: "Har ni gemensam hushållskassa?" Den kan också ses som en indicie- eller kriteriefråga. Vi finner, som framgår av frekvensfördelningen i bilaga 1, kolumn 139 att mer än 90 procent säger "Ja" helt eller delvis.

En annan kriteriefråga: "Vem betalar möbler och husgeråd?" (kolumn 140 bilaga 1) Vi finner i tabell 2.3 att svaret "Båda" är det mest vanligt förekommande men också att ungefär tio procent säger att det varierar.

Vi ställde också frågan till de samboende om de anser sitt förhållande vara fullt jämförbart med ett äktenskap (kolumn 160, bilaga 1), varvid nästan alla svarade obetingat "Ja" och ett mycket litet fåtal (ungefär fem procent) svarade "Nej".

Slutsatser

Någon allmängiltig definition av vad som menas med att ogifta sambor under äktenskapsliknande förhållanden finns inte. I olika svenska författningar förekommer varierande uttryckssätt för att ange en gemenskap som man i något visst hänseende har velat jämställa med äktenskap. Definitionen bestäms då av vad den skall användas till och vilka problem som kan väntas uppkomma vid tillämpningen. Vid studier sådana som de här framlagda kan definitionsfrågan inte lämnas åt sidan. Såsom framgår av det föregående har inte heller i studier av samboende ogifta, som gjorts i andra länder, någon enighet uppnåtts om hur detta begrepp bör avgränsas eller vilka termer som skall användas. Det är därför nödvändigt att något utveckla hur vi anser att det skall förstås.

Det i begreppet ingående uttrycket ogift måste bestämmas i enlighet med vad lagen säger. Det krävs vigsel för att man och kvinna skall anses gifta. I dagens Sverige kan något annat betraktelsesätt knappast komma ifråga. Ser man problemen historiskt kan man dock finna att denna fråga icke alltid varit lika klar. För de samboende personerna kan frågan ha gällt om deras uppfattning att de är gifta godtas i det samhälle där de lever. Även nu kan en dylik kulturkonflikt tänkas förekomma i andra delar av världen. Det kan anmärkas att vad i det föregående sagts om common-law-äktenskap är ett exempel på detta. Uttrycket ogifta avser icke endast civilstånd, det inbegriper fränskilda och änklingar/änkor och motsvarar alltså mera beteckningen icke gifta. Därigenom utesluts också de som är gifta med andra. För vår del torde detta knappast ha någon nämnvärd betydelse. I länder med en restriktiv skilsmässolagstiftning är förhållandet ett annat (jfr. t. ex. det skotska uttrycket och företeelsen "bidie-in" – kapitel 3, sid. 37. Där kan tydligen förekomma en hel del fall som registreras som särboende gifta men som hade varit att hänföra till samboende ogifta, om lagen hade medgivit en upplösning av den äldre äktenskapliga förbindelsen.

När det gäller det faktiska samboendet finns möjlighet att i definitionen anknyta t. ex. till regler för folkbokföring. Någon anledning att i sådana sammanhang kontrollera vad de enskilda själva uppger finns dock inte. En viss faktisk kontroll ligger i de metoder med vilka uppgifterna inhämtas t. ex. vid folkräkningen eller vid urvalet av samboende ogifta för vår egen studie. Någon osäkerhet kan föreligga i gränsfall, som dock torde vara få.

Denna osäkerhet måste bedömas vara avsevärt större när det gäller om äktenskapsliknande förhållanden föreligger eller ej. Såsom angivits i det föregående kan man här utgå från vissa allmänna kriterier. Dessa är dock av den karaktären att endast de enskilda själva kan bedöma dem närmare.

En kontroll är svår att åstadkomma. Redan av detta skäl ter det sig meningslöst att uppställa en normerande definition för vad som skall anses som äktenskapsliknande. I intervjusituationen styrs de uppgifter som lämnas icke i någon högre grad av några intressen. Samma behov föreligger då inte att uppställa begränsande regler som i en författning vilken t. ex. handlar om beskattning eller sociala förmåner. Till detta kommer att vad de intervjuade själva anser vara äktenskapsliknande är en del av vår studie. För att inte själva definitionen skall få en styrande inverkan på studien och föregripa resultatet tvingas vi alltså att utgå från en vag och allmänt hållen bestämning och låta de intervjuades egen uppfattning belysa det fenomen vi här studerar. Det kan dock anmärkas att de av oss använda metoderna för uttagning av ogifta samboende inte främjar en mera ingående belysning av de gränsdragningsproblem som här kan föreligga, något som ej heller varit huvudsyftet med studien. Vissa resultat också i detta hänseende framkommer dock särskilt när det gäller den tidpunkt då ett äktenskapsliknande samboende enligt de intervjuades egen uppfattning har börjat. Genom att definitionen från vår sida har lämnats öppen framkommer de samboendes egna, skiftande bedömningar på ett tydligare sätt än om vi från början hade ställt upp en hårt bunden bestämning av vad vi avser med äktenskapsliknande.

Det bör här tilläggas att den "fenomenologiska" definitionen vi använt oss av är densamma som man sedermera också använt i folk- och bostadsräkningen 1975 samt i ett antal andra undersökningar i Sverige. Det har såvitt vi kunnat utröna icke uppstått några egentliga problem för de enskilda att besvara intervju- och enkätfrågor som gällt bestämning av om de varit icke gifta och samboende under äktenskapsliknande förhållanden.

3 Äktenskaps- och samboendefrekvens – förr och nu

Sverige i äldre tider

Samboende under mer eller mindre äktenskapsliknande former men utan det formella äktenskapet har sannolikt funnits i alla slags kulturer och i varierande omfattning. I vissa kulturer har sannolikt äktenskapet konstituerats genom att en man och en kvinna flyttat samman och om omgivningen känner till att så är fallet har ett äktenskap trätt ikraft med de rättsverkningar det i det givna samhället kan ha.

Carlsson (1972) säger:

”I det fornsvenska samhället var äktenskapets ingående en ättens enskilda angelägenhet, som försiggick utan inblandning från det allmännas sida. De viktigaste akterna i det invecklade rättsförfarandet var enligt svensk landskapsrätt: *Fästningen* eller trolovningen, *giftermålet*, varmed avsågs brudens överlämnande till brudgummen genom giftomannen, samt *sängledningen*, brudens och brudgummens gemensamma sänggående i vittens närvaro.” (sid. 3).

Carlsson säger vidare att det centrala i kyrkans kamp var att få bort det gamla germanska giftermålet och ersätta det med den kyrkliga vigseln. Man lät ändå sängledningen vara kvar men en präst skulle vara närvarande och välsigna brud och brudgum vid sänggåendet. Det innebar att denna genomgripande rättshandling omvandlades till en välsignelseakt. Denna kyrkans omvandlingsprocess vad gäller äktenskapsrätten medförde att det gamla systemet i viss mån vittrade sönder men förändringen skedde långsamt och dröjande. Reformationen satte mycket grunda spår i utvecklingen. Betydande för de äldre formernas djupa förankring i bondesamhället är att det dröjde mer än ett halvt årtusende innan sönderfallet nådde sin formella slutliga fullbordan. Det skedde genom 1734 års lag enligt vilken vigseln skulle föregås av lysning och den världsliga rätten erkände den kyrkliga vigseln som den enda lagliga formen för ingående av äktenskap. Carlsson (1972) påpekar också att Sverige i jämförelse med Europas övriga länder kristnades mycket sent. Hon säger att vårt land inte kan anses som i helhet kristnat förrän tidigast under 1100-talets lopp. Carlsson (1972: sid. 68 ff) redogör för en påvlig bulla från 1216 där det sägs att det kommit till påvens kännedom att det finns personer i Sverige som vid ingående av äktenskap inte iakttar den högtidlighet som skall finnas i samband med vigsel utan på ett ”barbariskt sätt följer hedendomens villfarelse”. Bullan säger vidare ”efter ett långvarigt sammanboende säger stundom den ene maken, att

det aldrig varit något äktenskap mellan dem". Som Carlsson påpekar innebär det att påven hävdar att de ogudaktiga svenskarna gifte sig enligt gammalgermanska sedvänjor med giftomannen som förrättare av giftermålet istället för med prästens välsignelse.

Med kristendomens inträde började uppenbarligen kyrklig vigsel småningom att ta sitt indesteg. Vanligtvis tycks den kyrkliga vigseln varit siddoordnad med de gamla ritualerna av förkristet slag. Undan för undan blev vigseln alltmer vanligt förekommande men påven var uppenbarligen under den katolska tiden inte alltid helt nöjd med de former under vilka de kyrkliga äktenskapen ingicks. Bland dem hörde att giftomannen, ofta fadern till bruden, överlämnade henne till brudgummen. Enligt den kyrkliga läran skulle Gud överlämna bruden till brudgummen. Inte bara denna utan även andra förkristna sedvänjor har funnits kvar i mycket lång tid och vi kan fortfarande finna rester av dem. Genom 1734 års lag kunde visserligen trollovning och samlag i kombination ha vissa rättsverkningar, man talade om s. k. ofullkomnade äktenskap som uppkom därigenom. Reglerna om de ofullkomnade äktenskapen fanns fram till 1915.

Enligt Carlssons bedömning föreligger den situationen att kyrkan godtog den första av de akter som ingicks i det germanska äktenskapsavtalet, nämligen fästningen. Den andra akten, giftermålet skulle elimineras och ersättas av den kyrkliga vigseln. Den tredje och sista rättsakten i det äldre inhemska systemet, sängledningen, bekämpades av kyrkan och skulle omvandlas till en enligt kyrkans egna lära betydelselös välsignelseakt.

Kyrkan sökte på allehanda sätt få bort samboende utan den kyrkliga vigseln, samboende som följde den prekristna ritualen med fästning, giftermål och sängledning. Man sökte således göra den traditionella ceremonin ogiltig och man sökte ersätta den med en för de berörda människorna onaturlig rituell företeelse. Under århundrade efter århundrade sökte man ge lagstadgor och döma ut böter för "lönskaläge". Det tycks inte ha varit särskilt effektivt eftersom man århundrade efter århundrade var tvungen att komma med nya regler och dessa nya regler innehöll motiveringar som hänvisade till en fortfarande frekvent förekomst av samboende utan den kyrkliga vigseln.

Situationen i andra länder

Rodman (1966) har ingående studerat familjesystemet på de Karibiska öarna. Han har kommit fram till att samboende ogifta där finns såsom social institution samtidigt som äktenskapet också finns som social institution. Det innebär att båda företeelserna mycket väl förekommer sida vid sida utan att egentligen vara varandras motsättningar. Det bör dock observeras att företeelsen att vara samboende ogift på Karibiska öarna i stor utsträckning samgår med fattigdom. Rodman menar att äktenskap ej värderas lågt och samboende utan äktenskap högt. Äktenskap ses som ett tillstånd som kan uppnås först då mannen ekonomiskt är i stånd att försörja familjen. Sundt (1866) för också fram exempel från vår del av världen (Norge och i viss mån Sverige) som har samma innebörd. Med dessa två exempel från nutid i en annan del av världen och gången tid i vår del av världen skall vi

gå över till att något se på hur vanligt förekommande samboende utan äktenskap är i olika delar av världen samt vad som har hänt här i Sverige och hur situationen frekvensmässigt idag ser ut.

Information saknas från de flesta länder. Om man går igenom giftermålsstatistiken finner man att för de flesta länder har giftermålsfrekvensen varit konstant eller visat mycket små variationer och den har på senare år inte visat några egentliga tendenser att sjunka. Det bör här observeras att den officiella statistiken i de flesta länder har en betydande eftersläpning på flera år. Det innebär att tendenser inte kan upptäckas eller med säkerhet konstateras förrän ganska sent efter det en process startat. Däremot kan man finna utsagor vid samtal såväl med lekmän som med yrkesmänniskor på detta område från olika delar av världen att samboende under äktenskapsliknande former blivit mer och mer vanligt. Det normala är enligt vår erfarenhet att samboende utan äktenskap inte ses som relativt vanligt förekommande, snarast som ett något avvikande fenomen. I t. ex. USA har som nämnts under senare år samboende utan äktenskap studerats i college-miljön och det har antagits vara mycket vanligt i college-miljön men inte i andra delar. Samtidigt vet vi att i vissa slumområden har äktenskap varit mycket sällsynta. Andelen icke gifta, civilståndsfördelningen samt andelen barn födda utom äktenskap ger indirekt upplysning om förekomsten av samboende mellan ogifta.

Ibland hör man också uttalanden från olika delar av världen och ej endast i Sverige om att det i synnerhet är änkor, som sambor utan äktenskap och då av ekonomiska skäl. Med den höga giftermålsfrekvensen som finns i många delar av världen kan inte heller samboende utan äktenskap vara särskilt vanligt förekommande i populationen i stort. Det är således sannolikt att den är det i vissa delkulturer i de givna kulturerna eller samhällena.

En av de tidigare amerikanska studierna som sökt uppskatta hur vanligt samboende utan äktenskap var, är en som utfördes av Peterman et al (1974). De fick svar på ett frågeformulär av 1099 college-studenter vid Pennsylvania State University, där följande fråga ställdes: "Are you now, or have you ever lived (eating, sleeping, socializing at the same residence) together with someone of the opposite sex?" Oss synes denna operationella definition av samboende ogifta mycket vid, kanske något säregen. Resultaten visar att 33 procent av studenterna svarade ja på denna fråga – ungefär lika många av männen som av kvinnorna. Det bör här observeras att frågan inte gällde hur många som vid tillfället av undersökningen (i början av 1972) som var samboende utan hur många som överhuvudtaget hade erfarenhet av samboende av det slag som Peterman et al syftade på. Thorman (1973) gjorde ungefär samtidigt en studie vid University of Texas i Austin och fann där att av de 431 studenter som besvarade hans frågeformulär hade 36 procent haft något slags erfarenhet av att vara samboende.

Stein (1975) har i en artikel betitlad "Singlehood: An Alternative to Marriage" konstaterat att andelen icke gifta i åldersgruppen 20–24 år mellan 1960 och 1973 ökade med tio procent för kvinnorna och med fyra procent för männen. Som framgår av titeln på den artikeln ser Stein denna ändring i giftermålsfrekvensen som en indikator på att ett alternativ till äktenskapet skulle vara att leva ensam. Det synes som om det inte har fallit Stein in att dessa som formellt är ogifta de facto kan vara samboende med någon.

Clayton och Voss (1977) har studerat ett slumpmässigt urval av 2 500 unga män i USA. 18 procent av de tillfrågade hade bott samman med en kvinna i sex månader eller mer utan att vara gifta. Vid tiden för intervjun sambodde fem procent av dessa unga män födda 1944–54 och var således vid tiden för intervjun ungefär 20–30 år gamla.

Vid analys av censusdata (den amerikanska motsvarigheten till våra folk- och bostadsräkningar) kunde Glick (1975) konstatera att av de 143 000 ogifta par som fanns 1970 var var fjärde en kvinna som hade en manlig partner "living in". Han konstaterade också att bland de äldre män som delade bostad med någon som inte var släkting, var den de delade bostaden med en kvinnlig partner i vart femte fall. Glick drar slutsatsen att dessa äldre par i icke oväsentlig utsträckning inbegrep änkor/änklingar som levde tillsammans för att undvika att gå miste om pensioner. Glick drar sig dock för att då göra någon uppskattning av hur många som var samboende ogifta i vår mening och det bör noteras att de 143 000 ogifta paren enligt Glick inte var att betrakta som samboende. Hans term "living in" är däremot snarare en etikett som motsvarar vår term samboende ogifta.

Glick och Norton (1977) har synat censusdata från USA för första halvåret 1977 och konstaterar att det tycks föreligga ett senareläggande av äktenskapet, från tidigare till senare delen av tjugoårsåldern. Andelen kvinnor som fortfarande är ogifta i åldern 20–24 år har sedan 1960 gått upp från 28 till 43 procentenheter, det är således en ökning med ungefär 50 procent på en 17 årsperiod.

År 1970 var 10,7 procent av de barn som föddes i USA födda av ogift mor. 1975 hade andelen barn födda av ogift mor stigit till 14,3 procent. Även detta kan tas som en indikator på att antalet och andelen samboende ogifta har ökat under 70-talet i USA. I och för sig kan förändringar i andelen utomäktenskapligt födda hänga samman med olika nativitetsförändringar i befolkningsgrupper med varierande giftermålsfrekvens.

Glick och Norton (1977) konstaterar dock utgående från denna census som nämnts ovan att under första delen av 1977 samlevde 957 000 par som bestod av två personer av motsatt kön och inte var gifta med varandra. Totalt innebär det nästan två miljoner människor. I de flesta fall var det vuxna personer av motsatt kön i gruppen av ungefär samma åldersklass och "most of them probably lived as partners, room-mates, companions or friends". Ett annat sätt att räkna skulle kunna ge högre siffror. Norton och Glick konkluderar emellertid att man kan säga att en minimiskattning är att en procent av alla hushåll i USA innehåller ett samboende ogift par. Å andra sidan skulle maximiuppskattningen av sådana som skulle kunna leva samman ogifta men under äktenskapsliknande förhållanden blir bortemot fyra procent. Det förefaller rimligt att utifrån dessa data uppskatta andelen samboende ogifta i USA till två å tre procent.

Däremot kan, som ovan påpekats, naturligtvis vissa underkulturer innehålla avsevärt fler samboende ogifta. Vi tänker här på grupper av collegestuderande, slumbefolkning m. fl. Den undersökning som Clayton och Voss (1977) utfört tyder också på att samboendet är avsevärt vanligare bland yngre. Deras material består av män i åldern 20–30 år. En omräkning av deras uppgifter antyder att av de män som sambor (ogifta såväl som gifta) gör cirka tio procent det utan att vara gifta med den kvinna de bor med.

Dessutom är det inte osannolikt att vissa delstater har fler samboende ogifta än andra. Enligt uppgift från icke helt tillförlitlig källa i Kalifornien skulle där finnas fler samboende ogifta par än gifta par i åldern under 30 år. Den siffran förefaller vara en överskattning men det är inte osannolikt att det verkliga värdet ligger ganska högt åtminstone i vissa delar av Kalifornien.

I enlighet med uppgift från Sally MacIntyre (personlig kommunikation med Jan Trost) finns i nordöstra Skottland en term som i skriftspråk skulle se ut något i stil med "bidie-in". Termen finns enligt uppgift inte i annat än talspråket. Den står som beteckning för partnern till en samboende, man eller kvinna. Den tycks inte användas av de samboende själva men av den sociala omgivningen. Enligt uppgift har termen en något pejorativ innebörd men används av yngre personer idag i mera neutral mening. Huvudsakligen tycks termen ha använts för sådana som sambott där båda eller den ena varit gift under samboendet, dock med annan person. Anledningen till att den ene eller båda fortfarande varit gift med annan har varit den tidigare mycket restriktiva skilsmässolagstiftningen i Skottland. Hur vanlig företeelsen med "bidie-in" är eller har varit saknas dock uppgifter om. Det förefaller enligt vår informator sannolikt att termen och kanske också företeelsen varit mest vanligt förekommande i lägre sociala skikt.

Roussel (1978) redovisar ganska färskas uppgifter om samboendet i Frankrike. I maj 1977 undersöktes ett urval av män och kvinnor i åldern 18–29 år i Frankrike. Bland dem som gifte sig 1976–1977 hade 44 procent sambott före äktenskapet, medan bland dem som gift sig 1968–1969 endast 17 procent hade sambott under äktenskapsliknande former före äktenskapets ingående.

Roussel visar också att av de 25-åriga kvinnor som levde i syndyasmos var 85 procent 1977 gifta och 15 procent samboende ogifta samt att av 21-åriga kvinnor var 69 procent gifta och 31 procent samboende ogifta.

Enligt Kirsti Bjøru (i brev till Jan Trost) var det sannolikt inte ovanligt att fiskarfamiljer levde samman ogifta under viss tid. I hennes studie som dock är av mycket begränsad storleksordning men täcker en ökommun i Nordnorge, hade 20 procent av de familjer hon studerade startat med att vara samboende ogifta och gifte sig efter något eller några år.

Øyen (1966, sid. 44) studerade 660 ogifta mödrar som fick barn i Oslo 1955–59 och fann bland dem 55 par, vilket utgör åtta procent, som hade gemensam adress med barnets far vid tidpunkten då barnet blev fött. Det förefaller sannolikt att dessa par var samboende ogifta vid den tidpunkten. Hennes data visar också att ett år efter det barnet hade fötts hade i ungefär 16 procent av fallen barnets far och mor gift sig med varandra och 22 par, vilket utgör ungefär tre procent, levde fortfarande samman utan äktenskap. Vi har således här en indikator från relativt modern tid i Norge på att samboende utan äktenskap har förekommit i icke ringa omfattning, åtminstone bland sådana som fött barn utan att vara gifta.

Sundt (1866) fann också i sina studier över situationen i en del av Norges byar i början och mitten av 1800-talet att det inte var ovanligt förekommande på landsbygden med samboende ogifta.

I modern tid finns en undersökning från Norge som gjordes av Norsk Forening for Familieplanlegging och som redovisas av Bull (1976). Man fann i denna studie att år 1973 var nästan tre procent av alla samboende par samboende utan äktenskap och att således drygt 97 procent var gifta.

Vi har inte lyckats få tag på några data över hur vanligt förekommande samboende utan äktenskap är i Finland men vi har vissa indikatorer på att en klar ökning har skett. Sålunda sjönk det allmänna giftermålstalet i Finland från 8,9 1970 till 7,3 1974.

En annan indikator är en som Sihvo (1976) tar upp. Han har studerat Tammerfors och finner att under mitten av 1960-talet hade 12–15 procent för vilka det lyste till äktenskap bött samman ogifta. År 1975 hade denna andel stigit till 58 procent. Sihvo studerade mer ingående ett antal fall i Tammerfors under perioden februari–maj 1976 och fann där att i stort sett alla som gifte sig då hade bött samman en längre eller kortare tid. Han konstaterade att ungefär fyra femtedelar av dessa par hade bött samman åtminstone sex månader innan de gifte sig. Det förefaller mindre sannolikt att äktenskapen ingångna i Tammerfors i dessa avseenden skulle vara mycket avvikande från andra äktenskap i Finland. Dessa siffror säger inget om hur vanligt det är att sambo ogift och hur lång tid man gör det men det antyder klart att samboende ogift inte är någon ovanlig företeelse.

Det är dock först under senare år som man kan se en förändring i giftermålsstatistiken och vi kan därför dra slutsatsen att samboende ogifta i Finland inte förekommer i så stor utsträckning som i Danmark och Sverige.

Sihvo visar dock att andelen barn födda av ogift mor år 1971 var 5,5 procent, medan motsvarande värde 1974 var nio procent. Han drar slutsatsen att denna ökning huvudsakligen är en konsekvens av en ökad frekvens av samboende utan äktenskap.

För Danmarks vidkommande finns något mera material. Lieck (1974) visar att andelen barn födda av ogift mor år 1955 var sju procent och att den stigit till 14 procent år 1972. Han har i en undersökning av ansökningar om bostadsbidrag av ogifta ensamstående under samma tid endast kunnat finna en mycket svag stegring i antalet ansökningar. Av detta drar Lieck slutsatsen att ökningen i andelen utomäktenskapliga födelser utan tvivel ligger hos dem som lever i "papirlöst ægteskab".

Från Danmark finns en undersökning med intervjuer av ett stort antal personer från första hälften av 1974. Koch-Nielsen (1975, sid. 24) visar att det förefaller sannolikt att år 1974 ungefär åtta procent av alla samboende var ogifta och att således 92 procent var gifta. Samma studie visar att av de nygifta hade 80 procent bött samman med nuvarande make/maka före äktenskapet, medan bland dem som i samma studie varit gifta under längre tid (minst tio år) endast 22 procent hade sambött utan äktenskap före äktenskapet.

Som framgår av tabell 3.1, som är en omräkning av en tabell från Andersen (1976 sid. 59), är andelen samboende utan äktenskap av samtliga samboende klart relaterad till ålder. Vi finner att ungefär hälften av dem som är i 20–24 årsåldern är gifta och hälften är samboende ogifta medan i nästa femårsklass (25–29 årsåldern) andelen samboende ogifta har sjunkit till 15 procent.

Tabell 3.1 Giftna och samboende ogiftna i Danmark 1974 (efter Andersen, 1976)
Procent

Ålder	Giftna	Samboende ogiftna
20-24	54	46
25-29	85	15
30-34	93	7
35-39	97	3
40-44	97	3
45-49	97	3
50-54	97	3
55-59	97	3
60-64	97	3
65-69	98	2
70-74	98	2
75-	98	2

Genom omnibussundersökningar gjorda i Danmark i maj och oktober 1976 samt januari 1977 har vi färskare uppgifter från ett något större material om andelen samboende ogiftna och andelen giftna (Statistiske Efterretninger 1977). Enligt dessa beräkningar är tio procent av samtliga samboende samboende utan äktenskap och således 90 procent giftna. Andelen samboende utan äktenskap är något större vid denna mätning än som redovisas av Koch-Nielsen (1975) och Andersen (1976) med data från 1974. Sålunda är i åldern 20-24 år 57 procent samboende ogiftna, vilket kan jämföras med 46 procent från 1974. I åldersklassen 25-29 år och även i de andra högre åldersklasserna ligger samboendefrekvensen något högre än 1974 (som framgår av tabell 3.2).

Tabell 3.2 Giftna och samboende ogiftna i Danmark 1976-1977 (efter Statistiske Efterretninger 1977)

Procent

Ålder	Giftna	Samboende ogiftna
20-24	43	57
25-29	76	24
30-34	89	11
35-49	94	6
50-	97	3

Studien från 1976 och 1977 i Danmark visar också att det finns ett klart samband mellan intervjupersonens ålder och det aktuella samboendets varaktighet. Sålunda är t. ex. samboendets varaktighet i median uttryckt för dem som är i åldern 20-24 år ungefär 1,5 år, för dem som är i 25-35 årsåldern ungefär fyra år och bland dem som är över 35 år har mer än hälften sambott mer än fem år. Det är i och för sig rimligt att det skall finnas ett samband med ålder, eftersom de som är unga inte har hunnit vara samboende lika länge som de som är något äldre. Däremot skulle man i princip kunna tänka sig att många av de samboende skulle vara "omsamboende". Även så pass kort varaktighet som i genomsnitt ungefär fyra år för människor i åldern 25-35 år antyder att många är sådana som tidigare varit giftna eller samboende. I synnerhet uppgiften att 21 procent av dem i åldern 30-34

år sambott kortare tid än ett år ger klar antydan om-samboende. Dessa data visar dock tydligt att samboendet inte utgörs av några tillfälliga utan av ganska långvariga relationer (jfr. tabell 3.3).

Tabell 3.3 Samboende ogifta i Danmark 1976-77 efter samboendets varaktighet och efter åldersklasser
Procent

Samboendets varaktighet	20-24	25-29	30-34	35-
-6 månader	13	9	14	1
6-11 månader	17	6	7	3
1 år	24	11	14	3
2-3 år	22	18	13	6
4-5 år	16	27	21	15
5- år	5	23	31	63
Okänt	3	6	-	9
Bastal	211	131	66	120

Giftermålsstatistiken i Danmark ger oss en antydan om förändringarna vad gäller förekomsten av samboende ogifta i slutet av 1960-talet. Ser man på totalsiffrorna finner man för både män och kvinnor att nedgången i giftermålsintensitet kom på riktigt allvar först 1970. Vi kan se på den åldersspecifika giftermålsintensiteten att mönstret är ungefär detsamma som i Sverige. De har dock icke sådan kraftig nedgång i högre åldrar i Danmark som i Sverige. Förändringen i Danmark tycks ha skett i mitten av 1960-talet men icke varit så markant, ej heller för de lägre åldrarna, som den varit i Sverige. Vi kan i Danmark finna en viss uppgång i giftermålsintensiteten under de senare åren för åldrar över 30 år (jämför tabell 3.4).

Island har sedan ganska lång tid tillbaka haft mycket hög andel barn födda utom äktenskapet. Genom en studie av Björnson (1971) visar det sig att många av dessa formellt utomäktenskapligt födda barn de facto är födda i ett samboendeförhållande. Björnson skiljer mellan tre kategorier barn som formellt är födda utom äktenskapet men vilkas mor har stabilt förhållande till barnets far, nämligen barn födda till samboende ogifta föräldrar, barn födda till förlovade föräldrar och barn födda till par som gifter sig när de döper sitt barn. Björnson kan göra trovärdigt att åtminstone tre fjärdedelar av alla barn som formellt föds utanför äktenskapet de facto föds in i äktenskapsliknande grupp.

Björnson gör också en uppskattning av hur stor andel av de par som gifter sig som varit samboende under äktenskapsliknande förhållanden innan de gifter sig och kommer fram till att ungefär två tredjedelar av dem som gifter sig har sambott.

Sundt (1866) visar som tidigare påpekats att i Norge i mitten av 1800-talet fanns många samboende utan äktenskap. Sundt har som indikation på samboende ogifta vad han kallar "halvåkta barn". Med detta menar han utanför äktenskapet fött barn vars föräldrar senare har gift sig och barn som är fött under äktenskap men som har konceperats före äktenskapet. Av Sundts data är det svårt att ange exakt hur stor andel samboende ogifta som fanns i dåtida Norge. Han kan dock konstatera att 44 procent av äktenskapen

Tabell 3.4 Antalet årliga vigslar per 1000 ogifta män och kvinnor i skilda åldersgrupper, Danmark

Åldersklasser	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
A. Män, totalt	78,7	75,0	73,7	67,2	59,3	54,9	52,7	55,2	51,2	49,0
Under 20 år ^a	19,2	16,8	14,6	12,2	8,7	8,2	6,0	5,4	4,4	4,6
20-24	149,7	142,8	136,1	120,7	104,3	90,9	79,9	77,9	68,5	62,1
25-29	198,3	184,2	178,6	160,9	140,4	128,8	122,6	130,4	122,8	115,2
30-34	104,8	99,6	100,4	93,2	79,1	79,0	83,7	92,0	89,5	86,4
35-39	58,7	55,4	59,5	54,9	51,0	51,4	55,2	62,0	58,9	60,2
40-44	43,2	39,8	41,3	40,2	39,3	36,8	38,5	44,4	44,6	41,8
45-49	31,9	26,5	31,0	32,2	29,3	27,6	28,7	32,5	30,1	31,6
50-54	21,7	19,0	23,4	23,5	21,5	22,5	21,6	22,5	21,4	23,3
55-59	15,2	13,1	16,1	16,0	15,3	15,0	14,7	16,1	15,3	16,4
60-64	8,9	7,0	9,2	9,0	7,5	7,7	7,6	6,9	8,2	8,3
65-69	5,0	5,3	5,5	5,0	4,8	4,1	4,5	3,9	3,7	5,3
70 år och däröver	1,6	1,7	2,0	1,9	1,7	1,9	1,6	1,7	1,9	2,0
B. Kvinnor, totalt	58,8	56,0	55,2	50,5	44,8	41,7	40,2	42,2	39,1	37,5
Under 20 år ^a	50,6	45,8	41,0	35,0	28,1	25,4	23,0	21,9	18,9	16,9
20-24	255,1	247,3	242,6	221,6	188,8	166,0	150,1	149,6	133,7	123,1
25-29	183,9	178,1	184,1	169,2	143,5	134,0	137,8	148,3	136,6	129,6
30-34	84,6	80,6	91,6	82,9	77,5	76,3	90,9	96,8	89,5	85,6
35-39	45,0	44,2	48,9	47,4	43,8	44,8	55,0	62,4	57,8	58,6
40-44	29,0	25,3	30,6	29,9	29,4	31,4	32,0	34,7	37,5	36,1
45-49	17,7	16,4	20,0	21,2	19,8	18,6	21,1	22,6	21,9	24,6
50-54	9,6	8,8	11,0	11,9	10,2	10,4	9,9	11,4	10,6	11,8
55-59	4,0	3,5	4,6	5,0	4,2	4,2	4,5	5,0	4,8	4,6
60-64	1,9	1,3	1,6	1,5	1,6	1,5	1,6	1,4	1,7	1,9
65-69	0,8	0,9	1,2	1,2	1,2	0,8	0,8	0,7	1,0	1,0
70 år och däröver	0,2	0,3	0,2	0,3	0,2	0,3	0,2	0,3	0,3	0,4

^a Kvinnor 15-19 år, män 18-19 år.

Källa: Befolkningens bevägelser 1976, Stat. Meddelelser 1978:1, Köpenhamn.

1855-56 var sådana där paren antingen hade barn före äktenskapet eller där bruden var gravid vid giftermålet. Visserligen indikerar inte dessa fall samboende under äktenskapsliknande former före äktenskapet - de indikerar bara sexuell kontakt - men Sundt ger belägg för att det i många fall var fråga om samboende. Sundt visar också att Sverige och Norge rimligen var ganska lika varandra i detta avseende för drygt 100 år sedan.

Man kan gå ännu längre tillbaka i tiden och Smidt (1972) hänvisar till en jylländsk lag från 1241 där det sägs:

"Hvis en mand har slegfred (samleverske) i huset hos sig og åbenbart går for at sove med hende, og hun har lås og lukke (dvs. nøgler til husets skabe og kister) og søger mad og drikke åbenbart med ham i tre vintre, da skal hun være adelkone og ret hustru. . ."

Detta citat tyder på att common-law-äktenskap fanns på Jylland på denna tid och denna form fanns ända fram till 1922 då man upphävde "de unga pigers adgang til at få manden dømt til ægteskab, når han ikke blot havde lovet det, men også i ly af løftet havde besvangret hende".

Även bland fiskare på Jylland (Smidt, 1972) har samboende varit ganska vanligt precis som tidigare påpekats om fiskarna från Nordnorge, (Bjørn, brev till Jan Trost). Samboende var icke ovanligt och giftermålet skedde när det passade ur fiskesympunkt.

Även Kopreitan (1969) framhåller att i vissa distrikt i Nordnorge, där

fiske tvingar de flesta män att tillbringa långa perioder borta från hemmet, är den ogifta familjen mycket mera vanlig än i landet i övrigt.

”De flesta gifter sig riktignok för eller seinere, men det er karakteritisk at det sosiale press for å inngå ekteskap, når barn er ventet, er ganske svakt i disse miljøene.” (Kopreitan 1969, sid. 6).

Christiansen och Mathiesen (1974) som har studerat fiskare och bönder i Danmark under slutet av 1800-talet visar också att fiskarnas giftermål oftast skedde i månaderna mars, april, oktober och november, dvs. under havsfiskeperioden. På sommaren då de vuxna männen var på fjorden ingicks inte så många äktenskap. Bland bönder däremot var vigslarna vanliga hela året runt, dock förekom färre bröllop under sommarmånaderna då skörden lade beslag på lantbrukarnas tid. Även denna uppgift kan ses som en indikator på att samboende utan äktenskap rimligen förekom eftersom vigslarna i vissa miljöer var så pass hårt bundna till vissa tider.

Rung (1974) konstaterar att i en landsby (Lystrup) sammanhänger vigselmånaden med böndernas årscykel. Sålunda hade ingen i Lystrup på 120 år gift sig under höstmånaden augusti medan det däremot förekom många vigslar under slaktetiden då det var gott om mat till fest. Att det var få vigslar i månaderna efter jul beror enligt Rung på att man hade förlagt de vigslar som skulle inträffa under året till vintermånaderna tidigare då det fanns slaktmat. Hon påpekar också att föräldrarna då kunde motsätta sig och förbjuda äktenskap som de inte fann passande men att enligt uppgift föräldrarna ytterligt sällan gick emot ett äktenskap om flickan var gravid.

Meurling (1975) visar i en undersökning i Skivarp och Västra Nöbbelöv från början av 1800-talet att 50 procent av Nöbbelövsbrudarna var gravida när de gifte sig och att drygt var tredje av brudarna i Skivarp var gravid. Meurling säger också att vigseln ägde rum ”när tillfälle gavs och arbete inte lade hinder emellan”. Det framgår också av att 86 procent av Skivarps och 79 procent av Västra Nöbbelövs giftermål skedde i månaderna oktober–april. Mycket få vigslar ägde således rum under den för jordbruket bråda tiden maj–september.

Löfgren (1974) konstaterar att lagens bestämmelser om äktenskap inte alltid överensstämde med folklig rättsuppfattning. Så var t. ex. i Danmark den äldre trolovningsritualen, som inte stämde med kyrkans hållning, fortfarande aktuell och levande in på 1800-talet och trolovningsritualen betraktades som en äktenskapsstiftande handling. Lagstiftningen innebar här att många barn föddes officiellt utanför äktenskapet men enligt folkuppfattning var de födda inom äktenskapet. Då myndigheterna 1799 tog bort den legala trolovningsinstitutionen så medförde det ett plötsligt stigande antal barn födda utanför äktenskapet – en ökning som inte avspeglade en annan livsform utan endast förändrade lagbestämmelser.

Av dessa ovan redovisade synpunkter framgår att samboende under äktenskapsliknande former men utan formellt äktenskap inte har varit helt ovanligt förekommande i de nordiska länderna. Det är dock svårt att uttala sig om hur pass vanligt det varit.

Även andra kulturer har haft samboende utan äktenskap som en vanlig företeelse. Sålunda nämner t. ex. Price (1965) att många indianer i Anderna på 1500-talet levde ”just as if they were married in fact”. Price påpekar

också att för den stora majoriteten av Vicosinos har det romersk-katolska äktenskapet föregåtts av en period av samboende hos brudens föräldrar (patrilokalt boende) som kallas för "watanaki", vilket betyder "having a year together". Under perioden 1951-60 var ungefär 93 procent av brölloppen föregångna av "watanaki".

Även i Tyskland har funnits vissa tankegångar om samboende ogifta. Sålunda säger den tyska socialstatistikern Schnapper-Arndt (1908, efter Statistiska Meddelanden 1914) att det vore fel att "förklara" stor frekvens barn födda utanför äktenskapet enbart med att lägga moraliska och religiösa aspekter på det. Tvärtom kan det förklaras genom en stor konservatism hos människorna. Denna konservatism skulle vara att vigselakten mera är en familjeangelägenhet och inte i människors ögon har någon relevans för staten eller för kyrkan. När kristendomen kom bestämde kyrkan emellertid att religiös vigsel skulle vara den konstitutiva handlingen. De vanliga människorna levde dock kvar i sina gamla traditioner även i modernare tid och om de brukade konfirmera beslutet genom att skaka hand var handskakningen den konstitutiva handlingen. Därför föddes många barn formellt utanför äktenskapet men enligt föräldrarnas och även från det närmast omgivande samhällets uppfattning föddes barnet inom äktenskapet.

Carlsson (1972) visar också att traditionen var ungefär densamma i Sverige som i Tyskland.

Svenska förhållanden

Det måste i Sverige under början av 1900-talet ha funnits åtskilliga som sambodde utan vigsel i synnerhet i vissa delar av landet. Enligt Löfgren (1972) fanns ännu på 1930-talet norrländska skogsarbetarbygder där hälften av alla barn föddes utom äktenskapet. Löfgren (1972) redovisar från mellankrigstidens Ljusdal att det största antalet mödrar till barn utom äktenskapet var hushållerskor till skogs- och diversearbetare - "samlevnaden varade ofta hela livet och flera barn föddes inom deras samlevnad" (Löfgren 1972, sid. 265). Barnen fick i de flesta fall faderns släktnamn.

Wikman (1937, sid. 295) säger att bruket att ett förlovat par bodde samman innan de gifte sig också var vanligt i Sverige. Han säger också att det har varit mycket vanligt förekommande i t. ex. Härjedalen. Som exempel nämner han Lillhärdal, där brud och brudgum flyttade samman på hösten, levde tillsammans och gifte sig tidigt följande vår. Han säger att i Älvros var det inte ovanligt att brudgummen och bruden flyttade samman på hösten och gifte sig till jul när de ändå åkte till kyrkan. Wikman påpekar också att t. ex. i Halland sade man att de förlovade skulle provligga och på Öland var det enligt Wikman inte ovanligt att de som skulle gifta sig bodde samman åtminstone ett år innan de gifte sig och man talade också om ett slags provår.

Wikman (1937) påpekar vidare att det inte var ovanligt med ganska långa samboenden före äktenskapet. Avsikten var emellertid, medvetet eller omedvetet, att småningom ingå äktenskap. Det har enligt Wikman varit fråga om antingen försöksäktenskap eller föräktenskapligt samboende och de två har bara råkat starta ett samboende av en eller annan anledning

och äktenskapet har blivit försenat. Det är dock okänt vilka händelser som gjorde att äktenskapet så småningom ingicks.

Många av dem som vid sekelskiftet levde under mycket svåra ekonomiska förhållanden gifte sig inte utan sambodde i vad som då kom att kallas "stockholmsäktenskap" (Löfgren 1972). Mot slutet av 1800-talet och början av 1900-talet ingicks många s. k. samvetsäktenskap, som då delvis var en opposition och demonstration mot att endast kyrklig vigsel fanns och icke någon borgerlig (Persson 1971). Från 1909 finns både kyrklig och borgerlig vigselceremoni men fortfarande används inte sällan termen samvetsäktenskap.

Under 1960-talet kunde man ibland se annonser i dagstidningarna om samvetsäktenskap som då inte innebar demonstration bara mot den kyrkliga bröllopsritualen utan mot såväl borgerlig som kyrklig vigsel och mot äktenskapet som sådant.

Andelen barn födda utom äktenskapet är just nu mycket hög i Sverige men har inte alltid varit det. I mitten av 1700-talet föddes två procent av alla barn utom äktenskapet. Andelen steg och var år 1900 elva procent. Sedan dess har vissa variationer förekommit men under detta sekel har andelen legat ganska stabilt mellan 10 och 15 procent. Från år 1965 har emellertid andelen barn födda utom äktenskap stigit mycket markant och ligger enligt de senaste siffrorna på 33 à 34 procent (1976). Den höga andelen barn födda av ogift mor har i dagens läge förklarats av att så många par är samboende ogifta. Samtidigt kan också en hög andel barn födda av ogift mor ses som en indikator på att samboende utan äktenskap men under äktenskapsliknande former förekommer.

Från senare år förekommer en del olika mätningar om förekomsten av samboende ogifta. Vi har tidigare i betänkandet "Familj och äktenskap" (SOU 1972:41) gjort en uppskattning att under 1950-talet och fram till början av 60-talet andelen samboende ogifta var högst en procent och således andelen gifta samboende ungefär 99 procent av alla samboende. De första någorlunda säkra uppgifterna om hur stor del samboende ogifta respektive samboende gifta vi hade i landet kommer från en av Näsholm gjort (1972a) specialbearbetning av en undersökning. Hon finner där att i en undersökning från 1969 kan man beräkna att bortemot sju procent av de samboende var ogifta och således ungefär drygt 93 procent var gifta. I en annan bearbetning finner Näsholm (1972b) att två tredjedelar av de ogifta mödrarna i en undersökning som Riksförsäkringsverket gjort i samarbete med den dåvarande Familjepolitiska kommittén 1971, var samboende med barnets far. Av samtliga samboende mödrar i den undersökningen visade det sig att ungefär 13 procent var samboende ogifta och 97 procent gifta.

I betänkandet av Bosättningslåneutredningen (SOU 1975:5, sid. 43) finns uppgift om andelen gifta och samboende ogifta bland dem som beviljats lån. Det bör där noteras att ansökan om lån skall göras inom sex månader från det den gemensamma bosättningen skett. I vilken utsträckning det kontrolleras känner vi dock inte till. I den studien visar det sig att ungefär tolv procent är gifta och 88 procent är samboende ogifta.

Vid en undersökning där ett antal ungdomar i grundskolans åttonde klass intervjuades 1965 och följdes 1974, dvs. då de var 24-25 år gamla, finner man att av männen var 13 procent gifta, 25 procent samboende ogifta,

en procent frånskilda och övriga varken gifta eller samboende. Sålunda var ungefär 30 procent gifta och 70 procent ogifta av alla samboende. Av kvinnorna var 32 procent gifta, 29 procent samboende ogifta, två procent frånskilda och de återstående ogifta eller ej samboende (Olsson, 1975). Ungefär hälften av de samboende unga kvinnorna var alltså gifta och hälften ogifta. Av tradition har männen en högre giftermålsålder än kvinnorna och denna studie av Olsson pekar i samma riktning, dvs. att fler av kvinnorna är gifta än av männen och att relativt sett fler är såväl samboende gifta som samboende ogifta.

En annan studie från 1974 (Trost 1975a) handlar om allmänhetens inställning till några familjeekonomiska frågor. Där intervjuades ett antal personer i åldern 18 år och uppåt. En av frågorna sökte mäta ett modifierat civilstånd och det visar sig, som framgår av tabell 3.5 att överensstämmelsen med de danska, tidigare presenterade materialen är ganska stor. Vi finner att ungefär hälften av de samboende i åldern 18–24 år är ogifta, medan av dem i åldern 25–34 år endast 20 procent är samboende ogifta och 80 procent är gifta.

Tabell 3.5 Andel samboende gifta och ogifta 1974 enligt Trost (1975a)

Procent

Ålder	Gifta	Samboende ogifta
18–24	47	53
25–34	80	20
35–44	91	9
45–54	97	3
55–	97	3

En annan undersökning från 1975 bland ett urval av befolkningen 17–35 år visar att i åldern 17–22 år var 53 procent av de samboende ogifta och 47 procent gifta. I åldersklassen 23–29 år var 31 procent samboende ogifta och 69 procent gifta samt i åldern 30–35 år var tio procent samboende ogifta och 90 procent gifta (Trost 1975d). Som vi ser visar alla dessa data ganska god överensstämmelse i fråga om andelen gifta och samboende ogifta.

Det mest representativa och därigenom på ett sätt det säkraste materialet har vi fått genom folk- och bostadsräkningen 1975. I tidigare folk- och bostadsräkningar har civilståndindelning av det gamla traditionella slaget med indelningarna i gift, ogift, frånskild, änka/änkling förekommit. På vårt initiativ togs i 1975 års folkräkning en modifiering av civilståndindelningen med. Således finns för alla fyra formella civilstånd också uppgift om personerna är samboende eller icke.

Folk- och bostadsräkningen (SCB 1978:56) visar att ungefär elva procent av samtliga samboende är samboende ogifta och således att 89 procent av de samboende är gifta. Detta siffervärde förefaller i relation till de tidigare nämnda studierna något lågt. Vi bör här ta i beaktande att genom folk- och bostadsräkningen har vi sannolikt nått icke maximumsiffror på samboende ogifta utan snarare minimumsiffror. Det förefaller, som kommer att framgå av texten i fortsättningen, mindre troligt att många skulle vilja hemlighålla sitt samboende i princip. Det kan dock finnas vissa praktiska anledningar till det. I viss utsträckning kan man dra fördel av att klassificeras

som icke samboende. Det kan gälla daghemsplatser, det kan gälla möjligheter att få bostadsbidrag, det kan gälla bostadskontrakt m. m. Vi kan därför utgå ifrån att dessa värden som gäller för hösten 1975 är underskattningar men ändå av ganska god validitet. En rimlig uppskattning av den verkliga förekomsten av samboende som icke är gifta men som sambor under äktenskapsliknande förhållanden när detta skrives (sommaren 1978) är 15 procent.

Andelen samboende ogifta i landet i sin helhet säger egentligen inte så mycket om företeelsen. Om man däremot delar upp materialet i åldersklasser, finner vi mycket stora variationer, som framgår av tabell 3.6. Åldrar under 20 år har vi ej tagit med i tabellen då materialet för dem är mycket otillförlitligt. Vi finner att mer än hälften av de samboende i åldrarna 20–24 år är ogifta – av männen nära tre av fyra. I nästa åldersklass är andelen ogifta avsevärt lägre och ju högre i ålder desto färre ogifta. Det bör dock observeras att för personer i åldrar över ungefär 30 år gäller att ju högre ålder desto större sannolikhet att de redan gift sig innan det blev allmänt förekommande att sambo ogift. Å andra sidan har i stort sett alla de som är gifta och yngre än 30 år sambott ogifta före äktenskapets ingående.

Även andra variationer än de som har att göra med åldern finns. I folk- och bostadsräkningen kan man också särskilja de olika länen. Som framgår av tabell 3.7 finns ganska stora regionala variationer. Vi finner där att Jämtlands län och Gävleborgs län har den högsta andelen samboende ogifta, 15 procent och 85 procent gifta. Den lägsta andelen samboende ogifta (sju procent) finner vi i Jönköpings län. Åtta procent samboende ogifta finns i Kronobergs län, Hallands län och Älvsborgs län. Som också framgår av tabell 3.7 finns en viss korrespondens med andelen barn födda utom äktenskapet 1976. Vi finner sålunda att de två län som har högsta frekvensen samboende ogifta också har den högsta frekvensen barn födda av ogift mor (56 respektive 51 procent av barnen). De län som har den lägsta andelen samboende ogifta har också den lägsta andelen barn födda av ogift mor (Jönköpings län med sju procent samboende ogifta och 22 procent barn födda av ogift mor). Korrespondensen mellan andel barn födda av ogift mor och andel samboende ej gifta av samtliga samboende är som synes mycket stor – produktmomentkorrelationen är 0.91.

Tabell 3.6 Andelen gifta respektive samboende ogifta i olika åldrar enligt folk- och bostadsräkningen 1975 (SCB 1978:56)
Procent

Ålder	Kvinnor		Män	
	Gifta	Samboende	Gifta	Samboende
20–24	43	57	29	71
25–29	77	23	65	35
30–34	90	10	86	14
35–39	94	6	92	8
40–44	96	4	95	5
45–49	96	4	96	4
50–54	97	3	96	4
55–59	97	3	97	3
60–64	98	2	97	3
65–69	97	3	98	2
70–74	96	4	97	3
75–	97	3	97	3
Totalt	89	11	89	11

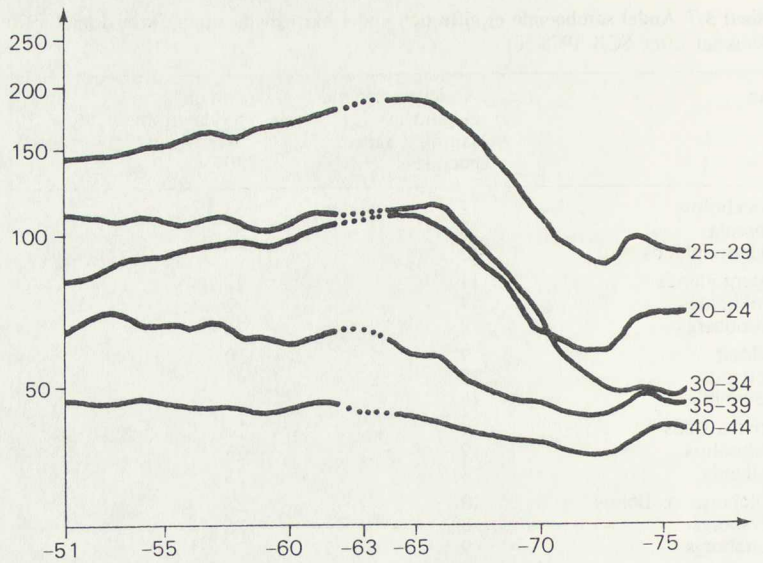
Tabell 3.7 Andel samboende ej gifta och andel barn födda utom äktenskapet 1976
(Beräknat efter SCB 1978:56)

Län	Andel samboende ej gifta av samtliga sam- boende	Andel barn födda utom äktenskapet 1976
Stockholms	12	33
Uppsala	13	35
Södermanlands	12	37
Östergötlands	11	33
Jönköpings	7	22
Kronobergs	8	26
Kalmar	9	30
Gotlands	10	41
Blekinge	10	32
Kristianstads	9	27
Malmöhus	9	25
Hallands	8	23
Göteborgs o. Bohus	10	27
Älvsborgs	8	26
Skaraborgs	9	30
Värmlands	12	42
Örebro	12	36
Västmanlands	13	39
Kopparbergs	13	48
Gävleborgs	15	51
Västernorrlands	14	45
Jämtlands	15	56
Västerbottens	13	40
Norrbottnens	14	44
Hela riket	11	33

Holmbeck (1974) har gjort bl. a. en kohortanalys av giftermålsfrekvenserna under tiden från 1950 och fram till 1972. Hon visar att efter 1967 har de flesta födelsekohorter börjat gifta sig i mindre utsträckning. Hon visar också att vissa regionala variationer finns. Dessa regionala variationer är i ganska god överensstämmelse med de data från folk- och bostadsräkningen som ovan presenterats.

Som framgår av tabell 3.8 och 3.9 samt diagram 3.1 och 3.2 har giftermålstalen för i stort sett alla åldersklasser varit ganska konstant under 50-talet och början av 60-talet för att i mitten av 60-talet raskt gå ned fram till 1974, då en viss liten återhämtning inträffade för både män och kvinnor. Den återhämtningen har sedermera gått tillbaka i viss utsträckning – i synnerhet för kvinnorna i åldrarna 20–30 år.

Av intresse är att notera att de högre åldersklasserna, alltså över 30 år, tycks ligga kvar på samma nivå som det värde som gällde för 1974. Vi vet ännu inte vad som händer 1977 vad avser dessa åldersspecifika giftermålstal. Det kan ju tänkas att vi nu för tillfället nått en relativt stabil nivå, där giftermålstalen kommer att hålla sig ganska oförändrade, vilket i sin tur innebär att många människor är samboende ogifta för att småningom gifta sig och att giftermålen så att säga har blivit senarelagda. Detta ger automatiskt ett lägre giftermålstal än om giftermålen icke är senarelagda, eftersom många har hunnit separera och ett mindre antal har hunnit dö innan de hinner gifta sig.

Figur 3.1 Nyblivna gifta män efter ålder per 1 000 icke gifta män 1951–1976. Logaritmisk skala. (Värdena 1963 är uppskattningar)

Tabell 3.8 Nyblivna gifta män i första gifftet efter ålder per 1000 ogifta män 1951–1976

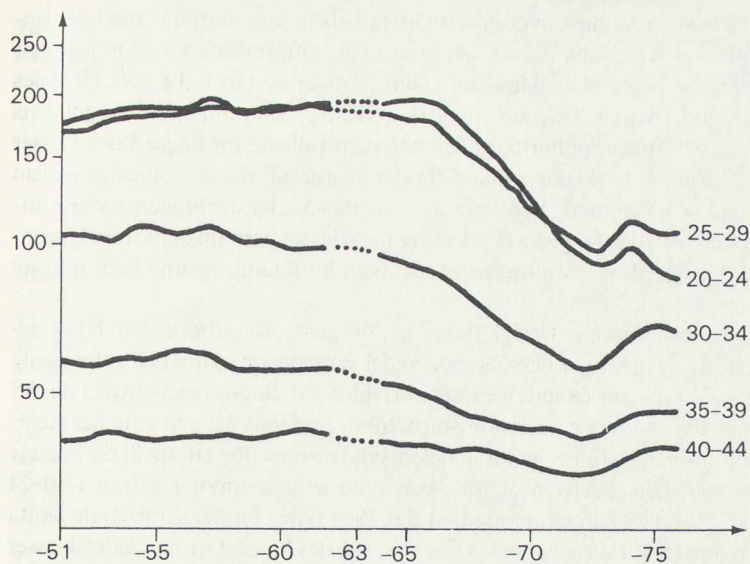
År	15–19	20–24	25–29	30–34	35–39	40–44	45–49	50–54 ^b	55–59 ^b	60– ^b	Samtliga
1951	4,2	80,4	139,2	101,9	54,0	28,8	15,8	10,3	6,2	1,4	77,1
	4,3	81,5	140,6	101,0	53,6	27,6	16,3	9,6	6,0	1,5	76,6
1953	4,5	86,6	142,6	97,9	52,3	28,0	15,9	9,1	5,2	1,7	78,0
	4,8	88,4	146,6	100,1	53,7	28,5	16,6	8,4	5,4	1,6	78,3
1955	5,1	90,3	149,3	98,3	53,4	26,5	15,1	8,4	5,2	1,3	78,0
	5,2	92,2	151,7	96,9	52,5	26,6	14,4	7,0	4,6	1,5	77,8
1957	5,3	94,3	157,6	100,4	54,4	26,6	15,3	8,0	5,0	1,4	79,6
	5,1	96,1	152,7	99,2	49,8	25,7	13,1	8,0	4,9	1,4	77,6
1959	4,3	94,1	162,9	94,2	50,6	25,6	13,1	7,1	4,3	1,3	77,3
	3,9	96,7	164,0	94,1	48,0	25,5	13,6	7,5	4,6	1,2	78,5
1961	4,5	102,6	168,5	102,1	48,3	28,2	14,4	8,0	3,6	1,2	82,3
	4,9	104,8	176,9	98,7	49,9	26,5	13,0	6,7	4,2	1,1	84,5
1963	5,3	103,0	173,6	97,3	46,0	22,9	13,0	7,1	3,6	1,2	82,9
	6,1	110,5	186,0	99,7	48,5	22,9	13,4	6,8	4,4	1,0	89,0
1965	6,1	111,3	185,1	100,0	44,9	23,5	13,0	6,8	4,6	0,9	89,9
	5,6	113,7	179,1	95,4	44,1	21,7	12,5	5,9	3,6	0,9	90,2
1967	4,4	103,0	161,6	87,5	39,1	17,8	10,9	6,0	3,8	0,9	82,6
	3,2	91,1	143,7	78,4	35,1	17,7	12,0	5,9	3,1	0,8	76,5
1969	2,6	78,6	128,6	71,3	30,8	15,6	8,5	4,8	3,4	1,0	68,5
	2,2	65,8	105,8	61,5	29,4	14,0	7,9	4,6	3,0	0,7	58,8
1971	1,7	56,6	94,9	56,2	25,6	11,7	7,1	4,4	2,6	0,7	52,9
	1,3	51,0	88,2	51,8	24,8	12,0	6,5	4,1	2,2	0,8	49,5
1973	1,2	45,8	85,0	51,9	25,7	11,7	5,9	3,4	2,6	0,7	47,4
	1,6	48,2	97,1	61,2	28,7	13,6	7,7	4,6	3,1	0,6	53,6
1975	1,5	42,0	91,5	62,2	29,2	15,2	7,6	5,0	3,1	0,6	50,5
	1,5	39,8	89,9	65,0	33,1	13,4	8,5	4,8	3,1	0,7	50,1

^a Räknat på män 20–59 år.

^b Baserat på få observationer.

^c Värdena för 1963 är felaktiga. Korrekta data går ej att få fram.

Källor: Befolkningsrörelsen 1951–1960. Folkmängdens förändringar 1961–1966. Befolkningsförändringar del 3 1967–.

Figur 3.2. Nyblivna gifta kvinnor efter ålder per 1 000 icke gifta kvinnor 1951–1976. Logaritmisk skala. (Värdena 1963 är uppskattningar)

Tabell 3.9 Nyblivna gifta kvinnor i första giftet efter ålder per 1000 ogifta kvinnor 1951–1976

År	15–19	20–24	25–29	30–34	35–39	40–44	45–49	50–54 ^b	55–59 ^b	60– ^b	Samtliga
1951	33,3	167,0	169,2	92,4	47,0	23,2	13,3	6,5	3,0	0,6	91,8
	32,6	167,7	171,5	92,6	46,8	23,2	13,4	6,4	2,5	0,7	92,0
1953	33,8	174,9	170,9	89,3	47,7	23,4	12,8	6,6	2,9	0,6	93,5
	32,9	178,0	178,9	95,6	46,6	23,3	13,4	6,7	3,0	0,7	95,6
1955	33,5	179,9	182,8	92,1	48,2	22,9	12,6	7,0	2,7	0,6	96,0
	34,2	181,4	182,1	95,4	46,8	22,3	13,0	6,9	3,3	0,5	96,8
1957	34,4	187,1	189,7	95,4	46,4	23,0	12,5	6,6	3,4	0,7	100,1
	33,4	183,5	181,0	92,6	44,8	23,5	12,6	7,6	3,0	0,7	98,2
1959	30,2	184,2	181,1	91,0	42,8	22,4	13,2	6,1	3,5	0,6	99,4
	29,0	184,4	181,5	87,5	44,4	22,0	11,9	7,3	3,1	0,7	101,5
1961	32,4	188,8	186,0	85,8	44,9	23,6	12,8	7,4	3,3	0,5	105,9
	33,7	190,9	183,9	90,8	44,9	22,1	12,8	6,2	3,5	0,6	109,4
1963 ^c	35,0	179,8	175,7	82,1	39,1	21,9	11,9	6,4	3,4	0,6	106,7
	37,9	191,1	182,2	86,7	41,6	21,9	14,5	7,2	3,0	0,8	116,9
1965	38,7	191,9	178,0	82,0	40,0	20,4	12,7	7,1	3,4	0,6	119,8
	38,8	193,7	173,0	77,6	37,9	19,5	11,8	6,9	3,5	0,6	122,6
1967	33,8	177,5	160,5	75,4	33,1	18,2	11,6	5,9	3,0	0,6	115,4
	27,1	161,3	145,7	68,6	32,1	19,2	11,6	6,0	3,3	0,5	107,6
1969	21,3	144,6	135,2	61,0	29,5	16,5	9,4	5,7	2,6	0,6	99,3
	17,0	121,5	118,5	57,3	27,6	14,7	9,3	5,5	2,4	0,5	86,9
1971	14,2	105,2	108,4	55,4	28,5	13,8	8,3	4,5	2,5	0,5	78,4
	12,2	96,4	102,5	52,8	24,4	13,0	8,5	4,3	2,4	0,4	73,7
1973	10,5	90,4	96,6	53,2	26,7	12,1	7,7	4,7	2,4	0,4	70,8
	12,4	98,0	110,9	59,4	30,8	15,6	9,4	4,9	2,6	0,4	79,1
1975	11,3	88,0	106,0	62,3	29,6	15,6	10,6	5,4	3,0	0,5	74,1
	11,1	84,4	104,9	62,5	32,7	14,1	10,0	5,3	2,2	0,4	73,0

^a Räknat på kvinnor 20–59 år.

^b och ^c Se tabell 3.8, fotnot 3.

Källor: Befolkningsrörelsen 1951–1960. Folkmängdens förändringar 1961–1966. Befolkningsförändringar del 3 1967–.

Dessa svenska data över giftermålsstatistiken kan jämföras med de danska. I de danska data (tabell 3.4) fann vi att giftermålsfrekvensen gått ned senare i de högre åldersklasserna. Som framgår av tabell 3.8 och 3.9 synes förhållandet vara snarast de motsatta i Sverige. Man finner en viss tendens till att nedgången i giftermålstalen har skett tidigare för högre åldersklasser än för lägre åldersklasser. Bland förklaringarna till dessa skillnader mellan Sverige och Danmark kan vara att den danska lagstiftningen i större utsträckning än den svenska är till större nackdel för barn till ogift mor. Uppenbart är enligt dessa jämförelser att de svenska förändringarna kom tidigare än de danska.

Glick och Norton (1977) tycks ta för givet att giftermålen blivit senarelagda i USA med dess ökande andel samboende ogifta och minskande giftermålstal samt ökande genomsnittsålder vid äktenskapets ingående. Vi finner också i Sverige att genomsnittsåldern för första gången gifta har stigit.

Av tabell 3.10 finner vi att andelen syndyasmos (för att använda Löcseis terminologi) tycks ha ökat för såväl män som kvinnor i åldrarna 20–24 år. Eftersom vi kan räkna med att det 1965 fanns en del samboende ogifta även om det var förhållandevis få kan vi således konstatera att i åldersklasser över den yngsta, dvs. 20–24 år, inte någon ökning i andelen syndyasmos tycks föreligga. Som vi dock påpekat ovan finns en möjlighet att vissa felkällor insmugit sig och att det kan finnas anledning för en del människor att söka undanhålla att de är samboende under äktenskapsliknande förhållanden. Det gör att smärre skillnader i tabell 3.10 inte bör tolkas som betydelsefulla. I de högre åldrarna, dvs. över 50 år, finner vi en viss ökning av andelen syndyasmos, i synnerhet för kvinnornas vidkommande.

Ökningen i synnerhet i de lägre åldersklasserna antyder att sammanflyttningen 1975 sker i tidigare ålder än sammanflyttningarna gjorde 1965.

Som framgår av tabell 3.10 har den totala summan av syndyasmos inte, relativt sett, förändrats i någon större utsträckning. Det är i synnerhet i de yngre åldrarna som det blivit mer populärt att sambo utan att vara gift och starta tidigare. Genom att dessa unga är relativt sett ganska få slår de inte igenom i totalvärdena medan däremot förändringarna är märkbara i de lägre åldrarna.

Vi har i tabell 3.10 inte tagit med åldrar under 20 år men för dem ser bilden helt annorlunda ut än för högre åldrar. Vi har sökt illustrera detta genom diagram 3.3. Vi har där för männen tagit med bara åldrarna 20–24 år och 18–19 år och finner en markant uppgång i åldern 20–24 år av andelen samboende och andelen syndyasmos av åldersklassen. Vi finner också en viss uppgång för åldersklassen 18–19 år, från ungefär en procent till tre procent. Som framgår av diagram 3.3 har andelen syndyasmos stigit för kvinnorna i åldersklassen 20–24 år. Beträffande åldersklassen 18–19 år finner vi att ungefär tio procent av åldersklassen var gift 1965 medan endast ungefär en procent är gift 1975 samt totalt ungefär 17 procent ingår i någon syndyasmos 1975. Även för åldersklassen 16–17 år, som 1965 låg på praktiskt taget noll, ligger 1975 på ungefär tre procent syndyasmos av åldersklassen. Det rör sig i tonåren om ungefär 20 000 kvinnor som 1975 sambor ogifta och som, om vi hade haft en oförändrad situation från 1965, icke skulle ha ingått i någon syndyasmos. Om vi också tar med åldersklassen 20–24 år får vi en ökning på ytterligare ungefär 25 000 kvinnor. Totalt rör det

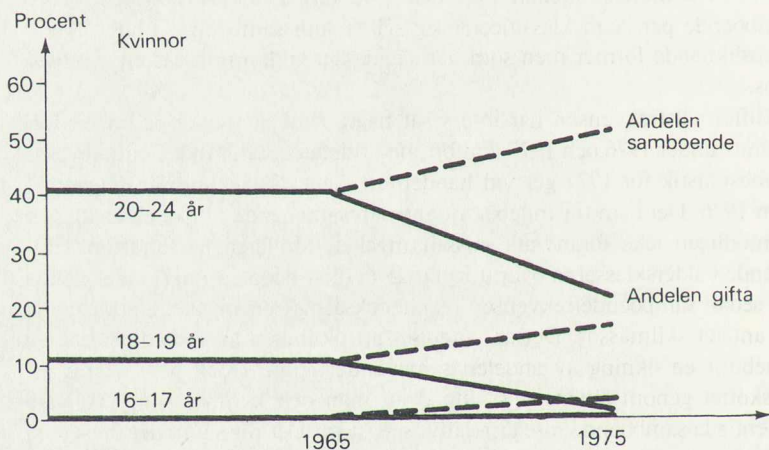
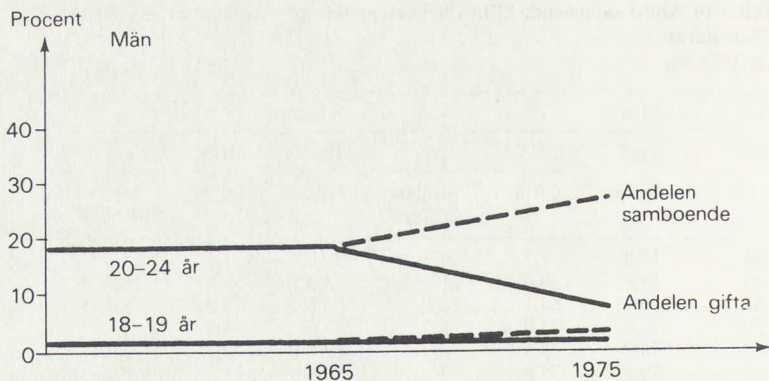
Tabell 3.10 Andel samboende gifta 1965 och andel samboende gifta och ogifta 1975 i olika åldrar (SCB 1978:56)

Ålder	Män			Kvinnor		
	1965	1975		1965	1975	
	Gifta	Gifta	Samboende ogifta	Gifta	Gifta	Samboende ogifta
20-24	17,8	7,7	19,2	39,8	21,7	28,6
25-29	58,6	39,9	21,8	75,3	58,0	16,8
30-34	74,7	64,1	10,8	83,6	73,2	8,0
35-39	78,0	72,9	5,9	84,5	77,9	4,8
40-44	78,9	75,6	4,0	82,9	79,3	3,4
45-49	79,8	75,8	3,3	80,9	78,5	3,2
50-54	78,9	75,9	3,2	76,7	76,4	2,7
55-59	78,0	76,8	2,7	70,2	72,8	2,2
60-64	76,2	75,8	2,1	61,0	65,6	1,8
65-69	73,2	73,7	1,7	50,1	55,0	1,6
70-74	67,7	69,2	1,8	38,4	41,1	1,6
75-	48,6	53,4	1,4	19,7	20,1	0,7
Totalt i åldrar över 20 år	68,2	61,6	7,6	66,3	59,5	6,9

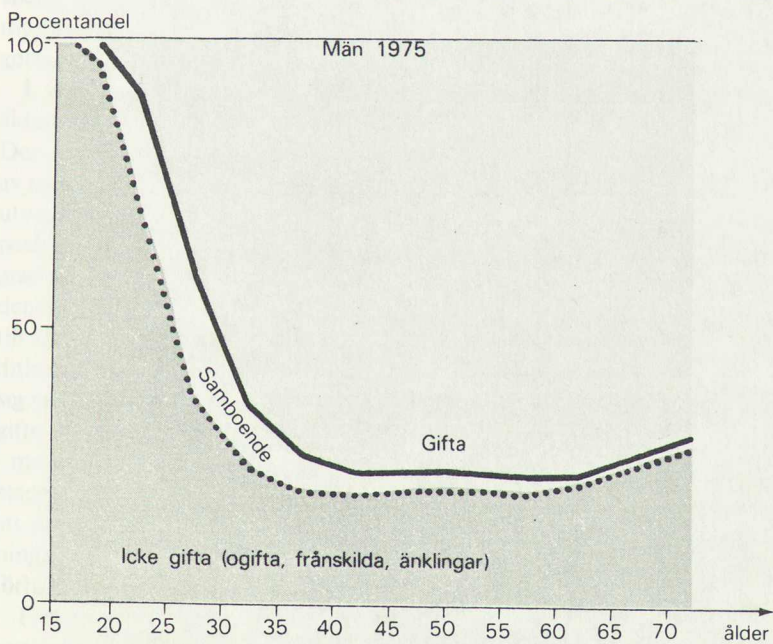
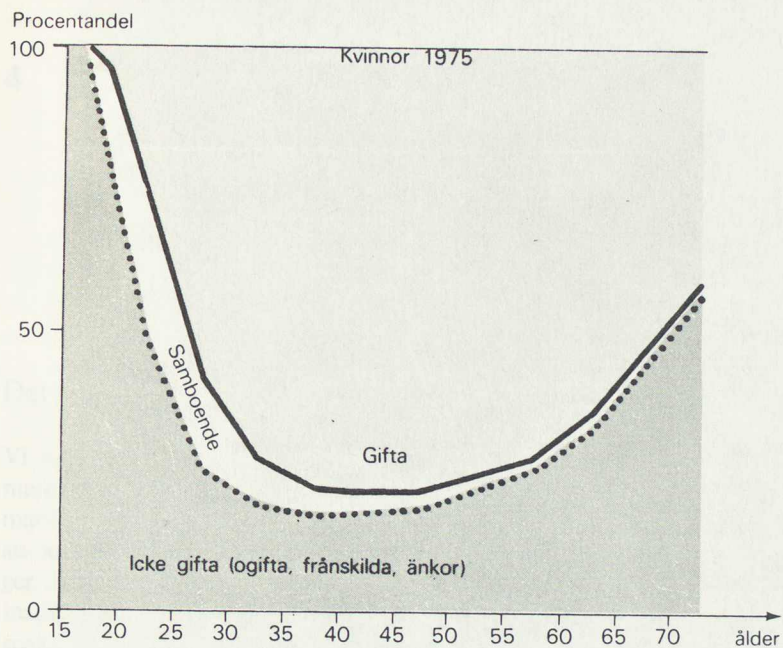
sig om i jämförelse mellan 1965 och 1975 om mellan 40 000 och 50 000 samboende par, som klassificerar sig själva som samboende under äktenskapsliknande former men som har så att säga tillkommit såsom syndyamos.

Giftermålsfrekvensen har inte visat några synliga tecken på att ha förändrats under 1976 och 1977 jämfört med tidigare. Statistiska Centralbyråns snabbstatistik för 1977 ger vid handen att läget då var ungefär detsamma som 1976. Det i sin tur innebär att andelen samboende i olika åldersklasser förmodligen icke förändrats särskilt mycket. Möjligen har andelen samboende i åldersklasserna över ungefär 25 år ökat något. Vi har under denna tid sedan samboendefrekvensen ökade också haft en mycket stark ökning av antalet skilmässor. Det är sannolikt att ökningen av skilmässorna har inneburit en ökning av andelen samboende ogifta. Dock bör noteras att tillskottet genom äktenskapsskillnad av män och kvinnor som kan vara potentiella samboende inte är relativt sett stort. Det rör sig under de senare åren om ungefär 20 000 män och 20 000 kvinnor. En hel del av dem gifter om sig och det innebär i sin tur att någon större total ökning kan det inte bli fråga om.

Situationen 1975 vad gäller andelen gifta, samboende icke gifta samt icke samboende och icke heller gifta illustreras i diagram 3.4. I detta diagram framgår på annat sätt än som ovan visats att andelen samboende är större i lägre åldrar. Samtidigt gäller dock att åtskilliga samboende finns i högre åldrar. Dessutom visar bilden att de allra flesta i lägre åldrar är varken samboende eller gifta.

Figur 3.3 Andelen samboende gifta och ogifta i valda åldersklasser 1965, och 1975, beräknat efter SCB 1978:56

- = giftna
- = samboende
- = icke giftna (ogiftna, frånskilda, ånkor)

Figur 3.4 Andelen giftna, samboende samt icke giftna kvinnor och mån 1975

4 Sammanflyttningen

Det "traditionella systemet"

Vi skall här presentera och diskutera tankegångar och data kring hur sammanflyttningen sker då man sambor utan äktenskap. När och hur sammanflyttningen sker är av intresse ur flera aspekter. Dels hjälper det oss att se och förstå hur förändringar sker och parförhållanden utvecklas. Dels ger det oss en föreställning om vad som har hänt i fråga om de sociala institutionerna att ha stadigt sällskap och att förlova sig, att gifta sig respektive att flytta samman. Dels ock har sådan kunskap betydelse för våra möjligheter att tolka vad företeelsen samboende gift egentligen är för någonting såsom modern företeelse i sig och såsom social institution.

I vårt samhälle kan kortfattat och något förenklat processen att bilda äktenskapsliknande parförhållanden sägas gå till på ungefär följande sätt. Den enskilda människan har under sin uppväxttid träffat många människor av motsatt kön till vilka han eller hon känt sig relativt attraherad. Småningom utvecklas någon eller några sådana relationer till att uppfattas som mycket positiva och attraktionen ökar vad gäller några av dessa personer i så hög grad att en klar selektionsmekanism börjar inträda och småningom utvecklas denna "court-ship period" (för vilken någon svensk term inte tycks finnas) till att två personer av motsatt kön har stadigt sällskap. I det svenska "traditionella systemet" som gällde till för bara några decennier sedan bestämde sig normalt de två att efter stadigt sällskap en tid förlova sig för att sedan gifta sig. Självfallet fanns i det "traditionella systemet" sådana som aldrig i mera egentlig mening var förlovade och sådana som också hoppade över stadigt sällskap-perioden. Det torde dock icke vara någon överdrift påstå att äktenskap och sammanflyttning intimt hörde samman och att förlovningen var inre såväl som yttre tecken på att man menade allvar med parförhållandet.

Förlovningen kan ses från två huvudsakliga synpunkter, dels som legalt institut, dels som social institution. Det förefaller helt uppenbart att mycket få av dem som förlovade sig såg det som ett legalt institut i modern tid, dvs. under mitten av detta sekel. Dessutom konstaterade familjelagssakkunniga i sitt betänkande 1972 (SOU 1972:41) att förlovningen som legalt institut inte längre hade något fog för sig.

Den sociala institutionen däremot var mycket stark och det påståendet kan understödjas med det faktum att förlovningen vanligtvis annonserades mycket högtidligt. Ofta fick paret presenter eller annan form av uppvaktning

av vänner och bekanta. Det var vanligt med festligheter. Efter eklateringen av förlovningen och under förlovningstiden möttes också paret av andra förväntningar och beteenden från omgivningen.

Det torde t. ex. inte vara någon överdrift att påstå att synen på föräktenskapliga sexuella förbindelser i Sverige länge har varit tillåtande även om den inte varit öppet tillåtande. Det kan också utan större överdrift konstateras att den var mer tillåtande och i större grad öppet tillåtande vad gäller sexuella förbindelser mellan de förlovade än mellan icke förlovade. Det innebär att vissa delar av indikatorerna på äktenskapsliknande förhållanden redan då fanns under förlovningstiden (jämför kapitel 2). Efter någon tids förlovning, inte sällan ett år eller flera, gifte sig paret om de icke hade hunnit upplösa förlovningen dessförinnan.

Det svenska systemet som ovan kortfattat skisserats skiljer sig klart från de system vi har i de flesta andra delar av världen. Det amerikanska systemet med "dating" har aldrig förekommit här på det utstuderade och öppna institutionaliserade sätt som förekommit i synnerhet bland medelklassen i USA. Förlovningen är en annan nationell egenhet för Sverige och ett antal andra länder. På många håll i världen, kanske de flesta menas med förlovning ett klart och entydigt beslut om att gifta sig. Den sociala realiteten förlovning i Sverige innebar däremot endast att man talat om att man förmodligen hade för avsikt att gifta sig. Ännu viktigare var dock att man hade bildat ett stadigvarande parförhållande. På de flesta andra håll i världen där förlovning finns torde förlovningen dessutom ha inneburit att man hade bestämt datum eller ungefärlig tidpunkt då äktenskapet skulle ske medan däremot så sällan torde ha varit fallet i relativt modern tid i Sverige. Såvitt vi vet finns just inga studier över vad förlovning, stadigt sällskap, etc. egentligen har inneburit för människorna, men den ovan skisserade bilden torde vara i huvudsak korrekt. De långa förlovningarna i Sverige kan beläggas med t. ex. studier gjorda av Karlsson (1951) och Trost (1967 a och b, 1971).

I ett urval av nygifta par som intervjuades 1964 visade det sig att tio procent av männen och 15 procent av kvinnorna ansåg att föräktenskapliga samlag kunde få förekomma med tillfälliga bekantskaper. Ungefär var tredje man och 60 procent av kvinnorna ansåg att paret kunde få ha samlag med varandra om de hade stadigt sällskap men inte var ringförlovade – tabell 4.1. Endast några enstaka intervjupersoner ansåg att de borde vänta till efter giftermålet. (Trost 1971). Det bör noteras att denna studie gjordes då giftermålsfrekvensen fortfarande låg högt och det ännu inte var vanligt med samboende utan äktenskap. Uppenbarligen var både förekomsten av och inställningen till föräktenskapligt sexuellt samliv i viss mening klart positiv.

Samma studie visar att ganska många haft mer än ett stadigt sällskap som varat längre tid än ett år. Sålunda hade ungefär 2/3 av såväl männen som kvinnorna haft stadigt sällskap med fler än med den de vid intervjutillfället var nygifta med. Däremot var tidigare ringförlovningar avsevärt mera sällsynta. Sålunda hade i detta material, som till stor del bestod av tidigare ogifta, ungefär 20 procent av både männen och kvinnorna varit ringförlovade åtminstone en gång tidigare.

Samma studie visar att hälften av paren hade känt varandra ungefär tre år före äktenskapet och hälften hade varit förlovade med varandra i ungefär ett år.

Tabell 4.1 "När bör föräktenskapliga förbindelser få förekomma för män/kvinnor"
Procent

	För män		För kvinnor	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Inte alls	3	3	3	4
Endast om paret är förälskat och ringförlovat	55	26	48	18
Om paret är förälskat och har stadigt sällskap utan att vara ringförlovade	32	56	36	60
Med tillfälliga bekantskaper om båda önskar det	10	15	13	18
Bastal	261	280	261	281

Källa: Trost (1971).

Nästan alla dessa ansåg att deras förlovningstid hade varit lagom lång. Endast färre än tio procent ansåg den ha varit alltför lång och knappt tio procent att den hade varit alltför kortvarig. En fråga som ställdes i den undersökningen gällde också om man borde vara ringförlovad innan man gifte sig och på den frågan svarade 3/4 "ja" men 1/4 var mindre säkra på det svaret. En majoritet av dessa tillfrågade ansåg också att man borde ha varit förlovad ungefär ett år innan man gifte sig.

Det nuvarande systemet

Idag är uppenbarligen situationen en helt annan och vi skall i detta avsnitt presentera data från våra två undersökningar, intervjuerna med de 101 nygifta paren och med de 111 samboende ogifta paren. Det kan dock vara lämpligt att först se vad forskningen på annat håll säger om sammanflyttningen. Macklin (1977) säger att som i de flesta fall av intimare förhållanden så är samboende utan äktenskap sällan resultat av väl övervägda beslut, åtminstone inte till att börja med. De är snarare ofta resultat av omedveten successiv ökning av det emotionella och fysiska engagemanget. Hon säger vidare att det mesta samboendet utan äktenskap kommer "from a drift into sleeping more and more frequently together and a gradual accumulation of possessions at one residence". Enligt Macklin gäller att om och när ett medvetet beslut fattas så har det vanligtvis föregåtts av något yttre tryck eller en yttre händelse såsom terminsslut, examen, byte av arbete, behov av ny bostad eller reducerad inkomst. Om inte sådana händelser inträffar är sammanflyttandet bara resultatet av en ömsesidig och vanligtvis outtalad gemensam känsla av att vilja vara tillsammans. Någon särskild och uppenbar planering av förhållandet finns ej. Dessa Macklins synpunkter bör ses mot bakgrund av att hon huvudsakligen uttalar sig utifrån amerikanska studier och de flesta amerikanska studier är gjorda bland college-ungdomar. Dessutom bör noteras att samboende utan äktenskap, som visats i kapitel 3, fortfarande är ganska ovanligt förekommande i USA – åtminstone jämfört med situationen i Sverige. Macklin underbygger sitt påstående bl. a. genom en studie där hon intervjuat 29 college-ungdomar som hade erfarenhet av

samboende. I de allra flesta av dessa fall startade samboendet, uttryckt på hennes eget sätt: "Most relationships involved a gradual (and sometimes not so gradual) drifting into staying together." (Macklin 1972).

Price (1965) redogör som ovan nämnts för ett system i en annan del av världen, nämligen i Vicos, en ort som ligger i Anderna i Peru, där ett slags föräktenskap praktiserades, "watanaki", som bokstavligen betyder att ha ett år tillsammans. Starten eller sammanflyttningen av denna "watanaki" sker formellt genom en relativt lång procedur där först de två bor ihop i ett rum över en natt medan de båda familjerna celebrerar händelsen utanför efter en ganska lång förhandlingsomgång mellan familjerna. I mera modern tid däremot förekommer en informell start eller sammanflyttning, "topakipa", som helt enkelt innebär att föräldrarna utsätts för en fait accompli då de upptäcker att barnen i samband med någon större fest har givit sig iväg för att sova ihop under natten och sedan fortsätter fler eller följande nätter, en övernattningsomgång som småningom resulterar i ett samboende.

I en studie som Thorman (1973) utfört bland amerikanska studenter i Texas har han och medhjälpare också frågat dessa studenter hur de ser på sitt samboendeförhållande. Det visar sig att paren själva ser sin sammanflyttning som en del i sökandet efter en partner och en bit av "the dating game". Enligt den syn som Thorman förmedlar skulle sammanflyttningen till samboendet förmodligen överensstämma med den bild Macklin (1972, 1977) söker förmedla och samma system som enligt Price (1965) tillämpas i Vicos, nämligen att det är en "one night stand" som utvecklas till en mera långvarig förbindelse som i sin tur småningom förändras till ett för de två såväl som för omgivningen uppenbart samboende.

Enligt en studie av Bjøru (brev 28 september 1976 från Kirsti Bjøru till Jan Trost) av fiskarhustrur i en ökommun i Nordnorge visade det sig att många av de äktenskap som där finns har startat med ett samboende. Det förefaller som om sammanflyttningen hade gått till ungefär på så sätt att de blivande svärföräldrarna behövde hjälp i hushållet medan männen var ute på fiske. Beroende på att restiderna var långa och reskomplikationerna mellan öarna var stora flyttade den blivande hustrun till svärföräldrahemmet och stannade där. Först senare, vid lämpligt tillfälle, kom äktenskapet till stånd i legal mening (jämför kapitel 6).

Som framgår av våra intervjuer med de nygifta paren hade praktiskt taget alla sammanbott längre eller kortare tid innan de gifte sig (Bilaga 2, kolumn 126). Det är också värt notera att samboendet hade varit förhållandevis lång tid – i majoriteten av fallen avsevärt längre tid än den traditionella förlovningen varade enligt den tidigare nämnda undersökningen.

Av tabell 4.2 framgår att endast ungefär tio procent sambott under äktenskapsliknande förhållanden kortare tid än ett år och att majoriteten sambott under två à tre års tid eller mera innan de har gift sig. Det bör dock här noteras att dessa frågor ställts till dem som gift sig och sålunda tidslängden endast baserar sig på uppgifter av sådana som gift sig. Slutsatsen att de som sambor gifter sig ett par, tre eller fyra år efter sammanflyttningen är lätt gjord och icke desto mindre helt ogrundad. Ibland ställs frågan "Hur länge dröjer det innan de samboende ogifta gifter sig?" Den frågan är felaktigt formulerad eftersom en hel del av dem som sambor separerar innan de hinner gifta sig eller någon av dem dör innan de hinner gifta sig eller de

Tabell 4.2 "Hur länge hade ni bott samman innan ni gifte er?"

Procent

Ålder/år	Nygifta	
	Män	Kvinnor
- 1	10	8
1- 2	23	17
2- 3	27	32
3- 4	18	21
4- 6	16	17
6-10	2	3
11-20	2	1
Bastal	98	100

har aldrig för avsikt att gifta sig. Det är endast den motsatta frågan som är mera rimlig och som vi här sökt besvara, nämligen frågan om hur länge de som gifter sig har sambott innan de gift sig. I annat sammanhang söker vi besvara frågan om hur länge de som separerat har sambott före separationen (jämför kapitel 8).

Vi kan räkna med att i stort sett alla människor som nu gifter sig har sambott. Vi vet således att praktiskt taget alla som nu flyttar ihop i heterosexuella relationer gör det utan att vara gifta med varandra. Frågan kommer då: Vad innebär denna sammanflyttning? Sammanflyttar man för att pröva om man passar för varandra och om man gör det så gifter man sig? Eller har man redan vid sammanflyttningen bestämt sig för varandra men av någon anledning skjutit äktenskapet på framtiden? Eller är det så att man bestämt sig för att sambo ogift som ett alternativ till äktenskapet? Sammanflyttar man utan att ha några speciella planer utan endast därför att det just då är trevligt och praktiskt? Vi är i detta kapitel mest intresserade av att se hur själva sammanflyttningen går till och kommer då naturligtvis också in på frågorna vad den betyder för i synnerhet de två personerna. Vad som är av intresse i det här sammanhanget är naturligtvis också om sammanflyttningen så att säga sker under den period som i det traditionella systemet skulle ha varit stadigsällskap-perioden eller om den sker redan vid ett tidigare stadium eller under i traditionell mening förlovningsstadiet.

Man kan också fråga sig om det tidigare systemet att gifta sig i samband med sammanflyttningen, ett system som också kan förmodas ha inneburit något av ett informellt krav på giftermål före eller i samband med sammanflyttning, nu har ersatts med något annat system, något krav eller någon annan förväntan om vad som skall gälla innan ett par flyttar samman. Man kan i princip tänka sig att det skulle vara föreställningar om att man planerar en gemensam framtid tillsammans eller att man helt enkelt flyttar samman därför att man trivs tillsammans. Man kan också tänka sig att omgivningen inte ställer några krav eller förväntningar på dem som flyttar ihop vad avser planering eller några andra yttre förhållanden.

Som framgår av kapitel 2 (om definitionen av samboende utan äktenskap) är naturligtvis frågan: När skall man betrakta ett par som samboende ogifta? När kan man alltså säga att sammanflyttningen är ett faktum? I vårt material har vi bara med sådana som klart har deklarerat att de sambor och i studien

över nygifta är det ju ännu mera uppenbart att de sambor. Man kan då ställa sig frågan om hur det går till bland sådana där det aldrig blir riktigt uppenbart att de sambor. Vi har några enstaka fall i vår studie. Ett av dem kan här kortfattat beskrivas. Låt oss kalla dem Karl och Anna.

Karl och Anna ingår i studien över samboende ogifta. De kom att ingå i vårt urval genom den förfrågan som sändes ut till icke gifta kvinnor i Gävle (jämför kapitel 1). Vid intervjun 1974 framgick det klart att Anna ansåg att det var fråga om ett samboende men det var något tveksamt om Karl gjorde det. Beroende på att intervjuerna råkade ske med båda samtidigt närvarande kan man möjligen tolka det som så att Karl utsatts för ett informellt socialt tryck att anse att de var samboende under äktenskapsliknande former.

Några månader efter den första intervjun separerade Karl och Anna och vid återintervjun visade det sig att Anna mycket starkt vidhöll att de varit samboende under äktenskapsliknande former. Karl däremot hävdade vid detta tillfälle att de icke hade varit samboende under äktenskapsliknande former.

Enligt honom var det endast fråga om en tillfällig förbindelse eller ett "långvarigt besök". Han trodde inte heller att hon uppfattat det såsom ett samboende under äktenskapsliknande förhållanden. I detta något förenklade exempel förefaller det uppenbart att utifrån hennes synpunkt sett var det fråga om ett ogift samboende under äktenskapsliknande förhållanden och för hennes del kan man alltså tala om att sammanflyttningen hade skett – det var tveklöst ett samboende.

För Karls del är situationen något annorlunda. Vi är något tveksamma om huruvida han faktiskt definierade samboendet som ett samboende under äktenskapsliknande former vid första intervjun eller om han då ansåg det vara endast en tillfällig förbindelse. Om vi antar att han då såg det som endast en tillfällig förbindelse var det alltså inte något samboende för hans del och från hans synpunkt sett kan man alltså inte tala om någon sammanflyttning. För oss är det uppenbart att man måste kunna se på företeelsen från såväl hennes som från hans synpunkt samtidigt. Även om de två utgör ett par så är det fråga om två olika människor med olika uppfattning av såväl den fysiska som den sociala verkligheten. I detta konkreta exempel skulle vi alltså kunna beskriva hur sammanflyttningen skett utifrån hennes synpunkt sett men inte utifrån hans eftersom inget samboende kom till stånd enligt hans uppfattning. Annas och Karls beskrivning över vad som de facto hände sammanfaller även om tolkningen senare skiljer sig. Vad som hände i det aktuella fallet var att Anna följde med Karl hem för att titta på TV en kväll och sedan råkade hon stanna över natt. Dagen efter tyckte både han och hon att hon borde stanna och titta på TV igen, varför hon tog med sig några pinaler hemifrån sitt föräldrahem. Den tredje kvällen var situationen densamma och hon flyttade successivt över fler och fler av sina tillhörigheter till Karls bostad. Denna sammanflyttning skedde alltså successivt och var från starten inte avsedd att vara en sammanflyttning utan "det bara blev så". I detta fall skulle man alltså kunna jämföra tidpunkten för starten av sammanflyttningen med tidpunkten i det traditionella systemet för starten av ett förhållande under stadigt sällskap.

Vi frågade såväl de nygifta som de samboende ogifta: "Hur gick det

till när ni flyttade samman?" (Bilaga 1, kolumn 123 och bilaga 2, kolumn 128.) Som framgår av tabell 4.3 svarade ungefär hälften av såväl männen som kvinnorna i båda materialen att de fick bostad och flyttade in gemensamt och den andra hälften att den ene hade bostad och den andra flyttade in. Det är uppenbart att de par som fick bostad och flyttade in gemensamt inte har flyttat samman successivt utan har gjort det vid en bestämd tidpunkt och för en icke föraktlig del av dem var anledningen till att de flyttade samman just att de fick en gemensam bostad. Bortemot hälften av dem som svarade att de flyttade samman då de fick gemensam bostad anger också att det var anledningen, den speciella händelsen, som gjorde att de flyttade samman. Samtliga dessa som flyttade samman när de fick bostad bör rimligen ha planerat sitt sammanflyttande och beslutat det kortare eller längre tid före den aktuella handlingen. Det förefaller sannolikt att svaret att anledningen var att de fick bostad mera är att betrakta som en förutsättning för eller en utlösande faktor till att de flyttade samman än som en anledning. Det är dock inte uppenbart att det enbart är en förutsättning. Det är mycket möjligt att den ena eller båda tidigare hade sådan bostad att de mycket väl kunnat flytta samman men föredrog att dröja till dess de fått en gemensam annan bostad.

Både av de nygifta och av de samboende ogifta anger ungefär 15 procent att händelsen som inträffade och som var den utlösande faktorn till att de flyttade samman var att kvinnan blev gravid. Ytterligare anledningar var att de ville komma hemifrån, praktiska skäl eller att något hinder hade försvunnit. En icke ovanligt uppgift i synnerhet i materialet av samboende ogifta är att det inte var någon speciell händelse som hade inträffat.

Vi har genom dessa frågor fått begränsad information om det vid tidpunkten för sammanflyttningen fanns någon mer påtaglig anledning till varför våra tillfrågade par flyttade samman. I de flesta fall var förslaget om sammanflyttningen gemensamt men i vissa fall visade det sig att bara den ena av dem ansåg att hon/han själv eller den andra hade föreslagit sammanflyttningen. Det är också värt att notera att åtskilliga svarade "Vet ej" på frågan om vem som föreslog att de skulle flytta samman (bilaga 1, kolumn 125 och bilaga 2, kolumn 130). Detta antyder att sammanflyttningen i en stor majoritet av fallen var något självklart för båda parter vid den tidpunkt då de flyttade samman.

På frågan om hur länge de två hade känt varandra innan de flyttade samman (bilaga 1, kolumn 126 och bilaga 2, kolumn 125) visar svaren att ungefär hälften hade känt varandra i bortemot två år (gäller de samboende

Tabell 4.3 "Hur gick det till när ni flyttade samman?"

Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Fick bostad, flyttade in gemensamt	45	47	47	50
Den ene hade bostad och den andre flyttade in	54	52	52	51
Bastal	98	99	103	111

ogifta) respektive ungefär ett och ett halvt år (gäller de nygifta). Denna lilla diskrepans i tiden parterna hade känt varandra kan bero på minnesfel – den kan också bero på att de som sedermera gift sig har haft mera "bråttom" med att såväl flytta samman som med att gifta sig.

Vi frågade också i båda materialen hur intervjupersonen bodde innan paret flyttade samman. Av svaren framgår att i båda materialen knappt hälften hade bott hemma hos sina föräldrar och ytterligare en stor del i hyresrum eller egen lägenhet (bilaga 1, kolumn 129 och bilaga 2, kolumn 131).

Vi frågade också de samboende ogifta hur deras mor respektive far reagerade i samband med sammanflyttningen (bilaga 1, kolumn 166 resp. 167). Mycket få av såväl männen som kvinnorna uppgav att modern eller fadern inte kände till sammanflyttningen (givetvis var dessutom några av föräldrarna döda och kunde alltså av den anledningen varken känna till eller reagera på endera sättet). Vi finner att bland de mödrar som skulle ha kunnat reagera, reagerade ungefär 15 procent inte alls, drygt 70 procent positivt och ungefär tio procent negativt på att deras söner flyttade samman. Ungefär 20 procent av mödrarna till de döttrar som flyttade samman reagerade inte alls medan drygt 60 procent reagerade positivt och ungefär 17 procent reagerade negativt. Motsvarande siffror för de av mannen respektive kvinnan uppfattade reaktionerna hos fadern är att ungefär 20 procent av fäderna inte alls reagerade, ungefär 75 procent reagerade positivt och ungefär fem procent reagerade negativt på att deras son flyttade samman. För döttrarna var fädernas reaktioner att ungefär 24 procent reagerade inte alls, ungefär 55 procent reagerade positivt och ungefär 20 procent reagerade negativt.

Vi finner alltså här att enligt männens uppfattning reagerade endast mycket få av deras fäder och ganska få av deras mödrar negativt på sammanflyttningen medan för kvinnornas del såväl pappan som mamman reagerade negativt ungefär i lika många fall (n. b. enligt dotterns uppfattning och rapport i intervju). Fler bland kvinnorna än bland männen uppfattar, som framgår av sifferuppgifterna ovan, negativ inställning hos föräldrarna och färre en positiv inställning till att de sambor utan att vara gifta. Om detta tyder på könsrolls-föreställningar hos de av oss intervjuade eller hos deras föräldrar kan vi dock ej avgöra utifrån detta material. Sannolikt är dock att sådana föreställningar finns hos såväl de intervjuade som hos deras föräldrar.

Vi frågade de samboende också om vad modern respektive fadern vid intervjutillfället ansåg om förhållandet. Som vi kan se av kolumn 170 och 171 i bilaga 1 uppfattades då fler av föräldrarna positiva och färre negativa till samboende än till sammanflyttningen som redovisats ovan. Markant är att ingen av männen och endast en av kvinnorna trodde att deras far såg negativt på samboendet. Vi kan inte här avgöra vad som är orsaken till denna förändring. Det kan vara en förändring hos föräldrarna i deras åsikter, det kan också vara en förändring i uppfattningen av åsikterna. Andra tolkningsmöjligheter finns också. Oavsett hur man tolkar förändringen kan vi konstatera att mycket få under samboendet synes uppfatta sina föräldrar såsom negativa till samboendet och i stort sett alla av dem som ingår i vårt material uppfattar sina föräldrar såsom positiva.

Ytterligare en fråga vi ställde till de samboende ogifta löd: "Pratade du och dina föräldrar (din far/din mor) om för- och nackdelar med att vara

samboende ogift respektive gift innan ni flyttade samman?”. Som framgår av frekvensfördelningen i bilaga 1, kolumn 168, svarade ungefär tio procent av de samboende männen att de hade talat med sina föräldrar om för- och nackdelar med att vara samboende ogift medan drygt 20 procent av kvinnorna hade diskuterat detta med sina föräldrar. Vi kan alltså konstatera att ganska få av de samboende har diskuterat sin sammanflyttning i förväg med sina föräldrar och vi har alltså för ganska få indikationer av detta slag på att de planerat sammanflyttningen. Ett bättre indicium är enligt vår mening att ungefär hälften flyttade samman därför att de redan hade bostad. Enligt det indiciet bör vi kunna säga att åtminstone hälften inte har flyttat samman successivt utan gjort det mera planerat. Om sammanflyttningen inte ligger under ”courtship”-perioden, eller under stadigtsällskapperperioden utan snarare under förlovningsperioden eller om den sammanfaller med giftermålet som det fanns i det ”traditionella” systemet så måste rimligen sammanflyttningen anses vara planerad.

Låt oss gå till vårt material på ett annat sätt och låta några fall få illustrera vad som kan ske. I ett av de samboende fallen visar det sig att mannen säger att de känt varandra i sex månader då de flyttade samman medan kvinnan uppger att de känt varandra i ett och ett halvt år. Anledningen till att mannen och kvinnan har olika uppfattningar synes vara avhängigt av att mannen gjorde militärtjänstgöring under det första året de hade lägenhet. Kvinnan räknade uppenbarligen med att de var samboende från den tidpunkt då de skaffade sig lägenhet medan han räknade dem som samboende först då de sambott under såväl veckor som veckoslut, dvs. efter det han slutat sin värnpliktstjänstgöring.

I ett annat fall säger kvinnan att de hade känt varandra i sju månader innan de flyttade samman medan mannen säger att de flyttade samman efter två månader. Skillnaden i uppfattning tycks kunna förklaras av att mannen räknade dem som sammanboende från den tidpunkt då han började flytta in och sova över hos kvinnan i hennes lägenhet. Kvinnan däremot tycks räkna det som ett samboende först då de får en lägenhet som de gemensamt flyttar in i.

I ytterligare ett annat fall säger kvinnan att de flyttat ihop efter att ha känt varandra i ungefär ett år medan mannen säger att de var samboende efter att ha känt varandra i sex månader. Även i det här fallet var det mannen som successivt flyttade in hos kvinnan. Han räknar samboendet från ett tidigare stadium än vad kvinnan är benägen göra. För henne träder samboendet i kraft först när han verkligen stadigvarande bor där, medan det för honom är när han mera ofta börjar sova över hos henne.

Ett liknande fall är ett där kvinnan räknar dem som samboende efter att de hade känt varandra i ungefär fyra månader – mannen uppger att de flyttade samman efter att ha känt varandra i ett år. Vad som hände i det fallet var att kvinnan räknar med sammanflyttning i och med att hon började bo i hans studentrum medan mannen räknar dem som samboende först då de flyttar in i en gemensam lägenhet.

Ett fall av annat slag är ett där kvinnan säger att de flyttade ihop efter att ha känt varandra i tre veckor men mannen uppger att de flyttade samman efter ett år. En så pass stor skillnad i uppfattning är märklig men den hänger samman med att hon ursprungligen flyttade in som ”kompis” hos honom.

Hon uppger denna tidpunkt för sammanflyttningen medan han anger en tidpunkt då han anser att de hade etablerat sig som ett par och inte bara som ett kompisförhållande.

Som ovan nämnts finns det inte så få som uppger att de flyttade samman i samband med att kvinnan var gravid. I vissa av dessa fall säger både mannen och kvinnan att de troligen hade flyttat samman även om de inte hade väntat barn. Som exempel kan nämnas ett fall där mannen menar att det sannolikt skulle ha dröjt längre innan de flyttade samman om de inte hade väntat barn. Kvinnan däremot säger att de beslutat sig för att försöka få barn och då hade hon sagt att om hon blev gravid så skulle de flytta samman. Frågan om barn var i deras fall mycket viktig därför att de ansåg sig vara så pass gamla (kvinnan var dock bara 30 år) att det var dags att skaffa barn om de överhuvudtaget skulle ha några barn.

Ytterligare ett exempel är ett där båda säger att de gärna ville komma hemifrån, dvs. flytta från sina föräldrahem. Enligt kvinnan planerade de sammanflyttningen innan hon blev gravid och flyttade samman i samband med att han fick en tjänstelägenhet. Hon menade också att det kändes självklart, att sammanflyttningen var något som de gjorde med tanke på att leva samman i framtiden och hon tycker det är självklart att så blir fallet i och med att man börjar bygga upp ett hem gemensamt. Mannen menar att det var han som föreslog sammanflyttningen och han anser att det kändes riktigt att flytta ihop men han hade vid sammanflyttningen ingen tanke på att de skulle sambo många år framöver. För honom var det bara naturligt att flytta samman med den kvinna han älskade och trivdes tillsammans med. Han menar dock att hans grundläggande inställning är att om man flyttar ihop så är det så att säga på allvar och för obestämd och lång framtid.

Ett helt annat exempel är ett fall där paret känt varandra i tre månader då de enligt bådass uppgift flyttade samman. Det gick så till att mannen bodde över hos kvinnan under helgerna redan från första början och ganska snart, dvs. efter ungefär tre månader, så blev det för gott. Båda var överens om hur sammanflyttningen hade skett och när den hade skett.

Ett annat fall är ett där paret bara känt varandra i ungefär två månader då de flyttade samman. Det gick så till att hon allt oftare var hemma hos honom och så småningom flyttade de ihop och fick ganska snart tag på ett radhus och då fortsatte de sitt samboende. Det var ingen av dem som föreslog sammanflyttningen utan det var en naturlig händelse – "det bara blev så".

I ytterligare ett fall där paret känt varandra kort tid, i detta exempel sex månader, innan de flyttade samman var båda överens om att hon skulle flytta hem till honom och den utlösande orsaken enligt kvinnan var att hon var osams med sina föräldrar. Båda trodde dock att även om hon inte hade varit osams med föräldrarna hade de sannolikt flyttat samman vid ungefär samma tidpunkt. Detta kan synas som bristande logik men om inte oenigheten med föräldrarna varit utlösande faktor hade något annat varit det.

Ytterligare ett exempel kan nämnas där paret har flyttat samman efter att ha känt varandra i ungefär ett år. Enligt mannen bara blev det så att han successivt flyttade samman med henne. Enligt kvinnan var det dock

resultatet av ett gemensamt beslut.

Som tidigare nämnts är den traditionella bilden av sammanflyttning och äktenskap förändrad och praktiskt taget alla som idag flyttar samman gör det utan att gifta sig i samband med sammanflyttningen. Som ovan visats med s. k. hårda data och med exempel från mjukdata-intervjuer varierar tidpunkten när sammanflyttningen sker. Det gäller såväl om man sätter tidpunkten för sammanflyttningen i förhållande till bekantskapens början som i förhållande till det traditionella systemet.

För en hel del av dem i vårt material som flyttat samman gäller att de känt varandra ganska kort tid och snarast skall jämföras med att de flyttat samman under tiden före stadigtsällskap-perioden, dvs. under någon slags "courtship"-period. För andra gäller att de känt varandra ett längre tag och flyttat samman under stadigtsällskap-perioden och för andra åter att tiden för sammanflyttningen skall jämföras med något slags förlovningsperiod i det traditionella systemet.

Vi kan på goda grunder anta att det sociala accepterandet av samboendet är mycket stort. Ytterligare något utöver ett socialt accepterande krävs dock för att ett par skall flytta samman. Det förefaller mer eller mindre självklart att ett krav som praktiskt taget alla människor i vårt samhällssystem ställer upp för sig själva är att man skall tycka om eller älska den som man flyttar samman med. Det är ju attraktionen som till syvende och sist är förutsättningen för viljan att vara tillsammans i stor utsträckning, dagligdags.

En uppsättning praktiska förutsättningar måste också vara uppfyllda på ett eller annat sätt. En av dessa förutsättningar är tillgången på bostad. Som vi ser av exemplen ovan har i många fall en av parterna bostad som den andra flyttar in i. I andra fall lyckas de gemensamt få bostad. I förhållandevis få fall skedde sammanflyttningen så att den ena flyttade hem till den andres föräldrahem. Vi kan således hävda att i en stor del av fallen är tillgången på lämplig lägenhet en förutsättning för sammanflyttningen och tidpunkten för sammanflyttningen blir alltså beroende av tillgången på en lämplig lägenhet. Det bör här noteras att vad som menas med tillgång på lämplig lägenhet är något som icke objektivt kan bestämmas. Det är något som de enskilda människorna själva bedömer. Det förefaller inte rimligt att anta att bostadsbrist i sig skulle minska graden av samboende utan snarare skulle då förväntningarna på egen lägenhet eller vad som anses som en bra lägenhet komma att förändras.

Ett argument som ofta tas upp av utländska kollegor är att bostadsbristen i deras hemland är så stor att det inte kan finnas många samboende. Detta torde inte vara ett hinder för att sammanflytta eftersom man ju kan flytta samman i enkelrum eller i föräldrabostaden eller på andra sätt; man utökar inte nödvändigtvis familjens storlek med mer än en person – dvs. den som flyttar dit. Det förefaller snarare vara så att god tillgång på bostäder underlättar ett omfattande sammanflyttande vilket flera viktiga faktorer också gör såsom det ovannämnda samhälleliga accepterandet.

Som vi ser ovan behöver en sammanflyttning inte nödvändigtvis innebära att paret har för avsikt att sambo resten av sitt liv eller för obestämd längre tid. Tidigare gifte man sig och flyttade ihop med inställningen att det var något definitivt till dess endera av makarna dog. Inställningen idag tycks huvudsakligen vara något mera realistisk men dock icke sådan att man

tror att de kommer att separera. För de allra flesta, gifta såväl som samboende ogifta, synes framtiden vara något diffust och något man inte resonerar om eller tänker på. Man är medveten om att samboendet kan fortsätta, att det kan upplösas genom dödsfall eller att det kan upplösas genom separation/skilsmässa.

Som ovan sagts är det inte heller så lätt att klart besvara frågan om vad som skall avses med samboende. Detta gäller i synnerhet när man skall försöka avgöra när samboendet trädde ikraft. Som också ovan påpekats finns det två personer inblandade och var och en kan se på tidpunkten för starten av samboendet eller sammanflyttningen på olika sätt. Vi tar här inte alls upp frågan om det utanförstående samhällets syn. Det bör noteras att i vårt material kan minnesfel komma in i bilden och eftersom intervjuerna gjorts huvudsakligen med parterna var för sig av olika intervjuare så kan lätt minnesfel komma in i bilden. I många fall finns dock sådana uppenbara skillnader att det inte kan vara bara minnesfel utan rimligen måste vara skillnader i synsätt.

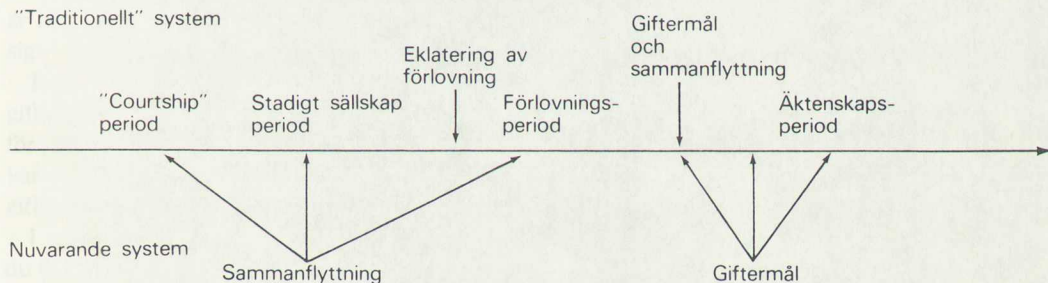
Vi har många fall i studien där sammanflyttningen ursprungligen var ett praktiskt arrangemang som först så småningom utvecklades till ett mera stabilt förhållande. Den ena kanske, åtminstone i efterhand, anser att deras samboende började den dagen de flyttade ihop medan den andra menar att de är samboende först då de etablerat ett djupare förhållande. Det finns också fall där den ena parten successivt flyttar in hos den andre. Där har vi flera exempel på att den som flyttar in betecknar deras förhållande som ett samboende i och med att inflyttningen sker. Den andre däremot, som redan bor i sin lägenhet, definierar inte sällan tidpunkten för samboendets start helt annorlunda. I några fall definierar den senare samboendet först då de fått gemensam bostad. En förklaring till att den som flyttar in räknar sig som samboende avsevärt tidigare kan vara att han/hon inte har någon egen bostad och därför har behov av att tidigarelägga tidpunkten för samboendet i förhållande till vad den andre har. Själva förändringen kan också upplevas som och vara större för den som flyttar än för den som bor kvar. Den andre ser kanske den som flyttar in mera som en ofta sedd (och välsedd) gäst i bostaden.

Som ovan visats går det normalt inte att särskilja att någon har kommit med förslaget om sammanflyttningen utan i de flesta fallen har det skett gemensamt eller också föreligger inget beslut. Sammanflyttningen och samboendet har skett successivt utan något egentligt beslut. Utifrån sett är man ofta benägen att tänka sig att händelser inträffar beroende på beslut medan de facto det mesta vi gör såsom samhällsreaktioner är betingat av avsaknad av beslut, åtminstone avsaknad av övergripande och långsiktiga beslut. Normalt fattar man inte beslutet att flyttan samman, det bara blir så. Man fattar inte heller beslutet att inte bo samman utan man bara inte bor samman i sådana fall. Det är ungefär på samma sätt som att de flesta av oss inte fattar något beslut att gå till arbetet på morgonen, det bara hör till att vi går till arbetet på vardagarna. Inte heller fattar vi något beslut att inte gå till arbetet på söndagen – det bara hör till att man inte går. Om man däremot inte går till arbetet på vardagarna men på söndagarna krävs för de flesta av oss ett beslut eller en markerad viljeyttring. Det innebär att det ofta krävs beslut för att göra något som avviker mot det gängse

beteendet för individen, för gruppen eller i samhället. Det är sannolikt att de som flyttade samman då samboende var mycket ovanligt verkligen fattade beslut i mycket stor utsträckning.

Vi kan något förenklat säga att det huvudsakligen finns två sätt att flytta samman. Den ena sorten är de som känner sig mycket säkra på att de vill satsa på att försöka leva tillsammans och de kanske måste avvakta i väntan på en lägenhet eller på att någon annan praktisk komplikation skall undanröjas. I de fallen är den emotionella relationen och integrationen mellan de två klart befintlig medan den praktiska möjligheten är det som krävs för att samboende skall ske. Den andra sorten är där en emotionell attraktion men inte klart uppenbar emotionell relation eller integration är för handen medan däremot de praktiska möjligheterna finns, dvs. paret flyttar samman och successivt utvecklar sig den emotionella attraktionen till en mer djupt liggande relation. Homans (1952) anför i sin teori om människors relationer några teser som belyser vad vi ovan sagt. Han säger att om en person gillar en annan så vill han vara tillsammans med denne mer. Då man är tillsammans med en annan person lär man känna denne bättre och bättre, utbyter idéer, tankar etc., som gör att man gillar denne person bättre, varför man vill vara tillsammans ännu mer etc. Ju mer man gillar varandra desto mer vill man vara tillsammans och ju mer man är tillsammans desto bättre gillar man varandra.

Dessa två typfall är naturligtvis klart förenklade såsom typfall rimligen blir. Det är ju också alldeles uppenbart att när man väl flyttat samman så är det inte bara den emotionella samhörigheten som utgör ett sammanhållande band utan det finns också många praktiska band som håller samman.

I figur 4.1 söker vi illustrera en del av slutsatserna ovan, nämligen att sammanflyttningen i nuvarande system synes ske för olika par vid olika tillfällen i förhållande till det traditionella systemet och också som visats i våra data i förhållande till den tidigare bekantskapstidens längd.

En annan slutsats av våra studier är att det huvudsakligen finns två olika slag av sammanflyttning. Dels kan sammanflyttningen ske successivt och det är då svårt att avgöra någon exakt tidpunkt när den verkligen har inträffat dels ock kansammanflyttningen initieras av ett aktivt beslut eller en klar och tydlig händelse eller ske i samband med ett sådant beslut eller en sådan händelse. Det synes också som om den mera successiva sammanflyttningen är mer vanlig under det som i det traditionella systemet här kallas för

Figur 4.1 Tidigare och nuvarande traditionella system

”courtship”-perioden och stadigtsällskap-perioden medan ju längre mot ”förlovningsperiod” man kommer, i desto större utsträckning är det fråga om klart avgränsat och av särskild händelse eller särskilt beslut initierad sammanflyttning.

5 Varför gifta sig? – Varför inte?

Varför?

Inte sällan kan man höra uttalanden såsom: "Människor som flyttar ihop utan att gifta sig..." Som har framgått av kapitel 4 är det mycket sällsynt att människor flyttar ihop "utan att gifta sig", vad de gör är att de flyttar ihop. Det föreligger sällan något beslut att inte gifta sig. Som vi sett föreligger ofta inte heller ett beslut ens att flytta ihop utan "det bara blir så". Det var för något decennium sedan helt rimligt att i princip fråga ett par som sambodde utan att vara gifta varför de inte gift sig. I dagens läge är dock den motsatta frågan mera rimlig, nämligen att fråga dem som gift sig varför de har gift sig, dvs. ändrat sin civilståndsstatus under sin samlevnad. Vi kan alltså säga att det tidigare krävdes ett beslut att inte gifta sig, nu krävs snarare ett beslut att gifta sig. Som ovan påpekats krävs beslut snarast när det gäller att gå emot strömmen eller göra något som inte är det reguljära beteendet och vi har troligen kommit därhän att det reguljära beteendet är att sambo för att sedan småningom eventuellt fatta ett beslut att gifta sig.

I det traditionella systemet var beslutet i rätt stor utsträckning inte att gifta sig såsom företeelse i sig utan man var snarare tvungen att gifta sig för att öppet få bo samman även i vardagslag. Samboende och äktenskap var i praktiken oskiljaktiga företeelser. Nu behöver ju de flesta inte alls gifta sig för att kunna öppet bo samman.

I intervjuundersökningen med de nygifta ställde vi bl. a. frågan: "När du flyttade samman hade ni då bestämt er för att gifta er?" (bilaga 2, kolumn 124). På detta svarade ungefär vart femte par att de inte skulle gifta sig – jämför tabell 5.1. De har dock uppenbarligen trots detta gjort så. Bortemot var tredje sade att de hade bestämt sig för att gifta sig och knappt hälften hade inte diskuterat den frågan. Det finns alltså i detta material anledning att ställa sig frågan varför åtminstone några av de intervjuade gifte sig trots att de hade för avsikt när de flyttade samman att inte göra det. Någoting måste ha inträffat som ändrade det tidigare beslutet.

En annan fråga som belyser ungefär samma problemområde är den som också ställdes till de nygifta och som lyder: "Varför gifte du och din make/maka er ej i samband med att ni flyttade samman?" (bilaga 2, kolumn 127). Mot den ovan skisserade bakgrunden måste det ha varit svårt för många av dem vi frågade att ge ett svar. Vissa hade uppenbarligen tagit ställning till att inte gifta sig men de flesta hade inte tagit ställning av

Tabell 5.1 "När du flyttade samman hade ni då bestämt er för att gifta er?"
Procent

	Nygifta	
	Män	Kvinnor
Ja	30	32
Nej, skulle inte gifta oss	20	24
Nej, hade inte diskuterat frågan	49	43
Bastal	98	100

sådant slag och då måste det rimligen vara svårt att svara på frågan om orsaksförhållanden. Vi ser också av svarsfördelningen (tabell 5.2) att de svar som dyker upp är ganska intetsägande. En hel del, ungefär 1/3 av de tillfrågade, svarade att de först ville pröva på samlivet innan de gifte sig. Observeras bör att det endast är en enda person som har nämnt etiska skäl till att inte gifta sig vid det tillfället. Vi bör här komma ihåg att det är sådana som är gifta som vi har frågat och det bör således inte vara särskilt många som anför etiska skäl till att de gift sig i samband med sammanflyttningen.

Då vi påbörjade denna undersökning var det inte så naturligt som det skulle vara idag att ställa den omvända frågan till den som har gift sig, dvs. varför de gifte sig. Vi har därför inte så många frågor på den punkten till dem som gift sig 1974. Däremot finns några frågor som kan vara intressanta ur indikationssynpunkt. En av frågorna vi ställde till de nygifta lyder: "Om lagstiftningen ändrades så att samboende ogifta i alla avseenden jämfördes med gifta, skulle du ändå gift dig?" (bilaga 2, kolumn 216). Endast drygt tio procent av de tillfrågade svarade nej och således kan vi dra slutsatsen att i stort sett alla som har gift sig skulle ha gift sig även om lagstiftningen i alla avseenden jämfördes samboende ogifta med gifa. Vi följde denna fråga med ytterligare en fråga till dem som svarat att de ändå skulle ha gift sig och frågade "Varför?". Som framgår av tabell 5.3 har nästan alla tagit upp aspekter som på ett eller annat sätt har med tradition att göra. Ungefär 1/4 av dem som skulle ha gift sig svarar med termen

Tabell 5.2 "Varför gifte du och din make/maka er ej i samband med att ni flyttade samman?"

Procent

	Nygifta	
	Män	Kvinnor
Pröva först	30	45
Ingen tanke på det	20	11
Etiska skäl	1	0
Gick bra ändå	19	15
Praktiska/ekonomiska skäl	11	8
Ej mogen	1	8
Kände varandra ej tillräckligt	16	12
Vet ej	2	0
Bastal	97	100

Tabell 5.3 "Om lagstiftningen ändrades så att samboende ogifta i alla avseenden jämfördes med gifta, skulle du ändå gift dig/skulle du då gifta dig/skulle du då ändå gifta dig?"

Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Nej	12	13	59	57
Ja: tradition	25	16	11	7
Ja: äktenskapet det riktiga	22	27	14	13
Ja: samma namn	10	8	3	5
Ja: trygghet	9	15	3	5
Ja: romantik	2	3	0	3
Ja: sammanhållning	2	6	1	1
Ja: påtryckning från andra	8	0	0	0
Vet ej	9	12	11	10
Bastal	97	100	104	111

"tradition", ungefär 1/4 säger "äktenskapet är det riktiga", vilket rimligen måste vara någon slags synonym till termen "tradition".

Svaren "samma namn", "trygghet" och "romantik" tyder också på tankegångar som har att göra med traditionen. Det bör här observeras att det sannolikt inte var så särskilt lätt för de tillfrågade att ge svar på frågan om varför de ändå skulle ha gift sig, eftersom vi här fått en uppsättning svars-kategorier som förefaller vara ganska löst påklitrade.

Anmärkningsvärt är att våra tillfrågade inte angivit religiösa skäl trots att de flesta gifte sig kyrkligt.

Koch-Nielsen (1975, sid. 33 ff) finner i sin danska studie att bland dem som var nygifta 1972 angav 14 procent graviditet som anledningen till äktenskapet, 20 procent att de fått lägenhet och 57 procent att det inte fanns någon bestämd anledning.

Sihvo (1976) frågade respondenterna i sin finska studie om orsakerna till att de gifte sig. Fyra orsaker angavs, varav de två första sågs som de mest betydelsefulla. Den vanligaste orsaken var att de för sina eventuella barn såg nackdelar med att föräldrarna var samboende ogifta. Det bör noteras att den rättsliga ställningen för barn födda utanför äktenskap i Finland har varit avsevärt svagare än den rättsliga ställningen för barn födda i äktenskap. Det andra huvudsakliga skälet var den känsla av osäkerhet och personlig otrygghet som "öppet kontrakt" innebär. I Sihvos tolkning innebär det att deras kärlek och ömsesidiga attraktion och affektion inte skulle vara tillräcklig bas för ett stabilt förhållande – utan i stället måste det vara någon slags yttre garanti. Denna garanti skulle den rättsliga ställningen kunna ge dem. För det tredje nämnde ett antal par kritik från sina familjer och släktingar som tungt vägande skäl till att gifta sig. Det fjärde motivet som nämndes var "the moral contradiction inherent in the unmarried relationship". Såvitt vi förstår innebär det att dessa var traditionalister och såg på äktenskapet såsom den traditionellt "riktiga" formen.

Som påpekats ovan har vi i vårt material inte ställt den direkta frågan om varför de som gifte sig 1974 gifte sig. Trost (1971) redovisar dock i sin studie av nygifta 1964 en fråga ställd till 265 nygifta män och till 286

nygifta kvinnor och vad det var som bestämde tidpunkten för giftermålet. Ungefär var tredje av såväl kvinnorna som männen angav då graviditet som anledning till tidpunkt för giftermålet och också ungefär en tredjedel att de "blivit med lägenhet" medan i stort sett den återstående tredjedelen angav att de "väntat tillräckligt länge". Det torde inte vara förhastat att dra slutsatsen att situationen i Sverige förändrats på det sätt som de svenska och danska data här antyder. Det skulle innebära att i dagens läge gifter man sig inte därför att kvinnan är gravid eller att man har fått lägenhet utan man gifter sig av andra anledningar som vi återkommer till. Den anledningen som med tanke på de danska data förefaller mest sannolikt förekommande skulle vara den tredje nämnda från undersökningen 1964 nämligen att tiden så att säga har mognat.

Påtryckningar/påverkan

Vi skall här söka efter faktorer som kan tänkas påverka beslutet att föredra äktenskap framför samboende utan äktenskap. En möjlighet är att de samboende utsätts för svagare eller mera uppenbara påtryckningar från sin omgivning att gifta sig. Vi har av den anledningen ställt ett antal frågor om påtryckningar till såväl de nygifta som till de samboende ogifta. En av frågorna gäller om den tillfrågade kände någon form av påtryckning från sina föräldrar. Den motsvarande frågan har ställts också till de samboende ogifta (bilaga 2, kolumn 139 och bilaga 1, kolumn 172). Som framgår av tabell 5.4 har ungefär var femte av respondenterna bland de nygifta paren känt någon slags påtryckning från de egna föräldrarna medan den stora majoriteten inte har gjort det. Av de samboende ogifta känner endast mycket få tryck från föräldrar att gifta sig, vilket framgår av tabell 5.4. Vi har inga klara tecken på hur pass starka dessa påtryckningar är. Det kan röra sig om, ganska starka påtryckningar som vi i något fall har indikation på. Det kan också vara en känsla av att mamman eller pappan skulle bli glad om sonen eller dottern gifte sig.

Vi har också ställt en fråga till såväl de nygifta som de samboende ogifta om de upplever någon form av påtryckning från andra personer i omgivningen (bilaga 2, kolumn 140 och bilaga 1, kolumn 173). Det är rimligt att några av de nygifta skall känna tryck från svärföräldrar – det blir så att säga korsvis jämfört med den tidigare frågan om de egna föräldrarna.

Tabell 5.4 "Upplevde du någon form av påtryckning från dina föräldrar att du skulle gifta dig?"

Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Ja	14	20	7	7
Nej	86	80	93	93
Bastal	93	97	98	105

Sådana påtryckningar förekommer i samma mån också i det samboende ogifta materialet. I övrigt förekommer praktiskt taget inga påtryckningar alls. Några enstaka av våra tillfrågade har angivit att de känner ett visst tryck från omgivningen. I gengäld har det framkommit vid flera av våra intervjuer att det finns ett tryck i motsatt riktning också, dvs. ett tryck att man inte skall gifta sig.

Det förefaller rimligt att inte särskilt många skall känna påtryckningar ifrån omgivningen och det är också rimligen så att de som har gift sig i större utsträckning skall ha känt vissa former av påtryckningar – de har ju gift sig och kanske några av dem just av den anledningen. Det bör dock här observeras att frågan om påtryckningar ställdes då de tillfrågade var nygifta och möjligheten finns att några av dem har kommit med argumentet påtryckning som en esterrationalisering. Vissa former av indirekta påtryckningar eller indirekt påverkan kan mycket väl förekomma. En sådan kan vara att många i ens egen omgivning har gift sig. Sålunda har vi funnit ett fall där fyra av fem bröder gifte sig gemensamt och tre av dem gifte sig mer eller mindre därför att en av bröderna och hans samboende ville gifta sig. Vi kan också se på många bröllopskort som finns i tidningarna att dubbelbröllop inte är ovanliga och det förefaller troligt att *ett* par vill gifta sig och påverkar goda vänner att dels gifta sig, dels göra det samtidigt. Vi ställde därför en fråga till såväl de nygifta som till de samboende om de hade vänner eller bekanta som gift sig under det senaste året (bilaga 2, kolumn 214 och bilaga 1, kolumn 237). Vårt antagande var att de som gift sig i något större utsträckning än de som fortfor att sambo skulle ha fler vänner och bekanta som gift sig det senaste året än vad de samboende ogifta skulle ha. Som framgår av tabell 5.5 visar våra material av nygifta respektive samboende ogifta praktiskt taget identiska frekvensfördelningar: ungefär en tredjedel av såväl de nygifta som samboende, såväl männen som kvinnorna, säger att ingen av deras vänner och bekanta gift sig under det senaste året. Ungefär hälften säger att någon har gjort det och återstoden, mellan 16 och 20 procent säger att flera har gift sig. Vi kan alltså inte här påvisa något vanligt förekommande informellt socialt tryck som mekanism bakom beslutet att gifta sig. Påverkan kan mycket väl förekomma trots att vi inte kunnat påvisa mycken påverkan.

Vid tiden för genomförandet av intervjun diskuterades samboende med och utan äktenskap en hel del i bland annat massmedia. Det sades bl. a. att giftermålsfrekvensen var på väg upp igen och att det blivit populärt

Tabell 5.5 "Har ni (respektive du och din samboende) vänner eller bekanta som gift sig under det senaste året?"

Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Ja, flera	17	18	16	20
Ja, någon	48	47	47	49
Nej, inga	35	35	37	32
Bastal	98	100	104	111

att gifta sig. Vi fann därför anledning att ställa den fråga (bilaga 2, kolumn 141 och bilaga 1, kolumn 174) för vilken svaren finns redovisade i tabell 5.6. Vi finner där att bortemot var femte såväl man som kvinna av de nygifta säger att något "i tiden" har påverkat dem att gifta sig samt att hälften av de samboende ogifta menar att något "i tiden" påverkat dem att sambo ogifta hellre än att gifta sig (i frågan finns visserligen inte alternativet att gifta sig med men denna fråga kommer i en sekvens av frågor som alla handlar om påtryckningar kring att gifta sig.

Tabell 5.6 "Tror du att något i 'tiden' har påverkat ditt val att gifta dig/att sambo ogift?"
Procent

	Att gifta sig Nygifta		Att sambo ogift Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Ja	18	16	50	47
Nej	82	84	50	53
Bastal	97	100	103	109

Svaren på denna fråga är dock något svårtolkade. Å ena sidan kan man säga att det tyder på att vissa av de tillfrågade skulle ha "följt med strömmen" men det kan likaväl tyda på att både de nygifta och de samboende som svarat "Ja" på frågan har gjort det för att de tycker att deras beteende är i överensstämmelse med det i samhället gängse.

Vi frågade de nygifta när de första gången hade talat om giftermål (bilaga 2, kolumn 143). Som framgår av tabell 5.7 kan en mycket stor majoritet av såväl männen som kvinnorna icke ange något speciellt sammanhang. Uppenbarligen har ytterligt få gjort det i samband med sammanflyttningen, ungefär var tionde i samband med förlovningen, åter några få i samband med första eller andra barnets födelse medan 70 procent av männen och 60 procent av kvinnorna inte kan ange något sammanhang vid vilket talet om giftermål förekom första gången.

Vi finner också av tabell 5.8, där svaren på frågan om när de bestämt sig för att gifta sig, att en hel del (ungefär 20 procent av såväl männen

Tabell 5.7 "När talade ni om giftermål första gången?"
Procent

	Nygifta	
	Män	Kvinnor
Vid sammanflyttningen	2	8
I samband med förlovningen	14	10
I samband med första barnets födelse	7	11
I samband med andra barnets födelse	2	4
Övrig händelse	4	6
Ingen speciell händelse	62	51
Minns ej, vet ej	8	10
Bastal	98	100

Tabell 5.8 "När bestämde ni er definitivt för att gifta er?"

Procent

	Nygifta	
	Män	Kvinnor
Speciell händelse	20	18
Ingen speciell händelse:		
0-2 månader före vigseln	36	41
2-6 månader före vigseln	30	28
6-12 månader före vigseln	8	11
12- månader före vigseln	3	1
Vet ej	2	1
Bastal	98	100

som kvinnorna) säger att det var en speciell händelse, medan den stora majoriteten av de återstående (80 procent) anger att det var relativt nära det som senare blev giftermålet och ingen speciell händelse.

Man kan göra en jämförelse med det legala förlovningsinstitutet som tidigare funnits i svensk rätt. Enligt det inträdde förlovning, i lagen kallad trolovning, i och med att paret hade beslutat gifta sig. Som tidigare i annat sammanhang påpekats var relativt långa förlovningar inte ovanliga i vårt land (jfr. t. ex. Trost, 1971, där det visar sig i ett material att nygifta 1964 att en majoritet anser att man bör ha varit ringförlovad mer än sex månader och där två tredjedelar varit förlovade mer än sex månader innan de gifte sig.)

När ett par gifter sig förefaller det de flesta av oss naturligt att de båda vill gifta sig. Detta är också utgångspunkten i den lagstiftning vi har som ansluter till FN-överenskommelser om att äktenskapet är en frivillig institution – åtminstone i samband med ingång av äktenskap. Samtidigt gäller att vi alla är medvetna om att den ena kan ha en starkare önskan att gifta sig än den andra. Den ena kanske vill gifta sig, den andra har egentligen ingenting emot det. Vi ställde därför frågan till de nygifta om vem av dem som ville gifta sig (bilaga 2, kolumn 145) och fick av en majoritet – två tredjedelar av såväl männen som kvinnorna – svaret att båda ville gifta sig (tabell 5.9). Ungefär en fjärdedel av såväl männen som kvinnorna angav att det var kvinnan som ville gifta sig och knappt tio procent av såväl männen som kvinnorna angav att det var mannen som ville gifta sig. Det tycks således i vårt material vara en viss tendens till att det är något vanligare att kvinnorna vill gifta sig än att männen vill göra det. Det framgår också

Tabell 5.9 "Vem av er ville gifta sig?"

Procent

	Nygifta	
	Män	Kvinnor
Mannen	6	9
Kvinnan	25	24
Båda	69	67
Bastal	98	100

av exempel på svar vid intervjuer som redovisas nedan att inte sällan såväl mannen som kvinnan anger att kvinnan har ekonomiska fördelar av att vara gift, medan däremot det är mera sällsynt att de nämner mannen i det sammanhanget.

Som vi visat ovan var kvinnan bland de nygifta i ett icke föraktligt antal fall den som helst ville gifta sig. Till de samboende ogifta som sagt att de trodde att de skulle gifta sig eller hade för avsikt att gifta sig ställde vi också frågan om vem av dem som ville göra det (bilaga 1, kolumn 149). Hälften av männen och hälften av kvinnorna sade att båda ville medan 25 procent av männen och 35 procent av kvinnorna trodde att det var kvinnan som ville gifta sig (tabell 5.10). Något fler av männen än av kvinnorna ansåg att det var männen som ville gifta sig. Vi ser här precis samma mönster som för de nygifta.

Tabell 5.10 "Vem är det som vill gifta sig?"

Procent

	Samboende	
	Män	Kvinnor
Mannen	16	5
Kvinnan	25	35
Båda	50	50
Vet ej	9	10
Bastal	68	58

Inte sällan framförs i den allmänna diskussionen argument för äktenskap som innehåller tankegångar om ekonomiska och/eller juridiska för- respektive nackdelar med äktenskap. Såsom redovisas i kapitel 7 ser de flesta av våra tillfrågade, såväl nygifta som samboende ogifta, relativt små skillnader mellan äktenskapet och samboendet utan äktenskap vad gäller ekonomiska och juridiska frågor. Vi ansåg det därför vara av intresse att ställa en fråga om de nygifta hade funderat över ekonomiska och juridiska för- och nackdelar med äktenskap innan de gifte sig. Som framgår av tabell 5.11 hade drygt hälften av såväl männen som kvinnorna enligt egen uppgift funderat över ekonomiska och juridiska för- och nackdelar med äktenskap innan de gifte sig. Vi följde dock i denna undersökning icke denna fråga längre annat än indirekt då vi frågade om nygifta känner större trygghet och säkerhet inför framtiden som gifta än tidigare. Det visade sig också att drygt hälften av såväl männen som kvinnorna känner sig juridiskt och känslomässigt mera trygga. Som framgår av tabell 5.12 känner flera av kvinnorna större juridisk trygghet efter äktenskapet än som samboende ogifta medan i övrigt ungefär 20 procent av såväl männen som kvinnorna känner en större känslomässig trygghet och säkerhet. Endast några få män och kvinnor tar upp tryggheten för barnen – frågan var ju också snarast riktad till individens egen känsla av trygghet och säkerhet inför framtiden.

Ytterligare en fråga som ger en viss antydning om motiv att gifta sig är en som vi ställde till de nygifta om de innan de gifte sig trodde att det skulle bli några förändringar genom giftermålet. Vi valde att inte specificera

Tabell 5.11 "Hade du funderat över ekonomiska och juridiska för- och nackdelar med äktenskap innan du gifte dig?"

Procent

	Nygifta	
	Män	Kvinnor
Ja	59	61
Nej	41	39
Bastal	98	100

Tabell 5.12 "Känner du större trygghet och säkerhet inför framtiden nu som gift än tidigare?"

Procent

	Nygifta	
	Män	Kvinnor
Nej	48	42
Ja, juridisk	16	30
Ja, känslomässig	22	18
Ja, bättre för barnen	2	1
Ja, svårare att skiljas	6	5
Vet ej	5	4
Bastal	98	100

Tabell 5.13 "Trodde du innan du gifte dig att det skulle bli några förändringar genom giftermålet?"

Procent

	Nygifta	
	Män	Kvinnor
Ja	13	10
Nej	86	90
Vet ej	1	0
Bastal	98	100

frågan ytterligare på vilket sätt det skulle vara förändringar utan vi ställde frågan så pass allmänt. Den kom i formuläret efter ett antal frågor om trygghet, säkerhet, ekonomi, juridik och om ceremonin kring äktenskapets ingående. Det sammanhang i vilket frågan ställdes gör att vi förmodar att den tolkades ganska vitt. Svaren visar att endast ungefär tio procent av såväl männen som kvinnorna trodde att det skulle ske några förändringar genom giftermålet. En mycket stor majoritet – de facto nästan alla av våra tillfrågade – uppger en kort tid efter äktenskapets ingående att de inte hade trott att några förändringar skulle inträffa i anslutning till giftermålet (jämför tabell 5.13).

Dessa redovisningar av svar kring synen på och funderingarna före äktenskap antyder att vissa av våra tillfrågade ser själva giftermålet som en i sig attraktiv handling, medan andra mera tycks se på äktenskapet såsom något nästan självklart om man sambott en längre tid – det är således inte

fråga om att gifta sig utan att vara gift. Vissa har klara motiv, för andra är det mera fråga om självklarheter som inte behöver motiveras.

Under diskussionerna på 60-talet då kärnfamiljen starkt ifrågasattes av vissa debattörer togs lagstiftningen och de juridiska formerna upp som ett argument mot äktenskapet. Bl. a. framfördes redan då synpunkten att samboende ogifta "diskrimineras" jämfört med gifta i legala och ekonomiska frågor. Även Alnebrings (1973) studie visar att sådana typer av föreställningar förekommer. Det visar bl. a. att en del av de då samboende inte ville gifta sig därför att de inte ville jämföras med makar och alltså inte ville komma in under lagens "skydd". Undan för undan har fler och fler lagar och andra bestämmelser kommit att gälla för såväl gifta som för samboende ogifta, huvudsakligen motiverade av samhällets skyldighet att söka skydda den eller de svagare parterna i ett äktenskap eller i en familj. Eftersom dessa diskussioner fortgått med olika grader av intensitet och olika slag av innehåll och alltså fortgår är svaren på en fråga som vi ställde med ungefär likalydande innehåll till såväl de nygifta som till de samboende ogifta av visst intresse. Om lagstiftningen ändrades så att samboende ogifta i alla avseenden jämfördes med gifta, skulle då ändå de nygifta ha gift sig respektive skulle de samboende ogifta som bestämt sig för att gifta sig ändå vilja gifta sig respektive skulle de samboende ogifta som inte avser att gifta sig då göra det (bilaga 1, kolumn 231 och bilaga 2, kolumn 216). Vi finner av tabell 5.3 att ungefär var tionde av dem som gift sig anser att de inte skulle ha gift sig om lagen i alla avseenden skulle ha jämförts samboende ogifta med gifta. En mycket stor majoritet skulle alltså ändå ha gift sig och vi ställde då följdfrågan varför och fick svaren att det på olika sätt var traditionella skäl av typen "tradition", "äktenskapet det riktiga", "samma namn", "trygghet" etc. Motsvarande tendens finns bland de samboende ogifta där dock bortemot två tredjedelar svarar att de inte skulle gifta sig medan ungefär en tredjedel anger att de ändå kommer att göra det. Samma typer av svar som bland de gifta förekommer här, dvs. traditionella argument. Det kan noteras att ungefär tio procent av de nygifta anger samma namn i familjen som ett argument medan en mindre del av de samboende ogifta gör det. Dessa data kan jämföras med dem som Trost (1975 d) visade i en undersökning gjord för namnlagsutredningen, där frågan ställdes om det var önskvärt att mannen och hustrun i ett äktenskap hade samma efternamn och ungefär 80 procent angav att det var önskvärt eller lämpligt. Ungefär 75 procent av de tillfrågade i den undersökningen anser att det är önskvärt eller lämpligt att alla familjemedlemmar har samma efternamn. Denna ganska unisona åsikt i det svenska samhället om namnligheten i äktenskap och familj återspeglas klart i svaren från i synnerhet de nygifta.

Kommer de samboende att gifta sig?

Vi har också frågat de samboende ogifta om de någon gång talat om att gifta sig (bilaga 1, kolumn 145) och vi finner, som framgår av tabell 5.15 att en stor majoritet av såväl männen som kvinnorna uppger att de har diskuterat frågan om att gifta sig. En ganska stor majoritet av dem som

har diskuterat att gifta sig någon gång tror också att de kommer att göra det (bilaga 1, kolumn 146). Det innebär att av alla samboende ogifta kan vi räkna med att (som framgår av tabell 5.16) ungefär en tredjedel har för avsikt eller tror att de kommer att gifta sig medan ungefär en tredjedel tror att de inte kommer att gifta sig.

Vi fortsatte med en fråga till dem som avser eller tror att de kommer att gifta sig om varför de i så fall kommer att gifta sig (bilaga 1, kolumn 147). Som framgår av tabell 5.17 är det vanligaste skälet barn eller eventuella barn: ungefär en tredjedel av männen som tror att de kommer att gifta sig anger att det i så fall skulle vara för barnens skull som huvudsakligt motiv medan ungefär hälften av kvinnorna anger samma motiv. Även här utgör tradition ett icke ovanligt argument. Även juridiska, ekonomiska eller sociala orsaker anges av ungefär 15 procent av våra tillfrågade, medan övriga skäl såsom påtryckning, andra praktiska skäl, känslomässiga skäl tycks vara mindre vanligt förekommande.

Tabell 5.15 "Har ni talat om att gifta er någon gång?"

Procent

	Samboende	
	Män	Kvinnor
Ja	79	76
Nej	21	24
Bastal	104	111

Tabell 5.16 "Tänker ni, eller tror du, att ni kommer att gifta er?"

Procent

	Samboende	
	Män	Kvinnor
Ja	65	53
Nej	29	40
Vet ej	6	7
Bastal	104	110

Tabell 5.17 "Varför tänker ni gifta er/varför tror du att ni kommer att gifta er?"

Procent

	Samboende	
	Män	Kvinnor
För barns skull	38	54
Tradition	15	14
Påtryckning	9	5
Jur./ekon./sociala orsaker	16	14
Praktiska skäl	3	0
Känslomässiga skäl	9	10
Övriga skäl	3	0
Vet ej	7	3
Bastal	68	59

Vi frågade våra samboende ogifta som enligt egen uppfattning sannolikt skulle komma att gifta sig om de trodde att det skulle ske någon förändring mellan de två när de gifte sig (bilaga 1, kolumn 153). I stort sett alla (drygt 90 procent av såväl männen som kvinnorna) angav att de trodde att det icke skulle bli någon som helst förändring. Ytterligare en fråga som bör kunna ge en viss belysning av varför de samboende ogifta icke gift sig är den där vi frågade dem varför de inte avsåg att gifta sig (bilaga 1, kolumn 156). Det bör här observeras att ganska få i vårt material avsåg att icke gifta sig. Bortemot hälften av dem som inte avsåg att gifta sig angav som skäl att det icke fanns någon anledning utan att närmare kunna specificera. De övriga fördelar sig på olika slag av argument som är svåra att i detalj klargöra. Sålunda svarade t. ex sju av de 29 männen, för vilka vi har information, att det var politiska/ekonomiska orsaker till att de icke ville gifta sig men vi har inga ytterligare indikationer på vad de tänkte sig för något i detta sammanhang.

Det kan också noteras att mer än hälften av dem som icke har för avsikt att gifta sig också svarar att det inte finns någon omständighet under vilken de skulle kunna tänka sig att gifta sig (bilaga 1, kolumn 158). Totalt i materialet av samboende ogifta kan vi alltså konstatera att vi har mellan 15 och 20 procent som har föreställningen att de på inga villkor kommer att gifta sig, medan de övriga antingen tror att de kommer att gifta sig eller kan tänka sig att göra det under vissa förhållanden.

Tabell 5.18 "Om man i stället för vigsel hade en enkel registreringsprocedur skulle du då ha gift dig?"

Procent

	Samboende	
	Män	Kvinnor
Ja	32	33
Nej, proceduren ej avgörande	42	44
Nej, utan angivna motiv	12	14
Vet ej	14	9
Bastal	104	111

En fråga inom samma ämnesområde som vi ställde till de samboende ogifta är om det i stället för vigsel hade funnits en enkel registreringsprocedur, skulle då den tillfrågade ha gift sig (bilaga 1, kolumn 236). Som framgår av tabell 5.18 har ganska precis var tredje man och var tredje kvinna svarat att de i vissa fall skulle ha gift sig medan nästan hälften av våra tillfrågade sagt att proceduren inte var avgörande. Som vi tidigare i detta avsnitt sett tycks proceduren vara icke helt betydelselös för dem som gifter sig, medan vi på denna fråga har fått svar av ytligt sett motsatt slag. Det bör dock observeras att de tillfrågade här sannolikt har bedömt frågan såsom en fråga om varför de icke har gift sig. Mot de bakgrunden har de angivit att det icke har varit proceduren de har opponerat sig emot. Det svar de givit bör icke i sig tolkas som något avståndstagande mot varken den ena eller den andra sortens procedur.

Några fall

Vi skall här belysa anledningen att man gifter sig utifrån ett antal intervjuer med sådana av våra samboende ogifta par som intervjuades 1974 och som sedan har gift sig. Vi har frågat dessa par varför de gifte sig. Av paret Eva och Alfred fick vi svar som tyder på att anledningen var att det hör till att man skall gifta sig. Alfred säger att "det var ju bara en formsak för oss" och på följdfrågan från intervjuaren varför denna formsak inträffade blev svaret att "det kanske är mer praktiskt att vara gift". Eva å sin sida säger att de många gånger talat om att gifta sig men att det tidigare inte blivit av. På frågan om vilka fördelar de hade tänkt sig att de skulle ha att vara gifta fick vi svaret att de inte tänkt på just några fördelar men det hör till att man gifter sig.

Även ett annat par, Svea och Sven, har samma typ av synpunkter. Således säger t. ex. Sven att "det är egentligen samhällssynen som varit sådan – gammalt tillbaka. Det är mer accepterat om du är gift. Det är ju en formell sak så det är ju inte någon stor plåga". Enligt Sven hade de två makarna inte diskuterat frågan om giftermål förrän Sveas pappa tyckte att de borde gifta sig. Enligt Svea var det hennes morbror som förde idén om att gifta sig på tal men också Svea säger att de tidigare just inte diskuterat den frågan. Enligt henne hade dock såväl Sven som Svea haft tanken på äktenskap aktuellt även om de inte diskuterat frågan. Båda menar att det kan vara bättre att vara gift när man har barn: och så känns det väl tryggare för dem när de blir större att veta att pappa och mamma är gifta".

Ett tredje fall som kan vara ett intressant exempel är ett där kvinnan vid tiden för sammanflyttningen var klart emot äktenskap. Enligt hennes egen tolkning berodde det på att hennes föräldrar just hade skilt sig. Däremot ville hon gärna förlova sig och det gjorde också paret i samband med sammanflyttningen. Hon säger också att hon hade väntat sig en viss skillnad efter det de hade gift sig. Hon blev något besviken över att det så att säga inte märktes att hon var gift. Vardagen var densamma. Det tycks som om kvinnan menade att har man barn skall man vara gift. Hon säger också att "lagen är skriven för oss".

Även mannen ser äktenskapet som en slags säkerhetsinrättning för barnet och garantien att få vårdnaden om barnet vid moderns eventuella frånfälle.

Ett annat fall är ett par som lärde känna varandra i slutet av 60-talet. De flyttade samman 1971 och gifte sig 1976. De har två barn och har inte några planer på att skaffa fler. Mannen anser att äktenskap kontra samboende ogift icke har något med ekonomin att göra och menar att enda orsaken till att han gifte sig med sin hustru var att hon ville gifta sig. Vid intervjun sökte vi få klarhet i varför mannen anser att man inte skall gifta sig men vi lyckades inte få fram några egentliga argument. Det synes vara en föreställning hos mannen som är klar och tydlig men där orsakerna är helt omedvetna. Han kan inte heller se några skillnader mellan att vara ogift samboende och gift nu när han har erfarenhet av dem båda.

Paret flyttade samman när hon var 17 år och han var 16 år beroende på att hon var gravid. Anledningen till att de inte gifte sig vid sammanflyttningen var enligt kvinnan att det helt enkelt inte blev av men att de hela tiden haft för avsikt att gifta sig. Även enligt kvinnan var det hon

som mest har föreslagit äktenskap men uppenbarligen har hon föreställningen att båda ville gifta sig. Att äktenskapet faktiskt blev av beror på att kvinnan beslutade sig för att genomföra vigseln. Hon sade då åt sin make att hon skulle ringa och beställa tid för vigsel, han sade nej men hon ringde ändå. Enligt kvinnan vet hon inte riktigt varför han inte ville gifta sig men han har enligt henne senare uppgivit att han är glad över att de gifte sig. Incitamentet till att ringa just då var att några av hennes väninnor hade gift sig.

Vi har sökt få fram anledningen till att kvinnan är så positiv till äktenskap. Anledningen till att de icke gift sig tidigare under sitt samboende har att göra med ekonomiska/praktiska förhållanden och att det inte råkat bli av. Det tycks vara så att hon anser äktenskapet vara det riktiga men hänger i någon mån upp det på att det är bra för barnen i händelse av hennes dödsfall – vårdnadsfrågan – samt att vissa pensioner utfaller om man är gift men inte om man är samboende ogift. Det förefaller dock som om dessa argument är ganska löst påklistrade.

Åter ett belysande par är Arne och Anna som sammanflyttade 1973 efter att ha känt varandra i två år. Vid första intervjun sade Arne att de kanske skulle komma att gifta sig medan Anna trodde att de skulle komma att gifta sig "om vi får fler barn". Arnes syn på äktenskapet är "det brådskar inte med att gifta sig . . . inga fördelar med att gifta sig . . . gifter man sig då är det bara för traditionen".

Vid återintervjun efter vigseln säger Arne att de gift sig på grund av att de i samband med första intervjun blivit medvetna om de juridiska fördelarna med att vara gifta. Anna däremot säger att hon gifte sig därför att en syster till Arne skulle göra det. Arne säger flera gånger vid intervjun att "giftermålet påverkar en ingenting . . . vi hade lika väl kunnat vara utan det om man bortser från de praktiska förmånerna".

Bertil och Bodil förlovade sig 1973 och flyttade samman 1974 och har sedan gift sig. Vid första intervjun hade de för avsikt att gifta sig ty "om en dörr har den andra rätt att få ut något". Vid den första intervjun sade Bertil att de skulle gifta sig senare, att de inte hade hunnit. Bodil å sin sida sade att de hade tänkt gifta sig men att hon var för ung, hon hade ju inte hunnit bli 18 år. De gifte sig också planenligt men före hennes 18 årsdag; de hade sökt dispens i samband med sammanflyttningen. För båda synes äktenskapet vara nödvändigt, man skall gifta sig, man skall vara gift om man sambor.

Cesar och Cecilia flyttade samman 1971 då Cecilia fick tag på en lägenhet. Vid första intervjun säger båda att de har för avsikt att gifta sig, främst för att Cecilia ville det. Det framgår också klart vid denna intervju att för Cecilia är tidpunkten viktig (vintern är inte så bra ur klädsynpunkt), cermonin är viktig. Bröllopsfesten var för "endast" ungefär 20 gäster.

Cecilia säger också att hon sedan barndomen lärt sig att man skall gifta sig. För Cesar däremot synes det både före som efter äktenskapets ingående vara likgiltigt om de var gifta eller inte medan Cecilia vid återintervjun säger att "jag har alltid tänkt att jag skall gifta mig" och nämner även själv att det är fråga om tradition.

David och Doris flyttade samman 1972, förlovade sig 1973 och gifte sig 1975. Båda sade vid den första intervjun att de hade för avsikt att gifta

sig, enligt David: "Det hör till att gifta sig". Doris sade "hoppas att äktenskapet blir av" och angav som skäl för att gifta sig att hon "tycker om honom". Vid återintervjun visade det sig att de gifte sig i samband med graviditet och de säger fortfarande att de ser äktenskapet som den riktiga formen för samboende "Man är nog litet gammalmodig i det här".

Paret Erik och Elsa sammanflyttade i början av 1972 och förlovade sig i slutet av 1972 och gifte sig i augusti 1975. Båda anser att man skall vara gift "Det känns riktigt när man är gift". Båda sade att tycker man om varandra så skall man gifta sig men att de ej hunnit gifta sig. Erik refererar till traditionen i sin släkt och menar att det är självklart att man skall gifta sig men "några vettiga argument till äktenskap kan vi väl inte komma på". För Elsa tycks själva vigseln vara viktigare än äktenskapet.

Ett annat par flyttade samman 1974, gifte sig 1975. De hade båda för avsikt att gifta sig även vid den första intervjun och för mannen var det "en principalsak . . . tryggare för barnen" medan kvinnan sade att hon "alltid velat gifta sig".

Vid återintervjun säger båda att de "hela tiden tänkt gifta sig". Mannen säger vidare att "känner man för varandra så är det helt klart att man gör det alltså. Om man tycker om varandra och så och har för avsikt att fortsätta livet tillsammans . . . så är det väl litet mer över det hela, speciellt när man får barn".

Ett annat par är Gunnar och Greta som förlovade sig 1969, flyttade samman 1970 och gifte sig 1974 då de hade fått två barn. Vid första intervjun sade Gunnar att han såg förlovningen som "början till ett giftermål" men samtidigt såg han samboende ogifta som helt jämställda med gifta. De gifte sig sedan och vid återintervjun sade de att de såg det som naturligt att gifta sig om man tycker om varandra. De ansåg vidare att man är mer "rädda om varandra då man är gift" samt att barnen får större trygghet. Enligt deras uppfattning är det svårare att separera då man är gift än samboende ogift.

Hans och Helga flyttade samman 1969 då hon var 15 år gammal. De förlovade sig 1971 och fick sitt första barn samma år och det andra 1973 samt gifte sig 1975. Vid första intervjun sade Helga att de hade för avsikt att gifta sig "därför att det är bättre för barnen när de börjar skolan med namn och sådant". Vid återintervjun anförde båda praktiska skäl till att de hade gift sig. Hans nämnde bl. a. bankaffärer och med tanke på eventuellt frånfälle var det lämpligare att vara gift. Helga tar upp barnens namn som skäl till att gifta sig och Hans säger att "har man tre barn bör man väl – känner man sig väl nästan tvungen att gifta sig" och vidare att "då vi var inställda på att bo tillsammans och ta hand om familjen. Då är det ju lika bra att gifta sig".

I ett annat par trodde mannen vid den första intervjun att de skulle gifta sig; kvinnan ville det och vid återintervjun fick vi svaret på frågan om varför de hade gift sig "Det bara blev så". Samtidigt är det uppenbart att kvinnan ser det som självklart att gifta sig. De "hade bött ihop i åtta år och tyckte att det var lika bra att det blev av". Vidare säger hon "En del undrar varför man gift sig . . . det är ju löjligt av dem att fråga . . . det är väl inte så konstigt när man varit ihop så länge".

Johan och Josefin flyttade samman efter tre års bekantskap 1967 och

gifte sig sommaren 1975. Vid den första intervjun trodde såväl Johan som Josefin att de skulle komma att gifta sig, Johan framförallt därför att Josefin ville det och därför att det "är bättre för pojkarna när de växer upp". Johan anför dock också vissa åsikter om fördelar med att sambo ogift, nämligen att då kan man "gå ut om man vill, kan inte hålla på en så hårt".

Johan och Josefin är det enda av våra samboende ogifta par som gift sig där båda säger att de inte skulle gifta sig om samboende ogifta juridiskt jämfördes med gifta. Båda refererar till barn och barns namn. Samtidigt säger dock Josefin att "ja, men det är väl bara att det skall vara så" och Johan säger att "vi är en familj på ett annat sätt".

Rent allmänt kan man säga att de par som gift sig karaktäriseras av ganska hög grad av ekonomisk integrering. De hade alla under den tid de sambodde såsom ogifta gemensam hushållskassa. Dessutom hade många av dem vid denna tid avbetalningskontrakt tillsammans.

De intervjuer som utfördes med paren efter det att de gift sig har varit mer ostrukturerade och ostandardiserade än de intervjuer som utfördes vid första intervjun. Till fördelarna med den lägre graden av strukturering och standardisering hör att den tillfrågade inte tvingats svara i svars-kategorier som vi valt utan mera fritt fått formulera sig. Vi har därigenom i mindre utsträckning styrt svaren. Detta förfaringsätt kombinerat med en lyhördhet hos den som ställer frågorna och får svaren kan möjliggöra en analys som tränger djupare än de ytligt uppgivna skälen för ett visst handlande. Vi har alltså sökt gå en nivå djupare och komma in *mera på motiven än skälen* för beteendet. En svårighet vid denna typ av intervjuer är dock att de skiljer sig markant åt från varandra med avseende på hur pass djupgående de är. Situationen, såväl den tillfrågades som intervjuarens sinnesstämning etc. tillsammans med mycket annat inverkar på hur pass djupt intervjuerna kan gå.

Vissa gemensamma drag kan vi finna i vårt material. Paren tycks huvudsakligen ha besvarat frågan om varför de gift sig med att svara på varför de gift sig vid den tidpunkt de gjort det. De tillfrågade tycks i första hand vilja ge en mycket rationell förklaring till sitt beteende och tycks vara ganska omedvetna om var den mera djupt liggande orsaken finns. Det är väl också mycket möjligt, som vi funnit ovan, att i de flesta fall den mera djupt liggande orsaken är tradition.

Inte sällan talar våra tillfrågade om trygghetskänslan i äktenskapet och att äktenskapet innebär en större samhörighet. Inte sällan nämns också barn i meningen att det skulle vara tryggare för barnen om föräldrarna är gifta. En inte ovanlig inställning tycks vara att skall man bo tillsammans och ta ansvar för varandra så bör man i det långa loppet göra det såsom gifta.

Man kan tolka detta som att äktenskapet är en legaliserad samlevnadsform som av den anledningen ses som mera trygg än vad en icke legaliserad samlevnadsform gör. Trots detta ser de flesta samboendet som fullt jämförbart med äktenskapet men ändå är äktenskapet något som är mera "riktigt".

Få av våra tillfrågade ser på samboendetiden som en prövotid. Det är också mycket rimligt att man inte har inställningen att man skall testa och pröva den man tycker om eller älskar. Däremot tycks, utifrån sett, samboendet inte sällan fungera som en slags prövotid. Har man bott samman

en tid så blir det "dags" att gifta sig. Det är inte heller ovanligt att idéer som liknar prövotidsidén kommer i intervjuerna med dem som gift sig. Fortfarande tycks inställningen vara vanlig att det är "självklart" att vara gift om man skall bo ihop en längre tid.

Man skulle kunna formulera detta så att efter en icke medvetet avsedd prövotid av ogift samboende väljer man den samboendeform som man på grund av tradition uppfattar som mera givande och som en mera trygg ram till det individuella förhållandet – äktenskapet. Varken äktenskapets religiösa innebörd eller påtryckningar från anhöriga, vänner eller bekanta synes spela någon avgörande roll. Det väsentliga tycks vara parternas uppfattning av äktenskapet som social institution.

Vi har många ytterligare exempel som alla dock säger samma sak, nämligen att våra tillfrågade inte vet varför man skall vara gift eller varför de gifter sig, möjligen varför de tar själva ceremonin.

Som ovan redovisats har vi fått många skiftande svar på frågan varför intervjupersonen gift sig eller inte gift sig och många har uppgett flera orsaker. Det har varit svårt att se klara linjer i dessa svar och mycket ofta har vi, som nämnts, fått svar som förefallit påklistrade. Det är rimligt att så skall vara. Många av våra handlingar utför vi utan att i detalj tänka efter.

6 När och hur gifter man sig?

I Upsala Nya Tidning maj, 1974, fanns en dag ett fotografi på familjesidan av tre brudpar som gifte sig samtidigt – ett trippelbröllop. Två av brudgummarna och en av brudarna var syskon.

I Hälsinglands Tidning den 23 juli 1974 fanns ett ganska stort fotografi med ett dubbelbröllop med tärna, marskalk och brudnäbb. Ingen av de fyra som då bildade två par var släkt med varandra. I samma tidning samma dag fanns ett fotografi av fyra syskon som gifte sig i Trönö gamla kyrka. Tre av brudgummarna och en av brudarna var syskon.

Den 28 juli 1974 fanns en bild i Dagens Nyheter med en känd racerförare som gifte sig och som brudnäbbar agerade parets tre döttrar.

I Upsala Nya Tidning den 31 augusti 1976 fanns en bild av en präst som viger ett par och på golvet ligger ett barn sovande. Texten under bilden lyder: "När Benny och Lena gifte sig i Norrtälje tog de förstas sonen Peder med sig".

I Söderhamnskuriren den 22 juli 1977 fanns en bild av ett bröllopspar i folkdräkt och med två tärnor och inte mindre än fyra marskalkar alla iförda folkdräkter.

Under i synnerhet senare delen av 1960-talet och början av 1970-talet diskuterades och kritiserades i massmedia de då gällande sätten att gifta sig på, nämligen dels den kyrkliga, dels den borgerliga vigseln. Mot bakgrund av denna kritik föreslog familjessakkunniga ett nytt system för ingång av äktenskap (Familj och äktenskap I, SOU 1972:41). Förslaget innebar att de nödvändiga momenten för giftermålet inskränktes till en skriftlig anmälan gjord av mannen och kvinnan personligen till behörig myndighet eller person, att de var ense om att ingå äktenskap. Anmälan kunde efter fritt val kombineras med en högtidlighet – kyrklig eller på annat sätt.

I propositionen (1973:32) till riksdagen anförde föredragande statsrådet i huvudsak positiva synpunkter på förslaget men kom av praktiska skäl fram till att den föreslagna ändringen icke skulle ske. Det sägs där (sid. 103) att "det väsentliga i detta sammanhang är emellertid att rättsreglerna kan utformas så att de tillfredsställer både dem som vill ge vigseln en ceremoniell prägel och dem som vill kunna gifta sig helt utan ceremonier." Lösningen blev att ytterligare en version av borgerlig vigsel tillkom. Denna enklare form skall användas om mannen och kvinnan särskilt begär det. Den innehåller endast de konstitutiva momenten medan den längre formen innehåller uttrycken "älska i nöd och lust" samt ett uttalande att makarna aldrig skall glömma det löfte om trohet för livet som de har avlagt etc.

När?

Mot vad ovan sagts är det av intresse att se hur de nuvarande äktenskapen ingås och när de ingås.

Vi har i viss mån tangerat denna fråga då vi sett på bekantskapstidens längd i förhållande till tidpunkten för äktenskaps ingående. I Trosts undersökning av nygifta par 1964 (Trost 1971) framgår att i ungefär en tredjedel av fallen bestämdes tidpunkten för giftermålet av att makarna väntade barn tillsammans. I nästan lika många fall bestämdes tidpunkten för giftermålet av att makarna fått lägenhet. I åter ungefär lika många fall blev svaret att man "väntat tillräckligt länge".

I vår studie från 1974 av samboende ogifta har vi ingen direkt fråga som kan jämföras med den från 1964. Däremot kan Koch-Nielsens (1975) data ge viss jämförbarhet. Hon fann att ungefär 14 procent hade gift sig med anledning av förestående barnafödande och att ungefär 20 procent gjort det med anledning av att de fått tag på lägenhet. Bortemot 60 procent kunde inte ange någon bestämd anledning. I vår undersökning från 1974 med de nygifta paren har vi en fråga som i viss mån är jämförbar. Vi frågade när de hade definitivt bestämt sig för att gifta sig (bilaga 2, kolumn 144). Som framgår av tabell 6.1 kunde endast ungefär 20 procent ange en speciell händelse medan för resten var det bara en viss tid före vigseln, inte något speciellt.

Tabell 6.1 "När bestämde ni er definitivt för att gifta er?"

Procent

	Nygifta	
	Män	Kvinnor
Speciell händelse	20	18
0- 2 mån före vigseln	36	41
2- 6 mån före vigseln	30	28
6-12 mån före vigseln	8	11
12- mån före vigseln	3	1
Vet ej	2	1
Bastal	98	100

Vi fortsatte att i hårddatadelen av undersökningen söka inringa denna frågeställning mera. Sålunda ställde vi en fråga om de tillfrågade hade bestämt någon speciell tidpunkt då de skulle gifta sig (bilaga 2, kolumn 144). Som framgår av tabell 6.2 säger ungefär hälften att det inte fanns någon speciell tidpunkt medan 20 procent anger en speciell helg och ungefär lika många att det skulle vara en speciell årstid.

Vi gick vidare och efterhörde om giftermålet skulle ske i samband med någon speciell händelse (bilaga 2, kolumn 147) och fick, som framgår av tabell 6.3 svar av ungefär en tredjedel att det icke var någon speciell händelse medan ungefär en fjärdedel angav semester som den speciella händelsen.

Vi ställde också frågan till de samboende som hade för avsikt att någon gång i framtiden gifta sig om det i så fall skulle komma att ske vid något speciellt tillfälle (bilaga 1, kolumn 146 och 148). En stor majoritet på drygt

Tabell 6.2 "Hade ni bestämt någon speciell tidpunkt då ni skulle gifta er?"

Procent

	Nygifta	
	Män	Kvinnor
Ej speciell tidpunkt	48	44
Ja, speciell dag	8	7
Ja, speciell helg	19	19
Ja, speciell månad	5	5
Ja, speciell årstid	19	24
Bastal	98	99

Tabell 6.3 "Skulle giftermålet ske i samband med någon speciell händelse?"

Procent

	Nygifta	
	Män	Kvinnor
Ej speciell händelse	63	62
Semester	26	23
Resa	3	5
Annan händelse	7	10
Bastal	98	100

80 procent av dem som trodde eller hade för avsikt att gifta sig trodde att det icke skulle komma att ske vid något speciellt tillfälle.

Uppenbart är att någon förändring skett från det som redovisas i Trosts undersökning från 1964 där klara, större händelser av typ lägenhet och graviditet är utslagsgivande bland majoriteten av dem som då gifte sig. Även där fanns dock ett något diffust svar i rätt stor utsträckning nämligen "väntat tillräckligt länge". Frågan är ändå om inte någon händelse måste vara den utlösande för att man skall ta steget och gifta sig. Detta bör rimligen ske nu jämfört med för 15 år sedan och tidigare då man utifrån sett lika gärna kan fortsätta att sambo. Man skulle kunna säga att paret som gifter sig först passerar en tröskel där de bestämmer sig för att gifta sig – beslutet *att* är en nödvändig förutsättning för giftermålet. Det är emellertid inte en tillräcklig förutsättning för att paret skall komma sig för med att gifta sig. För detta krävs en utlösande faktor. Vilken det är fråga om spelar sannolikt en underordnad roll.

Tidigare var, som nämnts ovan, den utlösande faktorn graviditet eller att man "blivit med lägenhet" medan nu ingen av dessa två faktorer är klart och uppenbart förknippade med äktenskap – man kan ju bo samman och ha barn utan att vara gift.

I stort sett alla våra nygifta par har varit samboende innan de gifte sig. Kanske är det ett alltför litet ingrepp i vardagen att gå och gifta sig. Det behövs något runt omkring som ger de två känslan av att det som händer är något unikt, är klart skilt från vardagen. I detta resonemang utgår vi från det faktum att i stort sett alla par varit samboende, att många av dem varit samboende under äktenskapsliknande förhållanden under en lång tid, att det äktenskapsliknande förhållandet är så väl etablerat för paret

del att det kräver någon händelse att hänga upp sitt beslut om tidpunkt för giftermål på. Vi kan här således ställa upp antagandet att äktenskapet som sådant inte är det väsentliga för dem som gifter sig utan att själva vigselceremonin är det betydelsefulla. Enligt tidigare synsätt var själva vigseln en, i sociologisk jargong, passagerit eller en rituell handling som används för att markera övergång från ett levnadssätt eller ett levnadsstadium till ett annat. I dagens läge kommer man icke in i ett annat levnadssätt eller till ett annat livsstadium genom att övergå från att vara samboende ogift till att vara samboende gift.

Företeelsen – att samleva – är ungefär densamma som också visas i kapitel 7. I stället förefaller vigselceremonin vara en bekräftelserit – en bekräftelse på att man utgör en enhet, en familj med relativt hög stabilitetsgrad. Från såväl makarnas sida som från barnens, från helt utanförståendes sida och från samhällets sida finns dock vissa formella skillnader som i synnerhet på längre sikt har vissa uppenbara konsekvenser. Man bör väl här notera att konsekvenserna i vardagslivet normalt inte är särskilt stora. Detta faktum stärker ytterligare idén om bekräftelse – och icke passagerit.

Vi har intervjuat ett antal par av de samboende ogifta som sedermera gift sig och vi skall här redovisa händelse och tidpunkt kring dessa pars vigsel. I tabell 6.4 finns dessa data sammanfattade. Det första paret – par A – gifte sig därför att brudgummens/makens syster skulle gifta sig. De bestämde sig då för att gifta sig samtidigt. Mannen säger att de inte hade bestämt sig för om de skulle gifta sig före denna händelse och han tror att om inte hans syster skulle ha gift sig så hade det sannolikt dröjt länge innan paret A gift sig. De hade ändå för avsikt att småningom göra det. Paret tog inte upp frågan om giftermål i samband med att de väntade barn.

Tabell 6.4 Tidpunkt för giftermål (16 återintervjuer med samboende ogifta som gift sig)

Par A:	Hans syster gifte sig
Par B:	Hon fick åldersdispens
Par C:	Samordning med en utlandssemester
Par D:	Hennes mor skyndade på giftermålet eftersom paret väntade barn
Par E:	Lämplig tidpunkt för att kunna samla släkt och vänner
Par F:	Samordning med dop av barn. "Två flugor i en smäll"
Par G:	Samordning med besök hos hennes föräldrar
Par H:	"En impulsgrej"
Par I:	Innan tredje barnet föddes – svårare med barnvakt sedan
Par J:	"Var dags efter åtta års samboende"
Par K:	För att glädja hennes mor som fått sorg
Par L:	Första graviditeten
Par M:	Vid första amnings- och arbetsfria helg
Par N:	"Hade ändå bjudning" – "två flugor i en smäll"
Par O:	Samordning med hennes föräldrars bröllopsdag
Par P:	Samordning med årsfest för mannens idrottslag

Par B gifte sig därför att de ville gifta sig så snart som möjligt och den utlösande tidpunkten var att kvinnan fick åldersdispens. Vid intervjun föreföll det som om kvinnan uppfattade vigseln som en mycket viktig händelse som skulle komma att göra deras relation ännu bättre.

Paret C tog upp giftermålet i samband med en planerad utlandssemester. Anledningen var dock inte att de räknade med främmande länders restriktioner vad gäller hotellrum etc.

Paret D hade planerat att gifta sig och tidpunkten för giftermålet bestämdes av att de väntade barn. Kvinnan säger att hennes mamma är "gammalmodig" och när hon fick veta att de väntade barn så tyckte hon att de borde gifta sig. "det var hon som knuffade på det där att vi skulle gifta oss innan barnet föddes. Det var väl det som gjorde att det gick så fort som det gjorde."

Ett annat par, E, beslutade sig tidigt för giftermål. Tidpunkten blev dock framflyttad på grund av dödsfall i familjen. Att det drog ut på tiden berodde enligt kvinnan på oföretagsamhet. Den tidpunkt som sedan bestämdes styrdes av möjligheterna att samla släkt och vänner.

Paret F hade enligt kvinnan hela tiden under samboendet för avsikt att gifta sig. Tidpunkten bestämdes av att de skulle döpa sitt barn. Eftersom då skulle komma mycket folk tyckte de att det var lämpligt att gifta sig samtidigt. Det skulle bli lika dyrt om de bara döpte som om de dessutom gifte sig samtidigt.

Paret G förlovade sig fem år innan de gifte sig och var hela tiden inställda på giftermål. Datum bestämdes ett halvår i förväg. Kvinnan ville gifta sig i sin hemstad med sina föräldrar närvarande. Det föll sig lämpligt vid en större helg då paret ändå skulle åka till hennes föräldrar. Mannen tyckte också att det var högtidligare att gifta sig vid en stor helg än vid någon annan tidpunkt på året.

Kvinnan i paret H hade varit starkt negativ till giftermål. När hon slutligen gick med på att gifta sig blev det av. Både mannen och kvinnan säger att det sannolikt var för att äldsta barnet skulle börja skolan. Kvinnan säger också "Det var bara en impulsgrej. På en vecka var allting klappat och klart. Hon säger också att mannen under en period i samband med att hon gav med sig varit mycket snäll och att det nog påverkade att hon gick med på giftermål.

Paret I säger att de gått och dragit på giftermålet i två år. De började fundera på giftermål när andra barnet föddes men det blev inte av då. När de väntade sitt tredje barn tyckte de åter att det var dags för giftermål. De tyckte att det var bäst att passa på att gifta sig innan barnet föddes eftersom det efter barnets födelse skulle bli svårare att få barnvakt.

Kvinnan i paret J säger att de efter åtta års samboende ansåg det vara lika bra att de gifte sig. De diskuterade frågan och bestämde sig.

Tidpunkten för paret K bestämdes av att paret ville glädja mannens mor som just blivit änka. De gifte sig samtidigt som två av hans syskon som också fattade sina beslut vid samma tidpunkt. Diskussionen om giftermål hade varit uppe tidigare men alltid runnit ut i sanden.

När paret L flyttade samman hade de inte några planer på giftermål. Diskussion om giftermålet togs upp då de väntade sitt barn. Det var då kvinnan som ville gifta sig. Mannen bestämde sig för att ställa upp på giftermålet eftersom hans samboende så gärna ville gifta sig. Enligt både mannen och kvinnan var uppenbarligen den utlösande faktorn att hon ansåg att då hon var med barn så skulle de gifta sig.

När paret M flyttade samman var kvinnan mycket negativ till att gifta sig. När de väntade barn tog de upp diskussionen om giftermål. Kvinnan ville inte gifta sig medan hon var gravid, så de beslöt att förlägga vigseln till en senare tidpunkt när hon hade slutat amma barnet. Enligt mannen

avgjordes tidpunkten för giftermålet av att de just då hade en ledig helg.

Paret N började diskutera giftermål i samband med att de väntade sitt andra barn. Tidpunkten för giftermålet kom sig av att de hade bjudit hem många människor och tyckte att de när de ändå hade bjudning kunde passa på att gifta sig samtidigt.

I fallet O säger kvinnan att det var hon som tog upp diskussionen om giftermål. Mannen ville inte. Han ansåg att det var krångligt. Kvinnan framhärddade då hon föreställde sig att det skulle vara roligt att gifta sig. Det var själva vigseln hon såg fram emot. När mannen småningom gick med på att de skulle gifta sig valde de tidpunkt så att deras bröllop koordinerades med kvinnans föräldrars bröllopsdag.

I paret P ville kvinnan gifta sig men inte mannen. Hon sade åt honom att hon hade för avsikt att ringa och beställa tid för vigsel men han sade nej. Hon ringde i alla fall och ställde honom inför en inbokning av vigsel. Tidpunkten för vigseln koordinerades med en årsfest för mannens idrottslag.

Hur?

Övergången från att vara samboende ogift till att vara samboende gift sker i många fall genom en ceremoni.

De typer av ceremonier som förekommer skall nedan redovisas.

Som ovan påpekats ser många, sannolikt de flesta, av dem som gifter sig vigseln som en ceremoni som bekräftar sakernas tillstånd och inte en ceremoni som betecknar en övergång från ett stadium till ett annat. Som också påpekats kan på längre sikt vigseln ändå ses som en punkt vid vilken ett nytt system inträder och sett från samhällets sida är så fallet i viss mån. Ett nytt regelsystem blir gällande som i synnerhet slår till i samband med upplösning genom dödsfall – bodelnings- eller arvsregler m. m. – eller i samband med skilsmässa dvs. regler hur bodelning skall ske och skilsmässan skall gå till. Som framgår av ovanstående synes dock för de enskilda människorna vigseln ej innebära en ceremoni där man tar ett regelsystem utan det är helt enkelt en ceremoni.

Vi frågade vid intervjun med de 101 nygifta paren om de hade lysning i kyrkan i samband med att de gifte sig (bilaga 2, kolumn 148). Var fjärde angav att de hade lysning eller kungörelse i kyrkan och tre fjärdedelar att så ej var fallet. Till dem som svarat att de hade lysning eller kungörelse i kyrkan ställde vi också frågan om de hade någon lysningsmottagning (bilaga 2, kolumn 149). I ungefär hälften av fallen svarade man att man hade en eller flera lysningsmottagningar medan ungefär hälften av dem icke hade någon.

Vi tänkte oss att även om man inte har lysning eller kungörelse i kyrkan så kan man ha informell lysningsmottagning eller fest ändå och därför ställde vi motsvarande fråga till dem som svarat att någon lysning eller kungörelse i kyrkan inte hade förekommit (bilaga 2, kolumn 150). Av dem hade ungefär tio procent haft något slag av festlighet i samband med hindersprövningen eller lysningen. Det innebär att sammantaget kan vi räkna med att ungefär 15–20 procent har haft någon slags mottagning eller festlighet i samband med lysningen eller hindersprövningen.

Enligt uppgifter från Svenska Kyrkans Centralråd var 27 procent av vigslarna 1974 borgerliga och således 73 procent kyrkliga vigslar. Vi har i Sverige i modern tid haft en ganska lång tradition av kyrkliga vigslar. Sålunda var t. ex. 1965 endast ungefär sju procent av alla vigslar borgerliga medan således 93 procent var kyrkliga. Andelen har legat på den nivån relativt lång tid och ökningen i andelen borgerliga vigslar kom i samband med nedgången av giftermålstalen. Sålunda hade andelen stigit till 16 procent 1970.

De borgerliga vigslarna är vanligen såsom ceremonier betraktade inte särskilt högtidliga och stämmingsfulla. I många kommuner försöker man ge service i form av en solenn inramning till de borgerliga vigslarna men den kan inte mäta sig med de möjligheter som de kyrkliga vigslarna ger med de religiösa ritualerna och de ofta rikt utsmyckade arrangemangen. I enlighet med vad vi redovisat ovan om att sannolikt en stor del av vigslarna är att ses som en bekräftelserituell handling och inte att man enbart tar ett regelsystem, är det rimligt att också en hel del av dem som gifter sig vill ha högtidliga rituella handlingar i form av en något mera stämmingsfull vigselritual än den som det borgerliga formuläret ger, mera utsmyckning samt möjlighet till festligheter. De bilder som vi sökt verbalisera i början av detta avsnitt antyder samma förhållande. Vi ställde frågan till våra nygifta par om de vigde sig kyrkligt eller borgerligt (bilaga 2, kolumn 151) och fick ungefär samma svarsfördelning som den som Svenska Kyrkans Centralråd givit. Sålunda var ungefär 70 procent av vigslarna kyrkliga, medan ungefär 30 procent var borgerliga.

Vid den borgerliga vigseln skall vigselförrättaren rikta följande ord till mannen och kvinnan:

”Äktenskapets ändamål är enskildas väl och samhällets bestånd. Ni har förklarat att ni vill ingå äktenskap med varandra. Tar alltså du N.N. denna N.N. till din hustru att älska henne i nöd och lust? (Svar: Ja)

Tar du N.N. denna N.N. till din man att älska honom i nöd och lust? (Svar: Ja)

Ge varandra handen till bekräftelse på detta. (Före handslaget kan mannen lämna kvinnan en ring)

Jag förklarar er nu för äkta makar.

Glöm aldrig det löfte om trohet för livet som ni nu har avlagt. Lev med varandra i inbördes aktning, kärlek och förtroende, och besinna ert ansvar mot kommande släkten. Må endräkt och lycka råda i ert äktenskap och i ert hem.

Om mannen och kvinnan särskilt begär det skall vigselförrättaren vid vigseln rikta endast följande ord till dem:

”Ni har förklarat att ni vill ingå äktenskap med varandra. Tar alltså du N.N. denna N.N. till din hustru? (Svar: Ja)

Tar du N.N. denna N.N. till din man? (Svar: Ja)

Jag förklarar er nu för äkta makar.

Den kyrkliga vigseln i Svenska Kyrkan är något annorlunda och där skall vigselförrättaren säga följande:

I Guds, Faderns och Sonens och den Helige Andes, namn.

Äktenskapet är av Gud stiftat, till samhällets bestånd och till förenade makars inbördes hjälp att lätta livets mödor, mildra mötande bekymmer och genom en sorgfällig uppfostran bereda efterkommandes välfärd.

Denna stiftelse är helig. Heliga är dess förbindelser, heliga dess ändamål.

Det är äkta makars plikt att älska och ära varandra. Genom uppriktighet och sanning i allt sitt väsen må de söka vinna och bevara varandras förtroende. Tillsammans skola de hava omsorg om sitt hem, gemensamt dela dess ansvar och under livets alla skiften frofast stå vid varandras sida. Man och hustru böra väl besinna att äktenskapet av dem båda kräver obrottslig trohet, och att en sann gudsfruktan giver kraft till en rätt pliktuppfyllelse.

Därför ligger det makt uppå, att de av hjärtat bedja Gud om nåd att begynna och fortsätta äktenskapet efter hans vilja. Då främjas genom denna förening den högsta lycka på jorden.

Därtill vi ock över detta brudpar bedja den Allsmäktige om nåd och välsignelse.

Därefter säger prästen:

Låtom oss nu höra den Heliga Skrifts vittnesbörd om kärlekens gåva och dess förpliktelser.

Jesus Kristus, vår Herre, betygat: Redan i begynnelsen gjorde Skaparen människorna till man och kvinna och sade: "Fördenskull skall en man övergiva sin fader och sin moder och hålla sig till sin hustru, och de tu skola varda *ett*." Så äro de icke mer två, utan *ett*. Vad nu Gud har sammanfogat, det må människan icke åtskilja.

Aposteln säger: Bären varandras bördor, så uppfyllen I Kristi lag.

Glädjens, låten fullkomna eder, varen ens till sinnes; då skall kärlekens och frides Gud vara med eder.

Prästen frågar dem som skola (församlingen reser sig) viga, först brudgummen:

Inför Gud, den allvetande, och i denna församlings (dessa vittnens) närvaro, frågar jag dig, N.N.: Vill du hava denna N.N. till din äkta hustru och älska henne i nöd och lust? Brudgummen svarar: Ja.

Därnäst frågar prästen bruden:

Inför Gud, den allvetande, och i denna församlings (dessa vittnens) närvaro, frågar jag dig, N.N.: Vill du hava denne N.N. till din äkta man och älska honom i nöd och lust? Bruden svarar: Ja.

Prästen beder, under det han håller vigselringen:

Herre, allsmäktige Gud. Heliga, visa och välsignelsebringande äro dina ändamål med äktenskapets stiftelse. Vi bedja dig: Se nådeligen till det förbund som med detta vårdtecken inför dig beseglas, och värdes på detta brudpar uppfylla dina löften till dem som troget hålla de förbindelser du har stiftat till människors bästa. Amen.

Prästen återlämnar vigselringen. Han förestavar löftet, först för brudgummen:

Brudgummen mottager ringen och säger, under det han, tillika med bruden, håller densamma:

Jag, N.N., /tager dig, N.N.,/ nu till min äkta hustru, /att älska dig i nöd och lust;/ och till ett vårdtecken giver jag dig denna ring.

Prästen förestavar löftet för bruden:

Bruden säger:

Jag, N.N., /tager dig, N.N.,/ nu till min äkta man, /att älska dig i nöd och lust;/ och till ett vårdtecken mottager jag denna ring.

Brudgummen sätter ringen på brudens vänstra ringfinger.

Sedan bruden har mottagit ringen, säger prästen:

Emedan I nu haven tagit varandra till äkta och detta inför Gud och denna församling (dessa vittnen) betygat, stadfäster jag edert äktenskapsförbund.

Prästen fortsätter:

Herren vare med eder och ledsage eder i sin sanning och fruktan, nu och till evig tid.

Församlingen sätter sig ned.

Därefter säger prästen:

Låtom oss bedja.

Brudparet faller på knä och förbliver knäböjande, till dess välsignelsen blivit läst.

Prästen beder, vänd mot altaret:

Allsmäktige, evige Gud, oföränderlig i nåd och barmhärtighet. Vi bedja dig för dessa makar. Välsigna det förbund som de i dag hava stadfäst inför dig. Låt enighet och kärlek alltid råda i deras hem (och ett nytt släkte där uppväxa och fostras i din sanning och fruktan). Hjälp dem att med tålamod och tacksägelse upptaga allt vad dem efter din skickelse kan vederfaras. Hör, milde Gud, deras böner, och var deras beskärmt, när de åkalla dig. Led dem efter ditt råd, att de, efter fulländad vandring, må samlas i de saligas eviga boningar. Genom din Son, Jesus Kristus, vår Herre, Amen.

Orden inom parentes kunna, där så är lämpligt, utelämnas.

Prästen fortfar:

Fader vår, som är i himmelen --- Amen.

Vänd mot brudparet säger prästen:

Gud allsmäktig sände sitt ljus och sin sanning, som bevare eder i alla edra livsdagar. Guds hand beskärme eder. Gud, Fader och Son och den Helige Ande, låte sin nåd vara mäktig över eder.

Prästen fortfar:

Herren välsigne eder --- Amen.

Vi frågade också de samboende ogifta som trodde eller avsåg att småningom gifta sig om de skulle komma att göra det kyrkligt eller borgerligt (bilaga 1, kolumn 150). Ungefär 40 å 45 procent av dem trodde att de skulle komma att gifta sig kyrkligt och ungefär 20 procent svarade att de inte visste vilken form de trodde skulle komma att gälla för deras del. Uppskattningen utifrån dessa siffror skulle bli en något lägre frekvens av kyrkliga vigslar än den som 1974 gällde. Det bör dock här observeras att de två parterna inte sällan är oense och inte sällan "vinner" sannolikt den som vill ha det största ceremonielet. Frågan om traditionen och ceremonielet kring kyrklig respektive borgerlig vigsel sökte vi belysa genom en följdfråga till de nygifta paren och vi frågade därför varför de gifte sig kyrkligt respektive borgerligt.

Som framgår av tabell 6.5 har ungefär hälften av såväl männen som kvinnorna som gift sig kyrkligt anfört skäl av typen att det kyrkliga bröllopet ger ett minne för livet medan ingen av dem som valt borgerlig vigsel har

Tabell 6.5 "Varför gifte ni er kyrkligt respektive borgerligt?"
Procent

	Nygifta			
	Män		Kvinnor	
	Kyrkligt	Borgerligt	Kyrkligt	Borgerligt
Minne	42	0	54	0
Tradition	24	0	15	0
Påverkan	13	7	12	3
Enklast, tillfällighet	13	62	8	74
Religiösa, moraliska, etiska skäl	3	31	9	23
Vet ej	5	0	2	0
Bastal	62	29	65	31

givit ett sådant skäl. Ungefär 20 procent av dem som gift sig kyrkligt har angivit tradition som skäl medan ingen av dem som gift sig borgerligt gjort så. Däremot finner vi många bland både männen och kvinnorna som gift sig borgerligt som tar upp motivet att det var enklast eller att det var en tillfällighet. Anmärkningsvärt är att religiösa, moraliska, etiska skäl nämns av mycket få av de män och kvinnor som gift sig kyrkligt men av ungefär en fjärdedel av dem som gift sig borgerligt.

I kapitel 5 fördes tanken fram att det inte krävs något beslut för att underlåta att gifta sig men däremot krävs beslut för att gifta sig. Det skulle hänga samman med att det är mer eller mindre självklart att sambo men inte självklart att man skall gifta sig. Det är dessutom vanligt att människor sambor och vi vet att i stort sett alla som sedermera gifter sig sambor dessförinnan. På samma sätt kan man anta om kyrklig respektive borgerlig vigsel att eftersom kyrklig vigsel alltfört är i majoritet och vi har haft en mycket stark tradition att man skall gifta sig kyrkligt så är den kyrkliga vigseln den "normala". Det innebär att har man väl börjat närma sig beslutet att gifta sig är det av sådana skäl rimligt att många gifter sig kyrkligt utan att fatta särskilda beslut om det. Data i tabell 6.5 går i samma riktning. Endast ett litet antal tar upp skäl för att gifta sig kyrkligt som antyder ett klart ställningstagande medan så många som ungefär en fjärdedel av de nygifta som gift sig borgerligt tar upp religiösa, moraliska eller etiska skäl till att gifta sig borgerligt. Det förefaller som vore det ett ställningstagande emot kyrklig vigsel och inte för borgerlig. Å andra sidan har vi mycket få som uppenbarligen har tagit ställning mot borgerlig vigsel och för kyrklig, "det bara blev så".

Vi frågade också våra nygifta par om de hade lunch eller middag eller annan fest efter vigseln. Som framgår av tabell 6.6 hade praktiskt taget alla någon slags fest.

Tabell 6.6 "Hade ni lunch/middag eller annan fest efter vigseln?"
Procent

	Nygifta	
	Män	Kvinnor
Liten fest	10	10
Liten familjefest	39	44
Släktmiddag	35	20
Stor fest	12	19
Ingen fest	4	7
Bastal	98	100

Vi kan av den tabellen se att överensstämmelsen mellan makarna är ganska god men inte hundraprocentig. Det väsentligaste är ändå att vi här kan konstatera att nästan hälften av fallen hade antingen släktmiddag eller en större fest i samband med vigseln. Vi har också frågat dem av de 111 samboende ogifta paren som tror att de kommer eller avser att gifta sig om de i så fall kommer att ha någon fest i samband med vigseln (bilaga 1, kolumn 151). Vi finner där, som framgår av tabell 6.7 att nästan alla

män och en mycket stor majoritet av kvinnor tror att de kommer att ha fest i samband med vigseln. Något fler av kvinnorna än av männen tror dock att någon fest icke kommer att hållas. Sålunda finner vi att 12 procent av kvinnorna och tre procent av männen tror att någon fest inte kommer att avhållas i samband med vigseln.

Tabell 6.7 "Kommer ni att ha någon fest i samband med vigseln?"

Procent

	Samboende	
	Män	Kvinnor
Ja	94	83
Nej	3	12
Vet ej	3	5
Bastal	68	59

Låt oss se på de 16 fall som vi, som ovan nämnts, har återintervjuat därför att de efter intervjun 1974 har gift sig. Vi ställde där i den mera *mjukdatainspirerade* intervjun fråga om hur själva vigseln gick till och varför man valt den form som man hade. Fallen finns sammanställda i tabell 6:8.

Tabell 6.8 Giftermålsceremonielet (16 återintervjuer med samboende ogifta som gift sig)

Par A:	Borgerlig vigsel och liten fest
Par B:	Borgerlig vigsel, okänt huruvida fest förekom
Par C:	Kyrklig vigsel och fest med 20 gäster
Par D:	Kyrklig vigsel, okänt huruvida fest förekom
Par E:	Kyrklig vigsel, stort bondbröllop med många gäster
Par F:	Kyrklig vigsel och middag med 50 gäster
Par G:	Kyrklig vigsel och kyrkkaffe samt mindre middag
Par H:	Borgerlig vigsel, okänt huruvida fest förekom
Par I:	Kyrklig vigsel och middag på restaurang
Par J:	Kyrklig vigsel och fest för mindre antal gäster
Par K:	Kyrklig vigsel och större fest
Par L:	Borgerlig vigsel i samband med utlandssemester
Par M:	Borgerlig vigsel, okänt huruvida fest förekom
Par N:	Borgerlig vigsel, okänt huruvida fest förekom
Par O:	Kyrklig vigsel, mindre fest
Par P:	Borgerlig vigsel, deltagande i årsfest för mannens idrottslag

Paret C gifte sig i kyrkan efter diskussion. Mannen ville ha enklare vigsel och tyckte att man inte behövde gå till kyrkan för att få de fördelar som äktenskapet för med sig. Kvinnan fick dock bestämma. Kvinnan säger: "Jag ville helt enkelt att det skulle vara annorlunda. Man gifter sig inte var dag." Efter vigseln hade de en fest för ungefär 20 personer

Paret A gifte sig borgerligt. Varken kvinnan eller mannen tycker om kyrkbröllop "det skulle gå snabbt och vara enkelt". De båda tycker att den lilla ceremonin som den borgerliga vigseln innebär räcker mer än väl. Efter vigseln hade de dock en mindre fest tillsammans med det andra paret

som gifte sig samtidigt. Om bröllopfesten säger dock mannen att "inte kändes det som en vanlig fest. Det kändes ju att man hade gift sig. Det var litet grand gladare och trevligare än vanligt. Också genom det att man hade bekanta med sig hela tiden och sådant. Det märktes ju på dem, på deras sätt, att vi hade gift oss."

Paret B skulle gifta sig så snart de fått åldersdispensen avklarad och gifte sig borgerligt utan särskilda arrangemang. Intervjun var dock inte fullständig och det är osäkert hur vigseln egentligen i detalj gick till och om de hade någon fest. Det förefaller sannolikt att de på något sätt hade det eftersom vigseln föreföll vara mycket viktig rituell handling för i synnerhet kvinnan.

Paret D gifte sig kyrkligt. Båda var överens om det men det var främst kvinnan som ville det. Vi har tyvärr ingen information om huruvida de hade någon festlighet i samband med vigseln.

Par E gifte sig också kyrkligt. De hade ett "riktigt bondbröllop". Mannen säger: "Min släkt är stor och det är tradition att gifta sig stort. Man skulle ha varit väldigt stark för att kunna stå emot trycket. Till en början tyckte vi inte om att det skulle bli så dyrt – men slutligen gav vi vika för trycket på oss. Kyrkbröllop skulle det vara i alla fall, av traditionella skäl." De åkte med häst och landå till kyrkan och hade bjudit in många gäster. Mannen tyckte det var "kul" att gifta sig. Kvinnan säger "det var inte bara show, utan det var någonting som betydde något."

Paret F gifte sig kyrkligt och därefter döptes barnet. Ursprungligen kom beslutet om kyrklig vigsel av att hon ville vigas av en präst som hon tycker mycket om. Han blev sedan sjuk men de höll fast vid sitt beslut att gifta sig kyrkligt. Kvinnan förklarar det "Det är gammalt tänkande, tror jag. Och i början trodde man väl att man skulle vara vitklädd och så, men det var jag inte." Både mannen och kvinnan tyckte det var vackert och kvinnan säger att hon "grät hemskt mycket". Mannen säger att "det är väl i alla fall någonting som vänner och bekanta minns". Efteråt hade de fest med middag och dans för närmare 50 personer.

Det var för paret G självklart att gifta sig kyrkligt. Den spänning och nervositet som de menade följer med ett kyrkligt bröllop ansåg de vara något positivt. Den kyrkliga vigseln hade inte någon religiös innebörd för någon av dem men betydelsen av ritualen låg i att den markerade händelsens högtidlighet. Efter vigseln bjöds bröllopgästerna på kaffe hemma hos brudens föräldrar. Brudparet och vittnena åt sedan middag på restaurang. Brudens föräldrar lät dem välja mellan stort bröllop och en summa pengar. De valde det senare.

Paret H gifte sig borgerligt utan att varken hans eller hennes föräldrar visste om att de gjorde det. De enda som fick veta något var det par som skulle vara bröllopvittnen.

Paret I gifte sig i kyrkan för samma präst som döpt deras tidigare barn. Det var en snabb vigsel och de enda närvarande förutom vigselförrättaren var två vittnen. Efteråt gick de ut och åt middag. De tycker själva att det var en "rolig dag".

Paret J gifte också de sig i kyrkan trots att kvinnan hade föredragit borgerlig vigsel men mannen ville ha kyrklig. Efter vigseln hade de fest hemma för ett mindre antal gäster.

Par K gifte sig i kyrkan därför att, som kvinnan sade "jo, jag har bara

tänkt gifta mig en gång i livet". Vigseln hade ingen religiös innebörd för paret men båda tyckte att det på det sättet blev mera av ett minne. Efteråt hade de stor fest tillsammans med två andra par som gifte sig samtidigt.

Paret L hade förlagt tidpunkten för giftermålet till en utlandssemester och gifte sig på en ambassad, således en borgerlig vigsel. Ingen kände till att de gifte sig. Båda ville ha det relativt enkelt och man kan utifrån sett möjligen tolka utlandssemesteren som en extra festlighet i samband med vigseln.

Paret M gifte sig borgerligt och vi saknar information om huruvida de hade någon festlighet i samband med vigseln.

Mannen i paret N hade gärna velat gifta sig i kyrkan men kvinnan ansåg att man inte skall göra det när man har barn och därför gifte de sig borgerligt. Mannen trodde att ett kyrkbröllop skulle ha inneburit en helt annan känsla. Uppgift saknas tyvärr om huruvida de hade någon festlighet i samband med vigseln.

Paret O gifte sig kyrkligt, i stor utsträckning beroende på att brudens mor var troende och för att tillmötesgå henne gifte de sig också i prästgården. Kvinnan såg det som en kompromiss mellan att gifta sig i kyrkan och borgerlig vigsel. De hade en mindre fest i samband med vigseln.

Paret P slutligen gifte sig borgerligt och firade vigseln genom att samordna den med och delta i en årsfest för brudgummens idrottslag.

Vi kan således av dessa fall konstatera att för samtliga där vi har uppgift om själva vigseln, oavsett om den varit kyrklig eller borgerlig, har den inneburit även några slags festligheter eller arrangemang kring den. Om man får tolka dessa data såsom representativa synes det uppenbart att ingen gifter sig och ser vigsel enbart som en registreringsprocedur eller som ett sätt att ta ett formellt regelsystem. Uppenbarligen innebär vigseln något mer – åtminstone innebär den någon slags festlighet. Frågan som vi tidigare behandlat om huruvida giftermålet skulle ske vid någon speciell tidpunkt eller i samband med någon speciell händelse kan belysas med följande fall. Detta är ett par som gifte sig när mannen var 24 år och kvinnan 23 år. De flyttade samman i stort sett omedelbart då de lärt känna varandra. De hade inte diskuterat giftermål när de flyttat samman och de bodde ihop 2 1/2 år innan de gifte sig. Sammanflyttningen gick så till att mannen flyttade in till kvinnan i hennes lägenhet och långt senare mantalsskrev han sig på samma adress. Enligt båda växte beslutet om vigsel fram efterhand och det är svårt att ange någon egentlig anledning till att de gifte sig. De anförde vaga idéer om någon slags trygghetskänsla men kunde inte nyansera svaret mera.

Giftermålet för detta par skulle enligt svaret på frågan, inte ske vid någon speciell tidpunkt eller i samband med någon speciell händelse. Man valde dock midsommar för att få en större helg så att släktingar kunde vara med. Ingen lysning förekom i kyrkan och inte heller hade man någon form av lysningsmottagning. Vigseln skedde kyrkligt, som de uppgav av traditionella och romantiska skäl. Efter vigseln hade man släktmiddag. Många skulle nog säga att vigseln verkligen skedde vid speciell tidpunkt eller i samband med speciell händelse men detta par tolkade uppenbarligen frågorna inte på det sättet.

7 Sambo eller gift – likheter och skillnader

Man kan se på skillnaden mellan att vara samboende och att vara gift på en mängd olika sätt. Vi skall i detta avsnitt ta upp några av dem. Med våra utgångspunkter är det uppenbart att det är människornas egna åsikter och uppfattningar som är avgörande för deras handlande. Det innebär att den formella verkligheten såsom den avspeglar sig i lagar och förordningar, bidragsbestämmelser etc. inte i detta sammanhang är av särskilt stort intresse. Såsom människor handlar vi ju inte utifrån den formella verkligheten utan från vår *uppfattning* av hur den ser ut; vår tolkning av den formella verkligheten blir vår reella verklighet. Det i sin tur innebär att verkligheten är så att säga vars och ens egen och det är mindre rimligt att tala om någon objektiv verklighet i sig. Självfallet överensstämmer ofta olika människors verklighet men inte sällan finns dock stora variationer.

Tidigare forskning

Alnebring (1973) intervjuade 1971–1972 ett mindre antal män och kvinnor som var samboende utan äktenskap men under äktenskapsliknande former. Ett argument som framfördes till förmån för samboende och till nackdel för det legala äktenskapet var att man aldrig kan eller skall binda människorna så vid varandra som man gör om man lovar att älska varandra i nöd och lust hela livet. Det skulle innebära att äktenskapet utgör ett tecken på misstro. I stället menade dessa intervjupersoner att då man är samboende ogift så ser man på sitt förhållande på ett mera ärligt sätt och parterna är mera rädda om varandra än vad gifta människor är. Det innebär utifrån sett att en viss osäkerhet skulle kunna tänkas råda med samboende utan äktenskap jämfört med äktenskap – osäkerhet i meningen att man måste gå och vara rädd om varandra men samtidigt en trygghet att man vet att den andra fortfarande tycker om en själv eftersom han/hon eljest skulle ha gått sin väg.

Kopreitan (1969) framför likartade idéer. Hans studie bygger dock icke på intervjuer med verkliga människor utan på egna tankegångar. Han säger bl. a. att då man är samboende ogift måste samlivet baseras på ett stadigt förnyat beslut. Han menar också att samboende ogifta har bättre förutsättningar att vidareutvecklas till självständiga och handlingskraftiga människor. Han säger också att de som är samboende ogifta utnyttjar den speciella situationen som den ogifta familjen befinner sig i till att uppfostra

även barnen till bättre, sannare och rikare människor än vad som sker i den familj där föräldrarna är gifta.

Det bör noteras att Alnebrings rapport och i synnerhet Kopreitans artikel skrevs under ett mycket tidigt skede. I Norge hade inte många ogifta människor startat samboende vid den tid på Kopreitan skrev sin artikel. Det torde ha varit intensiva och samtidigt mycket få människor som då var samboende ogifta i Norge. De synpunkter som Kopreitan framför bör sättas i relation till att han ser på företeelsen samboende utan äktenskap som en radikal förnyelse av något gammalt och förlegat och inte som endast en formell förändring av eller formell variation på ett gammalt tema.

Det finns många fler än Alnebrings intervjupersoner och Kopreitan som haft föreställningar om klara skillnader mellan dem som sambor utan äktenskap och gifta par. Sålunda har t. ex. Stafford et al (197?) försökt testa hypotesen om att samboende ogifta är avsevärt mera radikala eller "jämlika" i sin fördelning av arbetsuppgifter i hemmet än vad gifta par är. De tvingas dock till slutsatsen att några skillnader inte föreligger i det avseendet mellan samboende ogifta och gifta och inte heller att det finns någon skillnad i "maktkamp" eller skillnader i tillgång till ledig tid. De finner samma icke medvetna ideologi hos såväl samboende ogifta som hos gifta som enligt deras tolkning härstammar från hela socialisationsprocessen och som innebär ett bevarande av traditionella könsroller.

Whitehurst (1974) tycks ha motsatt föreställning mot den som Stafford et al (197?) presenterar. Han säger att man inte kan anta att, beroende på att människor bryter mot konventionella normer och sambor utan äktenskap, de därför skulle vara mera frigjorda och arbeta för könsrollsjämlighet. Han menar tvärtom att samboende lika gärna kan vara ett uttryck för den värsta sortens sexism som innebär ett praktiskt taget förnekande av personlighet och rättigheter hos det ena könet – kvinnan. Hans idé tycks vara att man skulle kunna tolka samboendet som ett sätt för mannen att förtrycka kvinnan och dra fördelar av hennes då osäkra legala situation. Samtidigt säger dock Whitehurst i samma artikel att samboendet sannolikt ofta skapar en medvetenhet om frigörelsekraften som kan finnas hos kvinnan och alltså att samboendet sett på det viset skulle vara en radikal företeelse i samband med könsrollsutjämningar.

Av Whitehursts skrivelser framgår det som helt uppenbart att han ser på samboendet som något i ideologiskt avseende klart skilt från äktenskapet. Den synen kan förklara en del av de för en svensk säregna påståenden som Whitehurst kommer med.

Clatworthy och Scheid (197?) försökte i en studie bland gifta par i Columbus, Ohio, testa bl. a. hypotesen att ett föräktenskapligt samboende skulle hjälpa makarna att komma över en hel del av de startsvårigheter och anpassningsproblem som den tidiga perioden i äktenskapet medför. De sökte testa antagandet att det föräktenskapliga samboendet skulle resultera i ett äktenskap som således var mera lyckligt och dessutom mindre konventionellt i sin livsstil, sina könsroller och den personliga friheten. Deras data visar dock inga som helst belegg för dessa antaganden. De par som hade sambott före äktenskapet hade inte alls mera lyckliga eller välanpassade äktenskap med högre äktenskaplig tillfredsställelse. Inte heller skilde sig deras livsstilar åt från deras som icke sambott före äktenskapet.

En undersökning utförd av Thorman (1973) bland studenter i Texas visar att de allra flesta hade föreställningar om att samboende skiljer sig i mängder av avseenden från äktenskap. Det gäller sexuella frågor såväl som andra samlevnadsfrågor, politiska åskådningar etc. Thormans slutsats från studien är emellertid att de par som sambodde inte kunde differentieras från andra par i fråga om seder och bruk. Han säger "In fact, they actually represented a cross-section of the student population and did not differ from most students in family background, in intellectual interest or in ways of living".

Även Lewis et al (1975) har gjort en studie där de sökt jämföra ett sextiotal ogifta samboende personer med ett sextiotal ogifta men förlovade och icke samboende personer samt också ett sextiotal samboende gifta personer. Samtliga var studenter vid universitetet i Georgia. Lewis et al (1975) hade som grundantagande att det skulle finnas lägre grad av personligt ömsesidigt engagemang (commitment) bland samboende ogifta än bland de förlovade och de gifta. De fann emellertid inga skillnader alls mellan dessa tre grupper i fråga om det personliga parengagemanget.

Koch-Nielsen (1975) redovisar en undersökning av ett slumpurval danskar i åldern 18–50 år. Materialet kan delas in i sex underavdelningar:

- 1) ensamstående ogifta
- 2) ensamstående frånskilda
- 3) samboende ogifta
- 4) samboende frånskilda
- 5) nygifta
- 6) gifta minst 10 år.

Till dessa personer – totalt rör det sig om ca 2 000 personer – ställdes genom en omnibussundersökning en mängd frågor. En av dessa frågor rörde sig om huruvida lagen ger fördelar till dem som lever "paplöst" framför dem som är gifta respektive om det finns fördelar att vara gift framför att leva som samboende ogift. Resultaten visar att de olika kategorierna av människor i urvalet svarar ungefär likadant på båda delfrågorna. Av de frånskilda – ensamstående eller samboende – ser färre, än av de övriga, fördelar med äktenskapet ur legal synpunkt. Det bör dock observeras att ungefär 60 procent säger att det finns lagliga fördelar med att leva samboende framför att leva såsom gift samt mellan 40 och 60 procent menar att det finns lagliga fördelar med att vara gift.

I en diskussion om olika samlivsformer i Danmark har Andersen (1976) synat samma data som Koch-Nielsen presenterar. Andersen ställer upp hypotesen att de "papirlöse" dvs. de samboende ogifta är mer etablerade än de ensamstående men mindre etablerade än de gifta. Andersen konkluderar (sid. 103–104) att genomsnittsåldern för de gifta ligger två till två och ett halvt år över genomsnittsåldern för de samboende ogifta som åter ligger ett halvt till ett år över genomsnittsåldern för ensamstående. Denna slutsats är dock åstadkommen på ett något säreget sätt. Dels har Andersen begränsat sitt material till att omfatta endast personer i tioårsintervallet 20–29 år. Detta gör att den tolkning man finner då man tittar på ursprungsdata blir helt annorlunda. Vid studien av Koch-Nielsens (1975, sid. 121) material finner man att det är ungefär samma åldersfördelning bland de nygifta som bland de samboende och ungefär samma åldersfördelning bland de ogifta ensam-

stående som bland de samboende ogifta. Dels ock har Andersen slagit samman ogifta samboende med frånskilda samboende samt nygifta med sådana som varit gifta minst tio år. Detta gör att Andersens slutsats är minst sagt förhastad och så är självfallet även de övriga slutsatserna han kan dra om detta material vad gäller de giftas, de ogiftas och de ensamståendes utbildning, barnförekomst etc.

Uppfattning av för- och nackdelar

I vår undersökning av samboende icke gifta par 1974 ställdes ett antal frågor om skillnader mellan att vara ogift samboende och att vara gift. Förutom ett antal kunskapsfrågor om skillnader i lagstiftningen mellan dessa två samboendeformer ställdes också frågor om den tillfrågades egna intryck av för- och nackdelar med att vara ogift samboende jämfört med att vara gift.

De frågor vi ställde till de samboende ogifta var: "Har du märkt några ekonomiska-juridiska fördelar med att vara ogift samboende jämfört med att vara gift?", "Har du märkt några nackdelar?", "Har du märkt några andra fördelar med att vara ogift samboende jämfört med att vara gift?" och "Har du märkt några nackdelar?" (bilaga 1, kolumn 175, 176, 205, 206).

Av de 104 män som besvarat dessa frågor ser 26 procent endast fördelar med att sambo ogift. Tio procent ser både för- och nackdelar medan 53 procent varken kan se för- eller nackdelar med att sambo ogift jämfört med att vara gift. Tolv procent av männen ser endast nackdelar med att sambo. Något färre av kvinnorna ser fördelar och något fler än bland männen ser nackdelar. Endast fördelar med att vara samboende ogift tas upp av 14 procent av de 111 kvinnorna och lika många nämner både för- och nackdelar. Femtionio (59) procent av kvinnorna ser varken för- eller nackdelar och 14 procent ser endast nackdelar med att sambo ogift jämfört med att vara gift (jämför tabell 7.1).

Som framgår av tabell 7.2 säger 87 procent av de ogifta samboende männen och 94 procent av de ogifta samboende kvinnorna att de icke märkt några ekonomiska eller juridiska fördelar med att vara ogift samboende jämfört med att vara gift (som de flesta av dem icke har någon erfarenhet av).

Tabell 7.1 Varseblivna för- och nackdelar med att sambo ogift jämfört med att vara gift
Procent

	Samboende, män			Samboende, kvinnor		
	Fördelar			Fördelar		
	Ja	Nej	Totalt	Ja	Nej	Totalt
Nackdelar						
Ja	10	12	22	14	14	28
Nej	26	53	79	14	59	73
Totalt	36	65		28	73	
Bastal			104			111

Tabell 7.2 Fördelar med att vara gift respektive samboende ogift jämfört med att vara ogift samboende respektive gift
Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Inga fördelar	78	79	87	94
Ekonomiska fördelar	17	13	7	5
Juridiska fördelar	5	8	7	1
Bastal	98	100	104	111

Sju procent av männen säger att de har ekonomiska fördelar och sju procent säger att de har juridiska fördelar. Av kvinnorna är det fem procent som anför ekonomiska fördelar och bara en procent som anger juridiska fördelar.

Motsvarande fråga ställd till de gifta (bilaga 2, kolumn 158) visar att ungefär 17 procent av männen märkt fördelar med att vara gift ur ekonomisk synpunkt och fem procent ur juridisk synpunkt. Av kvinnorna är motsvarande värden 13 respektive åtta procent.

Ekonomiska nackdelar har ungefär tolv procent av de samboende ogifta männen märkt och ungefär sju procent har märkt juridiska nackdelar med att sambo ogift (tabell 7.3). Av kvinnorna har 14 procent märkt ekonomiska nackdelar och elva procent juridiska nackdelar med att vara samboende ogift.

Tabell 7.3 Nackdelar med att vara gift respektive samboende ogift jämfört med att vara ogift samboende respektive gift
Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Inga nackdelar	98	91	82	75
Ekonomiska nackdelar	2	7	12	14
Juridiska nackdelar	0	2	7	11
Bastal	98	100	103	111

Svaren på denna fråga kan jämföras med svaren på ungefär samma fråga ställd till dem som gift sig. Där lyder frågan: "Har du märkt några nackdelar (ekonomiska, juridiska) med att vara gift jämfört med att vara ogift samboende?" (bilaga 2, kolumn 159). Där visar sig att nästan alla såväl män som kvinnor icke märkt några sådana ekonomiska eller juridiska nackdelar. Dock har något fler bland kvinnorna märkt nackdelar av att gifta sig än sådana som är ogifta och säger sig märka fördelar med att vara samboende ogift (tabell 7.3).

Vi rör oss här med två material, varav de flesta i det ena har bara erfarenhet av att vara ogift samboende medan praktiskt taget samtliga i det andra materialet har erfarenhet av att vara ogift samboende samt dessutom viss erfarenhet av att vara gift – de är ju nygifta. Jämförelsen tycks visa att

Tabell 7.4 Andra varseblivna för- respektive nackdelar med att vara gift respektive samboende ogift i förhållande till att vara samboende ogift respektive gift
Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Andra fördelar	20	13	25	23
Andra nackdelar	1	2	7	8
Bastal	98	100	103	111

det föreligger ganska små skillnader mellan dessa två material i fråga om att se ekonomiska och juridiska för- eller nackdelar med äktenskap jämfört med samboende utan äktenskap. En klar majoritet tycks inte se någon skillnad på äktenskapet och samboende utan äktenskap i dessa avseenden.

Man kan gå vidare och se på de två frågor som tar upp för- och nackdelar av annat slag än juridiska och ekonomiska. Vi finner då (tabell 7.4) att bland de samboende ogifta har 25 procent av männen och 23 procent av kvinnorna märkt fördelar med att vara ogift samboende och sju-åtta procent av såväl männen som kvinnorna märkt nackdelar. Bland de nygifta finner vi att praktiskt taget ingen märkt några nackdelar med att vara gift medan däremot 20 procent av männen och 13 procent av kvinnorna säger att de märkt andra fördelar med att vara gift jämfört med att vara samboende ogift.

Vi har uppgift från båda parterna i 104 av de 111 paren i vårt samboendematerial om åsikter om för- och nackdelar med samboende. Som framgår av frekvensfördelningarna nämner något fler bland männen än bland kvinnorna fördelar med att sambo ogift jämfört med att vara gift och något fler av kvinnorna än av männen nämner nackdelar. Om man jämför mäns och kvinnornas svar i paren finner man att i 54 av de 104 paren nämner varken mannen eller kvinnan några fördelar och i 59 par nämner varken mannen eller kvinnan några nackdelar. I 16 par nämner både mannen och kvinnan fördelar och i sju par både mannen och kvinnan nackdelar. Med utgångspunkt ifrån marginalfördelningarna är dock likheterna och olikheterna mellan makarna helt slumpfördelade (jämför tabell 7.5). Detta faktum stärker i sin tur antagandet att det inte är en företeelse som har med paret i sig att göra om han/hon nämner för- eller nackdelar utan med den enskilde individens föreställningar och uttrycksförmåga.

Med förväntade värden avses här de värden som skulle gälla med givna marginalfrekvenser och av varandra oberoende variabler. De förväntade värdena är inom parentes.

Vi har gått vidare och analyserat materialet av ogifta samboende beträffande de för- och nackdelar de ser med ogift samboende kontra äktenskap. Ålder synes samvariera i viss utsträckning med svaren på dessa frågor. Detta gäller dock endast för kvinnorna där vi finner att de äldsta och de yngsta i större utsträckning än de däremellan i ålder liggande nämner nackdelar av ett eller annat slag med att vara samboende ogift jämfört med att vara gift.

Bland såväl män som kvinnor visar sig tidigare civilstånd samvariera

**Tabell 7.5 Jämförelse mellan de samboende ogifta männen och kvinnornas upp-
gifter om för- respektive nackdelar med att sambo ogift jämfört med att vara gift**
Absoluta tal och förväntade värden

	Mannen				Mannen		
	För- delar	Ej	Totalt		Nack- delar	Ej	Totalt
Kvinnan				Kvinnan			
Fördelar	16 (10)	13 (19)	29	Nackdelar	7 (6)	23 (24)	30
Ej	21 (27)	54 (48)	75	Ej	15 (16)	59 (58)	74
Totalt	37	67	104		22	82	104

med varseblivningen av för- och nackdelar. De tolv män som är frånskilda nämner fler fördelar och färre nackdelar med att vara ogift samboende än de män som inte har erfarenhet av tidigare äktenskap. Relativt sett fler av de tolv frånskilda kvinnorna ser fördelar med ogift samboende än de tidigare ej gifta kvinnorna gör.

Såväl bland män som bland kvinnor gäller att högre utbildning samgår med att se flera fördelar med ogift samboende framför att vara gift. Samtidigt gäller dock för både män och kvinnor att ju högre utbildning desto fler nackdelar kan de se med det ogifta samboendet.

Det förefaller rimligt anta att samvariationen mellan utbildning och att se för- och nackdelar med ogift samboende framför äktenskap sammanhänger med utbildningens betydelse för att nyansera och verbalisera sig. Det bör också noteras att det ju inte finns någon motsatsställning mellan att se för- och nackdelar.

Viss samvariation finns också mellan förvärvsintensitet och synpunkter på för- och nackdelar. Åtta av de 13 män som ej förvärvsarbetar ser fördelar med det ogifta samboendet medan endast 32 procent av de förvärvsarbetande männen gör det. Även bland kvinnorna finner vi liknande tendens. Av de 28 kvinnor som ej förvärvsarbetar ser 40 procent fördelar med att sambo ogift under det att endast 23 procent av de övriga kvinnorna ser sådana fördelar. Något samband mellan grad av förvärvsarbete och uppfattning av nackdelar med ogift samboende finns inte i detta material. Utifrån sett borde dessa resultat inte ha varit sådana som de är. Den man eller kvinna som icke förvärvsarbetar utan således är hemmaman/hemmafru i ett ogift samboendeförhållande har rimligen i normalfallet nackdelar – åtminstone på längre sikt – av att vara ogift i stället för gift. Det kan dock i praktiken vara fråga om sådana fall som avviker från de mera normala fallen. Vi tänker här på situationer av typen ensamstående mor med barn som sambor med annan än fadern. Hon kan dra nytta rent tekniskt-ekonomiskt av att vara formellt ogift och arbetslös jämfört med om hon vore gift med den hon sambor med. I den här föreliggande analysen kan vi dock inte gå in på sådana detaljer utan att bryta mot konfidentialitetskravet.

Vi har också studerat betydelsen av att man har barn med någon annan än den nuvarande partnern respektive att man har barn med den nuvarande partnern. Det visar sig då att bland männen finns samband mellan upplevelsen av fördelar av ogift samboende och att ha barn med någon annan än partnern under det att bland kvinnorna finns ett samband mellan upp-

levelse av nackdelar och att ha barn med någon annan. Bland männen gäller sambandet att ju fler barn med någon annan desto fler upplevde fördelar med ogift samboende. Andelen män som ser fördel med ogift samboende ökar från 32 procent bland män som inte har barn med någon annan än sin partner till 75 procent bland män som har två barn med någon annan än sin partner (antal fall vi här grundar oss på är dock litet). Bland kvinnorna gäller att två (= åtta procent) av de 24 kvinnor som har barn med någon annan än sin nuvarande partner ser vissa nackdelar med ogift samboende jämfört med gift samboende medan en tredjedel av de övriga kvinnorna ser sådana nackdelar. Man skulle här kunna sammanfatta resultaten genom att ställa upp antagandet att förekomst av barn med någon annan än den nuvarande partnern medverkar till en positiv syn på det ogifta samboendet i relation till äktenskapet.

Inte endast barn som den tillfrågade har med någon annan än sin partner är av betydelse. Om den tillfrågade har eller planerar barn med sin nuvarande partner ser bilden annorlunda ut än om han/hon inte har eller gör det. I synnerhet bland kvinnorna gäller ett klart samband på det sättet att sju av de 13 kvinnorna som inte har och inte heller planerar barn med sin partner ser fördelar med ogift samboende medan endast var fjärde av de kvinnor som har eller planerar barn med sin partner ser fördelar med ogift samboende. Beträffande nackdelar finns inget samband med att planera eller att ha barn med partnern. Detta gäller för såväl män som kvinnor. Dessa tendenser kan tolkas på många olika sätt. En tolkning som förefaller rimlig skulle vara att i synnerhet om man har barn känns det "naturligare" att vara gift än att sambo ogift – det hör ju till traditionen att i synnerhet om man har barn vara gift med varandra. Samtidigt gäller sannolikt också föreställningar om att barnen kan ha vissa fördelar av om föräldrarna är gifta. Vi fann i kapitel 4 och 5 att många delar ett sådant synsätt.

Något klart samband mellan antalet tidigare syndyasmos och synen på för- och nackdelar föreligger inte. Det bör dock noteras att vi fann visst svagt samband mellan tidigare civilstånd och synen på i synnerhet fördelar med att sambo ogift jämfört med äktenskap. Förklaringen till denna skenbara motsättning ligger sannolikt i att upplösning av äktenskap genom skilsmässa praktiskt taget alltid för med sig komplikationer genom de formella arrangemangen med advokat och domstol etc. medan upplösning av en syndyasmos som icke är ett äktenskap kan vara mycket enklare – speciellt om parterna inte har nått en hög grad av ekonomisk-praktisk integration och inte har barn. Det rent emotionella problemen i samband med skilsmässa eller upplösning av ogift samboende torde vara likartade medan de formella ibland rimligen är mindre allvarliga för samboende ogifta än för gifta.

En annan variabel som är av visst intresse i sammanhanget har att göra med förlovningen. Förlovning finns inte sedan 1 januari 1974 såsom legal företeelse men finns kvar som social verklighet. Det är dock något oklart vad förlovning egentligen innebär. I viss mån kan den ses som ett substitut för äktenskapet, i viss mån som ett steg på väg mot äktenskapet. Den frågan finns mera behandlad i kapitel 3 respektive 8. Våra data visar att något flera av dem som är förlovade ser nackdelar med att vara samboende ogift jämfört med att vara gift och något färre av dem ser fördelar – jämfört med dem som inte är förlovade. Att fler av de förlovade än av de icke

förlovade på detta sätt är mindre tillfreds med ogift samboende skulle således tyda på att förlovnings kan ses som ett steg på vägen mot äktenskap – i enlighet med gammal tradition (jämfört figur 3.1 sid. 48).

Man skulle kunna vänta sig att de som känt varandra en kort tid före sammanflyttningen skulle se fördelar i större utsträckning med ogift samboende än vad andra gör, eftersom bland dessa tidigt sammanflyttade viljan till ekonomisk integrering och involvering av mera äktenskaplig art rimligen torde vara lägre och de därmed också skulle se fler fördelar med att vara ogift samboende. Denna spekulation finner inte något som helst stöd i våra data. Det kan i sin tur tolkas som ett tecken på att ogift samboende inte på något sätt är en samlevnadsform som ses som speciellt lämpad av eller för sådana som sammanflyttat efter kortare tids bekantskap – att sambo utan äktenskap skall enligt detta sätt att se inte betraktas som ett substitut för lösa förbindelser. En osäkerhet utgörs dock av det faktum att vårt urval är ett s. k. strategiskt urval där korta och nya samboenden är underrepresenterade.

Denna tolkning förstärks av att våra data i detta avseende inte heller visar något samband med hur lång tid paret sambott vid tiden för intervjun. Det förefaller således som om man inte blir mer eller mindre tillfreds med samboende utan äktenskap som samboendeform allteftersom tiden går. Händelser som inträffar under samboendetiden tenderar således att ta ut varandra. Vissa händelser synes vara av sådant slag att fördelar med samboendeformen ses medan andra är av motsatt slag. Men samtidigt tycks de ta ut varandra och fungera på samma sätt som avsaknaden av såväl för- som nackdelar. Tolkningen av data kompliceras av att bland dem som sambott kortare tid ett obekant antal kommer att upplösa sin dyad innan de hunnit sambo en längre tid.

Tidigare bostadstyp och nuvarande bostadstyp samt hur de tillfrågade fördelar de ekonomiska uppgifterna i hemmet visar endast mycket små samvariationer med synen på för- och nackdelar med samboende. Däremot finns klart samband med en annan variabel: om de tillfrågade uppfattar att de utsätts för påtryckningar att gifta sig. Sålunda ser ingen av de sju kvinnor som upplever föräldrapåtryckningar några fördelar med ogift samboende framför gift samboende men tre av dem ser klara nackdelar med ogift samboende medan färre bland de övriga kvinnorna gör det. Tendensen är densamma bland männen. Visserligen upplever mycket få av våra tillfrågade klara påtryckningar från föräldrarna men samtidigt bör noteras att i de fall då sådana påtryckningar förekommer eller varseblivs så har det effekt på synen på samboendets för- respektive nackdelar.

Varseblivna påtryckningar från andra än föräldrar visar ungefär samma samvariation med synen på för- och nackdelar av ogift samboende i relation till äktenskap.

Det bör noteras att de ovan nämnda sambanden ibland är ganska svaga och det bör åter noteras att vårt material av samboende ogifta inte är statistiskt representativt i vanlig mening utan utgörs av ett s. k. strategiskt urval. Det i sin tur innebär att de samband eller antydningar som vi kan finna i materialet i dessa avseenden skall ses som antaganden och i vissa fall som indicier bara i den mån de sammanhänger sinsemellan och bildar ett mönster.

Juridiska kunskaper

Vid intervjun 1974 ingick ett antal kunskapsfrågor till såväl urvalet av samboende ogifta som urvalet av nygifta rörande familjerättsliga förhållanden. Dessa frågor gällde kunskaper om separation, rätt till bostad vid separation, vårdnaden om barn och arvsregler samt skillnader mellan ogifta samboende och gifta i sådana avseenden. Svaren på frågor av detta slag kan emellertid vara svåra att bedöma. Antingen är svaret att hänföra till hur det bör vara i enlighet med lagen eller också är svaret förknippat med vad man tror vara domstolspraxis. Lagtext är ofta utformad så att den ger utrymme för växlande domstolspraxis. När det t. ex. gäller frågan vem av föräldrarna som vid separation skall få vårdnaden om ett barn gör lagen ingen skillnad mellan fadern och modern. Vid tvist mellan föräldrarna är det avgörande vad som av domstolen bedöms vara bäst för barnet. Är föräldrarna ense om hur vårdnaden skall fördelas, skall domstolen i allmänhet konfirmera deras önskan. Av Trosts (1975c) studie framgår det emellertid klart att både då föräldrarna är ense om vem av dem som skall ha vårdnaden och då domstolen skall bedöma vad som är bäst för barnet, får modern vårdnaden om barnen i en stor majoritet av skilsmässofallen.

Tre av kunskapsfrågorna har i stort sett samtliga tillfrågade svarat rätt på såväl i materialet av samboende som i materialet av nygifta. Dessa tre frågor är:

”Vem tror du blir vårdnadshavare för de/det gemensamma barnen/barnet i ett ogift samboende förhållande om fadern avlider?” (Svar: Praktiskt taget 100 procent svarade ”Modern”, bilaga 1, kolumn 215, bilaga 2, kolumn 170.)

”Vem tror du får vårdnaden om gemensamma barn om paret varit gift med varandra och modern avlider?” (Svar: Praktiskt taget 100 procent svarade ”Fadern”, bilaga 1, kolumn 217 och bilaga 2, kolumn 172.)

”Vem tror du får vårdnaden om gemensamma barn om paret varit gifta med varandra och fadern avlider?” (Svar: Praktiskt taget 100 procent svarade ”Modern”, bilaga 1, kolumn 218 och bilaga 2, kolumn 173.)

Enligt intervjuarnas uppfattning gissade en stor del av de tillfrågade då de svarade på fyra frågor som rör änkepension och ATP. Det skulle gälla såväl de nygifta som de samboende ogifta. De fyra frågorna lyder:

”Tror du att samboende ogift kvinna har rätt till änkepension (folkpension) om paret har gemensamma barn?” (bilaga 1, kolumn 226 och bilaga 2, kolumn 209).

”Tror du att samboende ogift kvinna har rätt till änkepension (ATP) om paret har gemensamma barn?” (bilaga 1, kolumn 227 och bilaga 2, kolumn 210).

”Tror du att samboende ogift kvinna har rätt till änkepension (folkpension) om paret inte har några barn?” (bilaga 1, kolumn 228 och bilaga 2, kolumn 211).

”Tror du att samboende ogift kvinnor har rätt till änkepension (ATP) om paret inte har några barn?” (bilaga 1, kolumn 229 och bilaga 2, kolumn 212).

Svarsalternativen var här ”Ja” och ”Nej”.

I tabell 7.6 anges den procentuella andelen av männen och kvinnorna

i de två urvalen som svarat rätt på frågorna om folkpension. Om vi först ser på frågan om rätt till änkepension inom folkpensioneringen så jämförs med änka ogift eller frånskild kvinna eller änka som stadigvarande sammanbodde med ogift eller frånskild man eller änkling vid dennes död och som varit gift med eller har eller haft barn med honom (8:e kapitlet, § 2 i lagen 1962:381, om allmän försäkring, med ändringar). I denna undersökning förekommer inget fall där två som varit gifta med varandra sambo ogifta. Det innebär att då det finns barn så blir det rätta svaret "Ja" och då de samboende icke har barn blir svaret "Nej". Vi kan se av tabell 7.6 att männen svarat rätt i större utsträckning på frågan då parterna hade barn medan kvinnorna i större utsträckning än männen svarat rätt i de fall då parterna inte hade barn. Om intervjuarnas uppfattning att gissning har spelat in i större utsträckning än kunskaper så får vi inte tolka dessa data såsom riktiga eller felaktiga svar annat än i viss utsträckning. Om vi antar att en majoritet av de svarande har gissat så finner vi ändå att gissningen har styrt så att en större andel av kvinnorna än av männen är "pessimistiska" i sin syn på möjligheterna att få folkpension för den ogifta samboende.

Tabell 7.6 Svar på fråga om ogift kvinna har rätt till änkepension (folkpension), procentandelar med enligt lagen rätt svar

	Samboende- urvalet		Nygiftaurvalet	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Om paret har barn (rätt svar = ja)	37	52	29	52
Om paret icke har barn (rätt svar = nej)	60	53	71	51
Bastal	111	103	100	98

För rätt till änkepension inom ATP gäller att det förutsätts att legalt äktenskap förelegat. Här blir alltså det korrekta svaret både när parterna har barn och inte har barn "Nej". I tabell 7.7 finns på samma sätt som i tabell 7.6 andelen med korrekt svar inskrivna. På motsvarande sätt som frågorna om änkepension inom folkpensioneringen bör vi rimligen här tolka svaren så att kvinnorna genomsnittligt sett är mera pessimistiska än vad männen är. I fallet med ATP blir deras svar i större utsträckning korrekta beroende på att en pessimistisk inställning samgår med rätt svar.

Det förefaller således rimligt att tolka dessa frågor som egentligen avsåg att mäta kunskap som att de snarare mäter kunskap för vissa människor

Tabell 7.7 Svar på fråga om ogift kvinna har rätt till änkepension (ATP), procentandelar med enligt lagen rätt svar

	Samboende- urvalet		Nygiftaurvalet	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Om paret har barn (rätt svar = nej)	46	44	61	38
Om paret icke har barn (rätt svar = nej)	65	57	77	59
Bastal	111	104	100	108

och för andra deras föreställning om i vilken utsträckning samhället skiljer mellan samboende och gifta i fråga om änkepensioner. Eftersom våra tillfrågade inte ser någon egentlig skillnad mellan samboende och legalt äktenskap finner vi här tecken som tyder på att en icke oväsentlig del ser denna samhällets differentiering såsom en, med deras egen verklighetsuppfattning, icke överensstämmande bild.

Vi ställde två frågor om huruvida lagen säger något om hur ägodelarna skall delas mellan två som är gifta och skiljer sig respektive två som sambor ogifta och separerar (bilaga 1, kolumn 208 och 209 samt bilaga 2, kolumn 163 och 164). Som framgår av tabell 7.8 svarade 56 procent av de nygifta männen och 69 procent av de nygifta kvinnorna rätt på frågan om hur gifta makars ägodelar delas i samband med skilsmässa och bland de samboende ogifta svarade 60 procent av männen och 63 procent av kvinnorna rätt på den frågan – dvs. att de två i stort sett delar lika. Frågan om vad som händer då ett samboende ogift par flyttar isär är dock litet mer komplicerad. I och för sig säger ju lagen inte något om hur det samboende paret som flyttar isär skall dela på sina ägodelar. Det riktiga svaret är att var och en tar sin egendom eller att lagen icke säger något om hur ägodelarna skall delas. Om vi lägger ihop dessa två typer av svar finner vi att någorlunda korrekt svar gav ungefär 2/3 av de nygifta männen och 3/4 av de nygifta kvinnorna medan bland de samboende endast hälften av männen gav korrekt svar och 3/4 av kvinnorna. Direkt felaktigt svar gav ganska få medan så mycket som 1/4 av männen i båda materialen inte vet om lagen säger något i fall av separation mellan samboende (tabell 7.9).

Tabell 7.8 "Om ett gift par skiljer sig säger lagen då något om hur makarnas ägodelar skall delas mellan dem?"
Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Rätt svar	56	69	60	63
Fel svar	28	22	24	25
Nej	3	2	3	5
Vet ej	12	6	9	6
Bastal	98	100	104	111

Tabell 7.9 "Om ett samboende ogift par flyttar isär säger då lagen något om hur deras ägodelar skall delas dem emellan?"
Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Ja, ospecificerat	4	4	9	3
50-50 delning	6	8	11	3
Kvinnan får allt	0	1	0	0
Var och en tar sitt	16	18	14	9
Nej	50	54	39	66
Vet ej	23	15	27	20
Bastal	98	100	104	111

Svaren på dessa frågor tyder på tvenne förhållanden. Det ena är en bristande kunskap om lagen – och det är ingen ny erfarenhet att medborgare i allmänhet är okunniga om lagens detaljer, i synnerhet om den icke har behövt tillämpas för dem själva. Det andra som svaren på dessa frågor säger är sannolikt att en stor del av dessa par är okunniga eller har felaktig kunskap beroende på att de ser sitt förhållande som så pass stabilt och varaktigt över tiden att dessa frågor icke har aktualiserats och att de således icke behövt söka kunskap om dem. Det kan också tydas så att de inte ser större skillnad mellan att sambo ogift och att vara gift – i det vardagliga livet.

Vi har fyra frågor om vem som får bostaden då ett samboende ogift respektive gift par skiljer sig om de har barn eller icke har barn (bilaga 1, kolumn 210–213 och bilaga 2, kolumn 165–168). Vilket som är korrekt svar på dessa frågor är något komplicerat att avgöra. Beträffande de ogifta samboendes gemensamma bostad gäller enligt lagen den 5 juni 1973, i kraft från den 1 januari 1974, att den som bäst behöver lägenheten också skall ha den. Detta gäller dock ej om paret inte har och inte heller har haft barn tillsammans såvida inte synnerliga skäl finns. Att lagen tar sådan hänsyn till förekomsten av barn kan beaktas när man bedömer svaren. Det förefaller rimligt antaga att många som på frågan om vem som får bostaden om ett ogift samboende par separerar och de har gemensamma barn, svarat "den som får barnen" haft en korrekt uppfattning om lagens innehåll. (Jämför tabell 7.10.) Detta svar, som lämnats av mellan 40 och 50 procent av de tillfrågade, kan därför bedömas som riktigt. Möjligen kan detsamma sägas om svaret "kvinnan" eller "modern", om man menar att kvinnan var den enda som i normalfallet kunde ha vårdnaden om barnen/barnet då frågan ställdes. Läger vi till dem som lämnat detta svar, kommer vi upp till en sammanlagd andel på mellan 2/3 och 3/4, som kan sägas ha lämnat korrekt svar.

Då paret inte har några gemensamma barn är såvitt vi förstår det mest korrekta svaret "kontraktssinnehavaren", eftersom det i normalfallet rimligen bör bli han eller hon som får behålla bostaden.

Tabell 7.10 "Vet du vem som får rätten till bostaden om ett samboende ogift par separerar och de har gemensamma barn?"

Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Kontraktssinnehavaren	16	22	21	25
Den som får barnet/barnen	42	48	43	38
Komma överens	0	0	1	1
Prövas av domstol	6	9	4	9
Kvinnan	28	16	24	20
Vet ej	8	5	7	7
Bastal	98	100	104	111

Tabell 7.11 "Vet du vem som får rätten till bostaden om ett samboende ogift par separerar och de inte har gemensamma barn?"

Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Kontraktinnehavaren	72	76	70	78
Komma överens	4	1	3	2
Prövas av domstol	2	0	1	1
Den som bäst behöver den	5	9	8	6
Kvinnan	3	3	6	4
Vet ej	13	11	13	9
Bastal	98	100	104	111

Mellan 70 och 80 procent av våra tillfrågade har avgivit detta svar. Någon större skillnad mellan män och kvinnor i svaret på dessa frågor finns uppenbarligen inte (tabell 7.11). De som svarat "den som bäst behöver lägenheten" – mellan fem och tio procent – kan också sägas ha svarat rätt om man förutsätter att lagens krav på synnerliga skäl för övertagandet samtidigt är uppfyllt.

Även om svaren på frågorna om den gemensamma bostaden då makarna varit gifta är svårtolkade därför att det inte finns något helt korrekt svar annat än att det är den som bäst behöver bostaden som skall ha den. Det är dock få av våra tillfrågade som avgivit ett sådant svar. Men om vi gör samma tankeoperation som tidigare och säger att "den som får barnen/barnet", "den som bäst behöver bostaden" respektive "kvinnan" i de fall det finns gemensamma barn är korrekta svar så finner vi att ungefär 90 procent av de nygifta männen och kvinnorna har givit korrekt svar. Samma gäller för de samboende ogifta. När vi däremot går över till frågan om det gifta paret som skiljer sig inte har gemensamma barn så blir problemet större att avgöra vad som är det riktiga svaret. Fortfarande gäller att "Den som bäst behöver bostaden" är det mest korrekta svaret men samtidigt gäller att kontraktinnehavaren ju normalt får bostaden om inte den andra kan visa att han eller hon bättre behöver bostaden. Vi tolkar därför svaret "Kontraktinnehavaren" och "Den som bäst behöver den" som de mest korrekta svaren och finner då att bland de nygifta svarar ungefär hälften av såväl männen som kvinnorna korrekt på denna fråga och det gör också de samboende männen i samma andel. Två tredjedelar av de samboende kvinnorna svarar på detta sätt och tycks alltså ge korrekt svar i större utsträckning än de andra.

Vi återkommer till vårdnad om barn. Ovan konstaterade vi att några av frågorna är "korrekt" besvarade av samtliga men några frågor om vårdnad finns kvar som kan vara av intresse att se litet närmare på. Vi frågade såväl de nygifta som de samboende ogifta: "Vem tror du blir vårdnadshavare för det/de gemensamma barnet/barnen i ett ogift samboende förhållande om modern avlider?" (bilaga 1, kolumn 214 och bilaga 2, kolumn 169). De allra flesta av de tillfrågade har svarat "Fadern" mer eller mindre automatiskt. Detta svar är ej helt korrekt, eftersom enligt då gällande lag

fadern först efter ansökan fick vårdnaden om barnet/barnen. Då dessa frågor ställdes fanns ej heller gemensam vårdnad av barn till samboende ogifta. Vi kan alltså se att endast ungefär tio procent av de nygifta männen och de samboende männen och kvinnorna svarat helt korrekt på frågan medan 18 procent av de nygifta kvinnorna svarat korrekt (tabell 7.12). Det är alldeles uppenbart att då dessa intervjuer gjordes var svaret "Fadern" eller ännu mera uppenbart "Automatiskt fadern" ett felaktigt svar sett ur lagens synpunkt. Däremot är det inte osannolikt att våra tillfrågade har besvarat frågan om vem de tror i normalfallet får vårdnaden och då är även dessa svar i icke ringa utsträckning så att säga korrekta svar. Det finns dock ingen sammanställning över hur verkligheten såg ut i detta avseende vid tiden för intervjuerna, dvs. i hur många av dessa fall som fadern fick vårdnaden och i hur många fall som barnets mormor eller annan person fick vårdnaden om barnet.

Tabell 7.12 "Vem tror du blir vårdnadshavare för det/de gemensamma barnet/barnen i ett ogift samboendeförhållande om modern avlider?"
Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Automatiskt fadern	76	71	81	72
Fadern efter ansökan	10	18	11	11
Moderns föräldrar	9	7	3	10
Myndighet	2	2	1	1
Vet ej	3	2	5	6
Bastal	98	100	104	111

En annan av vårdnadsfrågorna som ställdes till båda urvalen löd: "Vem tror du blir vårdnadshavare för gemensamma barn i ett ogift samboendeförhållande om föräldrarna skiljer sig?" (bilaga 1, kolumn 216 och bilaga 2, kolumn 171). (I frågeformuläret använde vi uttrycket "skiljer sig" trots att den termen mera hänför sig till gifta samboende än till ogifta.) Eftersom, då intervjuerna gjordes gemensam vårdnad var omöjlig innebar det i praktiken att om föräldrarna separerade så fortsatte modern att vara ensam formell vårdnadshavare av barnet eller barnen. Helt korrekt svar är alltså utan tvekan "Modern" – detta svar har avgivits av 60 procent av de nygifta männen och kvinnorna och nästan lika många av de samboende männen och kvinnorna (tabell 7.13). Ett svar som också är riktigt i viss mån är det som några få procent av de nygifta männen och kvinnorna svarat nämligen "Fadern om modern är olämplig" – under förutsättning att fadern är motiverad nog att processa. Så mycket som 14–15 procent av de samboende ogifta männen och kvinnorna har angivit detta svar.

Det går att konstatera att några svar är felaktiga sedda från lagens synpunkt och det är svaret "Den som är mest lämplig". Enligt lagen kunde fadern vara klart mera lämplig än modern men hon behöll ändå automatiskt vårdnaden om barnet/barnen även efter en separation såvida fadern inte hos domstol begär att han skall få vårdnaden. Vi kan här alltså konstatera att

Tabell 7.13 "Vem tror du blir vårdnadshavare för det/de gemensamma barnet/barnen i ett ogift samboendeförhållande om föräldrarna separerar?"
Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Modern	61	59	57	52
Fadern om modern är olämplig	3	5	14	14
Prövas av domstol	7	9	4	3
Mest lämplig	26	27	22	27
Vet ej	3	0	3	4
Bastal	98	100	104	111

såväl männen som kvinnorna i de två materialen svarar rätt i ungefär samma utsträckning men att endast ungefär hälften gör det.

Det förefaller även här uppenbart att åtskilliga av våra tillfrågade ser på samboendet såsom helt jämställt med äktenskap eftersom så pass många som en dryg fjärdedel svarat att det är den mest lämpliga som får vårdnaden även i dessa fall – en regel som gäller vid upplösning av äktenskap.

Vi ställde i undersökningen två frågor som gäller sociala bidrag (bilaga 1, kolumn 220 och 221 samt bilaga 2, kolumn 175 och 176). Den ena frågan lyder: "När det gäller rätt till sociala bidrag till familjen tror du då att det är några skillnader mellan gifta och samboende ogifta om parterna ej har gemensamma barn?" (tabell 7.14). Den andra frågan är likalydande men förutsätter att de har gemensamma barn. Något förenklat kan man säga att om de har gemensamma barn föreligger ingen skillnad. På den första frågan svarar mellan ungefär 50 och 60 procent att det inte utgör någon skillnad – något fler av de nygifta svarar så än av de samboende (tabell 7.13). Bland dem som ser skillnad gäller att både bland de nygifta och de samboende ligger majoriteten av svaren på "Skillnad till de giftas fördel".

Av svaren på den andra frågan (tabell 7.15) framgår att ungefär tre fjärdedelar av såväl de samboende som de nygifta och av såväl män som kvinnor säger att någon skillnad icke föreligger. Något fler bland de gifta säger att

Tabell 7.14 "När det gäller rätt till sociala bidrag till familjen tror du då att det är några skillnader mellan gifta och samboende ogifta om parterna ej har gemensamma barn?"

Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Nej, ingen skillnad	64	61	56	49
Skillnad till giftas favör	11	20	19	23
Skillnad till ogiftas favör	3	4	3	1
Ospecificerade skillnader	14	4	15	11
Vet ej	7	11	7	16
Bastal	98	100	104	111

Tabell 7.15 "När det gäller rätt till sociala bidrag till familjen tror du då att det är några skillnader mellan gifta och samboende ogifta om parterna har gemensamma barn?"

Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Nej, ingen skillnad	74	75	81	66
Skillnad till giftas favör	7	7	5	14
Skillnad till ogiftas favör	9	12	6	3
Ospecificerade skillnader	4	1	7	9
Vet ej	6	5	2	9
Bastal	98	100	104	111

det kan vara fördelar till de ogiftas favör medan något fler av de ogifta säger att där finns en skillnad till de giftas favör – grannens gräs är grönare.

På samma fråga men med specifikationen att de ej har gemensamma barn svarar mellan ungefär 50 och 60 procent att det icke utgör någon skillnad – något fler av de nygifta svarar så än av de samboende (tabell 7.14). Bland dem som ser skillnad gäller att både bland de nygifta och de samboende ligger majoriteten av svaren på "skillnad till de giftas fördel".

Vi kan av svaren på dessa två frågor åter se att en klar majoritet av våra tillfrågade ser på och tror att även det omgivande samhället ser på samboende och äktenskap som likvärda och likartade. Endast en liten del ser skillnader.

Vi har också ställt fyra frågor om arvsförhållandena för samboende ogifta respektive gifta med och utan barn (bilaga 1 kolumn 222–225 och bilaga 2, kolumn 205–208). Den första frågan i detta sammanhang lyder: "Om ett par bor tillsammans utan att vara gifta och den ene avlider vet du då vem som ärver honom/henne om de har gemensamma barn?". De följande frågorna är ungefär likalydande men presumerar att paret är samboende utan att vara gifta och ej har barn, respektive att de är gifta med respektive utan barn.

Det korrekta svaret på den första frågan är något förenklat, att barnet/barren ärver och ingen annan. Självfallet kan testamenten förekomma som komplicerar bilden men sannolikt har inte många tänkt på det. Som framgår av tabell 7.16 svarar endast 74 procent av de nygifta männen och 72 procent av de samboende männen rätt på denna fråga medan så pass många som 87 procent av de nygifta kvinnorna och 88 procent av de samboende kvinnorna svarar korrekt.

På frågan vem som ärver om den ena av de ogifta samboende avlider och de inte har gemensamma barn är det korrekta svaret "Föräldrar eller syskon" och drygt 80 procent av de nygifta männen och kvinnorna ger det svaret. Det gör också de samboende kvinnorna medan däremot endast 69 procent av de samboende männen ger korrekt svar (tabell 7.17). De övriga svaren ligger huvudsakligen på svaret "Den samboende". Så mycket som 18 procent av de samboende männen tror att den samboende ärver. Eftersom vi vet att praktiskt taget inga testamenten förekommer bland de samboende ogifta är det inte heller rimligt att anta att dessa män tänker på testamenten

Tabell 7.16 "Om ett par bor tillsammans utan att vara gifta och den ene avlider, vet du då vem som ärver honom/henne om de har gemensamma barn?"
Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Barnen	74	87	72	88
Barn och den samboende	4	5	9	5
Den samboende	4	2	10	2
Barn och föräldrar	4	3	3	2
Föräldrar	9	2	7	1
Vet ej	3	1	0	2
Bastal	98	100	103	111

Tabell 7.17 "Om ett par bor tillsammans utan att vara gifta och den ena avlider, vet du då vem som ärver honom/henne om de je har gemensamma barn?"
Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Den samboende	9	10	19	11
Föräldrar eller syskon	83	86	69	79
Vet ej	7	4	12	10
Bastal	98	100	103	111

Tabell 7.18 "Om någon av makarna i ett äktenskap skulle avlida, vet du då vem som ärver honom/henne om de har gemensamma barn?"
Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Barn hälften, make/maka hälften	79	81	67	78
Barn, endast	8	13	15	10
Make/maka, endast	11	6	17	12
Vet ej	2	0	2	0
Bastal	98	100	103	111

till förmån för den samboende när de avger sitt svar utan det förefaller rimligt anta att det är fråga om uppenbar kunskapsbrist.

Den tredje frågan i samband med arv målar upp situationen med ett gift par där den ena dör och de har gemensamma barn. Det korrekta svaret är att det endast är barnet som ärver den döde. Endast ungefär tio procent av våra tillfrågade ger ett korrekt svar på den frågan.

Det förefaller sannolikt att åtskilliga av de tillfrågade tänker på den efterlevandes giftorätt och därför har sagt att barnen ärver hälften och make/maka hälften (tabell 7.18).

Det finns ju också möjligheten att det svaret grundar sig på tanken att man kan testamentera högst hälften av sin giftorättsandel till annan så att

barnen inte ärver hela giftorättsandelen. Mellan 65 och 80 procent av våra tillfrågade har avgivit detta svar som således är klart felaktigt men som kan tyda på två olika typer av sammanblandningar av sakförhållanden som i sig kan tänkas vara empiriskt rimliga.

Den sista frågan om arv gäller äktenskap där makarna ej har gemensamma barn. Det korrekta svaret är där "make eller maka" och ungefär 95 procent av våra tillfrågade ger det korrekta svaret, några få ger andra svar.

Den sista kunskapsfrågan i frågeformulären handlar om grupplivförsäkring och lyder: "Om den ene maken i ett äktenskap avlider utfaller grupplivförsäkring till efterlevande make och eventuella barn. Tror du att samma gäller för ogift sammanboende?" (bilaga 1 kolumn 226 och bilaga 2, kolumn 213). Det är svårt att säga vilka svar som är riktiga på denna fråga, eftersom både statlig och annan grupplivförsäkring finns och reglerna vid tillfället för intervjun var ganska snåriga. Vi finner här en tendens till att kvinnorna är mindre "optimistiska" än vad männen är. Här, till skillnad från svaren på många andra frågor, gäller att en majoritet av de tillfrågade tror att samhället icke betraktar samboende ogifta och äktenskap som likvärda i detta avseende. Enligt uppgift från försäkringsbolagen var det mest korrekta svaret vid tiden för intervjun att samma regler inte gäller såvida man inte skriver särskilt förmånstagarförordnande, i så fall gäller samma regler. Ungefär 15 procent av de samboende ogifta har i så fall svarat korrekt på denna fråga medan endast nio procent av de nygifta männen och så mycket som en fjärdedel av de nygifta kvinnorna svarat korrekt (tabell 7.19).

De ovan relaterade svaren visar att det tycks vara vanligt att tro att ogift samboende juridiskt sett är mera likt äktenskap än vad det faktiskt är. Man kan tolka detta som att våra tillfrågade har projicerat sina egna åsikter i ganska stor utsträckning på det omgivande samhället.

Tabell 7.19 "Om den ene maken i ett äktenskap avlider, så utfaller grupplivförsäkringen till efterlevande make och eventuella barn. Tror du att samma gäller för ogift samboende?"

Procent

	Nygifta		Samboende	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Ja, samma gäller	43	28	39	31
Nej (rätt svar)	9	24	20	19
Nej (fel svar)	20	18	14	15
Nej (obedömbart)	20	28	19	26
Vet ej	7	2	7	9
Bastal	98	100	104	111

Vi kan se av ovanstående genomgång och av frekvensfördelningar på svaren till frågorna att variationen mellan frågorna beträffande korrekt eller icke korrekt svar är större för männen än för kvinnorna men att samtidigt kvinnorna genomsnittligt har en något mera korrekt kunskap än vad männen har.

En analys av de korrekta och icke korrekta svaren på dessa kunskapsfrågor i förhållande till svar på frågan om man ser fördelar med ogift samboende

jämfört med gift samboende (bland urvalet av samboende gifta) visar att de som inte ser fördelar med ogift samboende framför att vara gift har lägre genomsnittlig kunskap än de som ser sådana fördelar. Detta gäller för såväl männen som för kvinnorna. Vid motsvarande jämförelse beträffande att se nackdelar med ogift samboende i relation till att vara gift framkommer likartade tendenser. De som ser nackdelar med ogift samboende har större kunskaper än de som inte ser några nackdelar med ogift samboende i relation till att vara gift.

Det tycks som om de som givit uttryck för någon åsikt, oberoende av vilken, har något större kunskaper än vad de har som inte givit uttryck för åsikt om för- respektive nackdelar med ogift samboende i relation till att vara gift. Vi kan också formulera detta så att den som har låg kunskap och således troligen dålig uppfattning om de skillnader som finns mellan samboendeformerna (ogift och gift) och i stort en uppfattning om att ogift samboende inte skiljer sig väsentligt från äktenskap inte heller har någon fastare grund för att se för- eller nackdelar i särskilt hög utsträckning. Det är ju också i första hand människans varseblivning av verkligheten som styr reaktionerna och inte någon "objektiv" verklighet.

Samboende som senare separerat eller gift sig

Som tidigare nämnts har vi följt de 111 samboende ogifta paren och vi finner att efter tre år har 21 par separerat och 27 par gift sig med varandra. De återstående 63 paren sambor således fortfarande ogifta tre år efter första intervju tillfället. Vi skall här studera om något samband föreligger mellan syn på för- respektive nackdelar med ogift samboende och de senare civilståndsåändringarna.

Ungefär lika många (mellan 24 och 29 procent) av de sedermera separerade, av de sedermera gifta och de fortfarande samboende kvinnorna såg vid tidpunkten för intervjun 1974 fördelar med att vara ogift samboende. Dessa tre kategorier skiljer sig inte heller åt i fråga om andelen som angav nackdelar med ogift samboende kontra äktenskapet. Bland männen däremot finns betydande skillnader mellan dessa tre "civilståndsgrupper". Något mer än hälften av de män som senare separerat såg vid intervju tillfället fördelar med ogift samboende medan 30 respektive 35 procent av de fortfarande samboende och de sedermera gifta männen såg sådana fördelar. På motsvarande sätt såg färre av de sedermera separerade männen nackdelar (14 procent) än de fortfarande samboende (21 procent) och de sedermera gifta männen (27 procent).

Vi kan alltså konstatera att en viss tendens finns att bland dem som sedermera separerar (n. b. vi rör oss här endast med en treårsperiod) är synen på ogift samboende i relation till giftermål mera positiv än bland dem som fortsätter att vara samboende (gifta eller ogifta). Det är helt rimligt att de som sedermera gift sig inte skall ha sett mängder av fördelar och mycket få nackdelar med att vara samboende ogifta – då hade de sannolikt inte gift sig. Vi bör också komma ihåg att av de efter tre år återstående samboende ogifta kommer en del att separera och andra att gifta sig och åter andra

fortfara att vara samboende ogifta till dess en av dem dör. Det är möjligt att om vi ställt frågan om för- och nackdelar med ogift samboende inte bara i relation till att vara gift utan i relation till att inte vara samboende alls skulle vi kanske fått flera nackdelar med samboende nämnt av dem som sedermera separerade än bland de andra. Om så skulle vara fallet kan vi av dessa data dra den preliminära slutsatsen eller ställa upp antagandet att samboende utan äktenskap för de flesta ses som identiskt med äktenskapet (sånär som på det formella detaljerna) och att samboende för ett fåtal ses som ett steg mot äktenskap. Anknytningen till att de separerade ser fler fördelar med samboende än med äktenskap är här att de antingen anser att samboendet utan äktenskap är en "enklare" form än samboende med äktenskap eller att de ser samboende utan äktenskap som helt väsensskilt från äktenskap. Den senare tolkningen förefaller med tanke på resultaten i övrigt dock mindre trolig.

Normer

Återintervjuer har utförts med ett antal av paren i samboendematerialet. Alla de som gift sig eller separerat under första året efter den ursprungliga intervjun har återintervjuats. Dessutom har ytterligare ett antal av dem som gift sig eller separerat under andra eller tredje året återintervjuats. Vidare har också ett antal par återintervjuats med utgångspunkt från första intervjun därför att de av oss betraktats som på något sätt särskilt intressanta.

Återintervjuerna har varit mindre strukturerade och systematiserade än de ursprungliga intervjuerna. Vid första intervjun användes ett strukturerat och ganska hårt standardiserat frågeformulär under det att återintervjuerna har utformats mera som samtal med de tillfrågade. Samtalen har förts utifrån en lista med frågor som varierat i antal, beroende på situationen mellan 60 och 80 frågor. Dessa samtal har spelats in på band och senare skrivits ut. Genom att vi använt en frågelista innebär det dock att intervjun har varit ganska strukturerad även om den icke varit standardiserad och alla tillfrågade har betts ta ställning till samtliga frågeställningar som varit aktuella och vi har strävat efter att formulera frågorna på någorlunda likartat sätt för att uppnå jämförbarhet.

Bland de frågor som togs upp i återintervjun var ett antal om vilka normer som skall gälla för ogifta samboende respektive för gifta.

Vi ansåg det mindre lämpligt att ställa direkta frågor om vilka normer som gäller i den tillfrågades samliv med sin partner. I stället bad vi dem ta ställning till ett antal preciserade normer eller regler som kunde tänkas gälla för andra och frågade i vilken utsträckning de gällde för deras eget parförhållande. Frågorna var således formulerade på följande typsätt: "Många människor anser att för gifta finns regler som bestämmer hur de skall förhålla sig till varandra och till andra. Många anser t. ex. att gifta människor bör ha gemensamt umgänge, vad tycker du?" På detta sätt tog de tillfrågade ställning till "regler" om att gifta människor utöver att ha gemensamt umgänge bör ta ansvar för varandra, ha gemensam ekonomi, visa känslomässig trohet, visa sexuell trohet, ha gemensam bostad och att få öppna varandras post. Efter det att den tillfrågade tagit ställning till dessa normer ställdes

också frågan: "Har du och din samboende några sådana regler? Vilka?". Om den tillfrågade inte kunde redogöra för några sådana regler – och det var vanligtvis fallet – gick intervjuaren och den tillfrågade igenom listan på nytt. Vi gick vidare och frågade: "Har du och din samboende diskuterat detta?" och "Är ni överens?" samt "Tycker du det går bra att tala med din samboende om dessa frågor?".

Våra tillfrågade har också betts ta ställning till två frågor rörande aspekter av emotionell trohet och skillnad mellan ogift samboende och äktenskap: "Tror du att en stadigt samboende människa kan vara förälskad i någon annan än sin partner utan att partnern blir lidande på det?" samt "Tror du att en gift människa kan vara förälskad i någon annan än sin partner utan att partnern blir lidande på det?".

Av betydelse för inställningen till trohet av olika slag antog vi vara om respondenten haft konkreta erfarenheter eller icke. Vi ställde därför längre fram i intervjun ett par frågor om partnerns egen "trohet". Vi frågade dels om den tillfrågade trodde att partnern haft förhållande med någon annan och oavsett om så var fallet varför den tillfrågade trodde eller inte trodde att partnern haft något sådant förhållande. Frågan var avsiktligt formulerad så att något särskilt slags förhållande inte nämndes. Ett inte ovanligt svar på frågan var en motfråga om vilket slags förhållande som avsågs. Intervjuaren svarade då att med frågan avsågs såväl emotionella som sexuella förhållanden.

Huvudavsikten med dessa frågor har varit att söka finna om de tillfrågade har föreställningar om samboende och äktenskap vad gäller samlevnaden, trohet av olika slag, gemensamhet av olika slag – samma föreställningar för samboende som för äktenskap.

Ett utdrag ur en intervju kan belysa dessa förhållanden. Intervjuaren ställde beträffande en konkret fråga om den tillfrågade ansåg att detta borde gälla för gifta men inte för samboende ogifta. Svaret blev: "Nej, det tror jag inte. Nej, jag tycker det skall vara lika". Detta citat från denna intervju kan antyda att den tillfrågade dels tror att det inte är någon skillnad, dels anser att det inte bör vara skillnad.

Många andra respondenter svarar på likartat sätt och anser att man inte skall ställa upp särskilda regler men ändå har de ingen som helst svårighet att redogöra för sina egna åsikter om hur det bör vara. Ett exempel på det är:

I vardagslivet tänker vi normalt inte på att vi handlar efter regler och normer. En av våra tillfrågade svarade på följande sätt: "Regler och regler kan man väl inte gå efter" men han kom så småningom fram till att det är självklart att människor som bor ihop är skyldiga varandra ansvar. Normerna eller reglerna är sålunda "självklarheter" eller fungerar som några slags "naturlagar".

Problemet med skillnader mellan äktenskap och ogift samboende kan illustreras med en av våra intervjuade som säger: "När man är förlovad och har barn ihop och räknar med att vara tillsammans så skall det väl vara lika som att vara gift och ha barn ihop." Dels anger denna respondent tre etableringskriterier, nämligen att man är förlovad, har barn ihop samt räknar med att vara tillsammans. Dessutom säger den tillfrågade inte hur situationen är i verkligheten men hur den bör vara. Uppenbarligen har hon

någon föreställning om skillnad mellan ogift samboende och äktenskap även om hon vid en kort fråga med kort svar säger att det inte finns någon skillnad.

Föreställningar om skillnader mellan att vara gift eller samboende ogift finns. Som exempel kan nämnas en av de män vi har intervjuat som säger att "Man hör inte riktigt ihop som det är nu". Han ville nämligen gifta sig. En annan av de intervjuade som gift sig säger: "När vi bara var förlovade" och antyder därmed att de nu kommit ett steg "längre" i utvecklingen. De allra flesta av våra respondenter har dock uppenbarligen i mycket stor utsträckning jämställt samboende med äktenskap även i dessa interna avseenden.

På frågan om huruvida gifta människor bör ta ansvar för varandra fick vi i det närmaste total enighet om att de bör göra det. Ingen av de tillfrågade har heller givit uttryck för någon annan uppfattning än att också ogifta samboende skall ta ansvar för varandra. En fullständig överensstämmelse mellan normen för gifta och normen för ogifta samboende föreligger således i detta fall. Många av de tillfrågade har här spontant sagt att "det är väl ingen skillnad mellan ogifta samboende och gifta".

På frågan om gemensamt umgänge uppstår en annan situation eftersom oenighet inom paren råder om huruvida man skall ha gemensamt umgänge eller inte. Uppenbarligen råder här dock det förhållandet att våra tillfrågade inte differentierar mellan gifta och samboende ogifta i denna fråga utan snarare är tveksamma inför frågan som sådan.

Likadana är tendenserna vad gäller frågan om gemensam ekonomi och vad gäller känslomässig trohet etc.

Då vi frågat vem av de samboende ogifta som sedermera gift sig har vi fått något varierande svar på frågan om vari skillnaden ligger mellan att sambo och att vara gift. Ett par t. ex. säger att de anser att de lika gärna kunnat fortsätta att leva ogifta om det inte varit för vetskapen om att det är praktiskt att vara gift. Den praktiska nyttan tycker de emellertid inte att de märker något av. Å ena sidan tycks de anse att det finns några slags skillnader men de märker dem just inte. Andra säger t. ex. som en av våra intervjuade nygifta män att samboendet "känns mera bekräftat om man är gift". En kvinna säger t. ex. att hon tycker att äktenskapet ger en starkare samhörighetskänsla. En man säger att "det känns mera helt när man är gift", en annan man att "man är mera familj om man är gift". Ytterligare en man säger att han tror att "hans hustru tycker det känns tryggare att vara gift än att sambo ogift". Det är dock litet oklart om vari tryggheten ligger. Det kan vara trygghet i specificerade avseenden men det framgår inte. Det kan också vara trygghet i att följa en tradition. Den symbolhandling som vigseln utgör tycks på något sätt stärka gemenskaps- och trygghetskänslan för många människor.

Vi kan jämföra dessa resonemang med svaren på några frågor som vi ställde till urvalet av nygifta par som vi intervjuade 1974. Vi ställde där frågan: "Känner du större trygghet och säkerhet inför framtiden nu som gift än tidigare?". Med denna fråga framtvängades snarast svar om att förändringar skett. Trots detta har endast drygt hälften svarat "ja" på frågan. Nästan var tredje av kvinnorna säger att det känns juridiskt tryggare att vara gift än att vara ogift medan ungefär var femte av såväl männen som

kvinnorna tycker att det känns känslomässigt tryggare.

På en annan fråga svarade ungefär tio procent av såväl männen som kvinnorna att de innan de gifte sig trodde att det skulle bli förändringar genom giftermålet.

Inte mer än knappt tio procent har märkt några förändringar hos omgivningen efter giftermålet och ungefär 15 procent svarar på en annan fråga att de märkt ekonomiska fördelar, t. ex. i form av bidrag med att vara gift framför att vara ogift samboende – några få har märkt sådana nackdelar.

Trots dessa skillnader i uppfattningar bland de nygifta om skillnader mellan att vara ogift samboende eller att vara gift finner vi ändå som svar på frågan: "Vad menar du med att vara samboende ogifta?" att mellan 80 och 90 procent av såväl männen som kvinnorna säger att det är "som att vara gift", "indirekt gift" och "som gift – långvarigt" (jämför tabell 2.1 sid. 28).

Vi kan åter konstatera att en klar majoritet av såväl samboende ogifta som nygifta ser samboende och äktenskap som nästan identiskt likadana. Ett mindre antal kan se vissa smärre skillnader mellan de två formerna för samlevnad.

Vi ställde också frågan till de samboende gifta: "Anser du att ert förhållande är fullt jämförbart med ett äktenskap?". På denna fråga svarade 90 procent av såväl männen som kvinnorna "Ja" medan ett fåtal svarade "Nej". Svaren på denna fråga jämfört med det tidigare resonemanget visar att denna nästan totala överensstämmelse i svaren döljer en hel del nyanseringar. Det är väl inte så att de tillfrågade "ljuger" när de svarar "Ja" på denna fråga utan att de huvudsakligen förenklar situationen i svarsögonblicket. Detta "Ja" är naturligtvis i viss mening helt korrekt – det uttrycker emellertid inte hela sanningen. Samtidigt är det sannolikt så att i det vardagliga livet känner i stort sett alla av dem som svarat "Ja" på frågan inte någon skillnad mellan dessa samlevnadsformer utan anser dem likvärda. Först när man kommer in på konkretioner och på detaljer märker de att där finns vissa smärre differentieringar som kan vara väsentliga men bara väsentliga i vissa avseenden och mera totalt sett är de två samlevnadsformerna identiska företeelser.

Eftersom så pass många ändå gifter sig måste det innebära att många ser en klar skillnad mellan samboende och äktenskap. Den demonstrerade starka tendensen att på normativ väg jämställa ogift samboende med äktenskap gör sannolikt att många undertrycker och med intellektualiseringar maskerar den skillnad de faktiskt känner mellan ogift samboende och äktenskap.

Vi har i detta avsnitt huvudsakligen visat data som indikerar skillnader/likheter och diskuterat vilka skillnader som kan spåras i människors tänkesätt vad gäller frågan om att sambo ogift eller att sambo som gift. De i början av detta avsnitt nämnda studierna samt den av Jergeby, Nordlund och Trost (1975) redovisade sammanställningen visar att utifrån sett föreligger mycket små skillnader mellan samboende ogifta och gifta och vi har här visat att inifrån sett föreligger också mycket små skillnader. Vi återkommer till denna diskussion i avsnittet som behandlar ogift samboende såsom social institution (kapitel 8).

Preliminär slutsats

I detta kapitel har vi redogjort för de tillfrågades svar på ett antal frågor som rör för- och nackdelar med samboende, som rör normer kring samboende, föreställningar om skillnader mellan ogift samboende och äktenskap.

De ogifta samboende har en mycket hög ekonomisk integration. Denna ekonomiska integration är i stor utsträckning en subjektiv ekonomisk integration eftersom det lagliga systemet vid tiden för intervjun inte understödjer denna ekonomiska integration. Den subjektiva ekonomiska integrationen understöds av bristfälliga juridiska kunskaper bland många samboende ogifta. Vi har bland samtliga de ogifta samboende endast påträffat ett ömsesidigt kontrakt som var avsett att reglera de ekonomiska mellanhavandena mellan parterna och testamente förekommer nästan inte alls.

I stort sett alla ogifta samboende har uppgivit att de anser sitt förhållande fullt jämförbart med äktenskap och nära nog alla de nygifta anser också att ogift samboende är fullt jämförbart med äktenskap. Det tycks emellertid vara så att denna fulla jämförbarhet mera är av normativ karaktär och således säger mer om hur den tillfrågade anser det borde vara än hur det de facto är. Det förefaller av resultaten i detta kapitel att döma som om ogift samboende i stor utsträckning är en variant av äktenskap och inte något alternativ, inte heller något förspel. Utöver den inte oväsentliga skillnaden i upplevelse av familjegemenskap är skillnaden mellan innehåll i samboendeformerna små. Vi har inte funnit någon egenskap som för samtliga eller ens större delen av de ogifta samboende eller de nygifta anses differentiera mellan ogift samboende och äktenskap. Endast 27 procent av männen och 40 procent av kvinnorna som är samboende ogifta tror att de inte kommer att gifta sig. Det bör dock observeras att beslutet att gifta sig förutsätter att båda är överens eller att den enas önskan att gifta sig är starkare än den andras önskan att inte gifta sig.

8 Separation

Inte sällan ställs frågan om samboende utan äktenskap är en mera instabil tvåpersonersgrupp än par som lever såsom gifta. Trost (1977) har gjort ett försök att svara på frågan om skilsmässa/separation är mer vanligt bland samboende ogifta än bland gifta. I det material av 111 samboende ogifta par som intervjuades 1974 hade tre år efter intervjun 18 procent separerat. Följdfrågan här är då: är detta mer eller mindre än bland gifta? Vi vet att skilsmäsofrekvensen varierar med äktenskapets varaktighet och för att kunna göra en jämförelse krävs att vi också vet varaktigheten av samlevnaden för de samboende ogifta som har separerat. Vi vet också att skilsmäsofrekvensen varierar med ålder vid äktenskapets ingående och även den variabeln bör kontrolleras på något sätt. I undersökningen ställdes frågan till de samboende ogifta 1974 hur länge de hade sambott. Svaren på denna fråga har sammanställts med kännedom om när de separerade och denna kombination visar att de par som separerat i genomsnitt har sambott i ungefär 4,5 år (median) innan de separerade. Två av paren hade sambott 13 år och tre av dem hade sambott kortare tid än ett år.

Man kan mot denna bakgrund göra uppskattningen att skilsmäsofrekvensen skulle vara ungefär 18 procent och att varaktigheten skulle röra sig om ungefär fem år.

Åldern vid samboendestarten är som nämndes ovan av stort intresse. Våra data visar att 80 procent av de samboende som separerat var 25 år eller yngre när de flyttade samman.

Dessa data kan jämföras med äktenskapsskillnader för att ge svar på den allmänna frågan som nämndes ovan. Jämförelse kan göras med den kohort som gifte sig 1971. Det förefaller lämpligt att välja just den kohorten, eftersom vi dels har uppgift om ålder vid äktenskapets ingående och skilsmäsofrekvens för den kohorten. Dessutom har de som gift sig 1971 startat sitt samboende i genomsnitt ungefär samtidigt som de i vårt material som separerat.

Efter fyra års varaktighet hade åtta procent av de äktenskap som ingicks 1971 upplöstes genom skilsmässa. Den siffran kan jämföras med, som vi nämnde, 18 procent i vårt urval av samboende ogifta.

Jämförelsen är dock inte helt relevant eftersom åldern vid samboendets start eller äktenskapets start är av stort intresse. Data för 1971 års kohort visar att efter fyra års varaktighet hade 16 procent av dem som var yngre än 20 år när de gifte sig fått äktenskapsskillnad och åtta procent av dem som var 20–24 år då de gifte sig.

Med dessa data kan man således säga att upplösningsfrekvensen bland samboende ogifta skulle vara ungefär dubbelt så hög som bland gifta. Denna slutsats är dock något förhastad eftersom frågan i sig är felaktig. Frågan förutsätter en fullständig jämförbarhet mellan samboende ogifta och gifta. Som har visats i tidigare avsnitt är jämförbarheten endast delvis korrekt, den är delvis skenbar.

Det är uppenbart att många av dem som sambor ogifta är att jämföra med dem som har gift sig men samtliga av dem som har gift sig har med mycket få undantag varit samboende före äktenskapet. De har så att säga haft möjlighet att separera innan de gifte sig och en hel del av dem som har separerat bland de samboende ogifta skulle om de inte separerat ha gift sig och eventuellt ha skiljt sig senare. Vi vill därmed icke ha sagt att samboende utan äktenskap skulle vara ett slags proväktenskap men uppenbart är att endast en del av de samboende ogifta kan jämföras med gifta, medan en hel del rimligen bör jämföras med det traditionella systemets stadigt sällskap-period respektive förlovningsperiod. Sannolikt skulle ingen ha kommit på tanken före den tid då samboende utan äktenskap var vanligt förekommande att ställa frågan om det var vanligare att förlovningar upplöstes än att äktenskap upplöstes.

Som framgår av tabell 9.1 (sid. 134) har 24 par av de 111 som vi intervjuade hösten 1974 fram till mitten av mars 1978 separerat. Återintervjuer har gjorts med ett antal av de par som separerat. De återintervjuer vi har utgörs av samtal med såväl mannen som kvinnan i sju av paren samt med enbart kvinnan i två av paren. Endast hälften av dem som separerat var någonsin förlovade med varandra. Som framgår av tabell 8.1 var av de samboende 111 som fortfarande hösten 1977 var samboende ungefär 60 procent förlovade, medan cirka 85 procent av dem som sedermera gift sig har varit förlovade. Av materialet nygifta par från 1974 var 90 procent förlovade. Detta kan jämföras med Trosts (1971) undersökning av nygifta 1964 – alla vara förlovade innan de gifte sig. Förlovningsperiod kan ses som en indikator på en högre grad av integration i paret än vad avsaknad av förlovningsperiod innebär.

Å ena sidan kan man hävda att om hög grad av integration föreligger är sannolikheten mindre att man skall vantrivas med varandra och sannolikheten därför också mindre att man skall separera. Å andra sidan kan också sägas att förlovningen fungerar som ett band som gör det svårare att separera när man inte längre trivs tillsammans.

Många studier (t. ex. Karlsson 1951) visar att den tid under vilken man känt varandra innan man gift sig har klart samband med den senare äktenskapliga "lyckan". Vi skulle mot den bakgrunden kunna vänta oss att desom separerat skulle ha känt varandra kortare tid än de som fortfarande är samboende och än de som är gifta. Medianen för den tid under vilken parterna känt varandra är för de separerade mindre än ett år, och för de fortfarande samboende ungefär två år. För dem som gift sig och för materialet nygifta par från 1974 är mediantiden för bekantskap före sammanflyttningen mellan ett och halvannat år. Vi finner således en viss om än mycket svag tendens i vårt material till likartade resultat som Karlsson (1951) m. fl. funnit.

Tabell 8.1 Andelen förlovade, procent

	Procent, ca
Samboendematerialet:	
Fortfarande samboende	60
Sedermera gifta	85
Sedermera separerade	50
Nygifta 1974	90

Ett annat tecken på integration kan vara hur man omnämner sin samboende. Bland de separerade männen omnämnde två tredjedelar sin samboende som "samboende". Bland de fortfarande samboende männen är det bara sju procent som benämner sin samboende på detta sätt och ingen av dem som sedermera gift sig har sagt att de använt denna form. Bland de separerade kvinnorna har två tredjedelar svarat att de när de talar om sin samboende använder de hans egennamn (motsvarande för separerade män är en tredjedel). Endast 13 procent av de fortfarande samboende kvinnorna och elva procent av dem som sedermera gift sig använder egennamn. Bland de fortfarande samboende och bland de sedermera gifta är "fästman" den vanligaste omnämmandeformen. Man kan se dessa skillnader som skillnader i integration, man kan också se den som tecken på att man på något sätt vill medvetet eller omedvetet understryka den låga etableringsgraden i sitt förhållande.

Vid intervjun 1974 frågade vi våra intervjupersoner om de avsåg eller trodde att de skulle komma att gifta sig. Bland de sedermera separerade männen har två tredjedelar sagt att de tror att de kommer att gifta sig eller haft för avsikt att gifta sig med den de sambodde. Lika många bland dem som fortfarande sambor gav det svaret vid vår första intervju. Kvinnorna förefaller haft en mera realistisk uppfattning än männen. Sålunda svarade vid första intervjun 51 procent av dem som fortfarande sambodde att de hade för avsikt eller trodde att de skulle gifta sig medan ingen av de separerade kvinnorna då trodde på möjligheten av ett äktenskap.

Praktiskt taget alla kvinnor har 1974 svarat att de ansåg sitt förhållande fullt jämförbart med ett äktenskap. Det gäller således för såväl dem som senare gift sig, för dem som senare separerat som för dem som fortfarande sambor. Nästan alla de fortfarande samboende och de sedermera gifta männen ansåg sitt förhållande fullt jämförbart med äktenskap medan en tredjedel av dem som senare separerat ansåg förhållandet ej vara fullt jämförbart med ett äktenskap.

Vi har redovisat dessa resultat trots att bastalen för i synnerhet de sedermera gifta och de sedermera separerade är mycket små. Det vore fel att dra slutsatser om verkliga skillnader utifrån detta material, bl. a. beroende på det lilla antalet, bl. a. beroende på att urvalet är ett systematiskt urval och inte ett slumpmässigt. Resultaten kan dock ligga till grund för antaganden och underlätta tolkning av annat material.

Som framgår av ovanstående redovisning samt av tidigare avsnitt kan vi möjligen dra slutsatsen att många av de samboende par som separerar inte är att jämföra med det traditionella äktenskapet utan snarare med stadigt sällskap-perioden eller den traditionella förlovningsperioden.

En del av dessa indikatorer, såväl de som förefaller vara uppenbara in-

dikatorer på grader av integration, såväl ekonomisk/teknisk som emotionell som barnförekomst etc. kan tyda på förekomst av band (jfr. Turner 1970), som håller samman paret och gör det svårare att separera eller skiljas. Det är också de yttre och inre "tekniska" band som har anförts i ganska hög utsträckning i diskussionerna i samband med äktenskap eller icke äktenskap. I samband med diskussioner kring familjelagssakkunnigas förslag från 1972 om att förenkla proceduren kring äktenskapsskillnad och göra det lättare för människor som vill skilja sig att också göra det har man också sökt eliminera "tekniska" hinder eller band. Lagen kan ju dock bara ta bort det legala bandet och inte det emotionella och inte heller i någon större utsträckning tekniska/ekonomiska band.

Vi skall här presentera några belysande data från par som var samboende ogifta vid vår intervju 1974 och som vi återintervjuat beroende på att de separerat.

Paret I hade känt varandra i något år då de flyttade samman. Kvinnan fick lägenhet och mannen flyttade in när han var klar med sin militär-tjänstgöring. Båda trodde vid första intervjun att de skulle komma att gifta sig. Enligt båda är det huvudsakligen kvinnan som vill gifta sig trots att mannen uttrycker att ett samboende är mera bekräftat om man är gift än om man sambor ogift, medan kvinnan mer ser äktenskapet som en juridisk bekräftelse.

Separationen hade flera orsaker. Dels hade mannen börjat gå i gruppterapi och förändrades genom den så att han inte längre var beroende av sin samboende på samma sätt som tidigare. Dels kom de två genom hans förändrade arbetssituation att bo på skilda orter. Dels hade enligt mannen hans sexuella förbindelse med en annan en viss betydelse. Mannen var den som föreslog att de slutgiltigt skulle separera. Han säger vid återintervjun att separationen var mycket svår men att den var nödvändig. Separationen skedde i flera etapper och var av allt att döma mycket emotionellt svår för både mannen och kvinnan. Rent praktiskt var det dock inga svårigheter, eftersom de inte hade många gemensamma ägodelar och lägenheten var skriven på kvinnan som naturligen bodde kvar i den genom att han flyttade till annan ort.

Paret II hade känt varandra i ungefär tre år då de flyttade samman och fick en lägenhet. Båda var negativa till äktenskap och ansåg att det inte var någonting som någonsin skulle kunna bli aktuellt för dem.

Enligt mannen var separationen delvis förorsakad av det förhållande som han hade vid sidan om, delvis av att han och hans samboende inte förmådde ge varandra tillräcklig frihet. Kvinnan tar också hon vid återintervjun upp mannens förhållande till en annan samt det faktum att han vid ett flertal tillfällen påpekat att det fattades något emotionellt mellan dem och att han också ansåg att han hade utvecklats ifrån henne. Sedan de beslutat sig för att separera bodde båda kvar i lägenheten tills hon hade fått en lämplig annan lägenhet. De hade inte många gemensamma ägodelar och umgås fortfarande.

Paret III hade känt varandra i ungefär två år då de flyttade samman. Anledningen till att de flyttade samman var att de fick gemensam lägenhet. Båda säger att äktenskap överhuvudtaget aldrig kom på tal, varken före eller under samboendet. Mannen säger vid första intervjun att han inte

vet om de var överens, eftersom frågan aldrig berördes. Båda trodde dock vid första intervjun att de sannolikt skulle komma att gifta sig och för båda angavs var för sig att skälet i så fall skulle vara att de fick barn.

Vid återintervjun säger båda att separationen varit aktuell under mycket lång tid. Hon anger som orsak hans alkoholkonsumtion och otrohet. Mannen säger att det var han som tog upp frågan till diskussion då han tyckte att deras förhållande höll på att spåra ur. Direkt utlösande faktor var att han kom på henne med att vara otrogen. De fortsatte att bo tillsammans tills dess han träffade sin nuvarande samboende och flyttade hem till henne. Enligt kvinnan var den utlösande faktorn att mannen startade ett nytt förhållande och att hon fick stöd från sin nuvarande samboende.

Paret IV är av ett helt annat slag. De hade känt varandra i ungefär en vecka då de flyttade samman och sammanflyttningen kom successivt. Vid första intervjun var båda inställda på äktenskap men kvinnan var inte säker på att hon skulle gifta sig med den hon sambodde med, medan däremot mannen trodde att de två småningom skulle komma att gifta sig.

Vid återintervjun sade kvinnan att om hon hamnade i en stabil äktenskapsliknande situation igen så skulle hon gifta sig.

Paret är inte helt överens i sin uppfattning om hur separationen gick till. Mannen säger att de inte drog jämnt och att hennes svartsjuka gjorde att han knappt fick tala med andra. Kvinnan å sin sida säger att hon ville ha slut på deras förhållande men att hon var alltför feg för att göra det på ett snyggt sätt. Hon sökte förevändningar att flytta därifrån och gjorde det så småningom. Enligt henne fortsatte han att uppvakta henne trots att hon på flera sätt visade sitt ointresse. Både mannen och kvinnan uppger att det inte uppstod några större praktiska problem då de separerade och att det troligen berodde på att de bott ihop en kort tid och inte hunnit skaffa sig något gemensamt.

I fall V uppger mannen att de känt varandra i två månader och kvinnan i sju månader innan de flyttade samman. Skillnaden beror på att mannen räknade dem som samboende från den tidpunkt då han flyttade in hos henne medan kvinnan räknar dem som samboende först då de flyttade in i en gemensam lägenhet. Mannen säger att han aldrig haft en tanke på att gifta sig med sin samboende. Däremot har han inget emot att gifta sig någon gång i framtiden. Kvinnan däremot säger att äktenskap är inte något hon "drömmer om".

Enligt mannen var det klart utsagt att samboendet endast skulle vara så länge som de bodde i samma stad. De visste att han skulle flytta därifrån men när han gjorde det envisades hon med att följa med. Han gick inte med på det. Hon fortsatte att ringa till honom, vilket inte var särskilt populärt då han hade skaffat sig ett nytt sällskap.

Kvinnan däremot säger att meningen var att de skulle flytta gemensamt men att hon ville bryta förhållandet. Enligt henne ansåg han dock att de hade det bra tillsammans och han ville inte separera. Efter ett tag gick han dock med på att separation ändå var det riktiga. Kvinnan säger att separationen berodde på deras olika inställning till vad som var väsentligt i livet.

Kvinnan säger att det var svårt att gå ifrån varandra men att det hade varit svårare om de varit gifta. De praktiska problemen som uppstod var

huvudsakligen av ekonomisk natur, t. ex. att han vägrade betala en ekonomisk skuld till henne. Mannen uppger att det stora problemet i samband med separationen var att hon vägrade förstå att det var slut och att hon fortsatte att ringa honom.

I par VI fanns också en viss osäkerhet om när de flyttat samman. Enligt mannen skedde sammanflyttningen sex månader före intervjun, enligt kvinnan var det ett år. Enligt mannen hade paret för avsikt att gifta sig småningom. Däremot säger kvinnan vid första intervjun att deras förhållande kändes alltför osäkert för att de skulle komma att gifta sig.

Paret är vid separata återintervjuer överens om att deras förhållande stadigt försämrades och att de fick allt mindre gemensamt. Det var kvinnan som tog upp frågan om isärflyttning. Enligt henne var mannen i början negativ. Han var nöjd med deras förhållande som det var. När kvinnan flyttade hade de inga svårigheter att komma överens. Det största problemet som uppstod var frågan om vårdnaden av barnet. Vid återintervjun inväntade de lagen om delad vårdnad.

Denna något kortfattade genomgång av det mycket begränsade material vi har till förfogande om separation efter en tids samboende utan äktenskap ger vissa upplysningar. En av dem är att uppenbarligen är samboende utan äktenskap en ganska heterogen företeelse. En annan är att problem i samband med isärflyttning kan vara ganska omfattande men inte behöver vara det. Många av de par vi här refererat hade inte särskilt hög grad av ekonomisk/praktisk integration. Studien har inte haft som något tungt vägande syfte att se på separationen mellan samboende ogifta. Genom t. ex. Claessons et al (1973) studie vet vi att det finns en mängd tekniska/praktiska problem i verkligheten. Deras material grundar sig visserligen inte på utsagor av samboende som separerat utan på utsagor av juridiska rådgivare.

9 Slutsatser och tolkningar

Vi har i de tidigare kapitlen redovisat material och analyser av skilda slag. Det har varit data och andra uppgifter från såväl Sverige som från andra delar av världen. Vi har redovisat material från gången tid såväl som från nutid. Vi har arbetat med officiell och annan tillgänglig statistik och vi har samlat in egna data samt bearbetat andra material som funnits tillgängliga. Vårt material har genomgående rört sig om en man och en kvinna och deras beteende såsom en tvåpersonersgrupp, såsom ett par och deras relation till varandra och till det omgivande samhället i form av små grupper eller i form av det sociala systemet i stort med dess lagar, förordningar och andra normer.

Vi skall i detta kapitel söka få en samlad bild av vad som egentligen har hänt och hur verkligheten ser ut idag vad gäller äktenskapsfrekvens, vad gäller samboende ogifta. Vi skall också söka svar på frågan om varför förändringarna har skett och varför människor sambor utan att vara gifta, varför de gifter sig etc. I nästa kapitel (10) följer vi en berättelse om en kvinna och en man som träffas och som fortsätter att träffas, som sambor och som småningom gifter sig. Det kapitlet får ses som en illustration till de slutsatser och tolkningar som redovisas i föreliggande kapitel.

Som har framgått av kapitel 4 som handlar om hur sammanflyttningen går till, finns det huvudsakligen två sätt på vilka sammanflyttningen sker. Vi vet inte hur pass vanliga de två sätten är i förhållande till varandra men vi vet att båda är mycket vanliga. En kvalificerad gissning skulle kunna innebära att förekomsten av båda dessa två sammanflyttningssystem ligger inom gränserna 40–60 procent. Det ena systemet är ett succesivt sammanflyttande det andra är ett sammanflyttande vid en given tidpunkt efter ett mer eller mindre uppenbart beslut. Det successiva sammanflyttandet kan gå till så att den ena av dem råkar ha en liten lägenhet och den andra bor i hyresrum eller hos föräldrar. Den senare stannar över natt hos den förra allt oftare och allt tätare. Småningom övergår detta mer eller mindre omärkligt i ett samboende. Tiden under vilken denna process pågår varierar mycket mellan olika par och vi kan inte ange annat än att det kan röra sig om veckor, det kan röra sig om månader och det kan röra sig om längre tider. Det andra systemet innebär ett sammanflyttande vid en given tidpunkt efter ett mer eller mindre uppenbart gemensamt beslut. Inte sällan tycks någon konkret händelse av typen graviditet eller att paret fått lägenhet, att en av dem fått arbete och måste flytta från orten, utgöra ett incitament till beslutet om en sammanflyttning. Det uppfattas sannolikt av paret självt

och av omgivningen som en anledning och möjligen också en orsak att flytta samman.

Många av de par som sambor är förlovade. En del av dem har förlovat sig före samboendetiden medan andra gjort det under samboendetiden. Förlovningen finns kvar som social institution även om den inte finns kvar som legalt insitut. Innebörden av förlovningen tycks vara att ytterligare understryka att det är fråga om ett stadigvarande förhållande och parterna vill klargöra såväl för sig själva som för omgivningen att de utgör ett par, att de utgör en enhet. Inte sällan tycks förlovningen utgöra någon slags passagerit – det syns på att förlovningen inte sällan eklateras och i anslutning till det har många av paren fest för sig själva eller tillsammans med de närmaste vännerna och släktingarna.

Det finns inga möjligheter att avgöra hur många av dem som sambor som kommer att gifta sig, hur många par som kommer att upplösas av dödsfall eller hur många som separerar. Vi kan ha vissa uppskattningar av hur många par som separerar inom given tid eller som upplöses genom dödsfall inom given tid eller som gifter sig inom given tid. Som visades i kapitel 8 har vi kunnat göra vissa uppskattningar av hur många som separerar efter fyra å fem års samboende. Det tycks vara ungefär 20 procent. Som framgår av tabell 9.1 tycks ungefär 25 procent ha gift sig efter ett samboende av i genomsnitt tre till sex år. Det bör dock observeras att vi inte vet vilken grad av representativitet detta material har.

Tabell 9.1 Andelen gifta, separerade och fortfarande samboende av samboendematialet i mars 1978, dvs. 3 1/2 år efter första intervjun

	Procent
Gifta par	25
Separerade	22
Osäkra	2
Fortfarande samboende	51
Bastal	111

Vi har i denna studie inte tagit upp frågan om upplösning genom dödsfall. Eftersom de flesta av dem vi talat med har betraktat sig själva som ett par i alla avseenden förefaller det troligt att den som överlever betraktar sig som motsvarighet till änka eller änklung. Vi vet också av Claessons et al (1973) studie att många problem uppstår i samband med bodelning, arvsskifte m. m. De emotionella svårigheterna synes i en högre grad i dessa fall kompletteras av praktiska svårigheter än i fall då de två varit gifta med varandra.

Om de två separerar är situationen delvis likartad. En viktig skillnad ligger däri att inte sällan är de två som separerar från varandra ovänner och vill gärna skada varandra i samband med separationen. Det förefaller vara ungefär lika vanligt som om de varit gifta och skall skilja sig. I princip tycks samma slag av problem uppstå som om de två varit gifta. I de fall då de två varit samboende en relativt kort tid och inte nått någon högre grad av ekonomisk integration eller annan praktisk integration och inte heller har barn vållar separationen sannolikt inte några större praktiska pro-

blem. Var och en kan ta sitt och det kan möjligen uppstå tvister om vissa detaljer som normalt inte torde vara svårlösta problem. I de fall då paret bott samman en längre tid och nått högre grad av ekonomisk praktisk integration och i synnerhet om de har barn blir problemen självfallet större. Det framgår också av Claessons et al (1973) studie att så är fallet i icke ringa omfattning.

Beträffande vårdnaden om barnet eller barnen finns sedan första januari 1977 möjligheten för samboende föräldrar likaväl som för andra föräldrar att ha gemensam vårdnad om barnen. Det är ännu mycket få av dem som är samboende som hittills har begärt gemensam vårdnad av barnen. Separationen förändrar i sig inte den gemensamma vårdnaden från rent formell synpunkt. Om däremot föräldrarna inte kan komma överens i andra frågor är det troligen så att de också har vissa svårigheter att komma överens i fråga om vårdnaden och i fråga om ansvar för och skötsel av barnet eller barnen. Här torde icke föreligga någon skillnad i princip mellan gifta och ogifta utom vad gäller den rent legala sidan.

I de fall då ett gift par skiljer sig är det ingen tvekan för någon, varken för dem själva eller för utanförstående att de varit gifta. Då däremot ett par som sambott utan äktenskap separerar kan de berörda ha olika åsikt och synsätt på hurudan relationen var före separationen. Vi har funnit tecken på att den ene i vissa fall kan ha intresse av att definiera situationen annorlunda än ett samboende. Det kan vara fråga om att ta till vara tekniska/ekonomiska aspekter, som genom ett förnekande av samboende ger favörer. Det kan också å andra sidan vara en trygghet att se relationen såsom ett samboende och icke endast som en tillfällig förbindelse. Eftersom vår studie har berört samboende och äktenskap och inte separation har vi endast material och underlag i begränsad omfattning för att uttala oss om vad som sker i samband med separation.

Då ett par gifter sig inställer sig frågor om varför de gifter sig, när de gifter sig, hur de gifter sig och vilken skillnad det blir för dem efter äktenskapets ingående. Utifrån de data och de resonemang som presenterats i tidigare kapitel skall vi här söka besvara dessa frågor.

Vi har i kapitel 5 funnit att det tycks finnas två slags syn på varför man gifter sig. Den ena är att man gifter sig därför att man vill ändra civilstånd – man vill gå över från stadiet att vara samboende utan att vara gift till att vara samboende och att vara gift. Det andra synsättet tycks vara att det är själva giftermålet som är syftet med att gifta sig – ceremonin eller själva handlingen är det som har betydelse. Vi har inte uppgifter om hur vanligt det ena eller det andra synsättet är, delvis beroende på att det inte är synsätt som vi som vardagsmänniskor går omkring och funderar på. Vanligen är vi ju inte medvetna om de egentliga orsakerna eller motiven till vårt handlande. Oavsett om den egentliga orsaken till giftermålet är att ändra civilstånd eller att vara med om en ceremoni så har ceremonin för nästan alla en betydelse i sig. För dem som skall ändra civilstånd kan man säga att själva giftermålet är en passagerit. För dem däremot för vilka ceremonin är betydelsefull kan ceremonin sägas snarare vara en bekräftelserit.

Vi har också funnit att det för de allra flesta är självklart att man skall gifta sig någon gång i framtiden om man sambor.

Frågan om *när* ett par gifter sig kan besvaras utifrån åtminstone två synsätt. Det ena är att man sätter frågan om *när* i relation till datum, årstid eller annan yttre händelse av typ kungabröllop, midsommar etc. Den andra aspekten av *när* paret gifter sig är när de gifter sig i förhållande till vad som händer dem själva. Den första aspekten är lättare att besvara än den andra. Vi kan konstatera att yttre inflytelser av typen kungabröllop har viss betydelse men sannolikt inte särskilt stor betydelse. Vi kan också konstatera om vi ser på fördelningen av äktenskap ingångna under 1977 (jämför tabell 9.2) att variationen är ganska stor över tid. 1977 inträffade påsken i början av april, pingsten inträffade i maj månad och som alltid inträffade midsommar i juni samt många semestrar i juli. Vi finner också en mycket stor anhopning av giftermål under de månaderna. Under december – julkänningen – har vi åter något fler än under de månader som har de lägsta frekvenserna januari, februari, mars och november. Å ena sidan avspeglar årstidsväxlingarna i viss mån yttre händelser, värme, fest, samhällseliga högtidligheter etc.

Å andra sidan avspeglar också denna variation skeenden som har mera direkt med paret att göra som t. ex. ledigheter. Vi har i Sverige ganska långa ledigheter kring helgerna och många har lång semester i juli. Vi har också sett, som framgår av redovisning av materialet, att frågan om *när* ibland anknytts till utlandsresor, de företas av vanliga människor oftast i anslutning till semestrar.

Tabell 9.2 Giftermålens fördelning på månader under 1977 (preliminära uppgifter)

	Antal	Procent
Januari	1 955	4,8
Februari	1 859	4,6
Mars	2 056	5,1
April	3 499	8,6
Maj	4 546	11,2
Juni	6 375	15,7
Juli	5 926	14,6
Augusti	3 514	8,7
September	2 594	6,4
Oktober	2 689	6,6
November	2 247	5,5
December	3 092	7,6
Totalt	40 352	

Källa: Allmän månadsstatistik 1978:5, sid. 7.

Vi har i kapitel 6 antagit att de flesta par som gifter sig sedan länge räknat med att gifta sig men det är inte en tillräcklig förutsättning för giftermål. Vad som krävs är att paret ska komma sig för med att gifta sig. För det krävs en utlösande faktor. Vilken faktor det är spelar sannolikt en underordnad roll. För paret som sådant har det naturligtvis en mycket stor betydelse eftersom giftermålet blir av och det i sin tur kan få ganska långtgående konsekvenser i synnerhet på längre sikt. Det synes dock omöjligt att peka ut några speciella händelser som är gemensamma annat än att en av dem var utlösande och den kumulerade effekten kom att bli så stor

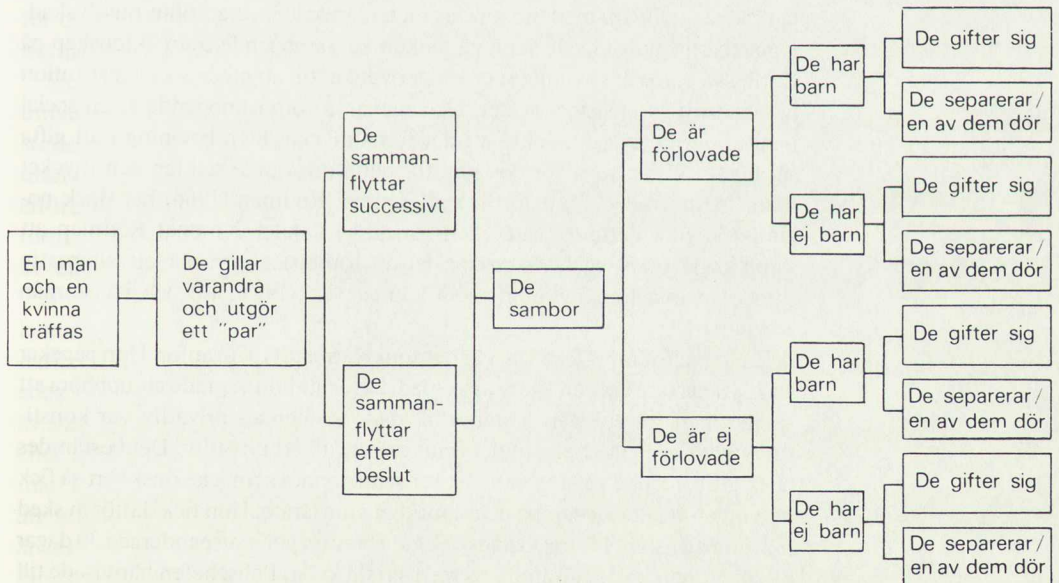
att endast en liten och till synes obetydlig händelse blev utlösande.

Det är svårt för den utanförstående betraktaren att i förväg avgöra vilken händelse som är den sista eller utlösande. Det är svårt att avgöra varför just den händelsen blev den avgörande, varför den relativt lilla händelsen blev så betydelsefull att de två samboende gifter sig.

I viss mån sammanhängande med *när* ett giftermål sker är också frågan *hur* det sker. Som framgår av kapitel 6 inleds ungefär två tredjedelar av äktenskapen genom kyrklig vigsel och ungefär en tredjedel genom borgerlig vigsel. Det framgår också att en klar majoritet gifter sig med högtidligheter av ena eller andra slaget och att vigseln utgör en rituell handling eller åtminstone en fest för de allra flesta. Festen kan innebära att man till den knyter vänner och bekanta, släktingar etc. Vi har funnit mycket få par som har gift sig utan att ha någon slags festlighet alls.

Vi har sökt illustrera de vanligaste skeendena i figur 9.1. Det bör poängteras att denna figur endast är en illustration av några av de skeenden som kan förekomma och att den är en förenkling. Vi har ändå valt att ta med den därför att den ger viss grad av nyansering. Den återspeglar sannolikt de vanligare skeendena. Det bör också påpekas beträffande figur 9.1 att tidsavstånden mellan de olika skeendena självfallet varierar och att mycket stora variationer finns. För några av paren kan hela detta förlopp ske på några månader, för andra kan det ta årtionden, för några sker den successiva sammanflyttningen snabbt och för några går den långsamt, några av dem sambor mycket lång tid innan de får barn, några av dem får aldrig barn etc.

Figur 9.1 En schematisering av samboendeförlopp

Avvikande beteende eller social institution?

Arafat och Yorburg (1973) säger att de mest betydelsefulla resultaten av deras undersökning av en studentgrupp är att man fick belägg för att den stora majoriten av dem som levde tillsammans var inte äktenskap i framtiden något mål när de startade sitt samboende. De hade inte heller några klara förväntningar över huruvida de skulle komma att gifta sig med den de bodde tillsammans med. Arafat och Yorburg säger att samboendeförhållandet kanske utkristalliserar sig som ett universellt mönster för unga människor eller det kan utveckla sig till ett universellt substitut för äktenskap även för vuxna. När dessa par, som Arafat och Yorburg studerade, flyttade samman såg de inte sitt samboende som försöksäktenskap vilket det i realiteten i viss utsträckning var.

I en artikel i Newsweek den 1 augusti 1977 konstaterar en anonym författare att vissa människor sambor därför att de är i opposition mot äktenskapet. Andra sambor därför att de ser samboendet som en korttidsmöjlighet när de är rumslösa eller när rumskamaraten har flyttat. I samma artikel sägs att för det mesta är dock samboendet en försöksperiod före äktenskapet eller ett förspel till äktenskapet. Det förefaller således uppenbart att man i det sammanhanget ser samboendet som något helt annorlunda än ett äktenskap och inte en äktenskapsliknande situation.

Goode (1960) uttalar sig om förhållandena på de Karibiska öarna och säger att det samboendesystem som där finns är "sociologiskt lagligt". Han menar att det där är fråga om ett "kulturellt alternativ" till äktenskapet och att i stor utsträckning människor tvekar att gifta sig därför att de inte har råd att ställa till med bröllopsfest och utan fest är ceremonin misslyckad. Uppenbarligen är Goode inne på tanken att samboende utan äktenskap på Karibiska öarna är så vanliga att de har övergått till att bli en social institution likaväl som äktenskapet är det. Han menar att om samboende är en social institution innebär det också att det finns mycket liten belöning i att gifta sig för såväl den som gör det som för den omgivande släkten och mycket liten "bestraffning" i att fortfara att sambo. Rodman (1966) har dock polemiserat mot detta synsätt. Som påpekas i kapitel 2 menar Rodman att samboende utan legalt äktenskap på de Karibiska öarna är ett alternativ som man inte föredrar utan mera känner sig tvingad till och i viss mån accepterar.

Ett annat exempel från USA är det som Harmata (1976) anför. Hon påpekar att i Syd Dakota blev en lärare avskedad därför att hon vägrade att upphöra att sambo med sin pojkvän. Läraren hävdade att hennes privatliv var konstitutionellt skyddat, eftersom det finns en rätt till ett privatliv. Det bestämdes dock att beroende på att samhället ser samboendet som icke önskvärt så fick hon inte fortsätta att sambo och samtidigt vara lärare. Hon fick därför avsked från lärartjänsten. I Coral Gables i Florida blev en polis suspenderad i 30 dagar därför att han levde tillsammans med sin flickvän. Polischefen hänvisade till en bestämmelse i lagen i Florida från 1868.

Uppenbarligen visar dessa två exempel att så sent som 1975 sågs samboende utan äktenskap åtminstone i vissa delar av USA som ett klart avvikande beteende. De exempel som vi ovan redovisat från Anderna (Price, 1965) visar att såväl på 1500-talet som 1900-talet har samboende utan äk-

tenskap där varit en social institution sedd dock som något slags försöks-
äktenskap eller förspel till äktenskap. Hennon (1975) kom i sin studie av
collegestuderande i Väst Virginia fram till att samboende tycks vara en
fas i "dating-processen" eller ett förspel till äktenskapet eller ett alternativ
till äktenskapet. Det förefaller uppenbart att hon ser samboende utan äk-
tenskap icke som en social institution i samhället – möjligen som en social
institution i det delsamhälle som ett college kan utgöra. Med tanke på att
så pass många måste motivera och försvara sitt samboende anser vi ändå
att man får tolka Hennons synpunkter som att samboende snarare är ett
avvikande beteende.

Lewis et al (1975) delar upp samboende ogifta i tre kategorier, nämligen
sådana som bor samman på grund av tillfälligheter, såsom i ett substitut
för äktenskap och som förberedelse för äktenskap. Det är från deras un-
dersökning, som också rör huvudsakligen college-studerande, uppenbart att
samboende utan äktenskap skall ses som en företeelse som snarast är av-
vikande beteende – åtminstone under en övergångstid och såväl för individen
som för samhället.

Montgomery (1975) konstaterar att samboende utan äktenskap är en del
av "the courtship repertoire" och att det således inte är ett avvikande be-
teende, men det är heller inte någon social institution utan en företeelse
som ibland uppträder och ibland inte. Thorman (1973) är inne på samma
tankegång när han säger att samboende är en relation som antingen är
ett förberedande övergångsstadium till äktenskap eller också ett permanent
alternativ till det traditionella äktenskapet. Företeelsen är så att säga av-
vikande i meningen att den är relativt sällsynt förekommande men behöver
för den skull icke stämpas såsom avvikande, såsom i strid mot allmänna
normer.

Storm (1973) finner i sin studie, som också är gjord bland college- och
universitetsstuderande, att man kan dela upp gruppen samboende i åtmin-
stone fem olika slag av samboende. Ett av dem är av tillfällig karaktär
utan mycket engagemang, ett annat är av tillfällig karaktär med engagemang,
en tredje form är att man prövar möjligheterna för ett äktenskap, en fjärde
form är ett logiskt steg såsom förspel till äktenskap och det femte utgörs
av ett substitut för äktenskap.

Våren 1975 gjorde doktorandseminariet vid universitetet i Leuven under
ledning av Jan Trost ett seminariearbete om samboende i Leuven. Semi-
nariedeltagarna gjorde ett antal intervjuer med personer de studerande lyck-
ades finna och som var samboende. De lyckades finna något olika slag
av par. Svårigheten var dock att hitta människor som inte var studerande
eller akademiker. Det är uppenbart att de par som då intervjuades i viss
mån kände sig som avvikare i samhället. De flesta av dem hade för avsikt
att gifta sig och några stod just i begrepp att gifta sig. Fler än vad som
är att vänta sig rent slumpmässigt var också frånskilda. I praktiskt taget
samtliga fall var situationen sådan att den var klart avvikande från det
genomsnittliga i samhället.

Av denna genomgång från några olika delar av världen kan vi finna
att samboende utan äktenskap dels kan vara en klar och tydlig institution
dels kan klassificeras som avvikande beteende eller helt enkelt ovanligt
beteende.

När man i sammanhang som dessa talar om avvikande beteende, icke vanligt beteende eller om onormalt beteende, etc., kan man tänka sig flera olika synsätt. Det kan finnas normativa utsagor om att man skall, får eller bör bete sig på vissa sätt och på andra inte. Vi kan konstatera att i stora delar av det amerikanska samhället är samboende utan äktenskap avvikande i den meningen – det finns således normer som säger att man skall vara gift om man är samboende. Det kan noteras att ända till för ca fyra år sedan var samboende utan äktenskap förbjudet i Norge.

Ett annat sätt att se på företeelsen är att se på dess konsekvenser. Man kan säga att lagarna och bestämmelserna visserligen är sådana att de tillåter samboende men ett samboende kan på längre sikt medföra vissa konsekvenser för samhället, för de två samboende, för deras barn eller för deras omgivning. Om dessa konsekvenser är negativa sammanfaller inte sällan denna typ av normalitetsaspekt med den som bygger på normativa utslagor.

Samboende utan äktenskap kan i Sverige knappast ses som avvikande från deras sida som själva är samboende ogifta eller har varit samboende ogifta. Vi har inte några lagar eller bestämmelser som uppenbart bestraffar eller belönar samboende ogifta eller gifta. Lagen skiljer i vissa avseenden mellan dem av traditionella skäl och ibland av rent praktiska skäl. Självfallet finns vissa människor som anser att samboende utan äktenskap är felaktigt – företrädare för vissa religiösa åskådningar t. ex. Dessa normativa element eller utsagor är sparsamt förekommande i samhället. Vi kan dock sannolikt se spår av dem i den varierande giftermålsfrekvensen och den varierande sambofrekvensen som redovisas i tabell 3.7, som visar regionala variationer.

Den konsekvensmässiga normaliteten är något svårbedömd. Å ena sidan kan man hitta exempel på att i det långa loppet vore en fördel för de samboende själva om de vore gifta istället för att sambo ogifta men samtidigt kan man lätt finna exempel på motsatsen. Det finns inga möjligheter att klart säga att den ena formen är att föredra framför den andra för det enskilda paret. Dels är för- och nackdelar svåra att klargöra – många aspekter finns och ibland är uppgifter motsägelsefulla eller motstridiga. Dels ock vet man inget om vad som kommer att hända i det enskilda fallet. Man bör också ha i minnet att det som är en fördel för den ena parten ofta är en nackdel för den andra – man kan ofta inte tala om för- eller nackdelar för paret utan endast för den enskilde. Genomgående kan dock sägas att familjelagstiftningen är en skyddslagstiftning för den/de svagare (jämför SOU 1977:37 och dess bilaga 2).

Vår slutsats av denna genomgång, såväl i detta kapitel som i de tidigare kapitlen, blir att man absolut inte kan betrakta samboende utan äktenskap som avvikande beteende i Sverige. Frågan är då om vi skall betrakta samboende utan äktenskap såsom en social institution.

Såvitt vi kan bedöma är samboende utan äktenskap en social institution likaväl som samboende med äktenskap är det. En indikator på detta kan vara att i fler och fler sammanhang jämtställer lagstiftare, myndigheter m. fl. samboende utan äktenskap med samboende med äktenskap. Andra indikatorer är de data som vi presenterat från diverse undersökningar i de tidigare kapitlen. Det hör till det gängse beteendet att sambo ogift, det hör till det gängse beteendet att eventuellt småningom gifta sig. Man lever tillsammans med eller utan äktenskap, man får barn tillsammans, man skriver kontrakt

tillsammans, man köper möbler, husgeråd, etc. tillsammans. Man betraktar sig som en enhet, man betraktas av den närmaste vänkretsen som en enhet, man betraktas av samhället i stort som en enhet.

Det nuvarande "systemet"

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att jämföra det nuvarande samboende- och äktenskapssystemet med det traditionella som vi hade för låt oss säga tjugo år sedan. I övre delen av figur 4.1 (sid. 67) har vi sökt illustrera det traditionella systemet. Det startar med att man träffas, man börjar ett "stadigt sällskap", man annonserar sin förlovning, man lever under förlovning och slutligen gifter man sig och lever i äktenskap. Självfallet är den beskrivningen en förenkling men den torde återge huvuddragen i skeendet för en majoritet – vissa hade långa, andra korta stadiga sällskaperioder, vissa hade långa, andra korta förlovningstider etc. Stadigt sällskaperioden kunde avbrytas och gjorde det ibland varefter man startade på nytt. Likaså händer det att förlovningar bröts och aldrig ledde till giftermål och äktenskap. Den nya traditionen är illustrerad i den nedre delen av figur 4.1. Vi har där satt tre pilar för start av samboende eftersom för vissa, starten av samboendet kommer mycket tidigt under bekantskapstiden. För andra kommer den avsevärt senare. Vi har också på motsvarande sätt satt flera pilar vid giftermålet för att antyda att giftermålet synes vara senarelagt i förhållande till det tidigare traditionella systemet – ibland endast kort tid, ibland mycket lång tid. Självfallet gäller också för samboendeperioden att den kan avbrytas annat än av äktenskap. Den kan avbrytas av dödsfall likaväl som av en separation.

Äktenskapet av det traditionella slaget kan inte betraktas som någon homogen företeelse annat än i vissa få avseenden, nämligen att de två är gifta med varandra. I övrigt kan de två skilja sig åt i ålder såväl inom som mellan paren och skilja sig åt i mängder av andra avseenden. På samma sätt är de samboende inte någon homogen kategori. De skiljer sig såväl sinsemellan som mellan paren i mycket stor utsträckning i mängder av avseenden.

Dessutom tillkommer att samboendet icke ska jämföras helt och fullt i alla avseenden med det traditionella äktenskapet. Vissa av de samboende – i synnerhet många av dem som är mycket unga och många av dem som har sambott ganska kort tid – är mera att jämföras med sådana som i det traditionella systemet hade stadigt sällskap eller var förlovade. De utgör klart och tydligt en enhet, betraktar sig som en enhet, betraktas av omgivningen som en enhet etc. De har dock icke den traditionellt höga grad av integration i olika avseenden som vi normalt förknippar med äktenskapet.

Vi återkommer således till frågan om vad som utmärker äktenskap och vad som utmärker samboende ogifta. Nedan har vi uppställt en lista över indikatorer som inte sällan används som utmärkande för äktenskap eller äktenskapsliknande företeelser. Det bör poängteras att vad vi här nedan räknar upp är indikatorer eller "indicier" och icke något annat. Vi har avsiktligt gjort listan utan systematik – företeelserna är sådana som vi funnit vara icke sällan använda i vardagslivet.

Gemensam bostad.
 Gemensamma barn.
 Gemensam hushållskassa.
 Gemensam bil.
 Gemensam sommarstuga.
 Gemensamma möbler.
 Gemensamma husgeråd.
 Gemensam semester.
 Gemensamma vänner.
 Gemensamt sexualliv.
 Gemensamma måltider.
 Gemensamma skidtur, promenader, utflykter etc.
 Gemensamt "språk".
 Känsla av gemenskap att höra samman emotionellt.
 Betraktar sig själva som en enhet – en familj, ett par.
 Betraktas av vänner, bekanta, arbetskamrater som en enhet – ett par, en familj.
 Betraktas av samhället, i form av myndigheter etc., som en enhet – en familj, ett hushåll.
 Betraktar sig ha visst ansvar för varandra om t. ex. något händer.
 Betraktas av vänner, bekanta, arbetskamrater ha visst ansvar för varandra.

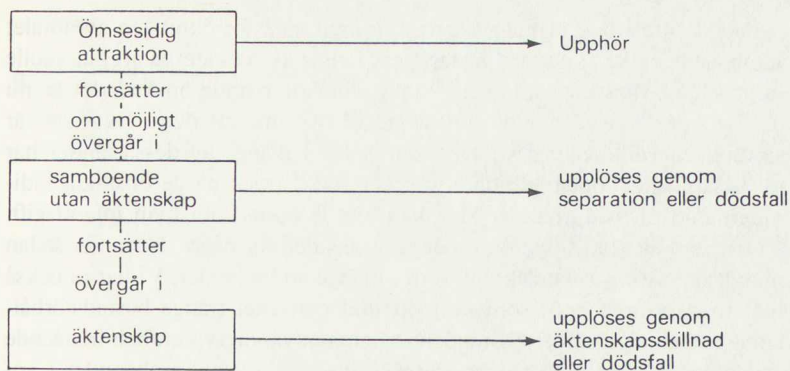
Alla dessa indikatorer är sannolikt giltiga för äktenskap – även om inte alla äktenskap kan karakteriseras med var och en av dessa indikatorer; de är indikatorer och inte karakteristika. Detsamma tycks uppenbarligen gälla för samboende gifta.

Vissa indikatorer gäller i mindre utsträckning för samboende ogifta än för gifta – t. ex. lagen och myndigheter klassificerar inte alltid samboende som en enhet. Dessutom gäller för en hel del av i synnerhet de nystartade samboende relationerna att de t. ex. ej har så stor ekonomisk integration, att de ej har barn etc. Samma torde dock i stor utsträckning ha gällt för äktenskap i det traditionella systemet där man sambott kort tid. Vi vill således hävda att samboendetiden (varaktigheten) som gift och/eller samboende ogift och dess "intensitet" är avgörande för arten av samboende – t. ex. den emotionella och ekonomiska integration – och inte om paret är gift eller inte.

Genom att i stort sett alla som varit gifta ett mindre antal år (äktenskap ingånget 1973 eller senare) har varit samboende före äktenskapet kan alltså de samboende ogifta sägas vara en något annorlunda kategori än de gifta i det avseendet att samtliga gifta har erfarenhet av att vara samboende men inte samtliga samboende har erfarenhet av att vara gifta.

Man kan också formulera detta så att man säger att efter kort tids varaktighet finns förhållandevis få gifta och förhållandevis många samboende ogifta, vid något längre tids varaktighet finns fler gifta och något färre samboende ogifta än vid den tidigare tidpunkten. Vid ytterligare en senare tidpunkt bör finnas ännu fler gifta och färre samboende ogifta än vid den tidigare tidpunkten etc.

Skeendet kan också illustreras på annat sätt. I figur 9.2 presenterar vi en illustration som vi skall söka verbalisera. Kvinnan och mannen känner

Figur 9.2 Illustration av ett vanligt skede som ibland tar lång tid, ibland kort.

sig dragna till varandra, de har en ömsesidig attraktion. Den upphör efter ett tag eller också fortsätter den, intensifieras och om praktiska möjligheter finns övergår den i ett samboende utan äktenskap på ett eller annat sätt i enlighet med vad vi ovan redovisat.

Samboendet kan upplösas genom separation eller dödsfall. Det kan också fortsätta och övergår i så fall i äktenskap (eftersom det inte upplösas genom separation eller dödsfall finns bara kvar möjligheten att samboende övergår i äktenskap). Äktenskapet upplösas småningsom antingen genom äktenskaps-skillnad eller genom dödsfall.

En viktig fråga återstår. Varför har giftermålsfrekvensen i synnerhet i Sverige och Danmark gått ner så pass markant som den gjorde mellan 1966 och 1973 och inte på samma sätt i andra länder? Sammanhängande med den frågan är också nästa fråga: Varför har andelen samboende ogifta bland alla samboende ökat så starkt i Sverige och Danmark men inte i andra länder?

Som visats ovan har samboende slagit igenom i Sverige och Danmark, i viss mån i Finland och Norge, i viss mån i USA och Frankrike samt på ett fåtal andra ställen. Världen i övrigt tycks vara ganska stabil i sin äktenskapsfrekvens och samboendet har trätt in möjligen i collegemiljöer och vissa andra "exklusiva" miljöer. Trost (1978:b) har hävdad att man kan se på samboendet utan äktenskap såsom en förnyad tradition – förnyad i relation till den som tidigare har funnits såsom vi har presenterat i kapitel 3 och ovan i detta kapitel. En bakgrund till denna snabba genomslagskraft i vårt land och i Danmark skulle vara den ganska starka traditionen vi har i det avseendet. En annan faktor av stor betydelse skulle vara som Manniche (1967) hävdar att kyrkan/kristendomen inte har samma genomslagskraft på de enskilda människorna i deras privatliv som i andra länder. Man kan också med fog hävda som t. ex. Reiss (1978) gör, delvis efter diskussioner med oss, att privatlivet i Sverige och Danmark har större helgd än vad det har i många andra länder. Vad den enskilda människan gör angår honom eller henne själv och inte myndigheterna i särskilt stor utsträckning. Om ingen annan är lidande av människans beteende i fysisk-teknisk mening så angår heller den enskildes betende inte andra. Det innebär i sig nödvändigtvis inte någon större tolerans, utan snarare ett krav på större personlig integritet. Detta återspeglas också i det gamla talesättet "det man inte lägger sig i behöver man heller dra sig ur".

Ibland anförs bostadsmarknaden som argument för ökningen av antalet samboende ogifta. Sålunda hävdas t. ex. i vissa av öststaterna att där skulle samboendet vara avsevärt mera vanligt förekommande än vad det är nu om det inte vore så ont om bostäder. Vi tror inte att detta argument är så tungt vägande som det ibland framhålls. I många av dessa länder har såväl samhället som traditionen mycket starkt tryck på de enskilda individerna att de ska gifta sig. Man kan inte få bostad om man inte är gift. Vi hade en likartad situation i många avseenden för några decennier sedan men icke i samma utsträckning som i många andra länder. Vi har ju också haft många samboende som sambott under mycket trånga bostadsförhållanden och man ska inte se samboendet som nödvändigtvis ett helt fristående etablerande av en tvåpersonersgrupp – inte sällan sker samboendet i anslutning till föräldrar eller andra släktingar. Låt oss avslutningsvis presentera en lista med satser som är framvaskade ur de tidigare kapitlen och ur detta kapitel. Dessa satser utgör i viss mån förenklingar men utgör också i viss mån slutsatser som trots sin förenkling är giltiga i dagens samhälle.

1. Sverige har under lång tid haft, internationellt sett, ganska låg giftermålsfrekvens. Den var något litet stigande under 50-talet och första hälften av 60-talet, den rasade snabbt ner från 1966 fram till 1973 och har sedan dess legat på en, för såväl svenska som internationella förhållanden mycket låg nivå. Nivån just nu ligger på ungefär 60–70 procent av vad den skulle ha gjort om situationen icke förändrats vid 1960-talets mitt.
2. Sverige har världens högsta samboendefrekvens utan äktenskap, tätt följt av Danmark.
3. I stort sett alla (sannolikt mer än 99 procent) som gifter sig har sambott ogifta under äktenskapsliknande förhållanden under längre eller kortare tid.
4. Sammanflyttningen tillgår på ettera av två sätt. Det ena sättet är ett successivt sammanflyttande där det vanligtvis är svårt att avgöra när sammanflyttningen blivit ett faktum – däremot är det inte svårt att fastställa att den är ett faktum. Det andra slaget av sammanflyttning är det som sker efter ett beslut och där tidpunkten för sammanflyttningen är lätt identifierbar. Den successiva sammanflyttningen påminner om en kontinuerlig stigande funktion medan beslutssammanflyttningen påminner om en diskret funktion.
5. Man gifter sig normalt beroende på att det är tradition att gifta sig och att det är tradition att vara gift om man sambor under en längre tid. Anledningen till att inte gifta sig är normalt att det inte finns någon anledning att gifta sig.
6. Tidpunkten för giftermålet bestäms av någon händelse som inte är unik. Jämförelsen med dropparna i bägaren som inte får bägaren att rinna över men kumuleras och ökar sannolikheten för att nästa droppe skall vara den som får bägaren att rinna över, ligger nära till hands.
7. Vigseln eller giftermålet sker vanligtvis under festliga förhållanden och kan vanligtvis ej betraktas som en passagerit utan mera som en konfirmationsrit.
8. Samboende med eller utan äktenskap betraktas av de flesta som i stort sett identiska företeelser – någon skillnad mellan dem märks inte i var-

dagslivet. Först då en av de två dör eller man separerar märks skillnaden uppenbart – i många fall inte ens då.

9. Separation och skilsmässa uppfattas av de flesta som ungefär samma företelse. De emotionella, praktiska, sociala problemen är trots lagstiftningsskillnader ungefär desamma. De är dessutom huvudsakligen beroende av graden av emotionell, praktisk, ekonomisk och social integration och sammanhänger mera med den totala varaktigheten av paret än av formerna för det.

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry should be supported by a valid receipt or invoice. This ensures transparency and allows for easy verification of the data.

Additionally, it is noted that regular audits are essential to identify any discrepancies or errors early on. This proactive approach helps in maintaining the integrity of the financial statements and prevents any potential issues from escalating.

The second part of the document outlines the specific procedures for recording income and expenses. It provides a clear step-by-step guide on how to categorize different types of transactions and how to calculate the net profit or loss for a given period.

Finally, the document concludes by highlighting the benefits of a well-maintained accounting system. It states that accurate records not only provide a clear picture of the company's financial health but also serve as a valuable tool for strategic decision-making and long-term planning.

Page 11

Page 12

Page 13

Page 14

Page 15

Page 16

Page 17

Page 18

Page 19

Page 20

Page 21

Page 22

10 En hypotetisk syndyasmohistoria

Som påpekades tidigare har den ungerske sociologen Löcsei (1970) myntat termen syndyamos för begreppet äktenskapsliknande parförhållanden oavsett om mannen och kvinnan är gifta med varandra eller sammanbor ogifta under äktenskapsliknande former. Vi skall här följa Annas och Arnes syndyasmohistoria som den kan utveckla sig. Vi vill inte påstå att den historia som vi får följa är någon beskrivning av hur det bör vara eller hur vi tycker att det borde vara eller hur en majoritet av befolkningen betar sig eller tycker att man skall eller bör bete sig. Vi skall ange några möjligheter som finns och vi vet att de inte är ovanliga. Beskrivningen av Annas och Arnes relation är avsedd att vara en illustration till slutsatserna och tolkningarna av våra studier som presenterats i föregående kapitel.

Som så många gånger tidigare är Arne med sina bästa kompisar på en danstillställning en sommarkväll. Som så många gånger tidigare är Anna med sina kompisar på en danstillställning en sommarkväll. Anna och hennes kompisar och Arne och hans kompisar råkar välja samma danstillställning samma kväll. Såväl Anna som Arne är ganska traditionella och danstillställningen de har gått på är ganska traditionell. Arne bjuder upp Anna och de dansar tillsammans, de småpratar på väg till och från dansen och i viss mån under själva dansen. Arne tycker att Anna är snygg och verkar trevlig och Anna tycker att Arne verkar vara en bra kille och att han är snäll. Tiden går och en stund senare bjuder Arne upp Anna igen. Om detta inte råkar vara en enstaka händelse så är det inte alls sannolikt att Arne och Anna kommer att träffas nästa gång de går på dans eller också stämmer de träff eller råkar träffas på annat sätt och de fortsätter sin bekantskap. De känner sig attraherade av varandra, tycker om varandra och går i melantiden när de inte träffas och längtar efter varandra, känner litet sug i maggropen och hjärtat bultar litet extra hastigt när de sedan träffas igen.

Självfallet finns ett antal andra sätt att träffas. Vi har tagit exemplet med danstillställningen som endast ett av många möjliga exempel. Det är också ett ganska vanligt sätt. Enligt Trost (1971) träffas ungefär en tredjedel av dem som senare gifter sig på danstillställningar och det förefaller som om den träffpunkten fortfarande är mycket vanligt förekommande. Självfallet förekommer också andra sätt att träffas t. ex. genom skolan, genom arbetet, genom vänner och bekanta etc. Låt oss se vidare vad som kan hända med Anna och Arne.

Om vi tänker oss att Anna och Arne flyttar samman successivt så kan det gå till på ungefär följande sätt. Den ena av dem råkar ha en liten lägenhet

och den andra bor i hyresrum eller hos sina föräldrar. En kväll när de är ute på bio eller är ute och dansar så följs de åt hem till den av dem som har lägenheten. Eftersom Anna och Arne är förälskade eller kärra i varandra är det ganska sannolikt att de har samlag med varandra och att den som ännu inte bor i lägenheten stannar kvar över natt eller åtminstone en bit in på natten. Detta kanske upprepas flera kvällar i synnerhet över veckosluten och småningom stannar den som inte är lägenhetsinnehavare kvar över hela veckoslutet och stannar kvar fler och fler nätter i veckan. Det innebär att han/hon tar med sig pyjamas/nattlinne, tandborste och successivt fler attiraljer. Småningom har den av dem som inte är innehavare av lägenheten flyttat över till den andra i praktiskt taget full utsträckning. I synnerhet om endast den ena har lägenhet och den andra inte har just mera tillhörigheter än kläder och hygienartiklar kan sammanflyttningen ske förhållandevis omärkligt och successivt. Tiden under vilken denna sammanflyttning sker varierar självfallet mellan olika par och vi kan inte ange några tidpunkter. Det kan röra sig om veckor, det kan röra sig om månader, det kan röra sig också om år.

Det andra systemet som Anna och Arne kan råka välja är ett där de inte flyttar samman successivt. I de flesta fall torde starten tillgå på samma sätt dvs. att de bor över natt hos varandra. Ingen av dem kanske har egen lägenhet, båda kanske bor hos föräldrarna eller i hyresrum. De flyttar dock inte samman successivt utan är tillsammans över veckosluten, kanske vissa nätter, kanske inte ens det. Anna och Arne kanske förlovar sig en middsommarafton eller vid någon annan av samhällets högtidligheter eller någon dag som de själva av någon anledning tycker vara särskilt högtidlig. Förlovningen innebär sannolikt för Anna och Arne att de känner sig mera som ett par som har bestämt sig för att fortsätta att vara tillsammans och det innebär vanligtvis också för Anna och Arne att de kan visa omgivningen att de utgör ett par. Förlovningen har således två viktiga funktioner, dels för dem själva, dels ock en för den närmaste omgivningen.

Småningom bestämmer sig Anna och Arne att de ska flytta samman. Anledningen till att de fattar detta beslut är självfallet att de fortfarande tycker mycket om varandra och vill vara tillsammans mycket. Den konkreta händelsen kan dock vara att Anna har blivit gravid och både Anna och Arne vill att hon skall föda fram barnet. Det kan vara så att de har fått en lägenhet, det kan vara så att en av dem fått arbete och flyttat från orten – någon vanligtvis praktisk händelse som innebär en liten påskjutning mot ett sammanflyttande.

Anna och Arne sambor nu och sannolikt gör de det i en lägenhet som är deras egen eller hyrd i andra hand. Undan för undan ökar deras ekonomiska, praktiska integration. De köper husgeråd tillsammans, de köper möbler, grammofon, TV-apparat m. m. Vissa av de större kapitalvarorna, som t. ex. stereoanläggning, bil, skall vara den enes. Mest sannolikt är att stereoanläggningen är Arnes medan hushållsassistenten är Annas. Som tidigare påpekades är Anna och Arne sannolikt ganska traditionella i mångt och mycket och även i sin könsrollsuppfattning.

De tänker över huvud taget inte på att skriva något kontrakt eller göra någon annan slags överenskommelse om vad som skall gälla för deras gemensamma ägodelar i samband med separation eller i samband med att

en av dem dör. De skriver inte heller något testamente till förmån för varandra eller till förmån för någon annan. De håller sannolikt inte heller reda på kvittan så att de i händelse av att något skulle hända kan visa vad som är den enes egendom och vad som är den andres eller kan klargöra vad som verkligen är gemensam egendom. Som så mycket annat i samhället skrivs avbetalningskontrakt sannolikt på Arne, dvs. på mannen, garanti-sedlar skrivs vanligtvis ut också på Arne, etc.

Om Anna och Arne inte förlovat sig tidigare är det möjligt att de gör det så småningom under samboendetiden. Förlovningen har då ungefär samma innebörd som om de hade förlovat sig innan de flyttade samman. Innebörden av förlovningen under samboendetiden är kanske att något ytterligare understryka att det är ett fast stadigvarande förhållande, att de vill klargöra för sig själva såväl som för omgivningen att de utgör ett par, att de utgör en enhet. De har förmodligen också en liten fest tillsammans och kanske också tillsammans med sina närmaste vänner och släktingar. De fortsätter att leva samman, känner sig som en enhet, Anna blir kanske gravid (igen), föder barn, den ekonomiska/praktiska integrationen ökar mer och mer allteftersom tiden går. Banden mellan Arne och Anna blir starkare och fler. Vi tänker här på band av ekonomisk natur, band av praktisk natur, t. ex. arbetsfördelningen i hemmet, vi tänker också på de band barn de facto utgör. Anna och Arne kanske skaffar sig en motorbåt eller en segelbåt tillsammans, med avbetalningar, de kanske skaffar sig en sommarstuga osv. Allteftersom tiden går måste småningom en av tre händelser inträffa. En av dem är att Anna eller Arne dör och därigenom upplöses paret. En annan möjlighet är att de separerar eller skiljer sig eller vilken terminologi man vill använda och att paret således upplöses. Den tredje möjligheten är att de gifter sig med varandra. Så länge ingen av dessa tre händelser har inträffat fortfar de att sambo ogifta.

Låt oss följa de tre möjligheterna som Anna och Arne har vad gäller deras samboendeform och förändringar i den. Om en av dem dör vet vi att vissa komplikationer uppstår förutom de emotionella, vilka vi inte ska gå in på i detta sammanhang. Anna och Arne har med största sannolikhet betraktat sig själva som ett par i alla avseenden och den som överlever betraktar sig som motsvarighet till änka eller änkling. Om de inte har barn kommer arvsfrågor in i bilden eftersom bodelning inte är aktuell i jämförbarhet med äktenskap. Under förutsättning att de har haft klart samägande till boet kan en hälftindelning ske ganska enkelt men, som påpekats ovan, är det osannolikt att Anna och Arne skulle ha "klara papper" i det avseendet. Vanligtvis krånglar inte den efterlevandes anhöriga om det inte är speciella förhållanden av ekonomisk eller social natur. Vi vet dock av uppgifter från advokater redan så tidigt som i Claessons et al (1973) rapport att många problem uppstår.

När Anna och Arne separerar är situationen delvis likartad. Den är likartad så till vida att de normalt inte har "klara papper" på vad som är vems ägodelar. En mycket viktig skillnad ligger däri att det inte är osannolikt att Anna och Arne är ovänner och vill skada varandra i samband med separationen. Det förefaller att vara ungefär lika sannolikt som om de varit gifta och skall skilja sig. I princip samma typer av problem uppstår som om de varit gifta även om lagstiftningen inte speciellt är skriven för att

reglera förhållanden för Anna och Arne som samboende ogifta jämfört med om de vore gifta. Om vi antar att Anna och Arne varit samboende en relativt kort tid, att de inte nått högre grad av ekonomisk integration och inte heller annan praktisk integration och om vi antar att de inte har barn tillsammans så vållar separationen sannolikt inga större problem. Var och en kan ta sitt och de kan möjligen bråka om detaljer men det lär inte bli särskilt stora och svårösta praktiska problem. Om de däremot har bott samman en längre tid blir problemen självfallet större för dem. Det framgår också av Claessons et al (1973) studie.

Om Anna och Arne har barn blir situationen helt annorlunda. I princip kan tänkas att de har gemensam vårdnad om barnet eller barnen. Sedan 1 januari 1977 finns möjligheten för samboende föräldrar lika väl som för andra föräldrar, samboende eller icke samboende, att ha gemensam vårdnad om barnen. Vi vet att det är mycket få av dem som är samboende som hittills har gemensam vårdnad och därför är sannolikheten mycket liten att Anna och Arne skall ha gemensam vårdnad. I samband med separationen händer i och för sig inget med den gemensamma vårdnaden från rent formell synpunkt sett. Däremot måste de praktiska frågorna lösas oavsett om Arne eller Anna i praktiken har vårdnaden – någon av dem har sannolikt huvudansvaret. Det är heller inte osannolikt om Arne och Anna är ovänner med varandra att de använder barnet eller barnen som tillhygge för att såra varandra. Såsom lagen nu ser ut har domstol skyldighet att upplösa den gemensamma vårdnaden om en av dem begär det. Har endera av dem använt barn som tillhygge är det också osannolikt att någon av dem begärt hos domstol att den gemensamma vårdnaden skall upplösas. Sannolikt får Anna under sådana förhållanden vårdnaden om barnet/barnen.

Om Arne och Anna, vilket är mest sannolikt, inte har gemensam vårdnad händer inget vid separationen – Anna fortsätter att ha ensam legal vårdnad om barnet och också den praktiska vårdnaden om barnet. Arne har i stort sett inga möjligheter att få vårdnaden. Han har naturligtvis skyldighet att ge underhållsbidrag om Anna begär det och det gör hon. Han har också umgängesrätt med barnet.

Det finns också en viss sannolikhet att Arne och Anna, om de inte har barn och inte bott samman under mycket lång tid och heller inte har nått högre grad av ömsesidig integration i parförhållandet, kommer att ha olika definition av sin relation efter separationen. De kommer kanske att ha olika uppfattning om huruvida de var samboende under äktenskapsliknande former eller ej. Om de har olika uppfattning är det mest sannolikt att Anna kommer att anse att det var ett samboende under äktenskapsliknande former. Sannolikheten är större att Arne kommer att anse att det inte var fråga om annat än en tillfällig förbindelse som visserligen varade relativt länge. Förklaringen till dessa differenser i deras åsikter är sannolikt åter att Arne och Anna är relativt traditionsbundna. För Anna kan det kännas förenat med en viss risk att betrakta förhållandet som ett tillfälligt förhållande – en risk att hon skall betrakta sig själv och också av omgivningen betraktas som något "lösaktigt". För Arne finns inte den risken alls – män har enligt traditionell könsrollsuppfattning större rätt till att ha tillfälliga förbindelser än kvinnor.

Den tredje händelsen som kan inträffa är att Anna och Arne gifter sig.

Då inställer sig frågorna varför de gifter sig, när de gifter sig, hur de gifter sig och vilken skillnad det blir för dem efter äktenskapets ingående. Vi skall här söka ge svar på dessa frågor med utgångspunkt från de data och de resonemang som presenterats i tidigare kapitel.

Vi har ännu inte ställt frågan varför Anna och Arne sambor utan att vara gifta. Anledningen är att Anna och Arne sannolikt aldrig ställt sig den frågan. Svaret blir antingen ett avsnoppande svar av typen att anledningen till att de sambor är att de har flyttat samman och därför har de fortsatt att sambo. Anledningen till att de har flyttat samman är som framgått av ovan att de tyckte om varandra eller att de älskade varandra. Vi har i kapitel 9 i samband med samboende som social institution diskuterat och i viss mån där behandlat frågan om varför Anna och Arne sambor utan att vara gifta.

Vi har i kapitel 5 funnit stöd för tanken att det finns två slags syn på varför man gifter sig. Den ena är att man gifter sig därför att man skall ändra civilstånd – dvs. gå från stadiet att vara samboende utan att vara gift till att vara samboende med äktenskap. Den andra idéen synes vara att det är själva giftermålet som är syftet dvs. ceremonin, själva handlingen är det som har betydelse. Vi kan inte säga hur stor sannolikheten är att vårt genomsnittspar Anna och Arne har den ena eller den andra av dessa två föreställningar. Vi vet att sannolikheten är stor att de skall se på äktenskapet som en något annorlunda form av samlevnad i vissa avseenden. Vi vet också att sannolikheten är ganska stor att de skall se på ceremonin som det väsentliga. Det bör också påpekas att för de flesta av oss som befinner sig i sådana situationer som Anna och Arne befinner sig i när de beslutar sig för att gifta sig någon gång i framtiden, analyserar inte sina egna känslor, resonemang och handlingar i detalj. Inte sannolikt är att det för Anna och/eller Arne är mer eller mindre självklart att de skall gifta sig någon gång i framtiden och att såväl beslutet om *att* som frågan om *varför* snarast är irrelevant. Svaret är att det är "självklart" att de ska gifta sig.

Det är inte troligt att Anna och Arne ska gifta sig därför att de känner påtryckningar från sina föräldrar, svärföräldrar, vänner eller bekanta. Möjligheten finns men den är ganska liten. Det är också ganska liten sannolikhet att de gifter sig bara därför att en av dem eller båda vill vara med om själva högtiden och se den som den enda och väsentliga anledningen till att gifta sig. Avsevärt mera troligt är att endast en av dem vill gifta sig och den andra är ointresserad av såväl ceremonin som stadiet som kommer efter ceremonin eller rent av negativ till ceremoni och/eller det efterkommande stadiet. Ganska troligt är att båda vill gifta sig. Allra mest sannolikt, oavsett om endera eller båda vill gifta sig, är att det är tradition att man skall gifta sig *och* det är tradition att man skall vara gift. Detta slag av synsätt manifesterar sig klart i uttryck av typen "det är självklart att man skall gifta sig" – "heta Jansson hela mitt liv har jag ingen lust med" – "vi tyckte det var bäst för barnen".

När släktingar, vänner eller arbetskamrater frågar Anna och Arne varför de har gift sig får de troligen inte svar på frågan utan svar på en annan fråga. Svaret kan vara ett svar på frågan varför gifte de sig när de gifte sig dvs. en hänvisning till någon händelse som innebar incitamentet till

att gifta sig. Svaret kanske också blir en påklitråd etikett, en påklitråd förklaring som är praktisk att ta till av typen "det lönar sig bäst ekonomiskt", "skatten blir lägre" eller något annat liknanden. Om den som frågar söker ett "djupare" svar och ställer följdfrågor får han ofta inte någon riktig förklaring. Anna och Arne är som de flesta av oss, de handlar och betar sig och gör en massa saker utan att annat än i undantagsfall fatta medvetna beslut. De flesta handlingar vi utför gör vi utan att ställa oss frågan varför vi utför dem.

När nu Anna och Arne bestämt sig för att gifta sig kommer frågan varför de gifte sig *när* de gifter sig. Frågan när de gifter sig är av stort intresse eftersom vi kan utgå från att de allra flesta som sambor en längre tid har för avsikt – medvetet eller omedvetet – att småningom gifta sig. Svaret på frågan *när* de gifter sig kan alltså ge vissa indikationer på i vilken utsträckning yttre omständigheter av olika slag kan påverka Anna och Arne att gifta sig. Svaret kan också antyda något om vad man tror kan påverka giftermålsfrekvensen i endera riktningen. Det var t. ex. inte ovanligt att man när Kungen och Drottning Silvia gifte sig gissade att det skulle bli en rusch av giftermål. (Det blev det inte.)

Som ovan antyddes är svaret på frågan när Anna och Arne gifter sig bland annat att hänföra till händelser som har direkt med paret att göra. Att Anna blir med barn kan vara ett incitament. Att Anna och Arne får en ny och bättre lägenhet eller ett hus kan vara ett annat incitament för dem att gifta sig. Att någon av dem får arbete eller att de flyttar till annan ort kan vara ett incitament. Att andra eller tredje barnet är på väg kan också vara ett incitament eller att man ska döpa ett barn. Ett annat incitament är att någon god vän eller släkting ska gifta sig och då gifter man sig samtidigt. Ytterligare ett incitament som vi har funnit är att man lyckats samla släkten eller att släkten av annan anledning samlats eller att man ändå ska ha en fest – varför då inte slå samman två händelser och gifta sig.

Vi kan alltså säga att Anna och Arne de gifte sig av tradition, de bestämde tidpunkten då tiden var "mogen" och någon liten händelse gjorde att de fattade det slutgiltiga beslutet om tidpunkt. Sannolikheten är ganska stor att de gifter sig kyrkligt, något mindre att de gifter sig borgerligt. Sannolikheten är mycket stor att Arne och Anna gifter sig under högtidliga former och har en fest i anslutning till vigseln för åtminstone några av sina vänner och några av de närmaste släktingarna.

När väl Anna och Arne har gift sig är det föga sannolikt att de kommer att känna någon egentlig skillnad. Det finns en viss möjlighet att en av dem eller båda kommer att känna att de i större utsträckning utgör ett par, en enhet. Mest sannolikt är dock att de inte kommer att känna just någon skillnad alls. Sannolikt är att Anna har tagit Arnes efternamn i samband med giftermålet och det ger en viss förändring åt verkligheten men inte särskilt långvarig och inte särskilt stor.

Referenslista

- ABERNATHY, TOM (1975): The Meaning of Marriage: The Perceptions of Dating, Engaged, and Cohabiting Students, mimeo
- ALNEBRING, LENA (1973): Sammanboende ogifta. Research Reports from the Department of Sociology, Uppsala University, Special Series: Family Research, FF 22
- ANDERSON, DINES (1976): Samlivsformer i Danmark med særligt henblik på papirløse ægteskaber, mimeo
- ARAFAT, IBITHAJ and BETTY YOUNBURG (1973): On Living Together without Marriage, *J. Sex Research*, vol. 9, pp 97-106
- BJÖRNSSON, B. (1971): The Lutheran Doctrine of Marriage in Modern Icelandic Society, Universitetsforlaget, Oslo
- BJØRU, KIRSTEN (1976): Personligt brev till Jan Trøst, september 1976
- BULL, KIRSTI (1976): Det papirløse ekteskap, *Jussens Venner*, 11, pp 129-150
- CARLSSON, LIZZIE (1965): "Jag giver Dig min dotter", Lund
- CARLSSON, LIZZIE (1972): "Jag giver Dig min dotter" II, Lund
- CLAESSON, A., R. LINDGREN & G. LUNDH (1973): Samvetsäktenskapet och juridiken, Juridiska Institutionen, Uppsala Universitet, mimeo
- CLAYTON, RICHARD, R. & HARWIN L. VOSS (1977): Shacking Up, Cohabitation in the 1970's, *J. of Marriage and the Family*, 39, pp 273-283
- CHRISTIANSEN, PALLE, HOVE og HANNE MATHIESEN (1974): Fiskere og bønder paa Harboøer, i Løvgren Orvar (Red): Familie, hushold og produktion, København
- CLATWORTHY, NANCY, MOORE and HARRIET GANSON (197?): A Study of Premartial Cohabitators Who Have Their Relationship Dissolved, mimeo
- CLATWORTHY, NANCY, MOORE and LINDA SCHEID (197?): A Comparison of Married Couples: Pre-marital Cohabitants with Non-Premarital Cohabitants, mimeo
- DE LAET, DIANE (1975): Summary of Doctoral Thesis with Unknown Title
- GLICK, PAUL C. (1975): Some Recent Changes in American Families, Current Population Reports, Special Studies, Series P-23, No 52, US Department of Commerce
- GLICK, PAUL, C. and ARTHUR J. NORTON (1977): Marrying, Divorcing, and Living Together in the U.S. Today, Population Reference Bureau, Inc. 32, No 5
- GOODE, WILLIAM J. (1960): A Deviant Case: Illegitimacy in the Caribbean, *American Sociological Review*, vol. 25, pp 21-30
- HARMATA, RITA (1976): Two Forms of Syndyasmos and Its Legal Implications, mimeo

- HENNON, CHARLES B. (1975): Open-Systems Theory and the Analysis of Non-Marital Cohabitation, mimeo
- HICKROD, LUCY, JEN HUANG (1972): Religious Background of College Students and Attitudes Toward Living Together Before Marriage, mimeo
- HOLMBECK, BRITTA (1974): Giftermålen och skilsmässornas utveckling efter 1950, Information i prognosfrågor, 1974:4, Stockholm
- HOMANS, GEORG C. (1952): The Human Group, New York
- JERGEBY, ULLA, JAN TROST och ULLA WESTLUND (1975): Preliminär rapport. Intervjuer med sammanboende ogifta och nygifta, manus
- JERGEBY, ULLA, AGNETHE NORDLUND och JAN TROST (1975): Sammanboende ogifta förr och nu, SOU 1975:24: Tre sociologiska rapporter, pp 121-171
- KARLSSON, GEORG (1951): Adaptability and Communication in Marriage, Uppsala
- KOCH-NIELSEN, INGER (1975): Aegteskabet og loven, Köpenhamn
- KOCH-NIELSEN, INGER (1977): Aegteskabets fremtid, Köpenhamn
- KOPREITAN, OLE (1969): Noen aspekt ved den ugifte families stilling i dagens Norge, mimeo
- Kungl. Maj:ts proposition 1973:22: Ändringar i giftermålsbalken m. m.
- LEWIN, BO och JAN TROST (1977): Unmarried Cohabitation in Sweden, mimeo
- LEWIN, BO (1978): Dyadic Stability and Inclination to Marry Among Unmarried Cohabitants - Some Swedish Data, mimeo
- LEWIS, ROBERT A., GRAHAM B. SPANIER, VIRGINIA L. STORM and CHARLOTTE LeHECKA (1975): Commitment in Married and Unmarried Cohabitation, mimeo
- LIECK, ALFRED (1974): Papirløse aegteskaber belyst ud fra mødrehjælperens erfaringer, Juristen & Økonomen, vol. 56, pp 13-17
- LÖCSEI, PÁL (1970): Syndyasmos in Contemporary Budapest, mimeo
- LÖFGREN, ORVAR (1972): Familj och hushåll - släkt och äktenskap. I Hellspong, M och O Löfgren: Land och stad, Lund
- LÖFGREN, ORVAR (1974): Inledning, i Löfgren, Orvar (Red): Familie, hushold og produktion, Köpenhamn
- MACKLIN, ELEANOR D. (1972): Heterosexual Cohabitation Among Unmarried College Students, Family Coordinator, vol. 21, pp 463-472
- MACKLIN, ELEANOR D. (1977): Non-Marital Heterosexual Cohabitation, mimeo
- MANNICKE, ERIK (1967): La Famille en Scandinave, Köpenhamn, Stencil
- MEURLING, ANNA CHRISTINA (1975): Äkta par i Skivarp och Västra Nöbbelöv, Historisk Tidskrift för Skåneland, pp 36-40
- MONTGOMERY, JASON (1973): Commitment and Cohabitation Cohesion, mimeo
- MONTGOMERY, JASON (1975): Cohabitation in the Context of Premarital Sexual Intercourse, mimeo
- MURDOCK, GEORG P. C. (1949): Social Structure, New York
- NÄSHOLM, ASTRID (1972 a): Sammanboende gifta och sammanboende ogifta, SOU 1972:41, pp 355-371
- NÄSHOLM, ASTRID (1972 b): Riksförsäkringsverkets föräldraundersökning, SOU 1972:41, pp 372-376
- OLSSON, LARS-ERIK (1975): Enkäten 1974, planering, genomförande, bortfallsanalys samt några resultat, Rapporter från Pedagogiska Institutionen, Göteborgs universitet nr 136
- PERSSON, L. (1971): Samvetsäktenskap eller civiläktenskap, Göteborg

- PETERMAN, D. J., C. A. Ridley and S. M. Anderson (1974): A Comparison of Cohabiting and Noncohabiting College Students, *Journal of Marriage and the Family* 36, pp 344–354
- PRICE, RICHARD (1965): Trial Marriage in the Andes, *Ethnology*, vol. IV, pp 310–322
- REISS, IRA L. (1978): Sexual Customs and Gender Roles in Sweden and America: An Analysis and Interpretation, mimeo
- RODMAN, HYMAN (1966): Illegitimacy in the Caribbean Social Structure: A Reconsideration, *Amer. Sociological Review* 31, pp 673–683
- ROUSSEL, LOUIS (1978): La cohabitation juvenile en France, *Population*, No 1, pp 15–42
- RUNG, GRETE (1974): Gaardmaend og husmaend i Lystrup – en sjjellaensk landsby, i Löfgren, Orvar (Red): Familie, hushold og produktion, Köpenhamn
- Statistiska Centralbyrån, pressmeddelande 1978:56: Samboende, giftermål och skilsmässor
- SCHNAPPER-ARNDT (1908): Utom äktenskapet födda barn, *Statistiska Meddelanden*, Ser. A, z. 1–4, Stockholm 1914
- SIHVO, JOUKO (1976): Marriage and Divorce in Finland Since the Second World War, Publication No 19 of the Research Institute of the Lutheran Church in Finland
- SMIDT, POUL (1972): Papirløst aegteskab, Köpenhamn
- SOU 1972:34: Familjestöd
- SOU 1972:41: Familj och äktenskap
- SOU 1975:5: Bättre bosättning för flera
- SOU 1977:37: Underhåll till barn och frånskilda
- STAFFORD, REBECCA, ELAINE BACKMAN and PAMELA DE BONA (197?): The Division of Labor Among Cohabiting and Married Couples, mimeo
- Statistiske Efterretninger (1977):33, Danmarks Statistik, vol. 69
- STEIN, PETER JAY (1975): Singlehood: An Alternative to Marriage, *Family Coordinator*, vol. 24, pp 489–503
- STORM, VIRGINIA LEE (1973): Cohabitants: Where Do They Fin on the Dating-Marital Continuum, Summary of Doctoral Thesis
- SUNDT, EILERT (1866): Om giftermål i Norge, Universitetsforlaget, Oslo
- THORMAN, GEORGE (1973): Cohabitation: A Report on the Married-Unmarried Life Style, *The Futurist*, pp 250–253
- TROST, JAN (1967 a): Some Data on Mate-Selection: Complimentarity, *Journal of Marriage and the Family*, 29, pp 730–738
- TROST, JAN (1967 b): Some Data on Mate-Selection: Homogamy and Perceived Homogamy, *Journal of Marriage and the Family*, 29, pp 739–755
- TROST, JAN (1971): A Marriage Panel – Methods and Distribution of Frequencies, Research Reports from the Department of Sociology, Uppsala University, Special Series: Family Research, FF 16
- TROST, JAN (1973): A Technique for Selecting Cases, Reports from the Department of Sociology, Uppsala University, Special Series, Family Research, FF 23
- TROST, JAN (1975 a): En undersökning av allmänhetens inställning i några familjeekonomiska frågor, SOU 1975:24: Tre sociologiska rapporter, pp 7–32
- TROST, JAN (1975 b): Married and Unmarried Cohabitation: The Case of Sweden with some Comparisons, *Journal of Marriage and the Family*, 37, pp 677–682

- TROST, JAN (1975 c): Vårdnad och underhåll: En undersökning vid tingsrätter och allmänna advokatbyråer hösten 1973, SOU 1975:24: Tre sociologiska rapporter, pp 33–120
- TROST, JAN (1975 d): Vad skall vi heta? mimeo
- TROST, JAN (1977): Dissolution of Cohabitation and Marriage, paper presented in Bielefeld, Sept. 28–October 1, 1977
- TROST, JAN (1978 a): Attitudes to and Occurrence of Cohabitation without Marriage, *Journal of Marriage and the Family*, 40, pp 393–400
- TROST, JAN (1978 b): A Renewed Social Institution: Cohabitation without Marriage, *Acta Sociologica*, vol 21, in print
- TURNER, RALPH (1970): *Family Interaction*, John Wiley & Sons, Inc. New York
- WHITEHURST, ROBERT N. (1974): Sex-Role Equality and Changing Meanings in Cohabitation, mimeo
- WIKMAN, K. R. V. (1937): Die Einleitung der Ehe. Eine vergleichend ethnosociologische Untersuchung über die Vorstufe der Ehe in den Sitten des schwedischen Volkstums. *Acta Academiae Aboensis, Humaniora XI*, 1, Åbo
- ØYEN, ELSE (1966): *Ugifte mødre*, Oslo

Bilaga 1 Materialet över samboende ogifta

I denna bilaga finns redogjort för materialet av samboende ogifta i vissa avseenden. I den första kolumnen av bilagan finns kolumnnummer angivna för de hålkort/motsvarande som materialet ligger på. Kolumnnumren är tresiffriga och där första siffran (hundredatalssiffran) anger kortnummer och de två senare siffrorna (tiotal och entalsiffrorna) anger kolumnnummer. På vissa ställen finns siffror angivna inom parentes. Dessa hänvisar till motsvarande kolumn i materialet över nygifta.

Kolumn nummer 2 i denna bilaga anger det nummer som motsvarande fråga hade i frågeformuläret vid den första intervjun i detta material.

Kolumn nummer 3 anger i förekommande fall hur frågan var formulerad i det ursprungliga formuläret. På samma sätt anger kolumn nummer 4 de svarsalternativ som antingen angavs i samband med själva intervjun eller fanns förkodat eller senare har klassificerats beroende på de svar som givits.

Den femte kolumnen i bilaga 1 innehåller uppgift om vilken position som respektive svarsalternativ/motsvarande har i kortmassan.

De två sista kolumnerna i bilaga 1 anger de absoluta frekvensfördelningarna för de 111 intervjuade paren. Vi har intervjuat 111 kvinnor men endast 108 män varför vi också vanligtvis har uppgift om alla. För helhetsbildens skull skall dock summan genomgående bli 111 eftersom alla de 108 männen är partners till 108 av de 111 kvinnorna.

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelningar	
					M	Kv
101-103		ID-nr				
104		Kort nr		1		
105		Intervjuare	Leif	1	38	40
			Bosse	2	21	10
			Ulla W	3	6	17
			Evy	4	3	5
			Kerstin	5	24	25
			Birgitta	6	9	9
			Ulla J	7	3	5
106		Kön	Man	1	111	
			Kvinna	2		111
107	2	Födelseår	Ej svar	0	3	0
			00-10	1	1	1
			11-20	2	3	2
			21-30	3	4	5
			31-40	4	11	8
			41-45	5	12	9
			46-50	6	55	35
			51-55	7	22	47
			56-	8	0	4
108	3	Civilstånd	Ej svar	0	3	0
			Ogift	1	96	96
			Frånskild	3	12	12
			Änka/änkling	4	0	3
109	4 o 5	Skol- o. yrkesutbildning	Ej svar	0	7	0
			Folkskola	1	18	22
			Grundskola	2	17	23
			Realskola	3	4	7
			Flickskola	4	28	7
			Yrkeskola	5	4	3
			Folkhögskola	6	4	4
			Fackskola	7	11	14
			Gymnasium/motsv.	8	8	12
			Universitet/motsv.	9	10	19
			Speciell yrkesutb.	0	7	0
110	6	Yrke (Se SCB)	Ej svar	1	1	4
			I	2	28	45
			II	3	62	34
			III	4	13	15
			Stud	5	0	13
			Hemmaarb.	0	8	0
111	7	Är du sysselsatt inom det yrket nu	Ej svar	1	0	0
			Nej I	2	0	2
			II	3	5	3
			III	4	2	0
			Stud	5	3	1
			Pensionär	6	0	12
			Hemmaarb.	7	1	0
			Ingen	9	92	93
			Ja	0	7	0
112	8	Har Du och Din sammanboende några gemensamma barn	Ej svar	1	30	31
			1	2	9	12
			2	3	3	4
			3	9	62	64
			Nej			

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
113	9	Har Du dessutom några egna barn	Ej svar	0	7	0
			1	1	9	12
			2	2	4	8
			3	3	1	1
			4	4	0	2
			5	5	0	0
			6	6	0	1
		Nej	9	90	87	
114	9 b	Har du vårdnaden om dem	Om 9 i kolumn 113, skall ej svara	+		
			Ej svar	0	8	1
			Ja	1	3	12
			Nej	2	9	4
			Barnet/barnen vuxna	3	0	5
115	10	Väntar Du och Din sammanboende barn	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	12	11
			Nej	2	92	100
116	11	Har Ni för avsikt att skaffa barn (Om 9 i kol. 112 och 2 el. 3 i kol. 115)	Om 1-8 i kolumn 112 eller 1 i kolumn 115; skall ej svara	+	51	55
			Ej svar	0	9	0
			Ja	1	35	38
			Nej	2	14	13
			Vet ej	3	2	5
117	12	Hur många personer inkl. Dig själv och Dina barn ingår i Ditt hushåll	Ej svar	0	7	0
			2	2	58	60
			3	3	29	32
			4	4	10	11
			5	5	3	3
			6	6	3	4
			7	7	1	1
118	13	Antal syndyasmos	Ej svar	0	7	0
			1	1	83	86
			2	2	18	25
			3	3	2	0
			4	4	1	0
119	13	Förlovade el. ej i nuvarande syndyasmos	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	65	71
			Nej	2	39	40

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
120	13	Klassindelning av händelseordning	Ej svar	0	7	0
			a) flyttade hemifr.	1	24	25
			b) sammanflyttade			
			a) flyttade hemifr.	2	7	5
			b) sammanflyttade			
			c) barn			
			a) flyttade hemifr.	3	19	18
			b) sammanflyttade			
			c) förlovning			
			d) barn			
			a) flyttade hemifr.	4	2	2
			b) sammanflyttade			
			a) barn			
			a)a) flyttade hemifr.	5	8	8
			b)b) förlovning			
c)b)c) sammanflyttade						
c)d) barn						
a)a) förlovning	6	14	14			
b)b) flyttade hemifr.						
b)b) sammanflyttade						
c)c) barn						
a)a) flyttade hemifr.	7	10	13			
a)a) sammanflyttade						
b) förlovning						
a) flyttade hemifr.	8	0	2			
b) sammanflyttade						
b) barn						
Övriga	9	20	24			
121 (122)	14	Har tidigare erfarenhet av äktenskap/sammanboende påverkat inställning till äktenskap/samboende över huvud taget	Ej svar	0	9	3
			Ja	1	11	11
			Nej	2	8	11
			Om 1 på 118	+	83	86
122 (123)	15	Har tidigare erfarenhet påverkat Ditt val att sammanbo ogift	Ej svar	0	9	4
			Ja	1	9	10
			Nej	2	10	12
			Om 1 på 118	+	83	85
123 (128)	16	Hur gick det till när Ni flyttade samman	Ej svar	0	8	0
			Fick bostad flyttade in gemensamt	1	48	55
			Den ene hade bostad o. den andre flyttade in	2	54	57
124 (129)	17	Hur kom det sig att Ni flyttade samman (speciell händelse)	Ej svar	0	12	5
			Ville flytt. samman	1	11	15
			känslomässiga skäl	2	11	15
			Skulle ha barn	3	5	9
			Flyttade till samma ort	4	18	22
			Fick bostad	5	3	3
			Ville kom. hemifr.	6	7	7
			Praktiska skäl	7	3	3
			Ngt hinder borta	8	41	32
			Ingen spec. händelse			
125 (130)	18	Vem föreslog att Ni skulle flytta samman	Ej svar	0	7	1
			Ip	1	17	10
			Sammanboenden	2	11	19
			Båda	3	55	63
			Vet ej	5	21	18

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
126 (125)	19	Hur länge hade Ni känt varandra innan Ni flyttade samman för gott	Ej svar	0	7	0
			0-6 mån	1	15	13
			6-12 mån	2	18	21
			1-1 1/2 år	3	14	15
			1 1/2-2 år	4	10	9
			2-3 år	5	14	23
			3-4 år	6	11	6
			4-6 år	7	11	13
			6-10 år	8	8	6
			11-20 år	9	3	5
127 (126)	19 a	Hur länge har Ni bott tillsammans	Ej svar	0	7	0
			1-6 mån	1	9	11
			6-12 mån	2	7	7
			1-1 1/2 år	3	15	13
			1 1/2-2 år	4	5	5
			2-3 år	5	16	19
			3-4 år	6	17	14
			4-6 år	7	18	22
			6-10 år	8	8	8
			10-30 år	9	9	12
128 (142)	20	Vad innebär förlovning för Dig	Ej svar	0	7	0
			Steg mot äktenskap	1	13	10
			Nonsens	2	48	49
			Prövotid	3	0	1
			"Legalisering"	4	3	9
			Traditionell handling	5	5	5
			Ansvar	6	14	12
			Samhörighet	7	14	16
			Övrigt	8	7	9
129 (131)	21	Hur bodde Du innan Ni flyttade samman	Ej svar	0	7	0
			Nuvarande bostad	1	6	10
			Ej nuv. bostad	2	98	101
130 (132)	21	Hur bodde Du innan Ni flyttade samman	Ej svar	0	7	0
			Hemma hos föräldrar	1	54	51
			Inackorderad	2	4	5
			Eget hyrt rum	3	15	12
			Egen lägenhet	4	29	37
			Eget hus	5	1	0
			Annat	6	1	6
131 (-)	22	Har Ni bott i denna bostad hela tiden sedan Ni flyttade samman	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	39	48
			Nej	2	65	63
132 (-)	23	Bor Ni i . .	Ej svar	0	7	0
			Hyreslägenhet	1	70	77
			Insatslägenhet	2	13	13
			Radhus/villa	3	19	19
			Annat	4	2	2
133 (-)	24	Vem äger bostaden	Ej svar	0	7	0
			Ip	1	10	6
			Sammanboende	2	5	9
			Båda	3	6	6
			Föräldrar	4	2	4
			Svärföräldrar	5	4	3
			Annan	6	46	48
Gavlegårdarna	7	31	35			

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
134 (-)	24	Vem har hyreskontraktet på lägenheten	Ej svar	0	7	0
			Ip	1	39	31
			Sammanboende	2	26	42
			Båda	3	5	6
			Ingen	4	13	13
		Skall ej svara om 1, 2 el. 3 i kol. 133)	+	21	19	
135 (-)	24	Har Ni något inbördes kontrakt	Ej svar	0	12	3
			Ja, muntligt	1	1	3
			Ja, skriftligt	2	2	3
			Nej	3	85	89
				Skall ej svara (om 3 i kol. 134)	+	11
136 (-)	25	Hur omnämner Du Din sammanboende inför andra människor	Ej svar	0	7	0
			Fru/man	1	17	14
			Fästmö/fästman	2	44	38
			Tjej/kille	3	21	31
			Flickvän/pojkvän			
			Namnet	4	11	16
			Sammanboende	5	8	3
			Kvinna-Karl	6	1	7
			Vet ej	7	2	2
137 (-)	26	Hade Ni någon fest med anledning av att Ni flyttade samman	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	17	17
			Nej	2	87	94
138 (-)	27	Följer Din sammanboende med när Du hälsar på Dina föräldrar	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	97	103
			Nej	2	1	3
				Skall ej svara (om båda föräldrarna döda)	+	6
139 (-)	28	Har Ni gemensam hushållskassa	Ej svar	0	7	0
			Ja, helt gemensam	1	86	93
			Ja, delvis	2	8	8
			Nej, helt skild	3	10	10
140 (-)	28	Vem betalar möbler och husgeråd	Ej svar	0	10	5
			Ip	1	19	16
			Sammanboende	2	11	19
			Båda	3	60	56
			Varierar	4	11	15
141 (-)	28	Sparar man kvitton	Ej svar	0	16	8
			Ja, Ip	1	7	5
			Ja, sammanb.	2	4	4
			Ja, båda	3	58	68
			Ja, ibland	4	17	17
			Nej	5	9	9
142 (-)	28	Avbetalningskontrakt	Ej svar	0	17	10
			På Ip	1	28	9
			På sammanb.	2	6	26
			På båda	3	3	5
			Varierar	4	6	4
			Den som betalar	5	2	3
			Har inga	6	49	54
143 (-)	28	Inbördes kontrakt (Skriftligt)	Ej svar	0	9	0
			Ja	1	1	4
			Nej	3	101	107
144 (-)	28	Testamente	Ej svar	0	10	0
			Ja	1	2	3
			Nej	3	99	108

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
145 (-)	29	Har Ni talat om att gifta Er någon gång	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	82	84
			Nej	2	22	27
146 (-)	29	Tänker Ni, eller tror Du att Ni kommer att gifta Er	Ej svar	0	7	1
			Ja	1	68	58
			Nej	2	30	44
			Vet ej	3	6	8
147 (-)	30	Varför tänker Ni gifta Er/ varför tror Du att Ni kommer att gifta Er	Ej svar	0	7	0
			För barns o.ev. barns skull	1	26	32
			Tradition	2	10	8
			Påtryckning	3	6	3
			Jur. ekonom.	4	11	8
			Sociala orsaker	5	2	0
			Praktiska skäl	6	6	6
			Känslomässiga skäl	7	2	0
			Övriga skäl	8	5	2
			Vet ej	8	5	2
			Skall ej svara	+	36	52
			<i>(+ Om 3 i kol. 146 gäller t.o.m. kol. 157)</i>			
148 (-)	31	Kommer det att ske vid något speciellt tillfälle	Ej svar	0	10	2
			Ja	1	10	10
			Nej	2	53	47
			Vet ej	3	2	0
			Skall ej svara	+	36	52
<i>(om 2 el. 3 i kol. 146)</i>						
149 (-)	32	Vem är det som vill gifta sig	Ej svar	0	7	1
			Ip	1	11	20
			Samamn.	2	17	3
			Båda	3	34	29
			Vet ej	4	6	6
			Skall ej svara	+	36	52
<i>(om 2 el. 3 i kol. 146)</i>						
150 (-)	33	Kommer Ni att gifta Er kyrkligt el. borgerligt	Ej svar	0	7	0
			Kyrkligt	1	30	24
			Borgerligt kort	2	17	19
			Borgerligt långt	3	3	3
			Borgerligt	4	1	3
			Vet ej	5	17	10
			Skall ej svara	+	36	52
<i>(om 2 el. 3 i kol. 146)</i>						
151 (-)	34	Kommer Ni att ha någon fest i samband med vigseln	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	64	49
			Nej	2	2	7
			Vet ej	3	2	3
			Skall ej svara	+	36	52
<i>(om 2 el. 3 i kol. 146)</i>						
152 (-)	35	Vet Du hur man praktiskt går tillväga när man gifter sig	Ej svar	0	7	0
			Ja, rätt	1	38	32
			Ja, fel	2	2	3
			Nej	3	28	24
			Skall ej svara	+	36	52
			<i>(om 2 el. 3 i kol. 146)</i>			

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning				
					M	Kv			
153 (-)	36	Tror Du att det kommer att ske någon förändring mellan Er två när/om Ni gifter Er	Ej svar	0	7	0			
			Ja	1	3	4			
			Nej	2	65	54			
			Vet ej	3	2	1			
			Skall ej svara (om 2 el. 3 i kol. 146)	+	36	52			
154 (-)	37	Är båda överens om att Ni inte ska gifta Er	Ej svar	0	8	2			
			Ja	1	26	36			
			Nej. Ip vill	2	0	2			
			Nej. samb. vill	3	0	3			
			Vet ej	4	3	2			
			Skall ej svara (om 1 el. 3 i kol. 146)	+	74	66			
155 (-)	37	Har Ni varit överens hela tiden	Ej svar	0	9	8			
			Ja	1	23	29			
			Nej	2	2	2			
			Skall ej svara (om 1 el. 3 i kol. 146)	+	77	72			
156	38	Varför tänker Du/Ni inte gifta Dig/Er	Ej svar	0	8	2			
			Finns ingen anl.	1	11	19			
			Motvilja mot formaliteter o. traditioner	2	1	2			
			Emot bindningen	3	5	7			
			känslomäss. skäl	4	1	6			
			Dåliga erfarenheter	5	7	3			
			Politiska ek.ors.	6	0	2			
			Vill ej/fel partner	7	4	4			
			Övrigt	+	74	66			
			Skall ej svara (om 1 el. 3 i kol. 146)						
157 (-)	39	När bestämde Du/Ni det	Ej svar	0	8	4			
			Alltid tänkt så	1	7	11			
			Ej bestämt det ännu	2	6	7			
			En speciell händel. avgörande	3	1	4			
			Vid början av sammanb.	4	10	8			
			Ungef. tidp. angiven	5	1	3			
			Vet ej	6	4	8			
			Skall ej svara (om 1 el. 3 i kol. 146)	+	74	66			
			158	40	Finns det någon omständighet under vilken Du skulle kunna tänka Dig att gifta Dig	Ej svar	0	11	4
						Nej	1	17	25
Ja	2	13				19			
Vet ej	3	0				1			
Skall ej svara (om 1 el. 3 i kol. 146)	+	70				62			
159 (-)	40	Tror Du att Ni i så fall skulle gifta Er kyrkligt eller borgerligt	Ej svar	0	14	5			
			Kyrkligt	1	1	6			
			Borgerligt	2	8	9			
			Vet ej	3	1	3			
			Skall ej svara (om 1 el. 3 i kol. 158)	+	87	88			
160 (-)	41	Anser Du att Ert förhållande är fullt jämförbart med ett äktenskap	Ej svar	0	7	1			
			Ja	1	99	100			
			Nej	2	4	8			
			Vet ej	3	1	2			

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
161 (133)	42	Lever Dina föräldrar	Ej svar	0	7	0
			Ja, båda	1	78	88
			Endast fadern	2	4	3
			Endast modern	3	16	14
			Nej, ingen	4	6	6
162 (134)	42	Levde Din far/mor/båda när Ni flyttade samman	Ej svar	0	7	0
			Ja, fadern	1	3	4
			Ja, modern	2	13	6
			Ja, båda	3	7	11
			Nej, ingen	4	3	2
			Skall ej svara (om 1 i kol. 161)	+	78	88
163 (135)	43	Var bodde/bor Dina föräldrar/Din far/Din mor	Ej svar	0	7	1
			Gävle stad	1	63	53
			Strax utanför G.	2	3	5
			Annan ort	3	35	50
			Skall ej svara (om 4 el. + i kol. 162)	+	3	2
164 (136)	44	Var/är det möjligt för Dig att över ett veckoslut besöka Dina föräldrar/Din far/Din mor exempelvis ur tidsmässig och ekonomisk synvinkel	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	91	97
			Nej	2	10	12
			Skall ej svara (om 4 el. + i kol. 162)	+	3	2
165 (137)	44	Annan kontakt	Ej svar	0	10	3
			Mycket ofta	1	23	35
			Ofta	2	37	41
			Mindre ofta, sällan	3	17	10
			Regelb. ej närm. prec.	4	21	20
			Skall ej svara	+	3	2
166 (-)	45	Hur reagerade Din mor när Ni flyttade samman	Ej svar	0	7	0
			Reagerade inte alls	1	15	21
			Positivt	2	69	65
			Negativt	3	10	18
			Visste inte om det	4	4	1
			Skall ej svara	+	6	6
167 (-)	45	Hur reagerade Din far när Ni flyttade samman	Ej svar	0	7	3
			Reagerade inte alls	1	17	23
			Positivt	2	65	54
			Negativt	3	4	20
			Visste inte om det	4	2	3
			Skall ej svara	+	16	8
168 (138)	46	Pratade Du och Dina föräldrar Din far/Din mor om för- och nackdelar med att vara sammanboende ogift innan Ni flyttade samman	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	10	25
			Nej	2	91	84
			Skall ej svara	+	3	2
169 (-)	47	Pratar Ni om det nuförtiden	Ej svar	0	7	0
			Ja, med modern	1	4	6
			Ja, med fadern	2	4	2
			Ja, med båda	3	10	16
			Nej, inte alls	4	80	81
			Skall ej svara	+	6	6
170 (-)	48	Vad anser Din mor i dag om Ert förhållande	Ej svar	0	8	0
			Positivt	1	83	96
			Negativt	2	3	1
			Vet ej	3	7	5
			Skall ej svara	+	10	9

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
171 (-)	48	Vad anser Din far i dag om Ert förhållande	Ej svar	0	7	2
			Positivt	1	75	83
			Negativt	2	0	1
			Vet ej	3	7	5
			Skall ej svara	+	22	20
172 (139)	49	Upplever Du någon form av påtryckningar från Dina föräldrar/Din far/Din mor att gifta dig	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	7	7
			Nej	2	91	98
			Skall ej svara	+	6	6
173 (140)	50	Upplever Du någon form av påtryckningar från andra personer i Din omgivning att gifta dig	Ej svar	0	7	0
			Nej	1	87	92
			Ja, svärföräldrar	2	7	12
			Ja, sammanboenden	3	2	0
			Ja, syskon	4	2	0
			Ja, övrig släkt	5	3	2
			Ja, arbetskamr.	6	0	1
			Ja, grannar	7	0	0
			Ja, vänner bek.	8	3	2
			Ja, annan person	9	0	2
174 (141)	51	Tror Du att något i "tiden" har påverkat Dig i Ditt val av att sammanbo ogift	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	51	51
			Nej	2	52	58
			Vet ej	3	1	2
175 (158)	52	Har Du märkt några ekonomiska och juridiska fördelar med att vara ogift sammanboende orgift jämfört med att vara gift	Ej svar	0	7	0
			Nej	1	90	104
			Ja, ekonomiskt (ex. bidrag)	2	7	6
			Ja, juridiskt	3	7	1
176 (159)	53	Har Du märkt några nackdelar (ek. o. jur)	Ej svar	0	8	0
			Nej	1	84	83
			Ja, ekonomiskt	2	12	16
			Ja, juridiskt	3	7	12

Kort 2

201-203 ID-nr
(201-203)

204 (204)		Kortnummer		2		
205 (160)	54	Har Du märkt några andra fördelar med att vara ogift sammanboende jämfört med att vara gift	Ej svar	0	7	0
			Nej	1	78	85
			Ja	2	26	26
206 (161)	55	Har Du märkt några andra nackdelar	Ej svar	0	7	0
			Nej	1	97	102
			Ja	2	7	9
207 (162)	56	Tror Du det är enklare att skilja sig när man bor tillsammans utan att vara gift jämfört med om man är gift	Ej svar	0	7	0
			Ja, man slipper inblandn. av andra	1	62	56
			Ja, det är bara att gå ifrån varandra (1+2)	2	13	10
			Ja, rest motiv	3	3	2
			Ja, rest motiv	4	2	5
			Nej, inga direktiv	5	3	9
			Nej, rest motiv	6	0	3
			Lika	7	17	24
			Vet ej	8	4	2

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
208 (163)	57	Om ett sammanboende ogift par flyttar isär såger då lagen något om hur deras ägodelar skall delas dem emellan	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	9	3
			Ja, 50-50	2	11	3
			Ja, var och en tar sitt	4	16	10
			Nej	5	40	73
			Vet ej	6	28	22
209 (164)	58	Om ett gift par skiljer sig, såger lagen då något om hur makarnas ägodelar skall fördelas dem emellan	Ej svar	0	7	0
			Ja, rätt	1	67	70
			Ja, fel	2	25	28
			Nej	3	3	6
			Vet ej	4	9	7
210 (165)	59 a	Vet Du vem som får rätten till bostaden om ett sammanboende ogift skiljer sig och de har gemensamma barn	Ej svar	0	7	0
			Kontraktsinnehavaren	1	22	28
			Den som får barnet/ barnen	2	45	42
			Komma överns	3	1	1
			Prövas av domstol	4	4	10
			Vet ej	5	7	8
211 (166)	59 b	Vet Du vem som får rätten till bostaden om ett sammanboende ogift par skiljer sig, och de inte har gemen- samma barn	Kvinnan/modern	6	25	22
			Ej svar	0	7	0
			Kontraktsinnehavaren	1	73	87
			Komma överens	2	3	2
			Prövas av domstol	3	1	1
			Den som bäst behöver den	4	8	7
212 (167)	60 a	Vet Du vem som får rätten till bostaden om ett gift par skiljer sig och de har gemen- samma barn	Vet ej	5	13	10
			Kvinnan	6	6	4
			Ej svar	0	7	0
			Kontraktsinnehavaren	1	1	3
			Den som får barnet/ barnen	2	66	69
			Komma överens	3	0	1
			Prövas av domstol	4	1	0
Den som bäst behöver den	5	3	8			
213 (168)	60 b	Vet Du vem som får rätten till bostaden om ett gift par skiljer sig och de ej har gemensamma barn	Vet ej	6	3	4
			Modern/kvinnan	7	30	26
			Ej svar	0	8	0
			Kontraktsinnehavaren	1	38	57
			Komma överens	2	5	7
			Prövas av domstol	3	3	1
			Den som bäst behöver den	4	18	16
214 (169)	61 a	Vem tror Du blir vård- nadshavare för det/de gemensamma barnen/barnet i ett ogift sammanboende förhållande om modern avlider	Vet ej	5	24	19
			Kvinnan	6	15	11
			Ej svar	0	7	0
			Fadern	1	84	80
			Fadern eft.ansökan	2	11	12
			Moderns föräldrar	3	3	11
215 (170)	61 b	Vem tror Du blir vårdnads- havare för det/de gemen- samma barnen/barnet i ett ogift sammanboende för- hållande om fadern avlider	Myndighet	4	1	1
			Vet ej	5	5	7
			Ej svar	0	7	0
			Modern	1	103	110
			Vet ej	3	1	1

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
216 (171)	61 c	Vem tror Du blir vårdnads- havare för det/de gemen- samma barnen/barnet i ett ogift sammanboende för- hållande, om föräldrarna skiljer sig	Ej svar	0	7	0
			Modern	1	59	58
			Fadern om modern är olämplig	2	15	16
			Prövas av domstol	3	4	3
			Vet ej	4	3	4
			Mest lämplig	5	23	30
217 (172)	63 a	Vem tror Du får vårdnaden om gemensamma barn om paret varit gift med varan- dra och modern avlider	Ej svar Fadern Vet ej	Praktiskt taget alla har svarat "fadern" på denna fråga		
218 (173)	63 b	Vem tror Du får vårdna- den om gemensamma barn om paret varit gift med varandra och fadern avlider	Ej svar Modern Vet ej	Praktiskt taget alla har svarat "modern" på denna fråga		
219 (174)	63 c	Vem tror blir vårdnads- havare för det/de gemen- samma barnet/barnen om ett gift par skiljer sig	Ej svar	0	7	0
			Modern	1	37	34
			Fadern om modern är olämplig	2	18	22
			Den mest lämpliga	3	49	53
			Vet ej	4	0	2
220 (175)	64 a	När det gäller rätt till sociala bidrag till famil- jen tror Du då att det är några skillnader mellan gifta och sammanboende ogifta om parterna har gemensamma barn	Ej svar	0	7	0
			Nej ingen skillnad	1	84	73
			Skillnad till giftas favör	2	5	15
			Skillnad till ogiftas favör	3	6	3
			Vet ej	4	2	10
			Osprec. skillnad	5	7	10
221 (176)	64 b	När det gäller rätt till sociala bidrag till famil- jen tror Du då att det är några skillnader mellan gifta och sammanboende ogifta om parterna ej har gemensamma barn	Ej svar	0	7	0
			Nej, ingen skillnad	1	58	54
			Skillnad till giftas favör	2	20	26
			Skillnad till ogiftas favör	3	3	1
			Vet ej	4	7	18
			Osprec. skillnad	5	16	12
222 (205)	65 a	Om ett par bor till- sammans utan att vara gifta och den ena avlider, ver Du då vem som ärver honom/henne om de har ge- samma barn	Ej svar	0	8	0
			Barnen	1	74	98
			Barn och sammanb.	2	9	6
			Sammanboende	3	10	2
			Barn- och föräldrar	4	3	2
			Föräldrar	5	0	2
			Vet ej	6	7	1
223 (206)	65 b	Om ett par bor tillsammans utan att vara gifta och den ena avlider, vet Du då vem som ärver honom/henne om de ej har gemensamma barn	Ej svar	0	8	0
			Sammanboenden	1	20	12
			Föräldrar el. syskon	2	71	88
			Vet ej	3	12	11
224 (207)	66 a	Om någon av makarna i ett äktenskap skulle avlida, vet Du då vem som ärver honom/henne om de har gemensamma barn	Ej svar	0	8	1
			Barn 1/2 o. make/ maka 1/2	1	69	86
			Barn endast	2	15	11
			Make/maka endast	3	17	13
			Vet ej	4	2	0
225 (208)	66 b	Om någon av makarna i ett äktenskap skulle avlida vet Du då vem som ärver honom/henne om de ej har gemensamma barn	Ej svar	0	8	0
			Make/maka	1	95	104
			Make/maka o. för- äldrar el. syskon	2	6	6
			Vet ej	4	2	1

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
226 (209)	67 a	Tror Du att sammanboende ogift kvinna har rätt till änkepension (folkpension) om paret har gemensamma barn	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	54	41
			Nej	2	41	46
			Vet ej	3	9	24
227 (210)	67 a	Tror Du att sammanboende ogift kvinna har rätt till änkepension (ATP) om paret har gemensamma barn	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	44	31
			Nej	2	46	51
			Vej ej	3	14	29
228 (211)	67 b	Tror Du att sammanboende ogift kvinna har rätt till änkepension (folkpension) om paret inte har några gemensamma barn	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	38	22
			Nej	2	55	66
			Vet ej	3	11	23
229 (212)	67 b	Tror Du att sammanboende ogift kvinna har rätt till änkepension (ATP) om paret inte har några gemensamma barn	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	27	14
			Nej	2	59	72
			Vet ej	3	18	25
230 (213)	68	Om den ene maken i ett äktenskap avlider, så utfaller grupplivs försäkring till efterlevande make o. ev. barn. Tror Du att samma gäller för ogift sammanboende	Ej svar	0	7	0
			Ja, samma gäller	1	41	34
			Nej, samma gäller ej (rätt)	2	21	21
			Nej, samma gäller ej (fel)	3	15	17
			Nej, samma gäller ej (ej motiv)	4	20	29
			Vet ej	5	7	10
231 (216)	69	Om lagstiftningen ändrades så att sammanboende ogifta i alla avseenden jämställdes med ogifta, skulle Du då gifta Dig/skulle Du ändå gifta Dig	Ej svar	0	7	0
			Nej	1	61	63
			Ja:			
			Tradition	2	11	8
			Äktenskap det riktiga	3	15	14
			Samma namn	4	3	6
			Trygghet	5	3	5
			Romantik	6	0	3
			Sammanhållning	7	1	1
			Påtryckning fr. andra	8	3	0
232 (217)	70	Anser Du att samhället ger fördelar åt par som är ogifta, jämfört med sammanboende ogifta (följdfrågan inkodad i 2,3)	Ej svar	0	7	2
			Ja	1	56	59
			Nej-ja	2	3	7
			Nej-nej	3	42	41
			Vet ej	4	3	2
233 (218)	71	Anser Du att äktenskapet i dag har samma innebörd som det hade för 30 år sedan	Ej svar	0	7	1
			Ja, inbörden densamma	1	20	14
			Nej, äktenskapet friare nu	2	31	29
			Nej, kvinnans ställning har förändrats	3	7	18
			Nej, äktenskapet utan alternativ förut	4	20	19
			Lagstiftningen har förändrat innebörden i äktenskapet	5	9	7
			Inflytande från föräldrar o. kyrka större förr	6	7	3
			Nej övrigt	7	8	14
			Vet ej	8	2	6

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
234 (219)	72	Varför tror Du att det har blivit vanligare att folk inte gifter sig	Ej svar	0	7	1
			Accepterat att sammanbo ogift, modernt	1	32	33
			Jur. ekon. soc. aspekter	2	10	7
			Vill pröva	3	4	8
			Blir inte av, enklare	4	6	9
			Större frihet i relationerna	5	10	11
			Går lika bra ändå	6	26	28
			Övrigt	7	7	7
			Vet ej	8	9	7
235 (220)	73	Vad menar Du med sammanboende ogift	Ej svar	0	7	1
			Som att vara gift	1	40	42
			Indirekt gift	2	35	45
			Gift, stadigvar.	3	11	9
			Övrigt	5	12	8
			Vet ej	6	6	6
236 (-)	74	Om man i stället för vigsel hade en enkel registreringsprocedur skulle Du då ha gift Dig	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	33	37
			Nej, ej proceduren avgörande	2	44	49
			Nej, utan motiv	3	12	15
			Vet ej	4	15	10
237 (214)	75	Har Du och Din sammanboende vänner eller bekanta, som har gift sig under det senaste året	Ej svar	0	7	0
			Ja, flera	1	17	22
			Ja, någon	2	49	54
			Nej, inga	3	38	35
238 (215)	75	(Om 1 el. 2 på 214) Hade de varit sammanboende före vigseln	Ej svar	0	7	0
			Ja	1	62	71
			Nej	2	3	6
			Skall ej svara (om 0 el. 3 i kol. 237)	+	38	35
239 (221)	76	Känner Du några sammanboende ogifta som Du tror skulle vilja ställa upp på en intervju	Ej svar	0	60	58
			Ja	1	35	38
			Nej	2	16	15

Bilaga 2 Materialet över nygifta

I denna bilaga finns redogjort för materialet av nygifta i vissa avseenden. I den första kolumnen av bilagan finns kolumnnummer angivna för de hålkort/motsvarande som materialet ligger på. Kolumnnumren är tresiffriga och där första siffran (hundredalssiffran) anger kortnummer och de två senare siffrorna (tiotal och entalssiffrorna) anger kolumnnummer. På vissa ställen finns siffror angivna inom parentes. Dessa hänvisar till motsvarande kolumn i materialet över samboende ogifta.

Kolumn nr 2 i denna bilaga anger det nummer som motsvarande fråga hade i frågeformuläret vid den första intervjun i detta material.

Kolumn nummer 3 anger i förekommande fall hur frågan var formulerad i det ursprungliga formuläret. På samma sätt anger kolumn nummer 4 de svarsalternativ som antingen angavs i samband med själva intervjun eller fanns förkodat eller senare har klassificerats beroende på de svar som givits.

Den femte kolumnen i bilaga 2 innehåller uppgift om vilken position som respektive svarsalternativ/motsvarande har i kortmassan.

De två sista kolumnerna i bilaga 2 anger de absoluta frekvensfördelningarna för de 101 intervjuade paren. Tre män har inte intervjuats och 1 kvinna har vägrat svara vilket gör att vi har svar från 98 män och 100 kvinnor. De 98 intervjuade männen var nygifta med 98 av de 101 kvinnorna. Ett-hundra av de intervjuade kvinnorna var gifta med 100 av de 101 männen som skulle ha intervjuats, men varav alltså endast 98 intervjuades.

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
101-103		ID-nr				
104		Kort nr		1	101	101
105		Intervjuare	Leif	1	29	32
			Bosse	2	41	8
			Ulla W	3	7	34
			Ewy	4	1	1
			Kerstin	5	18	18
			Birgitta	6	0	0
			Ulla J	7	2	7
106		Kön	Man	1	101	
			Kv	2		101
107	2	Födelseår	11-20	2	2	0
			21-30	3	4	4
			31-40	4	6	6
			41-45	5	21	15
			46-50	6	56	35
			51-55	7	12	40
			56-	8	0	0
108	3 (se förlaga)	Tidigare civilstånd	Ogift	1	87	93
			Frånskild	3	12	8
			Änka/änkling	4	2	0
109	4 o. 5	Skol- o. yrkesutbildning	Ej svar	0	3	1
			Folkskola	1	23	11
			Grundskola	2	6	24
			Realskola, Flickskola	3	0	6
			Yrkeskola	4	15	7
			Folkhögskola	5	1	1
			Fackskola	6	11	8
			Gymnasium/motsv.	7	15	15
			Universitet/motsv.	8	9	6
			Speciell yrkesutb.	9	18	22
110	6	Yrke (se SCB)	Ej svar	0	3	1
			I	1	10	1
			II	2	34	63
			III	3	50	29
			Stud	4	4	2
			Hemmaarb.	5	0	5
111	7	Är Du sysselsatt inom det yrket nu	Ej svar	0	3	1
			Nej I	1	2	
			II	2	2	2
			III	3	3	1
			Stud.	4	5	1
			Pensionär	5	0	0
			Hemmaarb.	6		20
			Ingen	7	1	
			Ja	9	85	76
112	8	Har Du o. Din make/maka några gemensamma barn	Ej svar	0	3	1
			1	1	41	42
			2	2	5	6
			3	3	1	1
			Nej	9	51	51
113	9	Har Du dessutom några egna barn	Ej svar	0	3	1
			1	1	7	8
			2	2	4	4
			3	3	0	0
			4	4	0	0
			5	5	0	0
			6	6	0	1
			Nej	9	87	87

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
114	9 b	Har Dy vårdnaden om dem	Om 9; frågan skall ej besvaras	+	87	86
			Ej svar	0	3	1
			Ja	1	1	12
			Nej	2	8	
			Barnet/barnen vuxna	3	2	2
115	10	Väntar Du o. Din make/ maka barn	Ej svar	0	3	1
			Ja	1	22	21
			Nej	2	75	78
			Vet ej	3	1	1
116	11	Har Du för avsikt att skaffa barn	Om 1-8 kol. 112 och/ el. 1 i kol 115 frågan skall ej besvaras	+	60	62
			Ej svar	0	3	2
			Ja	1	34	33
			Nej	2	4	3
			Vet ej	3	0	1
117	12	Hur många personer (inkl. Dig själv o. ev. barn) ingår i Ditt hushåll	Ej svar	0	3	1
			2	2	46	45
			3	3	39	41
			4	4	11	12
			5	5	2	2
118	13	Antal syndyasmos	Ej svar	0	3	1
			1	1	75	82
			2	2	22	18
			3	3	1	0
119	13	Förlovade eller ej i nuvarande syndyasmos	Ej svar	0	3	1
			Ja	1	88	90
			Nej	2	10	10

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
120	13	Klassindelning av händelseordning	Ej svar	0	3	1
			a)a) flytt. hemifr.	1	15	14
			b)b) sammanflytt.			
			c)c) förlovning			
			d)d) giftermål			
			e) barn			
			a) flytt. hemifr.	2	7	14
			b) sammanflytt.			
			c) förlovning			
			d) barn			
e) giftermål						
a) flytt. hemifr.	3	11	7			
a) sammanflytt.						
b) förlovning						
c) barn						
d) giftermål						
a)a) flytt. hemifr.	4	10	8			
b)b) förlovning						
b)c) sammanflytt.						
c)d) barn						
d)e) giftermål						
a) förlovning	5	8	8			
b) flytt. hemifr.						
b) sammanflytt						
c) giftermål						
a)a) flytt. hemifr				6	10	14
a)a) sammanflytt.						
b)b) förlovning						
c)c) giftermål						
d) barn						
a) flytt. hemifr.	7	10	8			
a)b) förlovning						
b)c) sammanflytt.						
c)d) giftermål						
a) förlovning				8	6	8
b) flytt. hemifr.						
b) sammanflytt.						
c) barn						
d) giftermål						
				9	21	19
121 (-)	13	Syndyasmos (barn före, eft. giftermål el. inte alls i <i>nuvarande</i> syndyasmos)	Ej svar	0	3	1
			Barn före giftermål	1	42	47
			men ej efter			
			Inga barn i nuv. syndyasmos	2	51	50
			Endast barn efter giftermål	3	5	3
122 (121)	14	Har tidigare erfarenhet av äktenskap/sammanboende påverkat inställning till äktenskap/sammanboende över huvud taget	Ej svar	0	5	2
			Ja	1	4	13
			Nej	2	16	4
			om ej 1 på 118	+	76	82
123 (122)	15	Har tidigare erfarenhet påverkat valet att gifta sig	Ej svar	0	5	3
			Ja	1	6	7
			Nej	2	14	9
			om ej 1 på 118	+	76	82

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
124 (-)	16	När Du flyttade samman hade Ni då bestämt Er för att gifta Er	Ej svar	0	3	1
			Ja	1	29	32
			Nej skulle inte gifta oss	2	20	24
			Nej hade inte diskuterat frågan	3	48	43
Frekvensfördelningarna i kolumn 124-132 utgör procenttal då angivande av absoluta tal skulle kunna innebära brott mot konfidentialitetslöfte						
125 (126)	17	Hur länge hade Ni känt varandra innan Ni flyttade samman för gott	Ej svar	0	3	1
			0-6 mån	1	20	18
			6-12 mån	2	14	20
			1-1 1/2 år	3	20	15
			1 1/2-2 år	4	2	3
			2-3 år	5	14	16
			3-4 år	6	8	8
			4-6 år	7	9	9
			6-10 år	8	9	8
			11-20 år	9	1	2
126 (127)	17 b	Hur länge hade Ni bott samman innan Ni gifte Er	Ej svar	0	3	1
			1-6 mån	1	2	2
			6-12 mån	2	8	6
			1-1 1/2 år	3	12	10
			1 1/2-2 år	4	11	7
			2-3 år	5	26	32
			3-4 år	6	18	21
			4-6 år	7	16	17
			6-10 år	8	2	3
			11-20 år	9	2	1
127 (-)	18	Varför gifte Du och Din make/maka Er ej i samband med att Ni flyttade samman	Ej svar	0	4	1
			Pröva först	1	29	45
			Ingen tanke på det	2	19	11
			Etiska skäl	3	1	0
			Gick bra ändå	4	18	15
			Prakt/ekon. skäl	5	11	8
			Ej mogen	6	1	8
			Kände ej varann tillräckligt	7	15	12
			Vet ej	8	2	0
128 (123)	19	Hur gick det till när Ni flyttade samman	Ej svar	0	3	1
			Sökte bostad o. flyttade in gemensamt	1	44	47
			Den ene maken hade bostad och den andre flyttade in	2	53	52
			Ej svar	0	9	8
129 (124)	20	Hur kom det sig att Ni flyttade samman (speciell händelse)	Ville flytta samman	1	9	14
			känslomässiga skäl	1	9	14
			Skulle ha barn	2	15	17
			Flyttade till samma ort	3	9	13
			Fick bostad	4	19	20
			Ville kom. hemifr	5	6	3
			Praktiska skäl	6	14	10
			Ngt. hinder borta	7	4	4
Ej spec. skäl	8	15	11			

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
130 (125)	21	Vem föreslog att Ni skulle flytta samman	Ej svar	0	3	1
			Ip	1	16	6
			Make/maka	2	11	12
			Båda	3	61	71
			Annan	4	1	0
			Vet ej	5	8	10
131 (129)	22	Hur bodde Du innan Ni flyttade samman	Ej svar	0	3	1
			Nuvar. bostad	1	8	2
			Ej nuvarande bostad	2	89	97
132 (130)	22	Hur bodde Du innan Ni flyttade samman	Ej svar	0	4	1
			Hemma hos föräldrar	1	39	38
			Inackorderad	2	5	7
			Eget hyrt rum	3	10	8
			Egen lägenhet	4	37	39
			Eget hus	5	2	2
			Annat	6	3	5
133 (161)	26	Lever Dina föräldrar	Ej svar	0	3	1
			Ja, båda	1	73	86
			Endast fadern	2	7	2
			Endast modern	3	12	9
			Nej, ingen	4	6	3
134 (162)	26	Om 2, 3 el. 4 på kol. 133; levde han/hon/de vid tidpunkten för giftermålet	Ej svar	0	3	2
			Ja	1	2	0
			Nej	2	22	13
			Skall ej svara	+	74	86
135 (163)	27	Om 1, 2 el. 3 på 133 el. 1 på kol. 134; var bor/bodde föräldrarna	Ej svar	0	3	1
			Gävle	1	46	49
			Annan ort nära Gävle	2	10	8
			Annan ort på avstånd	3	37	40
			Skall ej svara	+	5	3
136 (164)	28	Är/var det möjligt för Dig att under ett veckoslut besöka föräldrarna/fader/modern ur t.ex. tidsmässig o. ekonom. synvinkel	Ej svar	0	3	1
			Ja	1	76	86
			Nej	2	16	11
			Skall ej svara	+	5	3
			137 (165)	28	Annan kontakt	Ej svar
Mycket ofta	1	20				33
Ofta	2	48				42
Mindre ofta	3	16				9
Regelbunden, ej närm. prec.	4	7				13
Ej kontakt	5	1				0
Skall ej svara	+	5				3
138 (168)	29	Pratade Du och Dina föräldrar/Din far/Din mor om för- och nackdelar med att vara sammanboende og, resp. vara gift innan Du gifte Dig	Ej svar	0	3	1
			Ja	1	12	43
			Nej	2	81	54
			Skall ej svara	+	5	3
139 (172)	30	Upplivede Du någon form av påtryckning från Dina föräldrar att Du skulle gifta Dig	Ej svar	0	3	1
			Ja	1	13	19
			Nej	2	80	78
			Skall ej svara	+	5	3

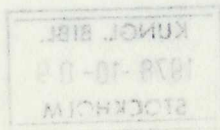
Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
140 (173)	31	Upplivede Du någon form av påtryckning från andra personer i Din omgivning att Du skulle gifta Dig	Ej svar	0	3	1
			Nej	1	78	79
			Ja, från svärföräldrar	2	13	8
			Ja, från make/maka	3	2	0
			Ja, från syskon	4	1	2
			Ja, från övrig släkt	5	2	8
			Ja, från arb.kamrater	6	1	2
			Ja, från grannar	7	0	0
			Ja, från vänner/bekanta	8	1	0
			Ja, från övr. pers	9	0	1
		Skall ej svara	+	0	0	
141 (174)	32	Tror Du att något i "tiden" har påverkat Ditt val att gifta Dig	Ej svar	0	3	1
			Ja	1	17	16
			Nej	2	80	84
142 (128)	33	Vad innebär förlovning för Dig	Ej svar	0	3	1
			Ett steg mot äktenskap	1	21	22
			Nonsens	2	19	22
			En prövotid	3	7	7
			"Legalisering"	4	7	9
			Traditionell handling	5	7	5
			Ansvar mot varandra	6	15	11
			Samhörighet	7	16	21
			Övrigt	8	4	3
			Vet ej	9	2	0
143 (-)	34	När talade Ni om giftermål första gången	Ej svar	0	3	1
			Vid sammanflyttningen	1	2	8
			I samband med förlovning (före eft. el vid)	2	14	10
			I samband med första barnet (-s födelse)	3	7	11
			I samband med andra barnet (-s födelse) (före el. efter)	4	2	4
			Övrig händelse	5	4	6
			Ingen speciell händelse			
			0-2 mån före vigsel	6	5	3
			Ingen speciell händelse			
			2-6 mån före vigsel	7	18	12
			Ingen speciell händelse			
			6- mån före vigsel	8	38	36
			Minns ej, vet ej	9	8	10
144 (-)	34	När bestämde Ni Er definitivt för att gifta Er	Ej svar	0	3	1
			Speciell händelse	1	20	18
			0-2 mån före vigs	2	35	41
			2-6 mån före vigs	3	29	28
			6-12 mån före vigs	4	8	11
			12- mån före vigs	5	3	1
			Vet ej	6	2	1
145 (-)	35	Vem av Er ville gifta sig	Ej svar	0	3	1
			Ip	1	6	24
			Make/maka	2	24	9
			Båda	3	68	67
146 (-)	36	Hade Ni bestämt någon speciell tidpunkt då Ni skulle gifta Er	Ej svar	0	3	2
			Ej spec. tidpunkt	1	47	44
			Ja, spec. dag	2	8	7
			Ja, spec. helg	3	19	19
			Ja, spec. mån	4	5	5
			Ja, spec. årstid	5	19	24

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
147 (-)	36	Skulle giftermålet ske i samband med någon speciell händelse	Ej svar	0	3	1
			Ej spec. händelse	1	62	62
			Semester	2	26	23
			Resa	3	3	5
			Annan händelse	4	7	10
148 (-)	37	Hade Ni lysning/kungörelse i kyrkan	Ej svar	0	3	1
			Ja	1	23	24
			Nej	2	74	76
149 (-)	37	Hade Ni någon lysningsmottagning	Ej svar	0	3	1
			Ja, en	1	10	11
			Ja, två el. fler	2	4	1
			Nej	3	10	13
			Om 2 på 148; skell ej svara	+	74	75
150 (-)	37	Hade Ni någon lysmottagning, fest o. dyl.	Ej svar	0	5	4
			Ja	1	8	4
			Nej	2	65	68
			Om 1 el. 3 på 148; skall ej svara	+	23	25
			Ej svar	0	3	1
151 (-)	38	Vigde Ni Er kyrkligt el. borgerligt	Kyrkligt	1	67	69
			Kort borgerligt	2	19	18
			Lång borgerlig	3	10	13
			Borgerlig	4	2	
			Ej svar	0	3	1
152 (-)	38	Varför gifte Ni er kyrkligt resp. borgerligt	Minne, status	1	27	35
			Tradition	2	15	10
			Påverkan	3	10	9
			Enklast tillfällighet	4	25	28
			Religiösa moralisak skäl	5	5	10
			Etiska skäl	6	6	3
			Vet ej	7	3	1
			Ej svar	0	3	1
			Liten fest	1	10	10
153 (137)	39	Har Ni lunch/middag eller annan fest efter vigseln	Liten fam. fest	2	38	44
			Släktmiddag	3	34	20
			Stor fest	4	12	19
			Ingen fest	5	4	7
			Ej svar	0	3	1
			Ja	1	58	61
154 (-)	41	Hade Du funderat över ekonomiska och juridiska för- och nackdelar med äktenskap innan Du gifte Dig	Nej	2	40	39
			Ej svar	0	3	1
			Ja	1	58	61
155 (-)	42	Känner Du större trygghet och säkerhet inför framtiden nu som gift än tidigare	Nej	1	47	42
			Ja, juridiskt	2	16	30
			Ja, känslomässigt	3	22	18
			Ja, bättre för barnen	4	2	1
			Ja, svårare att skiljas	5	6	5
			Vet ej	6	5	4
			Ej svar	0	3	1
156 (-)	43	Trodde Du innan Du gifte Dig att det skulle bli några förändringar genom giftermålet	Ja	1	13	10
			Nej	2	84	90
			Vet ej	3	1	-
			Ej svar	0	3	1

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
157 (-)	44	Tycker Du att omgivningen behandlar Dig annorlunda nu än innan Du gifte Dig	Ej svar	0	3	1
			Nej	1	89	89
			Ja, mera respekterad hos myndigheter	2	1	4
			Ja, mera respekterad på arbetet o. bl. släkt och vänner	3	7	6
			Vet ej	4	1	1
158 (175)	45	Har Du märkt några ekonomiska o. juridiska fördelar med att vara gift jämfört med att vara ogift/ sammanboende	Ej svar	0	3	1
			Nej	1	76	79
			Ja, ekonomiska ex. bidrag	2	17	13
			Ja, juridiska	3	5	8
159 (176)	46	Har Du märkt några nackdelar (ekonomiska och juridiska)	Ej svar	0	3	1
			Nej	1	96	91
			Ja, ekonomiska	2	2	7
			Ja, juridiska	3	0	2
160 (205)	47	Har Du märkt några andra fördelar med att vara gift jämfört med att vara sammanboende ogift	Ej svar	0	3	1
			Nej	1	78	87
			Ja	2	20	13
161 (206)	48	Har Du märkt några andra nackdelar	Ej svar	0	3	1
			Nej	1	97	98
			Ja	2	1	2
162 (207)	49	Tror Du att det är enklare att skilja sig när man bor tillsammans utan att vara gift jämfört med att vara gift	Ej svar	0	3	1
			Ja, man slipper inblandning av andra	1	37	41
			Ja, det är bara att gå ifrån varann	2	17	15
			Ja, övrigt	3	5	2
			Nej, inga direktiv	4	12	11
			Nej, övrigt	5	3	1
			Lika	6	19	21
			Vet ej	7	3	4
163 (208)	50	Om ett sammanboende og. par skiljer sig, flyttar isär, säger lagen något om hur deras ägodelar ska delas dem emellan	Ej svar	0	3	1
			Ja	1	4	4
			Ja, 50-50	2	6	8
			Ja, kvinnan får allt	3	0	1
			Ja, var och en tar sitt	4	16	18
			Nej	5	49	54
			Vet ej	6	23	15
164 (209)	51	Om ett par skiljer sig säger lagen då någonting om hur makarnas ägodelar ska delas dem emellan	Ej svar	0	3	1
			Ja, rätt	1	56	69
			Ja, fel	2	27	22
			Nej	3	3	2
			Vet ej	4	12	6
165 (210)	52	Vet Du vem som får rätten till bostaden om ett sammanboende ogift par separerar och de har gemensamma barn	Ej svar	0	3	1
			Kontraktssinnehavaren	1	16	22
			Den som får barnen	2	41	48
			Komma överens	3	0	0
			Prövas av domstol	4	6	9
			Vet ej	5	8	5
Kvinnan	6	27	16			

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
166 (211)	52	Vet Du vem som får rätten till bostaden om ett sammanboende og. par separerar och de ej har gemensamma barn	Ej svar	0	3	1
			Kontraktssinnehavaren	1	71	76
			Komma överens	2	4	1
			Prövas av domstol	3	2	0
			Den som bäst behöver den	4	5	9
			Vet ej	5	13	11
167 (212)	53	Vet Du vem som får rätten till bostaden om ett gift par skiljer sig och de har gemensamma barn	Kvinnan	6	3	3
			Ej svar	0	3	1
			Kontraktssinnehavaren	1	2	1
			Den som får barnen	2	47	62
			Prövas av domstol	4	2	0
			Den som bäst behöver den	5	8	9
168 (213)	53	Vet Du vem som får rätten till bostaden om ett gift par skiljer sig och de ej har gemensamma barn	Vet ej	6	4	6
			Kvinnan	7	35	22
			Ej svar	0	3	1
			Kontraktssinnehavaren	1	28	34
			Komma överens	2	8	8
			Prövas av domstol	3	12	2
169 (214)	54	Vem tror Du blir vårdnads- havare för det/de gemensamma barnet/barnen i ett ogift, sammanboende förhållande om modern avlider	Den som bäst behöver den	4	21	22
			Vet ej	5	22	27
			Kvinnan	6	7	6
			Ej svar	0	3	1
			Autom. fadern	1	74	71
			Fadern efter ansökan	2	10	18
170 (215)	54	Vem tror Du blir vårdnads- havare för gemensamma barn i ett ogift sammanboende förhållande om fadern avlider	Moderns föräldrar	3	9	7
			Myndighet	4	2	2
			Vet ej	5	3	2
			Ej svar	0	3	1
			Modern	1	96	98
			Vet ej	3	2	0
171 (216)	54	Vem tror Du blir vårdnads- havare för gemensamma barn i ett og. samman- boende förhållande om för- äldrarna skiljer sig	Modern	1	60	59
			Fadern om, modern är olämplig	2	3	5
			Prövas av domstol	3	7	9
			Vet ej	4	3	-
			Mest lämplig	5	25	27
			Ej svar	0	3	1
172 (217)	56	Vem får vårdnaden om gemensamma barn om paret varit gifta med varandra och modern avlider	Fadern	Praktiskt taget alla som har svarat har svarat "fadern" (172)		
			Annan	"modern" (173)		
			Vet ej			
173	56	Vem får vårdnaden om ge- mensamma barn om paret varit gifta med varandra och fadern avlider	Ej svar			
			Modern			
			Vet ej			
174 (219)	56	Vem får vårdnaden om ge- mensamma barn om paret varit gifta med varandra och skiljer sig	Ej svar	0	3	2
			Modern	1	27	31
			Fadern om modern är klart olämplig	2	6	11
			Den mest lämpliga	3	63	56
			Vet ej	4	2	0
			Ej svar	0	3	1
175 (220)	57	När det gäller rätt till so- ciala bidrag till familjer tror Du då det är någon skill- nad mellan gifta och sam- boende ogifta och parterna ha gemensamma barn	Nej, ingen skillnad	1	72	75
			Skillnad till giftas favör	2	7	7
			Skillnad till ogiftas favör	3	9	12
			Vet ej	4	6	5
			Osprec. skilln.	5	4	1
			Ej svar	0	3	1

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
176		När det gäller rätt till sociala bidrag till familjen tror Du då att det är någon skillnad mellan gifta och sammanboende og. om parterna inte har gemensamma barn	Ej svar Nej, ingen skillnad Skillnad till giftas fördel Skillnad till ogiftas fördel Vet ej Ospec. skilln.	0 1 2 3 4 5	3 63 11 3 7 14	1 61 20 4 11 4
<i>Kort 2</i>						
201-203		ID-nr				
204		(kort nr)		2	101	101
205	58	Om ett par bor tillsammans utan att vara gifta och den ene avlider vet Du då vem som ärver honom/henne om de har gemensamma barn	Ej svar Barnen Barn och sammanboenden Sammanboenden Barn och föräldrar Föräldrar Vet ej	0 1 2 3 4 5 6	3 74 4 4 4 3 9	1 87 5 2 3 1 2
206	58	Om ett par bor tillsammans utan att vara gifta och den ene avlider, vet Du vem som ärver honom/henne om de inte har gemensamma barn	Ej svar Sammanboenden Föräldrar eller syskon Vet ej	0 1 2 3	3 9 81 7	1 10 86 4
207	59	Om någon av makarna i ett äktenskap skulle avlida, vet Du vem som ärver honom/henne om de har gemensamma barn	Ej svar Barn 1/2 och make/maka 1/2 Barn endast Make/maka end. Vet ej	0 1 2 3 4	3 77 8 11 2	1 81 13 6
208	59	Om någon av makarna i ett äktenskap skulle avlida, vet Du vem som ärver honom/henne om de ej har gemensamma barn	Ej svar Make/maka Make/maka och föräldrar eller syskon Vet ej	0 1 2 4	3 95 1 2	1 95 4 1
209	60	Tror Du att sammanboende ogift kvinna har rätt till änkepension (folkpension) om paret har gemensamma barn	Ej svar Ja Nej Vet ej	0 1 2 3	3 51 33 14	1 29 58 13
210	60	Tror Du att sammanboende ogift kvinna har rätt till änkepension (ATP) om paret har gemensamma barn	Ej svar Ja Nej Vet ej	0 1 2 3	3 40 37 21	1 21 61 18
211	60	Tror Du att sammanboende ogift kvinna har rätt till änkepension (folkpension) om paret inte har några barn	Ej svar Ja Nej Vet ej	0 1 2 3	3 36 50 12	1 15 71 14
212	60	Tror Du att sammanboende ogift kvinna har rätt till (ATP) om paret inte har några barn	Ej svar Ja Nej Vet ej	0 1 2 3	3 27 58 13	1 9 77 14
213	61	Om den ene maken i ett äktenskap avlider så utfaller grupplivsförsäkring till efterlevande make och ev. barn. Tror Du samma gäller för og. människor	Ej svar Ja, samma gäller Nej, samma gäller ej (rätt) Nej, samma gäller ej (fel) Nej, samma gäller ej (ej motiv) Vet ej	0 1 2 3 4 5	3 42 9 20 20 7	1 28 24 18 28 2

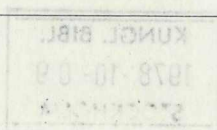

Kolumn nr	Fråga nr	Fråga	Svarsalternativ	Position	Absoluta Frekvensfördelning	
					M	Kv
214 (237)	62	Har Ni vänner eller bekanta som gift sig under det senaste året	Ej svar	0	3	1
			Ja, flera	1	17	18
			Ja, någon	2	47	47
			Nej, inga	3	34	35
215 (238)	62	Om 1 el. 2 på 214; Hade de varit sammanboende före vigseln	Ej svar	0	4	2
			Ja	1	62	60
			Nej	2	1	4
216 (231)	63	Om lagstiftningen ändrades så så att sammanboende ogifta i alla avseenden jämställdes med gifta skulle Du ändå gift Dig	Om 0 3l. 3 på 214; skall ej svara	+	34	35
			Ej svar	0	4	1
			Nej	1	12	13
			Ja: tradition	2	24	16
			Äktenskapet det riktiga	3	21	27
			Samma namn	4	10	8
			Trygghet	5	9	15
			Romantik	6	2	3
			Sammanhållning	7	2	6
			Påtryckning från andra	8	8	0
			Vet ej	9	9	12
217 (232)	64	Anser Du att samhället ger fördelar åt par som är gifta (jämfört med sammanboende ogifta) (följdf. ingår i alt. 2, 3)	Ej svar	0	5	1
			Ja	1	52	54
			Nej-ja	2	5	2
			Nej-Nej	3	38	43
			Vet ej	4	1	1
218 (233)	65	Anser Du att äktenskapet i dag har samma innebörd som det hade för 30 år sedan	Ej svar	0	3	1
			Ja, innebörden densamma	1	21	18
			Nej, äktenskapet friare nu	2	33	28
			Nej, kvinnans ställning förändrad	3	7	24
			Nej, äktenskapet utan alternativ förut	4	20	18
			Övrigt	5	12	8
			Vet ej	6	5	4
219 (234)	66	Varför tror Du att det blivit vanligare att folk <i>inte</i> gifter sig	Ej svar	0	3	1
			Accepterat att bo samman, modernt	1	41	41
			Juridiska sociala ekonomiska aspekter	2	20	6
			Pröva	3	3	13
			Blir inte av	4	8	8
			Större frihet i relationen	5	14	18
			Övrigt	6	8	5
			Vet ej	7	4	9
220 (235)	67	Vad menar Du med att vara sammanboende	Ej svar	0	3	1
			Som att vara gift	1	44	31
			Indirekt gift	2	31	40
			Som gift långvarigt	3	10	12
			Prov	4	4	1
			Övrigt	5	8	11
			Vet ej	6	1	5
221 (239)	68	Känner du någon sammanboende og. som Du tror skulle vilja ställa upp på en intervju	Ej svar	0	56	51
			Ja	1	29	31
			Nej	2	16	19

Statens offentliga utredningar 1978

Kronologisk förteckning

1. Stat-kyrka. Ändrade relationer mellan staten och svenska kyrkan. Kn.
2. Stat-kyrka. Bilaga 1. Kyrkans framtida organisation. Kn.
3. Stat-kyrka. Bilaga 2-12. Utredningar i delfrågor. Kn.
4. Skolplanering och skolstorlek. Faktaredovisning och bedömningsunderlag. U.
5. Föräldrautbildning. S.
6. Ny skogspolitik. Jo.
7. Skog för framtid. Jo.
8. Hyresrätt 2. Lokalhyra. Ju.
9. Ny konkurrensbegränsningslag. H.
10. Barnets rätt. 1. Om förbud mot aga. Ju.
11. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. E.
12. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. Bilaga 1. E.
13. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. Bilaga 2-4. E.
14. Arbete åt handikappade. A.
15. Praktikfrågor-åtgärder i ett kort perspektiv. U.
16. Regional konsumentpolitisk verksamhet. H.
17. Energi. I.
18. Öresundsförbindelser. K.
19. Öresundsförbindelser. Bilaga A. Ritningar. K.
20. Öresundsförbindelser. Bilaga B. Konsekvenser för företag och hushåll. K.
21. Bemanning av fartyg. K.
22. Energi, strukturomvandling och sysselsättning. A.
23. Växtförädling. Jo.
24. Ny renhållningslagstiftning. Jo.
25. Etablering av miljöstörande industri. Bo.
26. Hälso- och sjukvårdspersonalen. S.
27. Fortsatt körkortsreform. K.
28. Kvinnors förvärsarbete och förvärvshinder. A.
29. Arbete i jordbruk och trädgård. A.
30. Brand inomhus. B.
31. Trafikpolitik-kostnadsansvar och avgifter. K.
32. Ny indelningslag för kommuner, landstingskommuner och församlingar. Kn.
33. Ordningvakter. Ju.
34. Förstärkt skydd för fri- och rättigheter. Ju.
35. Regional utvecklingsplanering, länsplanering, vidgad länsdemokrati. Kn.
36. Arrenderätt 1. Ju.
37. Hotell- och restaurangbranschen. H.
38. Jämställdhet i arbetslivet. A.
39. Föräldraförsäkring. S.
40. Tvistlösning på konsumentområdet. H.
41. Statlig personalutbildning. B.
42. Kommunernas medverkan i sysselsättningsplanering. A.
43. Miljökostnader. Jo.
44. Kommunalt hälsoskydd. S.
45. Allmän arbetslöshetsförsäkring. A.
46. Att främja regional utveckling. I.
47. Att främja regional utveckling. Bilagedel. I.
48. Konkurrens på lika villkor. B.
49. Energi. Hälso-miljö- och säkerhetsrisker. I.
50. Ny vårdutbildning. U.
51. Svensk trädgårdsnäring. Jo.
52. Lägg besluten närmare människorna! Kn.
53. Förbud mot investeringar i Sydafrika. H.
54. Personregister-Datorer-Integritet. Ju.
55. Att sambo och gifta sig. Ju.

Statens offentliga utredningar 1978

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Hyresrätt 2. Lokalhyra. [8]
 Barnets rätt. 1. Om förbud mot aga. [10]
 Ordningsvakter. [33]
 Förstärkt skydd för fri- och rättigheter. [34]
 Arrenderätt 1. [36]
 Personregister-Datorer-Integritet. [54]
 Att sambo och gifta sig. [55]

Socialdepartementet

Föräldrautbildning. [5]
 Hälso- och sjukvårdspersonalen. [26]
 Föräldraförsäkring. [39]
 Kommunalt hälsoskydd. [44]

Kommunikationsdepartementet

1975 års danska och svenska öresundsdelegationer. 1. Öresunds-förbindelser. [18] 2. Öresundsförbindelser. Bilaga A. Ritningar. [19] 3. Öresundsförbindelser Bilaga B. Konsekvenser för företag och hushåll. [20]
 Bemanning av fartyg. [21]
 Fortsatt körkortsreform. [27]
 Trafikpolitik-kostnadsansvar och avgifter. [31]

Ekonomidepartementet

Kapitalmarknadsutredningen. 1. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. [11] 2. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. Bilaga 1. [12] 3. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. Bilaga 2-4. [13].

Budgetdepartementet

Statlig personalutbildning. [41].
 Konkurrens på lika villkor. [48].

Utbildningsdepartementet

Skolplanering och skolstorlek. Faktaredovisning och bedömningsunderlag. [4]
 Utredningen om vissa värdutbildningar inom högskolan. 1. Praktik-frågor-åtgärder i ett kort perspektiv. [15] 2. Ny värdutbildning. [50]

Jordbruksdepartementet

1973 års skogsutredning. 1. Ny skogspolitik. [6] 2. Skog för framtid. [7]
 Växtförädling. [23]
 Ny renhållningslagstiftning. [24]
 Miljökostnader. [43]
 Svensk trädgårdsnäring. [51]

Handelsdepartementet

Ny konkurrensbegränsningslag. [9]
 Regional konsumentpolitisk verksamhet. [16]
 Hotell- och restaurangbranschen. [37]
 Tvistlösning på konsumentområdet. [40]
 Förbud mot investeringar i Sydafrika. [53]

Arbetsmarknadsdepartementet

Sysselsättningsutredningen. 1. Arbete åt handikappade. [14] 2. Energi, strukturomvandling och sysselsättning. [22] 3. Kvinnors förvärvsarbete och förvärvshinder. [28] 4. Kommunernas medverkan i sysselsättningsplanering. [42]
 Arbete i jordbruk och trädgård. [29]
 Jämställdhet i arbetslivet. [38]
 Allmän arbetslöshetsförsäkring. [45]

Bostadsdepartementet

Etablering av miljöförande industri. [25]
 Brand inomhus. [30].

Industridepartementet

Energikommissionen. 1. Energi. [17] 2. Energi. Hälso-miljö- och säkerhetsrisker. [49]
 Expertgruppen för regional utredningsverksamhet. 1. Att främja regional utveckling. [46] 2. Att främja regional utveckling. Bilagedel. [47]

Kommundepartementet

Kyrkoministerns stat-kyrka grupp. 1. Stat-kyrka. Ändrade relationer mellan staten och svenska kyrkan. [1] 2. Stat-kyrka. Bilaga 1. Kyrkans framtida organisation. [2] 3. Stat-kyrka. Bilaga 2-12. Utredningar i delfrågor. [3]
 Ny indelningslag för kommuner, landstingskommuner och församlingar. [32]
 Regional utvecklingsplanering, länsplanering, vidgad länsdemokrati. [35]
 Lägg besluten närmare människorna! [52]

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-04269-X

ISSN 0375-250X